

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZ
DİZİMSEL ÖZELLİKLERİ**

Dudu Neşe KAVUKCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR

Çankırı – 2018

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDEKİ DEYİMLERİN SÖZ
DİZİMSEL ÖZELLİKLERİ**

Dudu Neşe KAVUKCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR

Çankırı – 2018

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	xiii
ÖN SÖZ	xv
ÖZET	xvii
ABSTRACT	xviii
KISALTMALAR	xix
TABLO LİSTESİ	xx
ŞEKİL LİSTESİ	xxi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	9
KELİME GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	9
1.1. TANIMLAR.....	9
1.2. SINIFLANDIRMALAR	12
1.2.1. İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	16
1.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler	16
1.2.1.1.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması	18
1.2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	18
1.2.1.1.3. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması	19
1.2.1.1.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	19
1.2.1.1.5. Tamlayanı Birleşik İsim Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	19
1.2.1.1.6. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları.....	19
1.2.1.1.7. Tamlayan ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları	19
1.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler.....	20
1.2.1.2.1. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	34
1.2.1.2.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	34
1.2.1.2.3. Tamlayanı İsim-Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması	34

1.2.1.2.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	34
1.2.1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları.....	35
1.2.1.2.6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	35
1.2.1.2.7. Tamlayanı Farsça Tamlama Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	35
1.2.1.2.8. Tamlayanı Cümle Kuruluşunda Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	35
1.2.2. SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	35
1.2.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	35
1.2.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları.....	44
1.2.2.3. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	46
1.2.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	46
1.2.2.5. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları	47
1.2.2.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil ve İsim-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	47
1.2.2.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ve Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	47
1.2.2.8. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması.....	48
1.2.2.9. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.10. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	48
1.2.2.11. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.12. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlaması	48
1.2.2.13. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	48
1.2.2.14. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması.....	49
1.2.2.15. Sıfat Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Sıfat Tamlamaları	49
1.2.2.16. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....	49
1.2.2.17. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması	49
1.2.2.18. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları.....	49
1.2.2.19. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlaması.....	50

1.2.2.21. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlaması	50
1.2.3. FİİLİMSİ GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	50
1.2.3.1. Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	51
1.2.3.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	51
1.2.3.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	53
1.2.3.1.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu.....	53
1.2.3.1.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.4. Yer Tamlayıcısı + Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.5. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.6. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	53
1.2.3.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu	54
1.2.3.1.2.8. Zarf tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu.....	54
1.2.3.2. Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	54
1.2.3.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	54
1.2.3.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	55
1.2.3.2.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.3. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55

1.2.3.2.2.4. Özne +Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	55
1.2.3.2.2.5. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu	56
1.2.3.3. İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	56
1.2.3.3.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler	56
1.2.3.3.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler.....	57
1.2.3.3.2.1. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş İsim-Fiil Grubu	57
1.2.4. TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	57
1.2.5. EDAT GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	66
1.2.5.1. <i>Kadar</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.2. <i>Gibi</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.3. <i>Göre</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.4. <i>İçin</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	67
1.2.5.5. <i>Sıra</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	68
1.2.5.6. <i>Doğru</i> Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu	68
1.2.5.7. Diğer Edat Grupları.....	68
1.2.5.8. İsim Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Edat Grubu	68
1.2.5.9. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Edat Grubu	69
1.2.5.10. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grubu	69
1.2.5.11. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.12. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.13. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grubu.....	70
1.2.5.14. İsim Unsuru İsnat Grubu Olan Edat Grubu	70
1.2.5.15. İsim Unsuru Uzaklaşma Grubu Olan Edat Grubu.....	70
1.2.5.16. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Edat Grubu	71

1.2.5.17. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Edat Grubu	71
1.2.6. BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	71
1.2.6.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.2. İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.3. İsim Unsurlarından Birinin Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu.....	72
1.2.6.4. İsim Unsurunun Edat Grubu Olduğu Bağlama Grubu	72
1.2.6.5. İsim Unsurunun Unvan Grubu Olduğu Bağlama Grubu.....	73
1.2.7. UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	73
1.2.8. ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	73
1.2.8.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Ünlem Grubu	74
1.2.9. SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	74
1.2.10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	74
1.2.11. BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	74
1.2.11.1. Bir Hareketi Karşılıyan Birleşik Fiiller	74
1.2.11.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller.....	74
1.2.11.1.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler.....	75
1.2.11.1.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler	84
1.2.11.1.1.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	84
1.2.11.1.1.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	87
1.2.11.1.1.2.3. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	87
1.2.11.1.1.2.4. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	87

1.2.11.1.1.2.5. Nesne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	88
1.2.11.1.1.2.6. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	88
1.2.11.1.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	88
1.2.11.1.1.2.8. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	91
1.2.11.1.1.2.9. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	91
1.2.11.1.1.2.10. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	91
1.2.11.1.1.2.11. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	91
1.2.11.1.1.2.12. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	91
1.2.11.1.1.2.13. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	92
1.2.11.1.1.2.14. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	92
1.2.11.1.1.2.15. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	92
1.2.11.1.1.2.16. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	92
1.2.11.1.1.2.17. Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler ...	92
1.2.11.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller (Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller).....	98
1.2.11.1.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	100

1.2.11.1.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	189
1.2.11.1.2.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	189
1.2.11.1.2.2.2. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	191
1.2.11.1.2.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	192
1.2.11.1.2.2.4. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	198
1.2.11.1.2.2.5. Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	198
1.2.11.1.2.2.6. Özne + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	198
1.2.11.1.2.2.7. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	198
1.2.11.1.2.2.8. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	199
1.2.11.1.2.2.9. Nesne+ Özne+ Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	204
1.2.11.1.2.2.10. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	205
1.2.11.1.2.2.11. Nesne + Özne + Yüklem, Nesne + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	209
1.2.11.1.2.2.12. Nesne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	209
1.2.11.1.2.2.13. Nesne + Zarf Tümlenci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	209
1.2.11.1.2.2.14. Nesne + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	209

1.2.11.1.2.2.15. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	211
1.2.11.1.2.2.16. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	217
1.2.11.1.2.2.17. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	220
1.2.11.1.2.2.18. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	226
1.2.11.1.2.2.19. Yer Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	226
1.2.11.1.2.2.20. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	226
1.2.11.1.2.2.21. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	227
1.2.11.1.2.2.22. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	227
1.2.11.1.2.2.23. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	227
1.2.11.1.2.2.24. Zarf Tümleci + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	234
1.2.11.1.2.2.25. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	234
1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	237
1.2.11.1.2.2.27. Zarf Tümleci + Özne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	238
1.2.11.1.2.2.28. Zarf Tümleci + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	238
1.2.11.1.2.2.29. Zarf Tümleci + Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	239

1.2.11.1.2.2.30. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	239
1.2.11.1.2.2.31. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim.....	239
1.2.11.1.2.2.32. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	239
1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	239
1.2.11.1.2.2.34. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim	240
1.2.11.1.2.3. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimedden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimlerde Kelime Grupları.....	240
1.2.11.1.2.3.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	240
1.2.11.1.2.3.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	246
1.2.11.1.2.3.3. İsim Unsuru Fiilimsi Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	249
1.2.11.1.2.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	251
1.2.11.1.2.3.5. İsim Unsuru Edat Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler .	254
1.2.11.1.2.3.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	258
1.2.11.1.2.3.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	258
1.2.11.1.2.3.8. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler.....	262
1.2.11.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller	263
1.2.12. KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	263

1.2.12.1. İsnat Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	264
1.2.12.1.1. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan İsnat Grubu	272
1.2.12.2. Yükleme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	272
1.2.12.3. Yönelme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	272
1.2.12.4. Bulunma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	274
1.2.12.5. Uzaklaşma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları.....	275
1.2.12.6. Vasıta Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları	276
1.2.12.7. Diğer Kısaltma Grupları.....	276
1.2.13. KALIP SÖZLER.....	279
1.2.14. KAFİYELİ SÖZLER	280
1.2.15. FARŞÇA TAMLAMALAR.....	281
1.2.16. Diğerleri	281
BÖLÜM 2.....	282
CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	282
2.1. CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ TANIMLAR.....	282
2.2. CÜMLENİN YAPISIYLA İLGİLİ SINIFLANDIRMALAR	283
2.2.1. BASİT CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	287
2.2.2. BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	312
2.2.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler.....	312
2.2.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	313
2.2.2.2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	316
2.2.2.2.1. Ortak Özneli Deyimler	316
2.2.2.2.2. Ortak Nesneli Deyimler	320

2.2.2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcılı Deyimler	320
2.2.2.2.4. Ortak Zarflı Deyim.....	320
2.2.2.2.5. Ortak Yüklemlı Deyimler	320
2.2.2.3. Ortak Kıp / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyim	321
2.2.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler	321
2.2.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	330
2.2.3.1. İsim Cümlesi Türündeki Deyimler.....	330
2.2.3.2. Fiil Cümlesi Türündeki Deyimler	341
2.2.3.3. İsim ve Fiil Cümlelerinin Birlikte Kullanıldığı Deyimler	370
2.2.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER	371
2.2.4.1. Kurallı Cümle Kuruluşundaki Deyimler	371
2.2.4.2. Devrik Cümle Kuruluşundaki Deyimler	407
2.2.4.3. Kesik Cümle Yapısındaki Deyimler	411
2.2.5. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER.....	416
2.2.5.1. Olumlu Cümle Türündeki Deyimler	416
2.2.5.2. Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	443
2.2.5.2.1. “-mA-” Eki ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	443
2.2.5.2.2. “Değil” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	447
2.2.5.2.3. “Ne... ne...” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler.....	448
2.2.5.2.4. “Yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler	448
2.2.5.2.5. Yapı Bakımından Olumlu Olup Anlamca Olumsuz Olan Deyimler	450
2.2.5.2.6. Soru Eki “mI” nın Cümleye Olumsuzluk Anlamı Kattığı Deyimler	450
2.2.5.3. Olumlu ve Olumsuz Cümlelerin Bir Arada Bulunduğu Deyimler.....	450
2.2.5.4. Soru Cümlesi Türündeki Deyimler	452
2.2.5.4.1. Soru Eki <i>mI</i> ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler.....	452

2.2.5.4.2. Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler	455
2.2.5.4.3. Vurgu ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler.....	457
2.2.6. KARŞILIKLI KONUŞMA BİÇİMİNDEKİ DEYİMLER	458
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	459
KAYNAKÇA	467
ÖZGEÇMİŞ.....	471

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım “*Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

06/08/2018

Dudu Neşe KAVUKCU

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dudu Neşe KAVUKCU tarafından hazırlanan “Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri” başlıklı bu çalışma, 06/08/2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR	İmza :.....
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Zeliha GADDAR	İmza :.....
Üye	: Doç. Dr. Akartürk KARAHAN	İmza :.....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 06/08/2018 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Dilin en çok kullandığı etkili anlatım birimlerinden biri olan deyimler, gerek konuşma gerekse yazı dilinde kullanılan anlatımın vazgeçilmez unsurudur. Kültürümüzün temelini oluşturan, anlatım gücünü arttırıcı, hatırdta kalmayı kolaylaştıran, en az iki sözcükten oluşan bu anonim ürünlerin hangi biçimlerle oluştuğu sorusu, bu çalışmanın temelini oluşturmuş ve bu sorunun yanıtını bulabilmek için deyimler titizlikle incelenmiştir. İlim deryasına bir damla da olsa katkı sağlamak amacıyla günümüzde bir başucu kitabı niteliği taşıyan, son dönemin önemli eserlerinden biri olan Ömer Asım AKSOY'un "Deyimler Sözlüğü"ndeki deyimlerin yapısal özelliklerinin incelenmesi, bu araştırmanın amacı ve konusu olmuştur.

Deyimlerin konu olarak seçilmesinin nedeni, yapısal olarak yeterli ve kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Bu boşluğu doldurmak maksadıyla yapılan çalışmada Ömer Asım Aksoy' un "Deyimler Sözlüğü"nde yer alan 6309 deyim incelenmiştir. İnceleme sırasında yapı bakımından deyimleri kelime grubu ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki grupta toplamanın mümkün olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda iki bölüm oluşturularak birinci bölümde "Kelime Grubu Yapısındaki Deyimler", ikinci bölümde ise "Cümle Yapısındaki Deyimler" ana başlıkları altında çalışma yapılmıştır. Fakat, deyimlerin en çok hangi yapılarla oluşturulduğunu tespit etmek için ayrıntılı bir inceleme gereği görülmüş, böylelikle de kendi içinde uygun alt başlıklarla deyimlerin söz dizimindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Deyimlerin söz dizimsel özellikleri de dikkate alınarak yapılan bu çalışmada Leyla Karahan'ın tasnifi esas alınmış, deyimler on dört kelime grubunun ve özelliklerine göre cümle türlerinin başlıkları altında incelenmiştir. Bu gruplara dâhil olmayan deyimler ise ayrı başlıklarda ayrıca ele alınmıştır.

Çalışma, deyimlerin yapısal özellikleri ve bu yapılar üzerindeki deyimleşme sıklığını gösteren çizelgelerden, cümle yapılarının ve çeşitlerinin belirtildiği tablolardan faydalanılarak hazırlanan sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Çalışmamı tamamlamam konusunda yardımlarını esirgemeyen, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren hocam Dr. Öğretim Üyesi Sayın Pelin KOCAPINAR'a ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

06/08/2018

Dudu Neşe KAVUKCU

ÖZET

Tezin Başlığı : Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri
Tezin Yazarı : Dudu Neşe KAVUKCU
Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Yeni Türk Dili
Kabul Tarihi : 06/08/2018
Sayfa Sayısı : 22 (Ön kısım) + 471 (Tez)

ÖZET

Bir dilin söz varlığı içinde önemli bir yer tutan, en az sözcükle en etkili anlatımı sağlayan sözlü ve yazılı anlatımın vazgeçilmez unsuru deyimler, derin yapıdaki anlamlarının yanında yüzey yapılarını oluşturan özellikleri açısından araştırılması gereken sözlerdir. Bu nedenle, bu çalışmada deyimlerin hangi biçimlerle ve hangi kelime türlerinin bir araya gelmesi ile oluştuğu incelenmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla Ömer Asım Aksoy'un "Deyimler Sözlüğü"ndeki (Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2) deyimlerin anlamları üzerinde durulmadan yalnızca dilbilgisi açısından yapıları incelenmiş, kelime grubu yapısındaki deyimler ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki ana başlık altında, çeşitlerine ayrılarak sınıflandırılmıştır. Deyimlerin ayrışabilen kelime grupları olması her deyim için kendi kategorisi içinde tek tek ele alınarak incelenmesini sağlamış, deyim oluşturulan kelime gruplarının ne olduğu belirtmeye çalışılmıştır. Deyimler incelenirken kelime grubu yapısındaki deyimlerin yanında cümle yapısında olanların da tasnifi yapılmıştır. Ayrıca incelenen deyimlerin başlıklar altında yüzdelerini göstermek için çizelgeler oluşturulmuştur. Böylelikle hangi kelime grubu üzerinde deyimleşme oranının fazla olduğu ve kelime gruplarının birbirlerine nasıl bağlandıklarının ve deyimlerde geçen cümle oranının tespiti yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Deyimler, deyimlerin yapısı, kelime grubu, cümle yapısı, isim.

ABSTRACT

Title of the Thesis :	Syntactic Features of Expressions in Turkish
Author	: Dudu Neşe KAVUKCU
Supervisor	: Dr. Öğretim Üyesi Pelin KOCAPINAR
Department	: Turkish Language and Literature
Sub-field	: New Turkish Language
Date	: 06/08/2018
Summary	<p>Idioms, an indispensable element of oral and written expression, which holds an important place in the existence of a language and provides the most effective expression in the least word, are the words that should be investigated in terms of their meanings in the deeper structure as well as their characteristics that form the surface structures. In this study, we aimed to examine the forms and types of words that are formed by the words groups that are formed with the meanings of the words.</p> <p>For this purpose, Ömer Asim Aksoy's (proverbs and Idioms Dictionary 2) “Idioms Dictionary”, without focusing on the meaning of the phrases in the grammar structures only, the word group structure, idioms and sentence structure, respectively, are classified into two main headings. Each statement has its own category, and it has been tried to determine what word groups constitute the statement. While the sentences were examined, the ones in the sentence structure were classified in addition to the ones in the word group structure. In addition, tables have been created to show the percentages of the examined statements under headings. In this way, it was determined which word group had a lot of expression and how the word groups were connected to each other and the sentence ratio in the sentences.</p>
Keywords	: Idioms, structure of expressions, the word group, sentence structure, noun

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
e	Edat
gö	Gizli özne
i	İsim
s	Sıfat
st	Sıfat tamlaması
tn	Tamlanan
tp.	Toplam
ty	Tamlayan
ü	Ünlem
vb.	Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Bazı gramercilerin kelime grubu tasnifi	13
Tablo 2: Deyimlerde kelime gruplarının sayısı.....	459
Tablo 3: Deyimlerde kelime gruplarının alfabetik dizini.....	462

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: Deyimlerde kelime gruplarının oranı.....	460
Şekil 2: Cümle yapısındaki deyimlerin alfabetik oranı.....	463
Şekil 3: Yüklem türüne göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	464
Şekil 4: Yüklem yerine göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	465
Şekil 5: Cümle yapısındaki deyimlerin oranı.....	465
Şekil 6: Anlamlarına göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı	466

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında iletişim yoluyla duygu ve düşünce bağıını oluşturan, geçmişten geleceğe bir köprü kurmak suretiyle milletin tarihini, coğrafyasını, gelenek ve göreneklerini, edebiyatını, hayat felsefesini, anlam yoğunluğu kuvvetli sözcüklerle, tekerlemelerle, bilmecelele, atasözleriyle, deyimlerle taşıyan ve aktaran, yaşayan ve yaşatan, zamanla gelişen ve değişen toplumsal bir araçtır.

Dilin vazgeçilmez unsurlarından olan ve Türkçede eskiden ‘tâbir’ sözcüğü ile karşılanan deyimler, geçmişte insanların olaylar karşısındaki duygu durumlarını ince düşüncelerle ifade etmeleri sonucu ortaya çıkmış anlam yoğunluğu olan izli sözlerdir. Çoğunlukla gerçek anlamından uzaklaşmış olan ve bir tecrübenin sonucu söylenmiş; yaşantı ürünü, milletlerin kültürlerini yansıtan kalıplaşmış söz topluluklarıdır.

Deyim üzerine yapılmış pek çok tanım söz konusudur. Bunların ilki, son yıllardaki en hacimli çalışmayı yapan ve tezin de kaynağı olan Ömer Asım Aksoy, “Bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce” olarak tanımladığı deyim kullanım alanını çok geniş tutmuştur (Aksoy, 2016: 52). Tanımdan anlaşıldığı üzere deyim, sözcük topluluğu ve cümle olarak nitelendirilmiş, böylece çalışmanın çıkış noktası da bir nevi belirlenmiştir.

Deyimlerin çıkış hikâyeleri hakkında yazdığı “İki Dirhem Bir Çekirdek” adlı kitabında İskender Pala ise deyimi, “iki ya da daha fazla kelimededen oluşan ve kelimelerin gerçek anlamları dışında başka bir anlam ifade eden söz grupları” (Pala, 2007: ix) şeklinde tanımlar.

Doğan Aksan, “Deyim, belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür” (Aksan, 2002: 35) ifadesini kullanarak deyimlerin gerçek anlamları dışında kullanıldıklarını ifade eder.

Suat Batur, “Çoklukla gerçek anlamından az çok ayrı bir anlam taşıyan kalıplaşmış sözlerdir” (Batur, 2006: 11) şeklindeki tanımıyla deyimlerin mecazî anlamla yüklü olduklarını ifade etmiştir.

Zeynep Korkmaz ise deyimini, “Belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun, anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı kullanışlar yolu ve çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış bulunan söz toplulukları” (Korkmaz, 2007: 175) olarak tanımlamaktadır.

Şükrü Elçin, “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde deyimini şöyle açıklar:

“Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedeki kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1981: 642).

Mehmet Hengirmen, “Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkili yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış sözlere *deyim* denir” şeklinde tanım yapmıştır (Hengirmen, 1995: 4).

Nurettin Koç ise “Genellikle gerçek anlamı dışına kayan kalıplaşmış söze *deyim* denir” biçiminde açıklama yapar (Koç, 1996: 410).

Ali Püsküllüoğlu, “Türkçe Deyimler Sözlüğü” adlı eserinde, “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu” olarak tanımlamıştır (Püsküllüoğlu, 1995: 7).

Bütün bu tanımlardan yola çıkarak diyebiliriz ki bu alanın araştırmacıları da deyimini, kıssadan hisse çıkarmak amacıyla söylenmiş, mecaz anlam taşıyan, hazır anlatım kalıpları olduğu konusunda hemfikirdirler.

Deyimler sürekli olarak atasözleri ile ya karıştırılmış ya da kaynaklarda hep karışık yer almıştır. Atasözleri ve deyimlerin karışık hâlde bulunduğu ilk kitap 1858 yılında Şinasi tarafından hazırlanmış ve 1870 yılındaki ikinci baskısında 2500 söz daha ilave edilmiştir. İçerisinde atasözünden başka mısralar, beyitler, deyimler hatta deyim olmayan sözler de mevcuttur (Aktaran: Çakmak, 2006).

Ebuzziya Tevfik aynı kitabın 1885 yılında 4004 söz içerecek şekilde genişleterek üçüncü baskısını yapar. Ebuzziya Tevfik kitapta atasözleriyle deyimlerin tanımını ayırır, fakat sıralamayı karışık yapar (Aktaran: Çakmak, 2006).

1311 yılında yayımlanan ve içinde 5742 söz bulunan Tekezade Sait'in hazırladığı "Durub-i Emsal-i Türkiyye veya Atalar Sözü" isimli eserde yine deyimler, atasözleri ve diğer birçok söz karışık hâldedir (Aktaran: Aksoy, 2016: 65).

Hüseyin Kazım Kadri'nin hazırladığı "Büyük Türk Lügati" dört cilt hâlinde basılmış olup atasözleri ve deyimlerin karışık olarak verildiği sözlerin sayısı 6200'dür. Sonuncu cildi 1945 yılında Türk Dil Kurumu tarafından bastırılmıştır (Aktaran: Aksoy, 2016: 70).

Selim Nüzhet Gerçek 1930 tarihinde bastırıldığı "Atalar Sözü" kitabına 2800'ü atasözü, 2100'ü sav, söz, deyim olmak üzere 4900 söz almıştır (Aktaran: Çakmak, 2006).

Mustafa Nihat Özön'ün 1943 yılında yayımlanan "Türkçe Sözlüğü"nde 87 eserden toplayarak yazdığı 4000'e yakın deyim vardır (Özön, 1943: XIV-400). Yine Özön, 1956'da "Türk Atasözleri" adıyla yayımladığı kitabına 8600 atasözü ile 2250 deyim almıştır (Özön, 1956: VII-340).

Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ'nin 1963'te "Türk Atasözleri ve Deyimleri" adıyla yayımladığı eserinde 15080 söz olup burada, atasözleri ile deyimleri ayırmayarak karışık olarak sıralamıştır (Tülbentçi, 1963).

1971 yılında iki cilt olarak Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan "Türk Atasözleri" de deyimlerle atasözlerinin karışık verildiği diğer bir eser olarak karşımıza çıkmıştır (Aktaran: Aksoy, 2016: 86).

Yukarıdaki eserlerde ve bu konuda yapılan başka çalışmalarda dikkati çeken iki konu mevcuttur. Bunlardan ilki atasözleri ile deyimlerin tasniflerinin yapılmamış olması, ikincisi ise deyimler ile deyim olmayan sözlerin ayrılmasında karışıklıkların olmasıdır.

Ömer Asım AKSOY "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü" adlı kitabında ise yukarıda belirttiğimiz hususları büyük oranda çözüme kavuşturmuştur. Atasözleri ve deyimleri birbirinden ayırarak eserini iki cilt hâlinde yayımlamış, böylelikle müstakil bir

deyimler sözlüğü oluşturmuştur. Şimdiye kadar müstakil bir deyimler sözlüğünün yapısal olarak incelenmemesi ve yazarın, kitabın içinde de deyimleri biçim bakımından sözcük öbeği durumunda olan deyimler ve cümle biçimindeki deyimler olmak üzere iki grupta sınıflandırmak gerektiğini vurgulaması, bunların da yapıları yönünden daha fazla sınıflandırmaya ihtiyaç duyulduklarını belirtmiş olması kaynak seçimimizi kolaylaştırmıştır.

Ömer Asım Aksoy'un eserinin inceleme yapılmak üzere seçilmesi, deyimlerin günümüze kadar yazılı olarak nasıl geldiği ve hangi kaynaklarda toplandığı sorusuna, bir cevap niteliği de taşımaktadır.

Türkçede eskiden 'tâbir' sözcüğü ile karşılanan deyimlerin anlam gücünü ön plana çıkararak, deyimleri tek yönlü olarak ele alan birçok çalışma yapılmış, onların yapısal yönü üzerinde ise pek fazla durulmamıştır. Yapısal yönünü ele alan çalışmalarda genellikle müstakil ve kapsamlı bir deyim kitabı değil de deyimlerden seçmeler yapılmak suretiyle inceleme ve çalışmalarda bulunulmuştur. Çalışmaya yol göstermesi açısından konuyla ilgili yapılmış başka çalışmalar da incelenmiştir. Bunun sonucunda deyimlerin anlam özelliklerine ilişkin yapılan çalışmalara fazlaca rastlanılmıştır:

Leyla Subaşı'nın "Dilbilim Açısından Deyim Kavram ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezi deyimlerin anlam özellikleri üzerine kurulu bir çalışmadır. Bunun yanında, Fahri Bekçioğulları'nın "Kazak Türkçesindeki Organ Adlarıyla İlgili Deyimlerin Türkiye Türkçesine Aktarımı" Türk dilindeki deyimlerin diğer dillerdeki deyimlerle karşılaştırılmasına ilişkin güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmıştır. Bunların haricinde çalışmaya asıl yön veren, Onur Elibol'un "Tarık Buğra'nın Küçük Ağa Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi", Mine Güven'in "Türkçe' de Eylemsel Deyimlerin Bazı Özellikleri", Hasan Hüseyin Cesur'un "Yunus Emre Divanı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi", Sadet Maltepe'nin "Deyimlerimizin Yapısal Özellikleri" adlı çalışmaları olmuştur. Yalnız bu çalışmalar deyimlerin anlamlarına ve öge yapılarına ağırlık vermektedir. Deyimlerin söz dizimsel özelliklerini, anlam ile söz dizimsel yapı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik çalışmalar olmadığı için eldeki çalışmada bu alana ağırlık verilmiştir.

Deyimlere ilişkin başka bir çalışma da Vecihe Hatipoğlu'nun "Kelime Grupları ve Kuralları" başlıklı makalesidir (Hatipoğlu, 1988: 203-244). Bu yazı, Türkçedeki anlatım kalıpları üzerine yapılmış önemli bir çalışmadır. Yalnız deyimler diğer kelime grupları ile birlikte ele alındığı için müstakil bir değer taşımamaktadır.

Yazar, deyimleri yapı bakımından "Cümle hükmünde olanlar" ve "Cümle hükmünde olmayanlar" olarak ikiye ayırmış, bunların da kendi arasındaki söz dizimi farklılıklarını dikkate almamıştır (Demir, 2008: 430).

Yapısal yönüyle ilgili müstakil ve kapsamlı bir deyim kitabı yerine deyimlerden seçmeler yapılmak suretiyle de inceleme ve çalışmalarda bulunulmuştur. Bunlardan birisi de Ahmet Turan Sinan'ın doktora tezi ve "Türkçenin Deyim Varlığı" adlı eseridir. Çalışmada çeşitli sözlüklerden seçilen deyimler alınmış, müstakil bir deyim kitabının içinde yer alan tek heceli deyimler, ağız özelliği taşıyan deyimler, argo söz, küfür dâhil olmak üzere bütün deyimler inceleme kapsamı içine alınmamış ve farklı bir sınıflama yapılmıştır. Sinan, çalışmasında amacının deyimleri doğru bir biçimde tespit etme olduğunu belirtmiştir. Bu tezde amaç ise deyimlerin yapısal yönlerini ortaya koymaktır. Sinan'ın çalışmasında dizin içinden seçilen deyimler incelenirken tezimizde, Ömer Asım AKSOY'un sözlüğündeki bütün deyimler incelenerek sınıflandırılmıştır. Ayrıca Sinan'ın deyim yapılarına yaklaşımı ile bizim yaklaşımımız arasında farklılıklar da mevcuttur. Gerek Sinan'ın gerek bizim çalışmamızın deyimlerin yapısıyla ilgili literatüre katkısı olacağını düşünülmektedir.

Deyimlerin söz dizimindeki görevleri ile ilgili başka bir değerlendirme de Tahir Nejat Gencan'ın "Dil Bilgisi" adlı kitabında mevcuttur. Deyimler burada "Öbekleşmiş Eylemler" konusunda işlenmiştir. Deyimlerin söz dizimsel özellikleri ve söz dizimindeki görevleri dikkate alınarak şu şekilde bir sınıflandırma yapılmıştır:

"I. Ad olan deyimler, II. Sıfat görevli deyimler, III. Belirteç olan deyimler, IV. Eylem görevli deyimler, V. Eylem türevlerinin birkaç sözcükle değişik biçimlerde kaynaştığı deyimler, VI. Durum takısı almış olumsuz eylem türevleri ile öbekleşmiş eylemler..."(Gencan, 2001: 319).

Bu gruplandırmada tekrar ve bağlama grubu ile cümle yapısındaki deyimler yer almamıştır (Demir, 2008: 431).

Deyimlerin halk edebiyatının ürünü olarak ele alınıp işlendiği eserlerde ise daha çok anlam özellikleri, halk kültüründeki yeri ve önemi, kullanım alanları, atasözleri ile olan benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuştur (Güzel-Torun, 2005: 316; Elçin, 1981: 706).

Dolayısıyla bu çalışmalar da deyimlerin yapısal yönlerini içermemektedir. Deyimlerle ilgili değerlendirmelere birtakım dilbilgisi kitaplarında da rastlamaktayız. “Anlamca Kaynaşmış Birleşik Filler” başlığı altında sonunda fiil olan deyimler; “Birleşik İsimler” ve “Birleşik Kelimeler” başlığı altında ise, sonunda fiil olmayan deyimlere kısaca değinilmiştir (Demir, 2004: 360; Özçelik-Erten, 2005: 137). Bu çalışmalar da hep sınırlılık ihtiva eder.

Bir kültür aynası niteliği taşıyan deyimler, toplumların tarihî, sosyal, psikolojik, ekonomik vb. birçok özelliklerinin nesilden nesile aktarılmasını sağlar. Dilin ifade zenginliğini gösteren deyimler hem edebî dile hem de konuşma diline kattığı anlam zenginliği ile dili renkli, inandırıcı ve güzel yapan unsurlardır. Emin Özdemir, bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Deyimlerimiz dilimizin söz varlığını oluşturan, anlatıma renklilik, çekicilik, yoğunluk kazandıran ana öğelerden biridir” (Özdemir, 1997: 246).

Bu sözlerin tarihsel süreç içerisinde günümüze kadar ulaşması elbette ki sadece sözlü anlatımla mümkün olmamıştır.

“Deyimi bilimsel olarak incelemeyen ve bu yüzden de bu konuyu terimleştirme gereksinimi duymayan eski kuşaklar, bu konu üzerinde çalışmaya başladıklarında, bu boşluğu “deyim”den daha geniş ve daha genel bir kavram alanına sahip olan “tabir” sözcüğü ile doldurmuş. Ancak “tabir”in tek sözcük de olabilmesi, uzun süre “deyim” in aslında birden fazla sözcükten oluşma özelliğinin gözden uzak tutulmasına neden olmuştur (Yüceol-Özezen, 2001: 870).

Duyguları, düşünceleri ve kavramları, nitelikleri ile ayrıntılı olarak ifade etmek için tek sözcük yeterli olmayabilir. Bu noktada sözcükler bir araya gelerek sözcük öbeklerini oluşturmaktadır. Kimi dil bilimcilere göre deyimler bu sözcük öbeklerinden biridir. Bu öbeklerin anlamsal, yapısal ve işlevsel özellikleri vardır. Anlamsal olarak yargı bildirmezler ama kavramlara ait nitelik bildirerek anlamsal

bütünlük gösterirler. Yapısal olarak bakıldığında en az iki sözcüğün belirli kurallar eşliğinde bir araya gelmesiyle oluşmuşlardır. İşlevsel yönü ise kelimelerin anlamlarını güçlendirir, belirtir, pekiştirir, niteler (Gökdayı, 2010: 1300).

Yukarıda belirtilen bu özellikler, deyimler ile kelime gruplarının aynı dizgide bir araya gelmesini sağlamıştır. Böylelikle deyimlerin kelime grupları bakımından incelenmesinin, hem insanların iletişim ihtiyaçlarını karşılama hem de söz dizimini anlama ve açıklama işlevlerinden dolayı üzerinde durulması ve anlaşılması gereken bir birim, “söz diziminin anlaşılmasında önemli bir basamak” (Usta, 2000: 209) olduğu anlaşılmaktadır.

Kısa ve özlü iletişim yapıları olan deyimler, söz dizimi özelliklerine ve kelime gruplarına göre değerlendirildiğinde her kelime grubundan ve her cümle türünden örneklerle karşılaşılmaktadır. Bu duruma bakılarak deyimleşmenin her yapıda olabileceği görülmüştür. Ancak hangi kelime gruplarının ve hangi cümle türlerinin deyimleşmeye yatkın olduğu yazılı ürünler üzerinde yapılan araştırmalarla (Demir, 2008: 431) tespit edilebilmektedir.

Bu bilgiler ışığında çalışmada Leyla Karahan ‘ın tasnifi esas alınmış, deyimler on dört kelime grubuna ve özelliklerine göre cümle türlerine ayrılmıştır.

TEZİN AMACI

“Anlatım gücünü artırıcı, hatırdan kalmayı kolaylaştıran bu anonim ürünler acaba hangi biçimlerle oluşmuştur?” sorusu tezin amacını belirlemiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Ömer Asım AKSOY’un “Deyimler Sözlüğü” ndeki deyimlerin fişleme metodu ile anlamları üzerinde durulmadan yalnızca dilbilgisi açısından yapıları incelenmiştir. İnceleme sırasında yapı bakımından deyimler; kelime grubu ve cümle yapısındaki deyimler olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. Deyimlerin söz dizimsel özellikleri ile söz dizimindeki görevleri tespit edilerek cümle yapısındaki deyimlerin çeşitlerine göre sınıflandırılması yapılmış şekil ve tablolar üzerinde sayısal verilerle gösterilmiştir. Kelime grubu yapısındaki deyimlerde tamlamalardaki isim ve sıfat unsurları ile tamlayan ve tamlanan unsurlar parantez içinde kısaltmalarla belirtilerek ilgi ve iyelik ekleri koyu renkle gösterilmiştir. Fiilimsi ekleri ile edat, bağlama, unvan ve ünlem gruplarında grubun ana unsurları koyu renkle altı çizili olarak

gösterilmiştir. Tezin ikinci bölümündeki bağlanma şekillerine göre cümle yapısındaki deyimlerde bağlama edatları ve ögeleri; deyimlere olumsuzluk anlamı veren ek ve edatlar ile Türkçenin kurallı cümle yapısına farklılık gösteren devrik cümle yapısındaki yüklemeler yine koyu renkle gösterilerek çalışma daha anlaşılır hâle getirilmeye çalışılmıştır. Tezin bütününde inceleme yapılırken bazı deyimlerin yanında yer alan parantezli kısımlar da dikkate alınarak deyimler tasnif edilmiştir. Örneğin;

4134 Burcu burcu (kokmak)

deyiminde fiil parantez içinde verilmiştir. Çalışmada bu deyim incelenirken, deyim parantez içinde kalan fiil kısmından ayrı düşünülmemektedir, hem iki kelimenin yan yana gelmesiyle oluşmuş isim unsurları olan “burcu burcu” kelimelerinin tekrar grubu olduğu hem de parantez içinde kalan “kokmak” fiili ile birlikte birleşik fiil olduğu gösterilmiştir. “Burcu burcu (kokmak)” deyimini böylece hem isim unsuru tekrar grubu olan birleşik fiil yapısındaki deyimler içinde hem de anlamca kaynaşmış birleşik fiiller içinde ele alınmış ve birleşik fiillerin ögeleri dikkate alınarak yapılan tasnifinde de “zarf tümleci + yüklem iç yapısıyla kurulmuş birleşik fiiller” de gösterilmiştir. Bunun sonucunda ele alınan deyim yapısal yönüyle önce bütün olarak adlandırılmış sonra içindeki kelime grupları gösterilerek başka bir sınıflamaya tabi tutulmuş böylelikle de ayrıntılı bir incelemeden geçirilmiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Söz dizimi konusunun yapı bilgisini de içeren geniş bir konu alanı olduğu için incelenecek deyim sayısının fazla olması, incelemenin sınırlandırılmasını zorlaştırmıştır. Bu nedenle tezin sayfa sayısı da dikkate alınarak kelime grubu yapısındaki deyimler ayrıntılı tasnif edilmiş lakin cümle yapısındaki deyimlerde öge dizilişi açıkça belirtilmeden sezdirme usulüyle genel bir sınıflama yapılmıştır.

BÖLÜM I

KELİME GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

1.1. TANIMLAR

Kelimeler, kavramları tek tek gösteren dil birimleridir. İnsanlar iletişim kurarken bu kavramları işaret eden kelimeleri kullanırlar. Ancak, kelimeler tek başlarına bu iletişimi sağlıklı olarak sürdürmede yeterli değildir. İşte kavramları daha ayrıntılı ifade etmek ve tek kelimeyle karşılanamayanları göstermek için bir araya getirilerek kelime grupları oluşturulmaktadır (Özkan ve Sevinçli, 2008: 9; Aktan: 2009: 1).

Kelime grupları, dil bilimciler tarafından farklı terimler kullanmak suretiyle ifade bulmuş olsalar da tanımlama konusunda ortak paydalarda buluşulmuştur. Bu tanımlara bakacak olursak, Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde “kelime grubu” ifadesini kullanarak “[...] birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir” (Ergin, 1998: 374) şeklinde tanımlamıştır.

“Örneklerle Türkçe Söz Dizimi”nde Rasim Şimşek, “belirtme öbekleri” olarak isimlendirdiği kelime grubu hakkında şunları söylemiştir:

“Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar-arası ilişkilere dayanır. Burada ad soylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlatımlar doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt-birimini oluşturur. Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi kavramları açıp genişleterek belli etmektir” (Şimşek, 1987: 321).

Zeynep Korkmaz, “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde,

“Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamdaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne ve hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” (Korkmaz, 1992: 100) şeklinde ifade etmiştir.

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri”nde, “belirtme öbekleri” şeklinde belirttiği gruplarla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz” (Banguoğlu, 2015: 496) demiştir.

Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde kelime gruplarını, “belirtme grupları” diye isimlendirerek bunları “Birden ziyade kelimedenden meydana geldiği hâlde, cümledeki görev bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektirdiği takdirde yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere (tayin) grupları diyoruz” (Bilgegil, 1963: 115) şeklinde tarif eder.

Kelime grubunun bir başka tanımı “iki veya daha çok kelimenin ekli, eksiz yahut yardımcı kelimeler aracılığıyla bir araya getirilmesi sonucu ortaya çıkan tamamlanmamış yargılı ve cümle içinde tek kelime gibi işlem gören birliklerdir.” biçimindedir (Yaman, 2000: 39). Bu tanımlara, grupta yer alan sözcüklerin “cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere” bir araya geldikleri ve “herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu” olma özellikleri de eklenmiştir (Aktan, 2009: 2).

Kelime grubunu “Tek kelime ile karşılanan varlıkları, hareketleri ve kavramları daha geniş olarak belirtmek veya tek kelimeyle ifade edilmeyen varlıkları, kavramları, hareketleri karşılamak üzere birden fazla kelimeyle kurulan dil birlikleri” biçiminde tanımlayan Özkan ve Sevinçli (2008: 12) daha sonra belirtme grupları adı altında açıklamaları sürdürmüşlerdir.

Kelime öbeği ifadesiyle İbrahim Delice, öbeğin “birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bütünlük bulunan, cümle veya cümlemsi içinde tek cümle ögesi; kelime öbeği içinde bütün hâlinde yardımcı veya temel öge olarak işlem gören ve bir kelime türü (isim, sıfat, zamir, edat, vb.) yerine kullanılan söz dizileri” olduğunu söylemektedir (Delice, 2003: 17).

Yargısız anlatım terimini tercih eden Hatipoğlu “en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler” (Hatipoğlu, 1982: 2) biçiminde tanımlarken “Kelime Grupları ve Kuralları” adlı makalesinde de şu şekilde ifade

etmektedir: “Kelime grupları kavramları en verimli şekilde dile getirmek için başvurulan kolaylıklardır” (Hatipoğlu, 1988: 203-244).

Söz öbeği terimini kullanan Karaağaç öbeği, “cümle oluşturmayan söz dizimi birimleri” ve “bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen sözler topluluğu” (Karaağaç, 2009: 129) biçiminde tanımlamaktadır.

Mazhar Kükey, “Türkçenin Söz Dizimi”nde, “sözcük öbekleri” terimini kullanmış ve konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük, anlamlı geniş dil birliğine “sözcük öbeği” adı verilir. Sözcükler, ek alarak ya da eksiz olarak birbirine bağlanma yolu ile sözcük öbeklerini oluştururlar.” (Kükey, 1975: 3).

Terim karmaşasına rağmen yazarların kelime grupları ile ilgili tanımlamalarında genel olarak bir paralellik söz konusudur. Bu açıklamalardan şu ortak görüşler ortaya çıkmaktadır:

I. Kelime grupları birden fazla sözcüğün belirli kurallara uygun olarak nesnelere, hareketleri daha geniş ifade etmelerini sağlayan geniş dil birlikleridir.

II. Yargı bildirmezler.

III. Gerektiğinde çekim eki alabilen, cümlede tek bir kelime gibi vazife gören yapı ve anlam bütünlüğü taşıyan dil birlikleridir.

IV. Türkçenin cümle yapısında olduğu gibi asıl unsur-birleşik fiil, edat, unvan grubu dışında yardımcı unsurdan sonra gelmektedir (A. S. Baydar- T. Baydar, 2001: 31,32).

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” eserinde, “kelime grupları” ifadesi ile “Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılamak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur” (Karahan, 2005: 39) şeklinde tanım yapmıştır.

Kelime gruplarının tanımları ve bunların öne çıkarılan özellikleri gözden geçirildiğinde, söz dizimi kaynaklarının, grupları az çok benzer biçimde tanımladıkları görülmektedir. Yapılan tanımlardan yararlanarak, “Kelime grubu; varlıkları, durumları, nesnelere, hareketleri karşılayan, belirten, belirli kurallar çerçevesinde yan yana dizilmiş birden fazla kelimedenden oluşan yargısız dil birlikleridir.” şeklinde genel bir tanım yapılabilir.

1.2. SINIFLANDIRMALAR

Dil bilimcilerin kelime gruplarına ilişkin kullandıkları terim sayısının çokluğu, kelime gruplarının çeşitliliğine de yansımıştır. Kelime gruplarının sayısı yazarlarda farklılık arz etmektedir. Bu da dilimizde kaç tane kelime grubunun var olduğu, bunların neler oldukları ve ayırıcı özelliklerinin bilinmesi gerektiği gibi konuları ortaya çıkarmıştır.

İlk olarak kelime gruplarını tanımlarken kullandığımız yöntemle, Türk diline yön veren en önemli isimlerin kelime gruplarını kaç ayırdıklarını tespit edeceğiz.

“Türk Dil Bilgisi” kitabında Ergin,

“Tekrarlar (aynen tekrarlar, eş mânâlı tekrarlar, zıt mânâlı tekrarlar, ilaveli tekrarlar), bağlama grubu, sıfat tamlaması, iyelik grubu ve isim tamlaması, âitlik grubu, birleşik isim, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, fiil grubu, partisip grubu, gerundium grubu ve kısaltma grupları” olmak üzere kelime gruplarını yirmi çeşitte ele almıştır (Ergin, 1998: 375-406).

M. Kaya Bilgegil, “Türkçe Dilbilgisi”nde kelime gruplarını “isim tamlamaları, sıfat tamlamaları, bağlaç grupları, zarf grupları, edat grupları, isim grupları, ikizleme ve ünlem grupları” olarak sekize ayırmıştır (Bilgegil, 1963: 116-162).

Rasim Şimşek ise, “iyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri, ikileme, bağlaç öbekleri ve ünlem öbeği” olmak üzere altı ana bölümde değerlendirmektedir (Şimşek, 1987: 322-400).

Mazhar Kükey,

“ikilemeler, bağlama öbeği, iyelik öbeği, ad tamlaması, sıfat tamlaması, ilgeç öbeği, ünlem öbeği, unvan öbeği, sayı öbeği, yükleme öbeği, -i’li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e’li sözcük öbeği (datif öbeği), -de’li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den’li sözcük öbeği (ablatif öbeği), belirteç öbeği” olarak on beş başlıkta ele almıştır (Kükey, 1975:3-40).

“Gramer Terimleri Sözlüğü”nde Korkmaz, “isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, ikileme, edat grubu, bağlaç grubu, unvan grubu, birleşik fiil, birleşik isim” şeklinde kelime gruplarını dokuza ayırmıştır (Korkmaz, 1992; 100).

Tahsin Banguoğlu’nun “ad takımları, sıfat takımları, zarf öbekleri, takı öbekleri, çekim öbekleri, bağlam öbekleri, yandaş takımları, katma öbekler” olarak kelime gruplarını sınıflandırdığını görmekteyiz (Banguoğlu, 1995: 498-519).

Vecihe Hatipoğlu ise, “yargısız anlatımlar” olarak ifade ettiği kelime gruplarını, “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları ve kalıplaşmış olmayanları” olarak ikiye ayırmıştır. “Yargısız anlatımların kalıplaşmamış olanlarına, ad tamlaması, adıl tamlaması, sıfat tamlaması, zincirleme sıfat tamlaması, ikilemeli tamlama, iyelikli tamlama, çıkmalı tamlama, kalmalı tamlama, yönelmeli tamlama, ilgeçli tamlama, bağlaçlı tamlama, zincirleme ad tamlaması, karma tamlama, girişik tamlama” yı alırken, “yargısız anlatımların kalıplaşmış olanları” na da “ birleşik sözcükler” ve “ikilemeler”i almıştır (Hatipoğlu, 1972: 11-51).

Yazarların kelime gruplarını tasnif ederken yaptıkları bu terim karmaşasını A.S. Baydar ve T.Baydar’ın “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları” başlıklı makalelerinde tablo olarak göstermiş olduğu ayrım Tablo 1.1’ de gösterilmiştir.

Tablo 1.Bazı gramercilerin kelime grubu tasnifi

	N.Atabay-İ.Kutluk-S. Özel	T. Banguoğlu	A. Beserek	K. Bilgegil	F. Bozkurt	J. Deny
İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Ad Takımları	İsim Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Terkib-i İzafi
Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Takımları	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Terkib-i Tavsifi
Sıfat-Fiil Grubu					Ortaç Birliği	
Zarf-Fiil Grubu					Ulaç Birliği	
İsim-Fiil Grubu					Eylemlik Birliği	
Ünlem Grubu		Ünlem Öbekleri	Ünlem Grubu	Ünlem Grupları	Ünlem Birliği	

Birleşik isim		Soyadı Öbeği				
Zarf Grubu		Zarf Öbekleri	Zarf Grubu	Zarf Grupları		
Edat Grubu		Takı Öbekleri	Edat Grubu	Edat Grupları	İmleç Birliği	
Unvan Grubu		San Öbekleri	Unvan Grubu		San Birliği	
Birleşik fiil						
Tekrar Grubu			Tekrarlar	İkizleme	İkileme	
Bağlama Grubu		Bağlama Öbekleri	Bağlaç Grupları	Bağlama Grupları	Bağlama Birliği	
Sayı Grubu Kısaltma Grupları		Çekim Öbekleri	İsim Grupları	İsim Grupları	Sayı Birliği Kısaltma Birliği	
	H. Ediskun	M. Ergin	E. G. Nas kali	V. Hatiboğlu	L. Karahana	N.Koç (YeniDilbil)
İsim Tamlaması	İsim Takımları	İsim Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması
Sıfat Tamlaması	Sıfat Takımları	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Ön Ad Tamlaması
Sıfat-Fiil Grubu		Partisip Grubu			Sıfat-Fiil Grubu	
Zarf-Fiil Grubu		Gerundium Grubu			Zarf-Fiil Grubu	
İsim-Fiil Grubu		Fiil Grubu			İsim-Fiil Grubu	
Ünlem Grubu		Ünlem Grubu			Ünlem Grubu	
Birleşik isim		Birleşik İsim	Birleşik İsim		Birleşik isim	
Zarf Grubu						Belirteç Öbeği
Edat Grubu		Edat Grubu	Edat Grubu		Edat Grubu	İlgeç Öbeği
Unvan Grubu		Unvan Grubu			Unvan Grubu	
Birleşik fiil	Birleşik fiiller	Birleşik fiil	Birleşik fiil	Birleşmiş Eylemler	Birleşik fiil	Eylem Öbeği
Tekrar Grubu		Tekrarlar	İkizleme	İkileme	Tekrar Grubu	
Bağlama Grubu		Bağlama Grubu			Bağlama Grubu	
Sayı Grubu Kısaltma Grupları		Sayı Grubu Kısaltma Grupları			Sayı Grubu Kısaltma Grupları	
	N. Koç (A. D. T. sözlüğü)	Z. Korkmaz	M. Kükey	R. Şimşek	K. Yavuz K. Yetiş N. Birinci	
İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	İsim Tamlaması	Ad Tamlaması	Ad Takımı	İsim Tamlaması	
Sıfat Tamlaması	Ön Ad Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	Sıfat Tamlaması	
Sıfat-Fiil Grubu		Sıfat-Fiil Grubu			Sıfat-Fiil Grubu	
Zarf-Fiil Grubu					Zarf-Fiil Grubu	
İsim-Fiil Grubu					İsim-Fiil Grubu	

Ünlem Grubu			Ünlem Öbeği	Ünlem Öbeği	Ünlem Grubu
Birleşik isim		Birleşik isim			
Zarf Grubu	Belirteç Öbeği		Belirteç Öbeği	Belirteç Öbeği	
Edat Grubu	İlgeç Öbeği	Edat Grubu	İlgeç Öbeği	İlgeç Öbekleri	Edat Grubu
Unvan Grubu		Unvan Grubu	Unvan Öbeği	San Öbeği	Unvan Grubu
Birleşik fiil	Eylem Öbeği	Birleşik fiil		Eylem Öbekleri	Birleşik fiil
Tekrar Grubu		İkileme	İkilemeler	İkileme	Tekrar Grubu
Bağlama Grubu		Bağlaç Grubu	Bağlama Öbeği	Bağlaç Öbekleri	Bağlama Grubu
Sayı Grubu Kısaltma Grupları			Sayı Öbeği Kısaltma Grupları	Sayı Öbeği Çekim Öbekleri	Sayı Grubu Kısaltma Grupları

Kaynak: A. S. Baydar- T. Baydar (2001: 38)

Tabloda hangi yazarın kaç çeşit kelime grubuna eserinde yer verdiği ve kelime grubunu ifade eden hangi terimleri kullandığı daha net olarak gözler önüne serilmiştir.

Leyla Karahan'a baktığımızda Karahan'ın kelime gruplarını "İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik fiil, kısaltma grubu" olarak on dört çeşitte ele alıp açıkladığını görüyoruz (Karahan, 2005: 42-79).

Böylelikle dil bilimi yazarlarının, eserlerinde birbirinden farklı birçok kelime grubu sınıflaması yaptıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, son yıllarda değişiklikleriyle yeni baskısı yapılan Leyla Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" isimli kitabındaki tasnif esas alınarak deyimler üzerinde inceleme yapılmıştır. Buradan yola çıkarak, Türkçedeki kelime gruplarını şu şekilde sınıflandırabiliriz: İsim tamlaması (belirtili ve belirtisiz isim tamlaması), sıfat tamlaması, fiilimsi grubu (isim, sıfat ve zarf-fiil grupları), tekrar grubu, edat grubu,

bağlama grubu, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, birleşik isim, birleşik fiil, kısaltma grubu (Karahan, 2005: 7-84).

1.2.1. İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER

Tamlayan ve tamlanan olmak üzere iki isim unsurundan meydana gelen bir gruptur. “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar” (Korkmaz, 2003:270). Bir varlığın başka bir varlığın parçası, onun tamamlayıcısı olduğunu ifade etmek için kullanılır. Tamlayan unsur önde olup ilgi durumuna girer. Tamlanan unsur ise sonra gelerek daima iyelik eki taşır. Leyla Karahan, bu kelime grubunda iki isim unsurunun aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlandığını ifade eder (Karahan, 2005: 42).

İsim tamlamalarında tamlayan ilgi hâli ekini almak zorunda değildir ama ilgi durumuna girmek durumundadır. Bu nedenle belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması diye iki türden söz edilir.

Çalışmada, isim tamlamaları yapısındaki deyimler, tamlayan ve tamlanan kısımları ile bu kısımların ekleri gösterilerek verilmiştir.

1.2.1.1. Belirtili İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Tamlayanı ilgi hâli ekini taşıyan isim tamlamasıdır. Belirtili isim tamlamasında tamlayan belirli bir nesneyi işaret eder. “Bu tamlamada birinci unsur belirtme görevi yapar” (Karahan, 2005: 42). Yani tamlayan ile tamlanan arasında ekle sağlanan yapı ve anlam bağı mevcuttur. Haydar Ediskun bu bağı belirten ile belirtilen arasında olan geçici bir ilgi olarak görür (Ediskun, 1996: 114). En fazla ‘A’ sesinde mevcut olan deyimler, belirtili isim tamlaması açısından bu seste yoğun değildir. Eserde 61 deyim belirtili isim tamlaması yapısındadır. “Belirtili ad tamlaması içindeki tamlayan ve tamlanan adlar yalın oldukları gibi bir kelime grubundan da oluşabilirler” (Korkmaz, 2003: 271).

2912 Ağzının (ty) yatımı (tn)

- 3109 Allah'**ın** (ty) (Tanrı'nın) gün**ü** (tn)
- 3199 Anam**ın** (ty) eğirdi**ği** (tn), babam**ın** (ty) dokudu**ğu** (tn)
- 3201 Anan**ın** (ty) örekesi (tn)
- 3212 Anas**ının** (ty) eğirdi**ği** (tn), babas**ının** (ty) dokudu**ğu** (tn)
- 3213 Anan**ın** (ty) göz**ü** (tn) (Mal**ın** (ty) göz**ü** (tn))
- 3215 Anas**ının** (ty) kızı (tn)
- 3565 Babas**ının** (ty) o**ğ**lu (tn)
- 3831 Beter**in** (ty) beteri (tn)
- 4085 Boynun**un** (ty) borcu (tn)
- 4148 Burnun**un** (ty) dibi(nde) (tn) (Birin**in**)
- 4212 Can**ının** (ty) içi (tn)
- 4274 Cehennem**in** (ty) dibi (tn)
- 4302 Ciğerim**in** (ty) köşesi (tn)
- 4500 Dağlar**ın** (ty) şenli**ği** (tn)
- 4522 Demokles'**in** (ty) kılıcı (tn)
- 4648 Dızdı**ğının** (ty) dızdı**ğı** (tn)
- 4723 Dingo'**nun** (ty) ahırı (tn)
- 4765 Dizin**in** (ty) dibi(nde) (tn)
- 5088 Elin**in** (ty) (ölün**ün**) kör**ü** (tn)
- 5791 Gün**ün** (ty) adamı (tn)
- 5792 Gün**ün** (ty) biri(nde) (tn)
- 6336 İş**in** (ty) başı (tn)
- 6345 İş**inin** (ty) adamı (eri) (tn)

6419	Kaçın (ty) kurası (tn)
6684	Kenarın (ty) dilberi (tn)
7096	Malın (ty) gözü (tn)
7300	Neyin (ty) nesi (tn) kimin (ty) fesi (tn)
7441	Ölünün (ty) körü (tn)
7447	Ömrümün (ty) varı (tn)
7540	Paranın (ty) üstü (tn)
7686	Sabahın (ty) körü(nde)(tn)
7742	Sakalının (ty) tarağı (tn)
8035	Suyun (ty) başı (tn)
8039	Suyunun (ty) suyu (tn) (Tavşanın suyunun suyu)
8125	Şunun (ty) şurası (tn)
8126	Şunun (ty) şurası(nda) (tn)
8163	Tanrı 'nın (ty) günü (tn)
8291	Topun (ty) ağzı(nda) (tn)

1.2.1.1.1. Tamlayanı Belirtili İsim Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlaması

8192	Tavşanın (ty) suyu (tn) <u>nun</u> (ty) suyu (tn)
------	---

1.2.1.1.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

3527	Aynı (s) yolun (i) (ty) yolcusu (tn)
6017	Her (s) aşın (i) (ty) kaşığı (tn)
6790	Kırk (s) yılın (i) (ty) başı (tn) (başında), (Ömürde bir)
7406	O (s) yolun (i) (ty) yolcusu (tn)

8397 Uzun (s) sözü*n* (i) (laf*n*) (ty) kısası (tn)

8631 Yedi (s) denizi*n* (i) (ty) (dışarı) attığı (tn)

1.2.1.1.3. Tamlayanı İsim-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

4041 Bok yemeni*n* (ty) Arapçası (tn)

1.2.1.1.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtili İsim Tamlaması

6466 Kahve dövücü*nün* (ty) hınk deycisi (tn)

1.2.1.1.5. Tamlayanı Birleşik İsim Olan Belirtili İsim Tamlaması

8519 Yağma Hasan'ın (ty) böreği (tn)

1.2.1.1.6. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

3134 Alnı*nın* (ty) kara (s.) yazısı (i) (tn)

3216 Anası*nın* (ty) körpe (s.) kuzusu (i) (tn)

4883 Dünyanı*n* (ty) öbür (s) ucu (i) (tn)

7077 Madalyonun (ty) ters (öteki) (s) yüzü (i) (tn)

8102 Şeytanı*n* (tn) art (s) ayağı (i) (tn)

1.2.1.1.7. Tamlayan ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olan Belirtili İsim Tamlamaları

4067 Boş (s) gezen*n* (i) (ty) boş (baş) (s) kalfası (i) (tn)

4411 Çıkmaz (s) ayı*n* (i) (ty) son (s) çarşambası (i) (tn)

4647 Dış (s) kapı*nın* (i) (ty) dış (s) mandalı (i) (tn)

4780 Dokuz (s) körü*n* (i) (ty) bir (s) değneği (i) (tn)

5995 Hazır (s) evi*n* (i) (ty) has (s) kadını (i) (tn)

6784 Kırk (s) körü*n* (i) (ty) bir (s) değneği (i) (tn)

8275 Tok (s) ev**in** (ty) aç (s) kedisi (i) (tn)

1.2.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler

Bu tamlama belirli bir nesneyi işaret etmez. Bu nedenle “Tamlayanı eksiz olan isim tamlamasıdır” (Ergin, 1998: 383). “Belirtisiz isim takımı, belirteni söz söyleyen ve dinleyence belirli olmayan ve belirteni ile belirtileni arasında sürekli bir bağ bulunan takımdır” (Ediskun, 1996: 115). Bu tamlamada isim unsurlarının arasına başka isim giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Deyimlerde 342 belirtisiz isim tamlaması bulunmuş, en çok ‘A, D, E ve K’ seslerinde karşılaşılmıştır. “Belirtili ad tamlamalarında olduğu gibi belirtisiz ad tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan öğeleri yalın veya birer kelime grubu da olabilir” (Korkmaz, 2003: 273).

2703	Açıklar (ty) livası (tn)
2723	Adam (ty) başı(na) (tn)
2727	Adam (ty) evladı (tn)
2730	Adam (ty) kıtlığı(nda) (tn) (yokluğunda)
2735	Adam (insan) (ty) sarrafı (tn)
2753	Adım (ty) başı(na) (tn)
2800	Ağız (ty) dalaşı (tn)
2807	Ağız (ty) dolusu (tn) (küfür)
2809	Ağız (ty) kalabalığı (tn) (etmek)
2811	Ağız (ty) (laf, lakırtı) kavafı (tn) (kahyası) (Ayak kavafı)
2816	Ağız (ty) tadı (tn)
2819	Ağız (ty) tatsızlığı (tn)
2937	Ahret (Allah) (ty) adamı (tn)
2939	Ahret (ty) kardeşi (tn)
2940	Ahret (ty) sualı (tn)

- 2942 Ahret (ty) yolculuğu (tn)
- 2943 Aile (ty) planlaması (tn)
- 2952 Akıl (ty) defteri (tn)
- 2954 Akıl(ty) hocası (tn)
- 2956 Akıl (ty) kumkuması (kutusu) (tn)
- 3041 Akşam (ty) üstü (tn) (Akşamüzeri)
- 3084 Alın (ty) teri (tn) (dökmek)
- 3085 Alın (ty) yazısı (tn)
- 3096 Allah (ty) adamı (tn)
- 3101 Allah (ty) aşkı(na) (tn)
- 3115 Allah (ty) taksimi (tn)
- 3149 Altın(ty) babası (tn)
- 3194 Ana (ty) kuzusu (tn) (Anasının körpe kuzusu)
- 3269 Ar (ty) belası (tn)
- 3283 Arı (ty) sili (tn)
- 3293 Arkadaş (ty) canlısı (tn)
- 3310 Arka (sirt) (ty) üstü (tn)
- 3332 Aslan (ty) payı (tn)
- 3333 Aslan (ty) sütü (tn)
- 3344 Aşağılık (ty) duygusu (tn)
- 3349 Aş (ty) damı (tn)
- 3365 At (ty) anası (tn) (Dev anası)
- 3386 Ateş (ty) pahası(na) (tn) (pahası)

- 3435 Ay (ty) ağılı (tn)
- 3479 Ayak (ty) bağı (tn)
- 3483 Ayak (ty) divanı (tn)
- 3485 Ayak (ty) kavafı (tn)
- 3494 Ayak (ty) oyunu (tn)
- 3495 Ayak (ty) satıcısı (tn)
- 3498 Ayak (ty) takımı (tn)
- 3501 Ayak (ty) üstü (tn) (üzeri)
- 3510 Ay (ty) başı (tn)
- 3524 Ay (ty) karanlığı (tn)
- 3563 Baba (ty) ocağı (yurdu) (tn)
- 3567 Baba (ty) yurdu (tn)
- 3585 Baklava (ty) dilimi (tn)
- 3595 Balık (ty) eti(nde) (tn)
- 3596 Balık (ty) istifi (tn)
- 3610 Barut (ty) fiçısı (tn)
- 3630 Baş (ty) ağrısı (tn)
- 3634 Baş (ty) aşağı (tn)
- 3640 Baş (ty) belası (tn)
- 3759 Baş (ty) üstü(ne) (tn)
- 3775 Bektaşî (ty) sırrı (tn)
- 3778 Belalar (ty) mübareki (tn)
- 3813 Benlik (ty) davası (tn)

3850	Bıçak (ty) sırtı (tn)
3998	Bit (ty) yeniği (tn)
4009	Boğaz (ty) derdi (tn)
4021	Boğaz (ty) kavgası (tn)
4027	Bok (ty) çömçesi (tn)
4059	Bostan (ty) korkuluğu (tn)
4073	Boy (ty) aptesti (tn)
4176	Cadı (ty) kazanı (tn)
4181	Can (ty) acısı (tn)
4192	Can (ty) damarı (tn)
4197	Can (ty) düşmanı (tn)
4198	Can (ty) evi (tn)
4247	Can (ty) korkusu (tn)
4253	Can (ty) pahası(na) (tn)
4254	Can (ty) pazarı (tn)
4255	Can (ty) sağlığı (tn)
4256	Can (ty) sıkıntısı (tn)
4259	Can (tn) yoldaşı (ty)
4270	Cehennem (ty) azabı (tn)
4278	Cennet (ty) öküzü (tn)
4279	Cep (ty) harçlığı (tn)
4295	Cicim (ty) ayı (tn)
4296	Ciğer (ty) acısı (tn)

- 4361 arşamba (ty) karısı (tn)
- 4362 arşamba (ty) pazarı (tn)
- 4375 ehre (ty) züğürdü (tn) (Surat düşkünü)
- 4403 ıban (ty) başı (tn)
- 4405 ıfit (ty) arşısı (tn)
- 4434 ilingir (ty) sofrası (tn)
- 4438 ingene (ty) ergesi (tn)
- 4439 ingene (ty) orbası (tn)
- 4440 ingene (ty) düğünü (tn)
- 4441 ingene (ty) kavgası (tn)
- 4442 ingene (ty) maşası (tn)
- 4443 ingene (ty) pembesi (sarısı) (tn)
- 4466 ömlek (ty) hesabı (tn)
- 4468 öplük (ty) horozu (tn)
- 4473 özüm (ty) yolu (tn)
- 4485 Dağ (lar) (ty) anası (tn)
- 4488 Dağ (ty) ayısı (tn) (Dağda büyümüş)
- 4489 Dağ (ty) başı (tn)
- 4493 Dağ (ty) eteği (tn)
- 4544 Dayak (ty) arsızı (tn)
- 4580 Deli (ty) saçması (tn)
- 4590 Demir (ty) üzeri(nde) (tn)
- 4604 Deniz (ty) kurdu (tn)

- 4621 Dert (ty) ortağı (tn)
- 4629 Deve (ty) kini (tn)
- 4625 Dev (ty) anası (tn) (At anası)
- 4638 Devlet (ty) düşünü (tn)
- 4639 Devlet (ty) kuşu (tn)
- 4653 Dik (ty) alası (tn)
- 4669 Dil (ty) ebesi (tn)
- 4718 Dil (ty) persengi (tn)
- 4720 Dil (ty) yarası (tn)
- 4734 Dirsek (ty) teması (tn)
- 4746 Diş (ty) kirası (tn)
- 4753 Diz (ty) boyu (tn)
- 4768 Diz (ty) üstü (tn)
- 4775 Doğum (ty) kontrolü (tn)
- 4798 Dost (ty) kazığı (tn)
- 4800 Dostlar (ty) başı(na) (tn)
- 4807 Dönüm (ty) noktası (tn)
- 4818 Dört (ty) üstü (tn) , murat (ty) üstü (tn)
- 4826 Dudak (ty) tiryakisi (tn)
- 4846 Düğüm (ty) noktası (tn)
- 4859 Dümen (ty) neferi (tn)
- 4895 Düşman (ty) ağzı (tn)
- 4904 Ecel (ty) beşiği (tn)

- 4927 Ekin (ty) **iti** (tn)
- 4944 Ekmek (ty) **düşmanı** (tn)
- 4947 Ekmek (ty) **kapısı** (tn)
- 4948 Ekmek (ty) **parası** (tn)
- 4965 El (ty) **altı**(nda) (tn)
- 4966 El(ty) **altı**(ndan) (tn) (Alttan alta), (Gizliden gizliye)
- 4968 El (ty) **arı** (tn) **düşman** (ty) **körü** (tn) (gayreti)
- 5012 El (ty) **emeği** (tn)
- 5021 El (ty) **gölgesi** (tn)
- 5108 El (ty) **iyisi** (tn)
- 5116 El (ty) **kapısı** (tn)
- 5119 El (ty) **kiri** (tn)
- 5125 Eller (ty) **iyisi** (tn),evler (ty) **ağısı** (tn)
- 5128 El (ty) **oğlu** (tn)
- 5134 El (ty) **şakası** (tn)
- 5137 El (ty) **ulağı** (tn)
- 5144 El (ty) **yatkınlığı** (tn)
- 5145 El (ty) **yazısı** (tn)
- 5146 El (ty) **yazması** (tn)
- 5156 Emir (ty) **kulu** (tn)
- 5199 Eşek (ty) **cilvesi** (tn)
- 5200 Eşek (ty) **inadı** (tn)
- 5204 Eşek (ty) **şakası** (tn)

- 5215 Etek (ty) dolusu (tn)
- 5247 Ev (ty) kadını (tn)
- 5263 Eyüp (ty) sabrı (tn)
- 5266 Eyyam (ty) ağası (tn)
- 5268 Eyyam (ty) reisi (tn)
- 5305 Fener (ty) alayı (tn)
- 5313 Fesat (ty) kumkuması (tn)
- 5316 Fındık (ty) kurdu (tn)
- 5318 Fırsat (ty) düşkünü (yoksulu) (tn)
- 5322 Fırsat (ty) yoksulu (düşkünü) (tn)
- 5335 Fi (ty) tarihi(nde) (tn)
- 5350 Fukara (ty) babası (tn) (Öksüzler babası)
- 5366 Gâvur (ty) inadı (tn)
- 5369 Gayya (ty) kuyusu (tn)
- 5374 Gece (ty) kuşu (tn)
- 5380 Geçim (ty) kapısı (tn)
- 5381 Geçim (ty) yolu (ty)
- 5399 Gemi (ty) aslanı (tn)
- 5404 Genç (ty) irisi (tn)
- 5458 Göbek (ty) adı (tn)
- 5462 Göbek (ty) havası (tn)
- 5480 Gölgesi (ty) altı(nda) (tn)
- 5511 Gönül (ty) alçaklığı (tn)

- 5514 Gönül (ty) belası (tn)
- 5516 Gönül (ty) darlığı (tn)
- 5518 Gönül (ty) eğlencesi (tn)
- 5520 Gönül (ty) eri (tn)
- 5521 Gönül (ty) ferahlığı (tn)
- 5532 Gönül (ty) yarası (tn)
- 5545 Görüş (bakış) (ty) açısı (tn)
- 5546 Gösteri (ty) yürüyüşü (tn)
- 5559 Gövde (ty) gösterisi (tn)
- 5570 Göz (ty) aşinalığı (tn)
- 5593 Göz (ty) erimi (tn)
- 5599 Göz (ty) hakkı (tn)
- 5602 Göz (ty) kararı (tn)
- 5729 Göz (ty) yaşı (tn), burun (ty) sümüğü (tn)
- 5735 Gurbet (ty) kuşu (tn)
- 5772 Güneş (ty) banyosu (tn)
- 5779 Güneş (ty) tutulması (tn)
- 5819 Hacet (ty) yeri (tn)
- 5868 Hamam (ty) anası (tn)
- 5874 Hamur (ty) işi (tn)
- 5884 Hanım (ty) evladı (tn)
- 5903 Hareket (ty) noktası (tn)
- 5926 Hatır (ty) belası (tn)

- 5956 Hava (ty) köprüsü (tn)
- 5958 Hava (ty) parası (tn)
- 5969 Hayat (ty) adamı (tn)
- 5970 Hayat (ty) arkadaşı (tn)
- 5976 Hayat (ty) pahalılığı (tn)
- 5988 Hayır (ty) sahibi (tn)
- 6092 Huzur (ty) hakkı (tn)
- 6094 Hükümet (ty) darbesi (tn)
- 6095 Hükümet (ty) kapısı (tn)
- 6112 IşığI (ty) altı(nda) (tn) (Bir durum ya da düşünce(nin))
- 6190 İçler(ty) acısı (tn) (Yürekler acısı)
- 6257 İmam (ty) suyu (tn)
- 6262 İman(ty) tahtası (tn)
- 6280 İnsan (ty) evladı (tn)
- 6281 İnsan (ty) hâli (tn)
- 6283 İnsan (ty) sarrafı (tn)
- 6380 İt (ty) dişi (tn) domuz (ty) derisi (tn)
- 6416 Kabir (ahret) (ty) suali (tn) (sormak)
- 6432 Kafa (ty) dengi (tn)
- 6434 Kafa (ty) kâğıdı (tn)
- 6477 Kaldırım (ty) mühendisi (tn)
- 6509 Kan (ty) davası (tn)
- 6528 Kanı (ty) pahası(na)(tn)

- 6564 Kapı (ty) yoldaşı (tn)
- 6589 Karga (ty) derneği (tn)
- 6628 Kaşık (ty) düşmanı (tn)
- 6635 Katır (ty) inadı (tn)
- 6661 Keçi (eşek, gâvur, katır) (ty) inadı (tn)
- 6686 Kendi (ty) başı(na) (Kendi kendine) (tn)
- 6691 Kendi (ty) hali(nde) (Eli koynunda) (tn)
- 6748 Keyif (ty) hali (tn)
- 6821 Kilit (ty) noktası (tn)
- 6836 Kişi (ty) oğlu (tn)
- 6859 Koltuk (ty) meyhanesi (tn)
- 6864 Komşu (ty) kapısı (tn)
- 6887 Köprü(ty) başı (tn)
- 6891 Kör (ty) dövüşü (tn)
- 6933 Kulak (ty) dolgunluğu (tn)
- 6980 Kış (ty) uykusu (tn)
- 6991 Kuyruk (ty) acısı (tn)
- 7011 Kül (ty) kedisi (tn)
- 7031 Laf (söz) (ty) ebesi (tn)
- 7080 Mahallebi (ty) çocuğu (tn)
- 7081 Mahalle (ty) karısı (tn)
- 7086 Mahşer (ty) midillisi (tn)
- 7094 Mal (ty) canlısı (tn)

- 7109 Marsıvan (ty) eşeği (ayısı)(tn)
- 7148 Meşe (ty) odunu (tn)
- 7160 Meydan (ty) dayağı (tn)
- 7165 Mezar(ty) kaçkını (tn)
- 7179 Miskinler (ty) tekkesi (tn)
- 7208 Namus (ar) (ty) belası (tn)
- 7334 Oğul (ty) balı (tn)
- 7379 Orman (ty) kibarı (tn)
- 7392 Ortak(ty) malı (tn)
- 7405 Oy (ty) birliği (tn)
- 7416 Öksüzler (ty) babası (tn)
- 7430 Ölü (ty) fiyatı(na) (tn) (Yok pahasına)
- 7433 Ölüm (ty) döşeği(nde) (tn)
- 7453 Ömür (ty) törpüsü (tn)
- 7525 Para (altın) (ty) babası (tn)
- 7527 Para (ty) canlısı (tn)
- 7562 Parmak (ty) hesabı (tn)
- 7576 Pastırma (ty) yazı (tn)
- 7591 Perde (ty) arkası(nda) (tn)
- 7611 Piç (ty) kurusu (tn)
- 7612 Pir (ty) aşkı(na) (tn) (yoluna)
- 7633 Post (ty) kavgası (tn)
- 7648 Püf (ty) noktası (tn)

7652	Rahat (ty) döşeği (tn)
7689	Sabır (ty) taşı (tn)
7720	Sağdıç (ty) emeği (tn)
7782	Sefa (ty) pezevengi (tn)
7848	Sıra (ty) dayağı (tn)
7853	Sır (ty) kâtibi (tn)
7854	Sır (ty) küpü (tn)
7865	Sırt (ty) üstü (tn)
7904	Sokak (ty) süpürgesi (tn)
7941	Söz (ty) ebesi (tn)
7950	Söz (ty) konusu (tn)
7995	Su (ty) içi(nde) (tn) (şu kadar para eder)
8009	Surat (ty) düşkünü (tn)
8019	Sus (ty) payı (tn)
8051	Sürek (ty) avı (tn)
8053	Sürgün (ty) avı (tn) (Sürek avı)
8063	Süt (ty) kuzusu (tn)
8083	Şamar (ty) oğlanı (tn)
8127	Şüphe (ty) kurdu (tn)
8162	Tanrı (ty) misafiri (tn)
8193	Tavşan (tilki) (ty) uykusu (tn)
8208	Tekne (ty) kazıntısı (tn)
8215	Temel (ty) taşı (tn)

8234	Tepesi (ty) üstü (tn)
8258	Tımarhane (ty) kaçkını (tn)
8264	Tırabzan (ty) babası (tn)
8270	Tilki (ty) uykusu (tn)
8300	Tövbeler (ty) tövbesi (tn)
8332	Tüy (ty) kabası (tn)
8356	Ukala (ty) dümbeleşti (tn)
8364	Us (ty) pahası (tn)
8369	Ut (ty) yeri (tn)
8446	Üstünlük (ty) kompleksi (tn) (duygusu)
8526	Yağ (ty) tulumu (tn)
8528	Yahudi (ty) pazarlığı (tn)
8529	Yahudi (ty) yaygarası (tn)
8576	Yan (ty) kabağı (tn)
8652	Yem (ty) borusu (tn)
8662	Yer (ty) cücesi (tn)
8703	Yılan (ty) hikâyesi (tn)
8715	Yıllar (ty) yılı (tn)
8727	Yok (ty) pahası(na) (tn)
8729	Yokuş (iniş) (ty) aşağı (tn)
8766	Yol (ty) üstü (tn)
8787	Yumruk (ty) hakkı (tn)
8789	Yumruk (ty) mezesi (tn)

- 8847 Yürekler (ty) acısı (tn)
8848 Yürek (ty) oynatması (tn)
8862 Yüz (ty) görümlüğü (tn)
8864 Yüz (ty) karası (tn)
8930 Zamane (ty) adamı (tn)
8938 Zemheri (ty) zürafası (tn)
8976 Züğürt (ty) tesellisi (tn)

1.2.1.2.1. Tamlayanı Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

- 8918 Yüzü (ty) suyu (tn) (ty) hürmeti(ne) (tn)

1.2.1.2.2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 4813 Dört (s) duvar (i) (ty) arası (tn) nda
6397 İyi (s) gün (i) (ty) dostu (tn)
6575 Kara (s) gün (i) (ty) dostu (tn)
6839 Koca (s) karı (i) (ty) ilacı (tn)
6840 Koca (s) karı (i) (ty) soğuğu (tn)
8184 Tatlı (s) su (i) (ty) frengi (tn)
8798 Yuvarlak (s) masa (i) (ty) toplantısı (tn)

1.2.1.2.3. Tamlayanı İsim-Fiil Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

- 3402 Atlama (ty) tahtası (tn)

1.2.1.2.4. Tamlayanı Sıfat-Fiil Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

- 8746 Yolgeçen (ty) hanı (tn)

1.2.1.2.5. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3188 Ana baba (ty) günü (tn)
5975 Hayat memat (ty) meselesi (tn)
7435 Ölüm kalım (ty) meselesi (tn)
8319 Tuz ekmek (ty) haini (tn)
8320 Tuz ekmek (ty) hakkı (tn)

1.2.1.2.6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

- 6632 Kaşla göz(ty) arası (tn) nda

1.2.1.2.7. Tamlayanı Farsça Tamlama Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3088 Alicengiz (ty) oyunu (tn)
3842 Beynamaz (ty) özrü (tn)

1.2.1.2.8. Tamlayanı Cümle Kuruluşunda Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

- 3481 Ayakbastı (ty) parası (tn)
4038 Bokyedi (ty) başı (tn)

1.2.2. SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurundan meydana gelen bir tamlamadır. Sıfat, yardımcı unsur olup önce gelir, isim ise asıl unsurdur ve sıfattan sonra gelir. “Yani sıfat tamlayan, isim tamlanan unsurdur” (Karahan, 2005: 49). Sıfat tamlaması yapısında 292 deyim tespit edilmiştir.

1.2.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- 2681 Acemi (s) çaylak (i)
2690 Acı (s) soğuk (i)

- 2698 Açık (s) fikir(li) (i)
- 2699 Açık (s) göz(lü) (i)
- 2700 Açık (s) kalp(li) (i)
- 2704 Açık (s) oturma (i)
- 2710 Açık (s) yürek(li) (kalpli) (i)
- 2712 Aç (s) karn(ına) (i)
- 2776 Ağır (s) top (i)
- 2781 Ağır (s) baş(lı) (i)
- 2782 Ağır (s) can(lı) (i)
- 2784 Ağır (s) el(li) (i)
- 2785 Ağır (s) ezgi (endam) (i), fıstık (s) makam (i)
- 2787 Ağır (s) hastalık (i)
- 2790 Ağır (s) kan(lı) (i)
- 2794 Ağır (s) söz (i)
- 3031 Ak (s) sakal (i), kara (s) sakal (i)
- 3049 Alaca (s) karanlık (i)
- 3063 Alçak (s) gönül(lülük)(i) (Gönül alçaklığı)
- 3150 Altın (s) bilezik (i)
- 3169 Alt (s) taraf(ı) (yanı)(i)
- 3171 Alt (s) yan(ı) (i)
- 3323 Art (s) düşünce (i)
- 3324 Art (s) el(den) (i)
- 3326 Asık (s) surat (i)

- 3334 Aslan (s) yrek(li) (i) (Çatık (s) yz(i))
- 3389 Ateşten (s) gmlek (i)
- 3492 Ayaklı (s) canavar (i)
- 3493 Ayaklı (s) ktphane (i)
- 3533 Ayrı (s) baş(ına) (i)
- 3556 Baba (s) adam (i)
- 3743 Baş (s) kşe (i)
- 3765 Bayağı (s) Mehmet (i) bayağı (s) brk (i)
- 3836 Beyaz (s) kitap (i)
- 3841 Beylik (s) sz (i)
- 4043 Bol (s) kese(den) (i)
- 4070 Boş (s) yer(e) (i)
- 4102 Bozuk (s) dzen (i)
- 4116 Bugnk (s) gn(de) (i)
- 4170 Byk (s) aptes (i)
- 4251 Canlı (s) cenaze (i)
- 4252 Canlı (s) yayın (i)
- 4297 Ciğer (s) canlı (i)
- 4314 Cin (s) fikir(li) (i)
- 4357 Çarıklı (s) erknıharp (i) (diplomats)
- 4363 Çatal (s) avuç (i)
- 4364 Çatal (s) kazık (i)
- 4365 Çatal (s) yrek(li) (i)

- 4366 Çatık (s) kaş (i) (Çatık (s) yüz (i))
- 4367 Çatık (s) yüz (i)
- 4368 Çat (s) kapı (i)
- 4385 Çekme (s) burun (i)
- 4400 Çetin (s) ceviz (i)
- 4408 Çıkar (s) yol (i)
- 4414 Çın (s) sabah (i)
- 4422 Çifte (s) kumru(lar) (i)
- 4424 Çiğ (s) iplik (i)
- 4428 Çiğ (s) renk (i)
- 4469 Çöpsüz (s) üzüm (i)
- 4526 Dandini (s) bebek (i)
- 4527 Danışıklı (s) dövüş (i)
- 4531 Dar (s) boğaz (i)
- 4534 Dar (s) gelir(li) (i)
- 4538 Dar (s) kafa(lı) (i)
- 4569 Deli (s) fişek (i)
- 4576 Deliksiz (s) uyku (i)
- 4581 Deli (s) saray(lı) (i)
- 4589 Demir (s) leblebi (i)
- 4654 Dik (s) baş(lı) (i)
- 4662 Dik (s) kafa(lı) (i)
- 4716 Dilli (s) düdük (i)

- 4728 Dipsiz (s) kile (i) , boş (s) ambar (i)
- 4865 Dünkü (s) çocuk (i)
- 4922 Eğri (s) gemi (i) doğru (s) sefer (i)
- 4951 Eksik (s) etek (i)
- 4959 Ekşi (s) yüz (surat) (i)
- 5186 Eski (s) hamam (i), eski (s) tas (i) (Bayağı Mehmet bayağı borkü)
- 5188 Eski (s) kafa(lı) (i)
- 5190 Eski (s) kurt (i)
- 5192 Eski (s) toprak (i)
- 5225 Et (kaz) (s) kafa(lı) (i)
- 5256 Evvel (s) emir(de) (i)
- 5297 Fena (s) hal(de) (i)
- 5298 Fena (s) kalp(li) (i)
- 5310 Fermanlı (s) deli (i)
- 5323 Fıstıklı (s) makam (i)
- 5362 Gani (s) gönül(lü) (i) (Gönlü bol)
- 5406 Geniş (s) gönül(lü) (i)
- 5407 Geniş (s) karın(lı) (i)
- 5408 Geniş (s) mezhep(li) (i) (Mezhebi geniş)
- 5409 Geniş (s) yürek(li) (i)
- 5418 Geri (s) hizmet (i)
- 5419 Geri (s) kafa(lı) (i)
- 5557 Götürü (s) pazarlık (i)

- 5832 Hafif (s) tertip (i)
- 5848 Haksız (s) yer(e) (i)
- 5872 Ham (s) ervah (i)
- 5876 Ham (s) teklif (i)
- 6070 Hodri (s) meydan (i)
- 6078 Horoz (s) akıl(lı) (i)
- 6073 Hoppala (s) bebek (i)
- 6107 Isı (s) dam (i)
- 6108 Isı (s) ot (i)
- 6206 İğneli (s) beşik (fiçı) (i)
- 6207 İğneli (s) söz (i)
- 6271 İnce (s) hastalık (i)
- 6301 İp (s) üzengi (i), tahta (s) kılıç (i)
- 6360 İşlek (s) yazı (i)
- 6379 İt (s) canlı(i)
- 6398 İyi (s) kalpli (i)
- 6488 Kalın (s) kafa(lı) (i)
- 6511 Kandilli (s) temanna (i)
- 6531 Kan (s) kardeş(i) (i)
- 6532 Kan (s) kırmızı (i)
- 6546 Kapalı (s) kutu (i)
- 6549 Kapı (s) (bir) komşu (i)
- 6566 Kara (s) borsa (i)

- 6567 Kara (s) cahil (i)
- 6569 Kara (s) cümle (i)
- 6570 Kara (s) çalı (i)
- 6576 Kara (s) haber (i)
- 6580 Kara (s) liste (i)
- 6636 Katı (taş) (s) yürek(li) (i) (Yüreği katı), (Taş yürekli)
- 6656 Kaz (s) kafa(lı) (i)
- 6673 Kel (s) kâhya (i)
- 6725 Kendi (s) payım(a) (i)
- 6795 Kısır (s) döngü (i)
- 6796 Kışlı (s) yer (i)
- 6816 Kızıl (s) divane (i)
- 6835 Kirli (s) çıkın (çıkı) (i)
- 6843 Koç (s) yiğit (i)
- 6893 Kör (s) kadı (i)
- 6894 Kör (s) kandil (i)
- 6965 Kuru (s) iftira (i) (bühtan)
- 6966 Kuru (s) kalabalık (i)
- 6968 Kuru (s) kütük (i)
- 6969 Kuru (s) sıkı (i)
- 6970 Kuru (s) soğuk (i)
- 6973 Kuş (s) beyin(li) (i)
- 6992 Kuyruklu (s) yalan (i)

- 6999 Küçük (s) aptes (i)
- 7071 Lokma (s) göz(lü) (i)
- 7127 Maymun (s) iştah(lı)(i)
- 7132 Mek (s) parmak (i) (fazla), (eksik)
- 7183 Mum (s) direk (i)
- 7190 Muşmula (s) surat(lı) (i)
- 7214 Nato (s) kafa (i) nato (s) mermer (i)
- 7309 Nohut (s) oda (i), bakla (s) sofa (i)
- 7343 Okkalı (s) kahve (i)
- 7385 Orta (s) hal(li) (i)
- 7411 Öbür (s) dünya (i)
- 7434 Ölü (s) mevsim (i)
- 7437 Ölümlü (s) dünya (i)
- 7449 Ömür (s) adam (i)
- 7480 Örümcek (s) kafa(lı) (i)
- 7516 Paket (s) program (i)
- 7534 Para (s) göz(lü) (i)
- 7590 Pek (s) göz(lü) (i)
- 7649 Püsküllü (s) bela (i)
- 7727 Sağmal (s) inek (i)
- 7753 Salt (s) çoğunluk (i)
- 7776 Sayılı (s) sarmısak (i), dikili (s) soğan (i)
- 7888 Sivri (s) akıl(lı) (i)

- 7898 Soğuk (s) duş (i)
- 7897 Soğuk (s) beyin(li) (i)
- 7899 Soğuk (s) harp (i)
- 7900 Soğuk (s) kan(lı) (i)
- 7901 Soğuk (s) nevale (neva) (i)
- 7912 Son (s) gürlüğü (i)
- 8001 Sultani (s) Tembel (i)
- 8004 Sulu (s) sepken (i)
- 8115 Şom (s) ağız(lı) (i)
- 8151 Tahtalı (s) köy (i)
- 8180 Taş (s) yürek(li) (i)
- 8181 Tatlı (s) bela (i)
- 8182 Tatlı (s) dil (i)
- 8194 Tavşan (s) yürek(li) (i)
- 8203 Tek (s) baş(ına) (i)
- 8251 Tez (s) can(lı) (i)
- 8252 Tez (s) el(den) (i)
- 8276 Tok (s) gönül(lü) (i) (Anka gönüllü)
- 8277 Tok (s) göz(lü) (i)
- 8278 Tok (s) karn(ına) (i)
- 8279 Tok (s) söz(lü) (i)
- 8282 Toparlak (s) hesap (i)
- 8283 Toparlak (s) sayı (i)

- 8387 Uymaca (s) akıl(lı) (i)
- 8395 Uzun (s) hikâye (i)
- 8502 Vurucu (s) güç (i)
- 8515 Yağlı (s) kapı (i)
- 8516 Yağlı (s) kuyruk (i)
- 8517 Yağlı (s) müşteri (i)
- 8543 Yalancı (s) Pehlivan (i)
- 8550 Yıldızlı (s) hap (i)
- 8578 Yan (s) ödeme (i)
- 8640 Yek (s) at (i) , yek (s) mızrak (i)
- 8642 Yel (s) beyin(li) (i)
- 8657 Yeni (s) baş(tan) (i)
- 8730 Yok (s) yer(e) (i)
- 8779 Yufka (s) yürek(li) (i) (Yüreği yufka)
- 8793 Yumuşak (s) baş(lı) (i)
- 8794 Yumuşak (s) iniş (i)
- 8795 Yumuşak (s) yüz(lü) (i) (Yüzü yumuşak)
- 8797 Yuvarlak (toparlak) (s) hesap (i)
- 8799 Yuvarlak (toparlak) (s) sayı (i)

1.2.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

- 3827 Beş (s) kardeş (i)
- 3885 Bin (s) kat (i)

- 3888 Bir (s) ağız(dan) (i)
- 3890 Bir (s) ara (i)
- 3892 Bir (s) ara(da) (i)
- 3893 Bir (s) aralık (i) (Bir (s) ara(i))
- 3897 Bir (s) avuç (i)
- 3907 Bir (tek) (s) baş(ına) (i)
- 3927 Bir (s) damla (i)
- 3936 Bir (s) don (i) bir (s) gömlek (i)
- 3940 Bir (s) düzi(ye) (i)
- 3950 Bir (s) güzel (i)
- 3960 Bir (s) kalem(de) (i)
- 3967 Bir (s) köroğlu (i), bir (s) ayvaz (i)
- 3979 Bir (s) soluk(ta) (i)
- 3981 Bir (s) sürü (i)
- 3983 Bir (s.) tahta(da) (i)
- 3986 Bir (s) vakit(ler) (i) (Bir (s) vakit (i)), (Bir (s) zamanlar (i)), (Bir (s) zaman (i))
- 3993 Bir (s) yol (i)
- 4458 Çok (s) şey (i)
- 4778 Dokuz (s) baba(lı) (i)
- 6020 Her (s) kafa(dan) (i) bir (s) ses (i)
- 6026 Her(s) tarla(dan) (i) bir (s) kesek (i)
- 6214 İki (s) büklüm (i)

- 6216 İki (s) canlı (i)
- 6219 İki (s) dirhem (i) bir (s) çekirdek (i)
- 6225 İki (s) geçeli (i)
- 6239 İki (s) yüz(lü) (i)
- 6253 İlk (s) ağız(da) (i)
- 7230 Ne (s) çare (i)
- 7244 Ne (s) fayda (i)
- 7267 Ne (s) münasebet (i)
- 7887 Sittin (s) sene (i)
- 8121 Şu (s) hâl(de) (i)
- 8403 Üç (s) otuzluk (i) (otuzunda)
- 8595 Yarım (s) adam (i)
- 8630 Yedi (s) can(lı) (i)
- 8635 Yedi (s) iklim (i) dört (s) bucak (i)
- 8638 Yedi (s) mahalle (i)

1.2.2.3. Sıfat Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 8975 Zurnanın (ty) zırt dediği (tn) (s) yer (i)
- 7068 Leyleğin (ty) attığı (tn) (s) yavru (i)

1.2.2.4. Sıfat Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 6768 Kıl (ty) payı (tn) (s) fark (i)
- 6068 Hin (ty) oğlu (tn) (s) hin (i)
- 4450 Çocuklar (ty) başı (tn) (s) Deli Ömer (i)

1.2.2.5. Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

3891 Bir (s) araba (i) (s) laf (i)

st

3902 Bir(s) ayak(i) (s) önce (i) (evvel)

st

3922 Bir (s) çift (i) (s)söz (i)

st

3953 Bir (s) içim (i) (s) su (i)

st

6577 Kara (s) kap(lı) (i) (s) kitap (i)

st

7769 Sarı (s)çizme(li) (i) (s) Mehmet Ağa (i)

st

8636 Yedi (s) kat (i) (s) yabancı (i)

st

1.2.2.6. Sıfat Unsuru İsim-Fiil ve İsim-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

6738 Kestirme (s) cevap (i)

3826 Beşik kertme (s) nişanlı (i)

1.2.2.7. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ve Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

3608 Bardağı taşıran (s) damla (i)

3860 Biçilmiş (s) kaftan (i)

4182 Can alacak (s) yer (nokta) (i)

- 4675 Dilenemez (s) dilenci (i)
4833 Durduğu (s) yer(de) (i)
5378 Geçer (s) akçe (i)
5428 Gıclamaz (s) kağnı (i)
7694 Saçı bitmedik (s) (yetim) (i)

1.2.2.8. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

- 2832 Ağza koyacak (s) bir (s) Şey (i)

1.2.2.9. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil Grubu, İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

- 7370 On doğurmuş (s) Osman (ty) anası (i)

1.2.2.10. Sıfat Unsuru Tekrar Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- 4382 ekiŐe çekiŐe (s) pazarlık (i)
8601 Yarın bőr (s) gör (i)
8936 Zehir zemberek (s) (Őöz) (i)
8963 Zilzurna (s) sarhoş (i)

1.2.2.11. Sıfat Unsuru İsnat Grubu Olan Sıfat Tamlaması

- 2834 Ağzı açık (s) ayran (ty) delisi (tn) (i)

1.2.2.12. Sıfat Unsuru Yönelme Grubu Olan Sıfat Tamlaması

- 8940 Zemin ve zamana uygun (s) (Őöz) (i)

1.2.2.13. Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- 3423 Avuç içi kadar (s) (yer) (i)

- 7565 Parmak kadar (s) (çocuk) (i)
- 8306 Turp gibi (s) (kişi)
- 8788 Yumruk kadar (s) (çocuk, nesne) (i)

1.2.2.14. Sıfat Unsuru Sayı Grubu Olan Sıfat Tamlaması

- 6777 Kırk bir buçuk (s) maşallah (i)

1.2.2.15. Sıfat Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Sıfat Tamlamaları

- 7876 Sinekkaydı (s) tıraş (i)
- 8497 Vurdumduymaz (s) K r Ayvaz (i)

1.2.2.16. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 2834 Ağız açık (s) ayran (ty) delisi (tn) (i)
- 3933 Bir (s) / dikiş (ty) payı (tn) (i)
- 4190 Canciğer (s) kuzu (ty) sarması (tn) (i)
- 5185 Eski (s) /g z (ty) ağrısı (tn) (i)
- 6254 İlk (s) /g z (ty) ağrısı (tn) (i)

1.2.2.17. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması, Sıfat Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlaması

- 2692 Açg zli (s) daya (taya) (ty) çocuğu (tn) (i)

1.2.2.18. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları

- 4810 Dört (s) bir (s) taraf (i)

st

- 4914 Efendiden (s) (bir) (s) adam (i)

st

5785 Günlerden (s) bir (s) gün (i)

st

6209 İki (s) /ahbap(s) çavuşlar (i)

st

1.2.2.19. İsim Unsuru Unvan Grubu Olan Sıfat Tamlaması

7769 Sarı çizme(li) (s) Mehmet Ağa (i)

1.2.2.20. İsim Unsuru Birleşik İsim Olan Sıfat Tamlamaları

8497 Vurdumduymaz (s) Kör Ayvaz (i)

4450 Çocuklar başı (s) Deli Ömer (i)

1.2.2.21. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Sıfat Tamlaması

6599 Karışık (s) ism-i fail (i)

1.2.3. FİİLİMSİ GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Fiilimsiler, “Eylem kök ya da gövdelerinden türeyen, eylem anlamı taşıdıkları hâlde eylemler gibi çekimlenemeyen, tamlayıcı cümleler kuran; ad, sıfat ve belirteç olarak da kullanılan çift görevli sözcükler” (Demir, 2004: 455) biçiminde tanımlanmaktadır. İsim ve sıfat olan bu kelimeler özne, nesne, tümleç olarak cümlede yüklem görevinde kullanılırlar (Ediskun, 1996: 246). Bazı kitaplarda da “...yan önerme kuran çifte görevli sözcükler” (Gencan, 2001: 379) şeklinde ifade edilmektedir.

Korkmaz’a göre fiilimsiler fiil kök veya gövdelerinden türeyen, çift görevli sözcüklerdir. Çekimlenmedikleri için ad gibi kullanılarak ad, sıfat ve zarf görevi almış olan fiil şekilleridir. Bundan dolayı iyelik eklerini alabilirler ve cümlede özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabilirler (Korkmaz, 2003: 863).

Karahan’a göre yüklem görevi yapan sıfat-fiilin, isim-fiilin, zarf-fiilin anlamı; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi öğelerle tamamlanır ve yüklem olan bu fiilimsiler yargı bildirmez (Karahan, 2005: 53-57). Bu düşünceden hareketle, deyimlerde

yüklem görevinde kullanılan fiilimsiler incelenirken isim unsuru birden fazla kelimedenden oluşanlar üzerinde öge tespiti yapılmıştır.

Bu gruptaki deyimler fiilimsilerin görevlerine bağlı olarak üçe ayrılmaktadır.

1.2.3.1. Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahan, 2005: 53). Sıfat-fiiller bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlarda fiilin gerektirdiği unsurlardır. Böylece bir fiil grubu oluştururlar (Ergin, 1998: 395). Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir” (Ediskun, 1996: 244). Sıfat-fiil öbeği biçiminde kurulan deyimler, cümlede daha çok sıfat ve isim göreviyle kullanılmaktadır. En fazla *-An, -miş, -dik* ekleriyle türetilmiş sıfat-fiillerin deyimleşmeye yatkın olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.3.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimedenden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

2829	Ağza alınmay <u>acak</u> (alınmaz)
2871	Ağızına tükür <u>düğüm</u>
2936	Ahmak ıslat <u>an</u>
3219	Anasını satt <u>ığım</u>
3290	Arkada (geride) kal <u>anlar</u>
3644	Baş döndür <u>ücü</u>
3601	Balta değme <u>miş</u> (girmemiş, görmemiş)
3808	Benim diy <u>en</u>
4093	Boyu devrile <u>si</u> (devrilesice)
4221	Canına yand <u>ığım</u> (-in)
4345	Çanak yalay <u>ıcı</u>

- 4421 Çifte kavrulmuş
- 4467 Çöp atlamaz
- 4491 Dağda büyümüş
- 4550 Deddiği dedik (çaldığı düdük)
- 4981 Elde bulunan
- 4984 El değmemiş
- 5414 Geride kalanlar
- 5565 Göz alabildiğine
- 5566 Göz alıcı
- 5709 Gözünü sevdiğim
- 5781 Gün görmüş
- 5997 Hazır yiyici
- 6242 İleri gelenler
- 6689 Kendi gelenen
- 6709 Kendini bilenen (bilir)
- 6902 Kös dinlemiş
- 7199 Mürekkep yalamıs
- 7417 Öksüz sevindirenen
- 7463 Önüne gelenen
- 7866 Sıtma görmemiş
- 7946 Söz götürmez
- 7993 Su götürmez
- 7998 Su katılmamış (katılmadık)

8532 Yakası açılmadık (küfür, açık açık söz)

8865 Yüz kızartıcı

8941 Zemzemle yıkanmış (Biri ötekinin yanında)

1.2.3.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.1.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8043 Su yüzü görmemiş

8610 Yaşını başını almış (Yaşlı başlı)

1.2.3.1.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

4781 Dokuz köyden kovulmuş

1.2.3.1.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8612 Yaşı yerde sayılası

1.2.3.1.2.4. Yer Tamlayıcısı + Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8702 Yılana ağı veren

1.2.3.1.2.5. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

3090 Ali kıran, baş kesen

1.2.3.1.2.6. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

6978 Kuş uçmaz kervan geçmez

1.2.3.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne +Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

8669 Yere bakan yürek yakan

1.2.3.1.2.8. Zarf tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Sıfat-Fiil Grubu

4244 Can için taşıyacak (nesne, kişi)

1.2.3.2. Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahan, 2005: 57). Bu grup fiili gerundium olan bir fiil grubu olup fiilin gerektirdiği tüm unsurlar mevcuttur (Ergin, 1998: 395). Dilimizde zarf-fiillerin kalıplaşmaya olan temayülü deyimlerde de kendini göstermiş, “Bu deyimler cümlede yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan zaman, yer, sebep, tarz belirteci öge olarak kullanılmaktadır” (Demir, 2004: 434).

3873 Bilir bilmez

4837 Durup dinlenmeden

4838 Durup dururken

4892 Düşe kalka

6308 İsterir istemmez

7359 Olurur olmaz

1.2.3.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

2859 Ağızına basa basa

3647 Baş elde iken

5468 Göğsünü geree geree

5596 Göz göree (göree)

- 5604 Göz kırpmadan
- 5702 Gözünü kırpmadan
- 5828 Ha deyince
- 6447 Kafasına vuraa vuraa
- 6596 Karınca kararınca (kaderince)
- 6753 Kıçına bakarak (bakaa bakaa)
- 7198 Mürekkebi kurumadan
- 7296 Ne yapıp yapıp
- 8769 Yol yakınken

1.2.3.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimeden Oluşan Zarf-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.2.2.1. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

- 5704 Gözünün çapağını silmeden
- 8077 Şaka maka derken

1.2.3.2.2.2. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

- 7696 Saçına başına bakmadan

1.2.3.2.2.3. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

- 6590 Kargalar bok yemeden

1.2.3.2.2.4. Özne +Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

- 3597 Balık kavağa (kurbağa ağaca) çıkınca
- 6955 Kurbağa ağaca çıkınca

1.2.3.2.2.5. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş Zarf-Fiil Grubu

5447 Giydiği yakışırken eller bakışırken

1.2.3.3. İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

“Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur” (Karahan, 2005: 55). “Hem bir oluş, kılış veya durumun adı olan hem de özne, nesne, tümleş olarak yan cümlecik kuran sözcükler” dir (Demir, 2004: 457). Hareket ismi sonda bulunur ve asıl unsur olup *-mA*, *-mA* ve *-Iş* ekleri ile yapılır. Fiile dayalı gruplardandır. Kelime gruplarında, cümlede isim görevi görür. Fiil isimleri üzerine kurulmuş olup kendisinden önce gelen diğer unsurlarla birlikte fiil grubunu oluşturur. Kendisinden önce gelen bu unsurlar ise fail, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olup fiilin anlamını tamamlayan unsurlardır. Hareket ismi olan bu grupta en çok *-mA* ‘lı fiil isimleri ile fiil grubu yapılır (Ergin, 1998: 395). Daha çok *-mA* eki ile kurulu bu deyimler birleşik fiil grubu içinde ele alınarak incelenmiştir.

Diğer hareket ismi olan *-mA* ve *-Iş* ekleri ile kurulmuş deyimler de diğer fiilimsilerde olduğu gibi isim unsurunun tek ya da birden fazla olmasına göre ikiye ayrılmış ve yine ad unsuru birden fazla olanlarda öge ayrımı yapılmıştır.

1.2.3.3.1. İsim Unsuru Tek Kelimeden Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

3190	Anadan <u>doğma</u>
3755	Baştan sav <u>ma</u> (iş)
4381	Çekirdekten yetiş <u>me</u>
4955	Eksik ol <u>ma</u>
4991	Elden düş <u>me</u>
5429	Gıcırı bük <u>me</u>
6880	Kökten sür <u>me</u>
6944	Kulaktan dol <u>ma</u>

7237	Ne dem <u>eye</u>
7914	Sonradan gör <u>me</u>
8226	Tepeden in <u>me</u>
8665	Yerden bit <u>me</u> (Yerden yapma)
8667	Yerden yap <u>ma</u>

1.2.3.3.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşan İsim-Fiil Grubu Yapısındaki Deyimler

1.2.3.3.2.1. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulmuş İsim-Fiil Grubu

5998	Hazreti Nuh'tan kal <u>ma</u>
7317	Nuh Nebi' den kal <u>ma</u>

1.2.4. TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Diğer adıyla

“İkileme; anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. Deyimlerde etkinliği sağlayan özelliklerden biri de ikilemelerdir. Ses ve biçim benzerliğinden yararlanarak aralıklı ikileme türleri deyimlerde bol bol kullanılır. İkilemeyi yerli yerinde, tam değerinde kullanan deyimlerimizdir”
(Hatiboğlu, 1981: 79-80).

Çoğunlukla eksiz olarak yan yana gelen aynı cinsten kelimelerin oluşturduğu gruptur. “Bir nesneyi bir hareketi karşılamak üzere, eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur” (Karahana, 2005: 60) şeklinde kaynaklarda ifade bulunmaktadır. Tekrarların da çeşitleri vardır: “aynen tekrarlar, eş anlamlı kelimelerin tekrarı, zıt anlamlı kelimelerin tekrarı, ilaveli tekrarlar” (Ergin, 1998: 377).

Ömer Asım Aksoy'un “Deyimler Sözlüğü” kitabında tekrar grubu ile oluşmuş 194 deyimle rastlamaktayız.

2677	Abur cubur
2705	Açık saçık
2706	Açık seçik
2778	Ağır aksak
2961	Akıllı uslu
2989	Aklı fikri
3030	Ak pak
3035	Akşama sabaha
3044	Alaca bulaca
3055	Alavere dalavere
3068	Aldım sattım (O kişiyi)
3082	Alımlı çalımlı
3099	Allah Allah!
3162	Altı üstü
3183	Aman zaman
3223	Anca beraber kanca beraber
3232	Apar topar
3259	Ara sıra (Arada sırada)
3347	Aşağı yukarı
3519	Ayı günü
3542	Az çok
3763	Bata çıka
3768	Bayramda seyranda

3772	Bazı bazı
3793	Belirli (belli) belirsiz
3794	Belli başlı
3911	Bir bir
3956	Bir iki
4035	Boku püsürü
4054	Borç harç
4075	Boy bos
4076	Boy boy
4105	Bölük pörçük
4106	Börtü böcek
4107	Böyle böyle
4118	Bugün yarın
4178	Cumbul cumbul
4201	Cangıl cangıl
4250	Canla başla
4294	Cici cici
4325	Cümbür cemaat
4329	Çalgı çağanak (çağana)
4330	Çalı çırpı
4347	Çangıl çungul
4360	Çarpık çurpuk (Yamuk yumuk)
4371	Çat pat

4397	Çer çöp
4398	Çerden çöpten
4402	Çeyiz çemen
4419	Çift çubuk
4460	Çoluk çocuk
4471	Çörçöp (çerçöp)
4472	Çörden çöpten (Çerden çöpten)
4480	Çürük çarık
4496	Dağlara taşlara
4502	Dağ taş
4547	Dayalı döşeli
4562	Değiş tokuş
4568	Deli dolu
4573	Delik deşik
4607	Derdi günü (Birin)
4617	Derli toplu
4618	Derme çatma
4727	Dip doruk
4731	Dirlik düzenlik
4773	Doğru doğru dosdoğru
4774	Doğru dürüst
4791	Dolu dizgin
4796	Don gömlek

4812	Dört dörtlük
4835	Durmuş oturmuş
4869	Dünya âlem
4910	Eciş bcş
4920	Eğri büğrü
4928	Ekli pkl
4953	Eksik gedik
4961	Ekti pktler
4973	El bebek gl bebek
5022	El gün
5121	Ellenmiş dillenmiş
5163	Eninde sonunda
5164	Enine boyuna
5173	Er geç
5191	Eski püskü
5227	Etli butlu
5236	Ev bark
5252	Evli barklı
5273	Falan festekiz
5274	Falan feşmekân
5275	Falan filân
5328	Filan falan
5329	Filan feşmekân

- 5330 Filan feşmekân (Falan festekiz, Falan feşmekân, Falan filan, Filan falan, Filan feşmekân)
- 5339 Fitne fücür
- 5371 Gece gündüz (Geceli, gündüzlü)
- 5375 Geceli gündüzlü
- 5397 Gel zaman, git zaman
- 5422 Gerile gerile
- 5425 Gezip tozmak
- 5444 Girdisi çıktısı
- 5446 Gitti gider (dahi gider)
- 5448 Giyim kuşam (Üst baş)
- 5449 Giyimli kuşamlı
- 5452 Gizli kapaklı
- 5528 Gönüllü gönülsüz
- 5539 Görmüş geçirmiş (Güngörmüş)
- 5740 Güç bela
- 5745 Güle güle
- 5747 Güllük gülistanlık
- 5907 Har gür
- 5967 Hayal meyal
- 5978 Haydi haydi
- 6003 Hele hele
- 6044 Hesap kitap

6114	İvır zıvır
6273	İncik boncuk
6297	İpsiz sapsız
6325	İş güç
6382	İte kaka
6400	İyi kötü
6536	Kanlı canlı
6588	Kargacık burgacık
6601	Karman çorman
6678	Kelli felli
6682	Kenarda köşede
6773	Kırık dökük
6801	Kış kıyamet
6810	Kıyıda köşede (bucakta), (Kenarda, köşede)
6814	Kızı kısrağı
6865	Konu komşu
6896	Kör kütük (sarhoş)
6898	Kör topal
6904	Köşe bucak
7327	Odsuz ocaksız
7349	Olan biten
7358	Olup olacağı
7481	Öte beri

7482	Ötede beride
7484	Öteden beriden
7485	Öteki beriki
7517	Palas pandıras
7519	Paldır küldür
7579	Paşa paşa
7604	Peşi sıra
7688	Sabah sabah
7701	Saçma sapan (söz)
7749	Salkım saçak
7796	Senet sepet
7811	Sere serpe
7814	Sersem sepet (sepelek)
7843	Sıkı fıkı
7849	Sıralı sırasız
7922	Soylu soplu
8045	Süklüm püklüm
8057	Sürü sepet
8084	Şangır şungur
8087	Şapır şupur
8110	Şimdi şimdi
8117	Şöyle böyle
8120	Şu bu

8154	Takım taklavat
8183	Tatlı sert
8186	Tatsız tuzsuz, (Tadı tuzu yok)
8209	Tek tük
8261	Tıngır mıngır
8292	Topu topu
8293	Top yekün
8327	Tümen tümen
8352	Ufak tefek
8388	Uyur uyanık
8404	Üst baş
8471	Vakitli vakitsiz
8472	Vakit vakit
8477	Varı yoğu (Birin)
8481	Varsa o yoksa o
8482	Var yok
8490	Vıcık vıcık
8546	Yalan dolan
8547	Yalan yanlış
8552	Yalınayak, başı kabak
8594	Yarı buçuk
8599	Yarım yamalak
8613	Yaşlı başlı

8621	Yayan yapıldak
8689	Yerli yersiz
8718	Yırtık pırtık
8731	Yok yok
8752	Yolsuz yöntemsiz
8770	Yol yordam
8773	Yorgun argın
8931	Zaman zaman (Vakit vakit)
8935	Zar zor (zor zar)
8970	Zor bela
8974	Zor zar

1.2.5. EDAT GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayıp ancak cümledeki kelime ve kelime öbekleri arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözler, vasitalardır (Hacıeminoğlu 1992: 5). Edat grubunun kaynaklarda çekim eki almış veya yalın haldeki bir isim ögesi ile eksiz bir edatın birleşmesinden oluştuğu (Ergin,1998: 392) ifade edilmektedir. Bu grupta isim unsuru önce, edat sonra gelmektedir. “Öbeği oluşturan ilgeç, ya tek sözcük biçiminde ya da ‘ek ve sözcük’ biçiminde bir ilgeç olur” (Kükey, 1975: 31). Başka bir deyişle “bu grupta birleşme isim unsurunun veya edatın türüne göre ekli veya eksiz olur” (Karahana, 2005: 63).

Aksoy’un eserinde edat grubu yapısında olan 83 deyim bulunmuş olması bu yapıların da kalıplaşmaya ve deyimleşmeye uygun olduğunu göstermektedir. Bu deyimlerde en fazla ‘gibi ve kadar’ edatının kullanıldığı dikkati çekmektedir.

1.2.5.1. *Kadar* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3568 Bacak **kadar**
4879 Dünya **kadar**
5114 El **kadar**
6023 Her ne **kadar**
6649 Kazık **kadar**
7763 Sapına **kadar**
8942 Zerre **kadar**

1.2.5.2. *Gibi* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3594 Bal **gibi** (Pek ala)
4841 Duvar **gibi**
5337 Fıtil **gibi** (Fıtil olmak)
5410 Gereği **gibi**
6808 Kıyamet **gibi** (**kadar**)

1.2.5.3. *Göre* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 4742 Dişine **göre**
5499 Gönlüne **göre**
6471 Kalbine **göre**
7852 Sırasına **göre**

1.2.5.4. *İçin* Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3112 Allah **için**

- 3666 Başı **için**
3727 Başın **için** (Çok sevilen birinin)
5942 Hatır **için**

1.2.5.5. Sıra Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3022 Aklı **sıra**
3277 Ardı **sıra** (Peşi sıra) (Arkası sıra)
8575 Yanı **sıra**

1.2.5.6. Doğru Edatı İle Kurulu Olan Edat Grubu

- 3033 Akşama **doğru**
7684 Sabaha **doğru** (karşı)

1.2.5.7. Diğer Edat Grupları

- 3904 Bir **bakıma**
6241 İleriden **beri**
8107 Şıp **diye**
8548 Yalan **yere**
7193 Mümkün **mertebe**

1.2.5.8. İsim Unsuru Belirtili İsim Tamlaması Olan Edat Grubu

- 2904 Ağzının (ty) mührü (tn) **ile** (e)
3132 Alnının (ty) akı (tn) **yla** (e)
3464 Ayağının (ty) tozu (tn) **yla** (e)
3562 Babanın (ty) canı (tn) **için** (e)
4575 Deli kızın (ty) çeyizi (tn) **gibi** (e)

1.2.5.9. İsim Unsuru Belirtisiz İsim Tamlaması Olan Edat Grubu

2817	Ağız (ty) tadı (tn) <u>yla</u> (e)
4202	Can (ty) havli (tn) <u>yle</u> (e)
4630	Deve (ty) kuşu (tn) <u>gibi</u> (e) (Yüke gelince kuş, uçmaya gelince deve)
4878	Dünya (ty) gözü (tn) <u>yle</u> (e)
4976	El (ty) çabukluğu (tn) <u>ile</u> (e)
5148	El (ty) yordamı (tn) <u>yla</u> (e)
5523	Gönül (ty) hoşluğu (tn) <u>ile</u> (rızasıyla) (e)
5768	Gündüz (ty) gözü (tn) <u>yle</u> (e)
6389	İt (ty) sürüsü (tn) <u>kadar</u> (e)
6594	Karınca (ty) duası (tn) <u>gibi</u> (e)
6857	Koltuk (ty) değneği (tn) <u>yle</u> (e)
7431	Ölü (ty) gözü (tn) <u>gibi</u> (e)
8259	Tımarhane (ty) kaçkını (tn) <u>gibi</u> (e)
8304	Turna (ty) gözü (tn) <u>gibi</u> (e)

1.2.5.10. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Edat Grubu

2696	Açık (s) alın (i) <u>la</u> (e)
5549	Göt oynatan (s) kuş (i) <u>gibi</u> (e)
5742	Güç (s) hal (i) <u>ile</u> (Güç bela), (Zor bela), (Zoru zoruna)
7093	Mal bulmuş (s) Mağribi (i) <u>gibi</u> (e)
8062	Süt dökmüş(s) kedi (i) <u>gibi</u> (e)
8238	Terbiyeli (s) maymun (i) <u>gibi</u> (e)

1.2.5.11. İsim Unsuru Sıfat-Fiil Grubu Olan Edat Grubu

3621 Baston yutmuş gibi (e)

4685 Dili döndüğü kadar (e)

1.2.5.12. İsim Unsuru Zarf-Fiil Grubu Olan Edat Grubu

5563 Göz açıp kapanıncaya kadar (e)

5733 Göz yumup açıncaya kadar (e)

6746 Keyfi oluncaya kadar (e)

8476 Varıncaya kadar (e) (Falan şeye)

1.2.5.13. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Edat Grubu

4797 Dosta düşmana karşı (Ele güne karşı)

5005 Ele güne karşı

5077 Eline eteğine doğru

6539 Kan revan içi(nde)

1.2.5.14. İsim Unsuru İsnat Grubu Olan Edat Grubu

4724 Dini bir uğru(na)

1.2.5.15. İsim Unsuru Uzaklaşma Grubu Olan Edat Grubu

2739 A 'dan Z' ye kadar

6203 İğneden ipliğe kadar

8227 Tepeden tırnağa (kadar)

8666 Yerden göğe kadar

8639 Yedisinden yetmişine kadar (e) (Yediden yetmişe kadar)

1.2.5.16. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Edat Grubu

- 2741 Adet yerini bulsun **diye** (e)
- 4521 Damdan düşer **gibi** (e)
- 5683 Gözüne bit düşmüş **gibi** (e)
- 5751 Gümrükten (yangından) mal kaçıırır **gibi** (e)
- 6654 Kazık yutmuş **gibi** (e)
- 6675 Kelle götürür **gibi** (e)
- 6890 Kör değneğini beller **gibi** (e)
- 7047 Laf olsun **diye** (e)
- 7243 Ne **diye** (e)
- 8242 Tereyağından kıl çeker **gibi** (e)
- 8565 Yangından mal kaçıırır **gibi** (e)

1.2.5.17. İsim Unsuru Farsça Tamlama Olan Edat Grubu

- 4552 Def- i bela **kabili**(nden)

1.2.6. BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bağlama öbeği, “...sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur” (Ergin, 1998: 392). İsim unsurlarının arasına bağlama edatları (ve, ama, fakat, ile vb.) gelir. İsim unsurları da kendi içlerinde birer grup oluşturabilir.

Deyimlerin içinde 24 bağlama öbeği tespit edilmiştir.

- 3972 **Bir** nalına, **bir** mihına
- 4175 Büyümüş **de** küçülmüş
- 4312 Cin **başka**, şeytan **başka**
- 4369 Çatlasa **da**, patlasa **da**

- 4803 Doyumluk **değil** tadımlık
- 4913 Edi **ile** Būdū (Şakire Dudu)
- 5257 Evvel **ve** ahır
- 6011 **Hem** kel **hem** fodul
- 6012 **Hem** nalına, **hem** mihına, (Bir nalına bir mihına)
- 6013 **Hem** suçlu **hem** güçlü
- 6015 **Hem** uyuz **hem** yavuz
- 6016 **Hem** ziyaret, **hem** ticaret
- 6826 **Kime** niyet, **kime** kısmet
- 7284 **Ne** selam **ne** sabah
- 8507 **Ya** deve, **ya** deveci (ya deve üstündeki hacı)
- 8508 **Ya** devlet başa, **ya** kuzgun leşe
- 8527 **Ya** herrü, **ya** merrü

1.2.6.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

- 7258 **Ne** kalburun (ty) üstü (tn), **ne** eleğın (ty) altı (tn)
- 7286 **Ne** Şam'ın (ty) şekeri (tn), **ne** Arap'ın (ty) zekeri (tn)(yüzü)

1.2.6.2. İsim Unsurunun Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

- 3974 **Bir** o yana **bir** bu yana

1.2.6.3. İsim Unsurlarından Birinin Sıfat Tamlaması Olduğu Bağlama Grubu

- 6586 Kardeş **değil** kara taş

1.2.6.4. İsim Unsurunun Edat Grubu Olduğu Bağlama Grubu

- 7536 Para ile **değil**, sıra ile

1.2.6.5. İsim Unsurunun Unvan Grubu Olduğu Bağlama Grubu

5810 **Ha** Ali Hoca, **ha** Hoca Ali (**Ha** Hoca Ali, **ha** Ali Hoca)

5834 **Ha** Hoca Ali, **ha** Ali Hoca

1.2.7. UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir şahıs ismiyle bir akrabalık ve unvan isminden oluşan kelime grubudur. Kişi ismi önde, akrabalık ve unvan ismi sondadır. İkisi de eksizdir. Bu grup, söz dizimi içinde isim görevi yapar (Karahana, 2005: 68). Deyimlerde örneğine en az rastlanılan gruptur.

5820 **Hacı**(i) Ağa (ü)

1.2.8. ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir ünlem ile isim unsurunun yan yana gelerek oluşturduğu gruptur. Seslenme edatı önce, isim unsuru ondan sonra gelir. Deyimlerde en az rastlanılan gruptan biridir (Karahana, 2005: 70).

5811 **Ha** babam (ha)

5817 **Ha** bire

5835 **Hah** şöyle

5923 **Ha** şöyle , (Hah şöyle)

5979 **Haydi** oradan

7204 **Nah** kafa

8483 **Vay** canına (anasını)!

8725 **Yok** canım

8778 **Yuf** ervahına

1.2.8.1. İsim Unsurunun Belirtili İsim Tamlaması Olduğu Ünlem Grubu

8724 **Yok** ananın (ty) örekesi (tn)

8726 **Yok** devenin (ty) başı (tn)

1.2.9. SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Büyük sayının önce, küçük sayının sonra geldiği ve eksiz olarak oluşturduğu gruptur. Cümle içinde isim ve sıfat görevinde bulunabilir. Deyimlerde sayı grubuna rastlanılmamıştır.

1.2.10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir kişiye özel ad olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği söz öbeğidir. Eksiz birleşim olur. (Ergin,1998: 385). Sıfat tamlamalarında isim unsuru olan tamlanan özel isim olduğunda zamanla kişiye özel ad olarak kullanılarak birleşik isim grubu oluşturabilir (Karahan, 2005: 69). Bununla ilgili iki deyim tespit edilmiştir.

4579 **Deli Raziye**

4903 **Düttürü Levla**

1.2.11. BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER

Bir yardımcı fiille isim ya da bir fiilin meydana getirdiği yapıdır. Yardımcı fiil sonra, isim veya fiil unsuru ise önce gelir. Birleşik fiilleri, L. Karahan'ın ele aldığı gibi “bir hareketi karşılayan” ve “bir hareketi tasvir eden” olmak üzere iki grupta inceleyebiliriz (Karahan, 2005: 73).

1.2.11.1. Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller

Bir isim ile ya ana yardımcı bir fiilin ya da sözlük anlamı dışındaki bir fiilin birleşmesiyle oluşmuş birleşik fiillerdir (Karahan, 2005: 73).

1.2.11.1.1. Ana Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bir isimle *et-, ol-, yap-, bulun-, eyle-, kıl-, başla-* yardımcı fiilleri ile oluşan birleşik fiillerdir ki yardımcı fiille çekimlenmek suretiyle anlamı ihtiva eden ismi fiilleştirir

(Karahan, 2005: 73). Deyimlerde en fazla *et-* ve *ol-* yardımcı fiilleri ile kurulmuş birleşik fiillere rastlanmıştır.

1.2.11.1.1.1. İsim Unsuru Tek Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler

2678	Acele etmek
2721	Ad olmak
2726	Adam etmek
2733	Adam olmak
2769	Aforoz etmek (Birini)
2820	Ağız yapmak
2822	Ağlamaklı olmak
2953	Akıl etmek
3039	Akşamı etmek
3058	Alayında olmak
3069	Aldırış etmemek
3073	Âlem yapmak
3139	Alt etmek (Yere sermek)
3146	Altına etmek (yapmak)
3254	Aralarını bulmak
3268	Arayı yapmak
3318	Arpalık yapmak
3356	Aşk etmek
3366	Atarı olmamak
3376	Ateş etmek

3540	Az bulmak (Az görmek)
3550	Azizlik etmek
3602	Balta olmak (Birine)
3613	Basamak yapmak
3618	Baskın yapmak
3642	Baş bulmamak
3645	Baş edememek (Bir kimseyle, bir şeyle)
3770	Bayram etmek
3780	Belasını bulmak
3866	Bildiğini yapmak
3973	Bir olmak (Söyleye söyleye)
4028	Bok etmek
4052	Borç etmek
4065	Boş bulunmak
4103	Bozum olmak
4161	Buyur etmek
4275	Cehennem olmak
4358	Çark etmek
4377	Çekeceği olmak
4409	Çıkış yapmak
4416	Çırac etmek
4426	Çiğlik etmek
4451	Çocukluk etmek
4457	Çok olmak (Biri)

4465	Çorba olmak (Çorbaya dönmek) (Bir iş)
4606den olmak
4632	Deve yapmak
4641	Dırdır etmek
4661	Dikiz etmek
4748	Divane olmak
4749	Divanesi (delisi) olmak (Bir şeyin)
4751	Diyeceği olmamak
4790	Dolmuş yapmak
4804	Doyum olmamak
4828	Duman etmek (Bir şeyi)
4831	Duman olmak
4861	Dümen yapmak
4912	Edebiyat yapmak
4952	Eksik etmemek
4957	Eksik olmamak
4982	Elde etmek
4998	Elde olmak (olmamak)
5017	El etmek
5069	Elinde (elde) olmak (Bir iş)
5097	Eli olmak
5171	Ense yapmak
5178	Esası olmamak
5233	Ettiğini bulmak

5265	Eyvallah etmemek
5278	Fark edilmek (olunmak)
5279	Fark etmek
5280	Fark gözetmek
5282	Farkında olmak
5283	Farkında olmamak
5295	Felsefe yapmak
5299	Fena olmak
5302	Fena yapmak (etmek) (Birini)
5341	Fit olmak
5355	Gaf yapmak
5359	Galebe etmek
5365	Gâvur etmek (Bir şeyi)
5379	Geçerli olmak
5383	Geçmiş olmak (Biriyle) (Durumun)
5463	Göç etmek
5479	Gölge etmek
5501	Gönlünü etmek
5507	Gönlü olmak
5531	Gönül yapmak
5580	Gözden kaybolmak
5583	Gözde olmak
5594	Göz etmek
5679	Gözünde olmamak (Bir şey)

5713	Gözü olmak (olmamak) (Bir şeyde)
5734	Guguk yapmak
5746	Güllabicilik etmek
5815	Haberi olmak
5836	Hak etmek
5844	Hakkı olmak
5846	Haklı bulmak (Hak vermek)
5865	Halvet olmak
5866	Hamallığı etmek (Bir işin)
5891	Hapt olmak
5896	Haram olmak (Bir şey, birine)
5901	Harcı olmak (Birin)
5919	Hastası olmak (Bir şeyin)
5959	Havası olmak (Birinde bir kimsenin)
5982	Hayır etmemek
5983	Hayır gelmemek (Bir şeyden) (Hayır etmemek)
5993	Hazır bulunmak (olmak)
6042	Hesap etmek
6047	Hesapta olmamak
6056	Hır çıkarmak (hır güre etmek)
6099	Hürya etmek
6120	İçerde olmak (İçeri girmek)
6121	İç etmek
6166	İçine etmek

6195	İdare etmek
6199	İfrit olmak (kesilmek)
6240	İktisat etmek
6303	İskandil etmek
6337	İşinden olmak
6347	İşi olmak
6393	İyi etmek
6401	İyi olmak
6454	Kafayı bulmak
6537	Kan olmak (Aralarında)
6558	Kapısını yapmak (Zemin hazırlamak)
6560	Kapı yapmak
6698	Kendinde olmamak
6711	Kendini bulmak
6719	Kendini kaybetmek
6847	Kolaçan etmek
6851	Kolayını bulmak
6860	Koltukta olmak
6875	Kozunu kaybetmek
6951	Kulpunu bulmak
6993	Kuyruk olmak (Kuyruğa girmek)
7012	Kül olmak
7022	Laçka olmak
7032	Laf etmek

7042	Lafını (lakırdısını) (sözünü) etmek (Bir şeyin)
7054	Lakırdısını etmek
7084	Mahkemelik olmak (Biri başkasıyla)
7095	Mal etmek
7098	Malum olmak (Birine)
7110	Mars etmek
7121	Maşası olmak (Birinin)
7122	Mat etmek (Birini)
7137	Merak etmek
7142	Merhabası olmak (Biriyle)
7146	Mesele yapmak (Bir şeyi)
7149	Meşk etmek
7169	Mızıkçılık etmek
7182	Muhit yapmak
7186	Mum olmak
7197	Münasebette bulunmak
7207	Namazsız olmak
7246	Nefes etmek
7311	Not etmek
7319	Numara yapmak
7377	Oralarda (oralı) olmamak
7383	Ortadan kaybolmak (Biri)
7410	Oyun etmek (yapmak, oynamak) (Birine)
7476	Örnek olmak

7533	Para etmemek
7548	Para yapmak
7552	Park etmek (yapmak)
7559	Parmağı (eli) olmak (Bir işte)
7571	Partiyi kaybetmek
7629	Posta etmek
7656	Rahmetli olmak
7685	Sabahı bulmak (etmek)
7730	Sağ yapmak
7780	Sebil etmek
7886	Sinir olmak
7896	Soğuk olmak
7911	Sol yapmak
7925	Sökün etmek
7951	Söz olmak
7974	Sözünü etmek
7982	Stop etmek
8003	Sululuk etmek
8010	Surat etmek (Birine)
8020	Suspus olmak
8049	Sünnet etmek
8052	Sürgit yapmak
8081	Şaka yapmak
8085	Şanından olmak (Bir şey onun)

8108	Şifayı bulmak
8137	Taburcu olmak
8200	Tebelleş olmak
8250	Tetikte olmak
8265	Tıraş etmek
8297	Toz olmak (Bir kişi)
8370	Uygun bulmak (Uygun görmek)
8376	Uykuda olmak (Bir iş)
8394	Uzun etmek
8440	Üstüne (üzerine) yaptırmak
8466	Üzerine yaptırmak
8488	Veryansın etmek
8512	Yağcılık etmek (Yağ çekmek) (Birine)
8544	Yalancısı olmak (Birin)
8616	Yataklık etmek
8617	Yatırım yapmak
8661	Yer bulmak (Biri)
8672	Yer etmek
8674	Yerinden olmak (etmek)
8685	Yeri olmak
8701	Yıkım olmak (Bir iş birisi için)
8741	Yol bulmak
8742	Yolcu etmek (yola vurmak)
8745	Yol etmek (Bir yeri)

8751	Yol olmak
8760	Yolunu bulmak
8764	Yolunu yapmak (Bir işin)
8802	Yuvasını yapmak (Birin)
8806	Yük olmak (Birine)
8854	Yüz bulmak (Biri)
8859	Yüz etmek
8910	Yüzü olmamak
8965	Zindan olmak
8972	Zoru olmak

1.2.11.1.1.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşan Ana Yardımcı Fiillerle Kurulu Deyimler

1.2.11.1.1.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2852	Ağzı laf yapmak
2982	Aklı başında olmamak
3163	Altı yaş olmak (Bir işin)
3255	Araları şekerrenk olmak
3256	Araları yağ bal olmak
3298	Arkası mihrapta olmak
3566	Babası üstünde olmak
3570	Bacası tütmez olmak
3582	Bahtı açık olmak (Talihi yar olmak)
3583	Bahtı bağlı olmak

- 3652 Başı bağlı olmak
- 3656 Başı büyük olmak
- 3659 Başı dertte olmak
- 3660 Başı din olmak
- 3665 Başı hoş olmamak (Bir Şeyle)
- 3667 Başı kalabalık olmak
- 3668 Başı kazan olmak
- 3898 Bir ayağı bir yerde olmak
- 3899 Bir ayağı çukurda olmak
- 3901 Bir ayağı zengide olmak
- 4138 Burnu havada (olmak)
- 4139 Burnu Kaf dağında (olmak)
- 4298 Ciğeri beş para etmemek
- 4301 Ciğeri kebab olmak
- 4549 Dayısı dmende olmak
- 4872 Dünya zindan olmak
- 4881 Dünyalar onun olmak
- 5028 Eli ayağı bağlı olmak
- 5035 Eli boş olmak
- 5052 Eli kolu (ayağı) bağlı olmak (kalmak)
- 5112 Eli yüreğinin üstünde olmak
- 5158 Emirhak vaki olmak
- 5505 Gönlünün dümeni bozuk olmak
- 5612 Gözleri akmak akmak olmak

5619	Gözleri fıldır fıldır etmek
5721	Gözü (birinin, bir şeyin)üzerinde olmak
5728	Gözü yükseklerde olmak
5787	Günleri sayılı olmak
5856	Hali duman olmak
5857	Hali harap olmak
5864	Hali hamur olmak
6130	İçi cız etmek
6212	İki (s) ayak (i) da obadan olmak
6224	İki eli (birinin) yakasında olmak
6291	İpin ucu birinin elinde olmak
6331	İşi duman olmak
6333	İşi iş olmak
6353	İşi tıklarında olmak
6356	İşi (İşler) yolunda olmak
6362	İşler yolunda olmak
6442	Kafası kazan (gibi) olmak (Kafası şişmek)
6452	Kafası yerinde olmamak
6555	Kapısı açık olmak
7636	Postu pul değmez olmak
7882	Sinirleri altüst olmak
7883	Sinirleri ayakta olmak
7885	Sinirleri gergin olmak
7997	Su iktiza etmek

- 8160 Talihi yar olmak (yaver gitmek)
- 8333 Tüylei diken diken olmak (Tüylei ürpermek)
- 8341 Ucu ortası belli olmamak (Kısaltma Grubu)
- 8714 Yıldızları barışık olmak
- 8817 Yüreği cız etmek (cızlamak)
- 8823 Yüreği hop etmek (hoplamak)

1.2.11.1.1.2.2. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2978 Akli başına yar olmamak
- 3337 Astarı yüzünden pahalı olmak
- 3928 Bir dediği iki olmamak
- 3984 Bir tahtası eksik (olmak)
- 4870 Dünya başına dar olmak

1.2.11.1.1.2.3. Özne + Yüklem, Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 3487 Ayaklar baş, başlar ayak olmak
- 3945 Bir eli yağda, bir eli balda olmak

1.2.11.1.1.2.4. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2938 Ahretini mamur etmek (yapmak, zenginleştirmek)
- 3016 Aklını kaybetmek
- 3144 Altın adını bakır etmek
- 3923 Bir çuval inciri berbat (murdar, bok) etmek
- 3980 Bir sözünü iki etmemek (Birinini)

4926	Ekini belli etmemek
5187	Eski hayatı da berbat etmek
5319	Fırsatı fevt etmemek
5503	Gönlünü hoş etmek
5796	Gününü gün etmek
5938	Hatırımı hoş etmek
6105	Irağı yakın etmek
6182	İçi rahat etmek
6527	Kanını su etmek
7614	Pireyi deve yapmak
7674	Ruhunu teslim etmek
7699	Saçını süpürge etmek
8274	Tokat aşk etmek

1.2.11.1.1.2.5. Nesne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

6302	İşçiyi küstürmek, Muhammet'i de memnun edememek
3930	Bir dereyi yağ, bir dereyi bal etmek
3949	Bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmek (Kendisinin)

1.2.11.1.1.2.6. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6668	Kediyi camiye müteveli yapmak
------	-------------------------------

1.2.11.1.1.2.7. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2813	Ağızlara sakız olmak (Biri)
------	-----------------------------

- 3004 Aklına yer etmek
- 3009 Aklından zoru olmak
- 3095 Allaha bir can borcu olmak
- 3130 Alnında (alnına) yazılmış olmak
- 3208 Anasından doğduğuna pişman etmek (Birini)
- 3235 Aptesinden şüphesi olmamak
- 3246 Arada kan bulaşığı olmak
- 3250 Aralarında karlı dağlar olmak
- 3325 Art eteğinde namaz kılmak
- 3436 Ayağına bağ olmak (Biri, bir durum)
- 3445 Ayağına pabuç olamamak (Bir başkasının)
- 3447 Ayağına yer etmek
- 3516 Aydedeye misafir olmak
- 3716 Başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak
- 3905 Bir baltaya sap olmak
- 4464 Çorbada tuzu bulunmak
- 4701 Dilinin altında bir şey olmak
- 4715 Dillere destan olmak
- 4874 Dünyadan haberi olmamak
- 5560 Gövdesinde canı olmamak
- 6025 Her tarakta bezi olmak
- 6160 İçinde parmağı olmak (Bir işin)
- 6164 İçine (yüreğine) dert olmak

- 6420 Kaçmaktan kovalamaya (kovmaya) vakit olmamak (vakit bulamamak),
(eli değmemek)
- 6444 Kafasına dank etmek (demek)
- 6469 Kalbinde alası karası bulunmamak
- 6788 Kırk (her) tarakta bezi olmak
- 6922 Kulağına küpe olmak
- 6924 Kulağından gebe etmek (Bir kişiyi)
- 6943 Kulaktan âşık olmak
- 6959 Kursağında (hâlâ onun) ekmeği bulunmak
- 7083 Mahkemede dayısı olmak
- 7402 O tarakta bezi olmamak
- 7513 Pahalıya mal olmak (oturmak)
- 7719 Sağdan geri etmek
- 7809 Sepette pamuğu olmamak
- 8066 Sütüne havale etmek(Bir işi birinin)
- 8140 Tadına doyum olmamak
- 8218 Temize havale etmek
- 8323 Tuzluya (pahalıya) mal olmak (oturmak)
- 8338 Ucunda bir şey olmamak
- 8344 Uçan kuşa borcu (borçlu) olmak
- 8347 Uçkuruna sağlam olmak
- 8430 Üstüne mal etmemek
- 8591 Yaraya merhem olmak

8831 Yüreğine dert olmak

8947 Zevkten dört köşe olmak

1.2.11.1.1.2.8. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2941 Ahrette on parmağı yakasında olmak

7021 Kütüğüne balta değmemiş olmak

1.2.11.1.1.2.9. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6202 İğne deliğinden Hindistan'ı seyretmek

1.2.11.1.1.2.10. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3963 Bir karında yatmış, bir memeden emmiş olmak

1.2.11.1.1.2.11. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

3244 Arada dağlar kadar fark olmak (Aralarında karlı dağlar olmak)

1.2.11.1.1.2.12. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3148 Altına yapışsa (altı tutsa) toprak olmak (bakır kesilmek)

3948 Bir gömlek fazla eskitmiş olmak (Birinden)

4036 Bokuyla kavga etmek

4088 Boynuz isterken kulaktan olmak

4721 Dimyat'a (Payas'a) pirince giderken evdeki bulgurdan olmak

5437 Gırtlığına kadar borcu olmak

6217 İki çift laf (söz) etmek

- 6563 Kapıyı kırıp odun etmek
6694 Kendi kendine gelin güvey olmak
6974 Kuş kadar canı olmak
7586 Payas'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak
8073 Şahken şahbaz olmak
8075 Şaka iken kaka olmak

1.2.11.1.1.2.13. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 4350 Çapağımı alayım derken gözünü kör etmek
6585 Karda gezip izini belli etmemek

1.2.11.1.1.2.14. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 3591 Baldırının etini yiyip kasaba minnet etmemek
6806 Kıtlıkta elinde buğday bulunmak

1.2.11.1.1.2.15. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 3992 Bir yiyip bin şükretmek

1.2.11.1.1.2.16. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 3934 Bir dilim ekmekle aç, bir dilim ekmekle tok olmak

1.2.11.1.1.2.17. Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2798 Ağız (söz) birliği etmek
2809 Ağız kalabalığı (etmek)
2902 Ağzının kaşığı olmamak (Bir şey, birinin)

2947	Akıl baliğ olmak
2955	Akıl karı olmamak
3052	Alan talan olmak
3054	Al aşağı etmek
3122	Allak bullak olmak
3124	Allem (etmek) kallem etmek
3161	Altı okka etmek (Birini)
3170	Alt üst etmek (olmak)
3176	Aman aman (bir şey) olmamak
3193	Ana hali olmak
3327	Asım asım olmak
3335	Aslı astarı (faslı) olmamak
3340	Aşağı kalır yeri olmamak (Bir şeyden, birinden)
3426	Avurt zavurt etmek
3459	Ayağının altında olmak (Bir yer birinin)
3463	Ayağının pabucu olamamak
3465	Ayağının türabı olmak (Biri ötekinin)
3511	Aybaşı olmak (Adet görmek), (Üstünü görmek)
3534	Ayrı seçi yapmak (fark gözetmek)
3535	Ayrı gayrı olmamak (Ayrı gayri bilmemek)
3541	Az buz (bir şey) olmamak
3547	Az günün adamı olmamak
3609	Barış görüş olmak
3649	Başgöz etmek

- 3714 Başını gözünü yarararak yapmak (Baş yarıp göz çıkarmak)
- 3747 Baş tacı etmek (Başta taşımak) (Birini)
- 3830 Beş paralık etmek
- 3833 Beti bereketi olmamak
- 3886 Bin pişman olmak
- 3896 Bir atımlık barutu olmak
- 3932 Bir dikili (dikili bir) ağacı olmamak
- 3951 Bir hal olmak (Birisi, birisine)
- 3952 Bir hoşluğu olmak
- 3975 Bir paralık olmak
- 3978 Bir sıkımlık canı olmak
- 4174 Büyük yemin etmek
- 4261 Cart curt etmek
- 4339 Çalyaka etmek
- 4346 Çan çan etmek
- 4355 Çarçur etmek
- 4356 Çarçur olmak
- 4445 Çivi gibi olmak
- 4476 Çuldan çuvaldan olmak
- 4553 Def-i hacet etmek
- 4567 Deli divane olmak (Divane olmak), (Bir kimse, bir şey için; bir kimseye, bir şeye)
- 4656 Diken üstünde olmak (durmak, oturmak)
- 4657 Dikili ağacı olmamak

4704	Dilinin ucunda olmak
4845	Düdük gibi olmak
4806	Döner taşı, öter kuşu olmamak
4836	Dur otur olmak
4850	Düğün bayram etmek
4880	Dünya kelamı etmek
5013	El ense etmek (çekmek)
5026	Eli altında olmak (Bir şey birinin)
5194	Estek köstek (etmek)
5201	Eşek kadar olmak
5231	Et tırnak olmak
5568	Gözaltı etmek (Gözaltına almak)
5569	Gözardı etmek
5608	Göz kulak olmak (Bir şeye)
5812	Habbeyi kubbe yapmak
5839	Hak ile yeksan etmek (olmak)
5851	Halef selef olmak
5904	Haremlik selamlık olmak
5911	Hasanpaşalı olmak (Biriyle)
5913	Hasır (minder) altı etmek
5922	Haşır neşir olmak
6054	Hık mık etmek (demek)
6081	Hoşbeş etmek
6119	İçecek suyu olmak (Bir yerde)

- 6191 İli dışlı olmak (Tekrar Grubu)
- 6213 İki baştan olmak (Bir Şey)
- 6229 İki paralık etmek (Birini)
- 6249 İler tutar yeri olmamak (kalmamak)
- 6335 İşin alayında olmak
- 6478 Kaldır kaldır etmek (Bir kimseyi)
- 6487 Kalıbının adamı olmak
- 6491 Kalır yeri olmamak (Birinden, bir Şeyden)
- 6503 Kan alacak damarı bulunmamak
- 6535 Kanlı bıçaklı olmak (Biriyle)
- 6551 Kapı dışarı etmek
- 6552 Kapı duvar (olmak)
- 6591 Karga tulumba etmek
- 6598 Karışanı grüşeni olmamak
- 6626 Kaş göz etmek
- 6681 Kem km etmek (hık mık etmek)
- 6692 Kendi havasında olmak (Kendi havasında gitmek)
- 6736 Kesip attığı tırnak olamamak (Birisi başkasının)
- 6745 Keyfinin kahyâsı olmamak (Biri başkasının)
- 6827 Kimi kimsesi olmamak
- 6853 Kol kanat olmak (Birine)
- 6909 Kötü kişi olmak
- 6912 Kötü yüz olmak
- 6913 Kraldan çok kralcı olmak

6931	Kulakardı etmek
6942	Kulak misafiri olmak
6949	Kul kurban(köle) olmak
7087	Makable şamil olmak
7168	Mırın kırın etmek
7177	Minder altı etmek
7221	Ne alandan ne satandan olmamak (ne bir akça katandan)
7270	Ne oldum delisi olmak
7371	On (beş) paralık etmek (Birini)
7401	O taraflı olmamak
7408	Oyunbozanlık etmek
7454	Önayak olmak
7477	Örtbas etmek
7597	Pestil gibi olmak
7617	Pir pak olmak
7723	Sağı solu olmamak
7751	Sallasırt etmek
7770	Sarmaş dolaş olmak
7804	Senli benli olmak
7841	Sıkboğaz etmek
7877	Sineksiz yaz etmek
7936	Söz birliği etmek
7952	Söz sahibi olmak
7976	Sözünün eri olmak

7994	Su götürür yeri olmamak
8064	Sütliman olmak (ortaklık)
8153	Takas tukas etmek
8201	Tecrübe tahtası olmak
8245	Ters pers olmak (Biri)
8247	Ters yüz etmek
8307	Turşu gibi olmak (Biri)
8314	Tutunacak dalı olmamak
8318	Tuz buz olmak
8336	Ucu bucağı olmamak (bulunmamak)
8422	Üstüne başına yapmak (etmek)
8491	Vıdı vıdı etmek
8513	Yağlı ballı olmak
8554	Yalvar yakar olmak
8687	Yerle bir etmek (Hak ile yeksan etmek) (olmak)
8721	Yiyim yeri yapmak (Bir yeri, birini)
8861	Yüz geri etmek
8864	Yüz göz olmak
8934	Zart zurt etmek
8967	Ziyan zebil olmak

1.2.11.1.2. Diğer Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller (Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller)

Bir isim unsuru ile sözlük anlamı dışında kullanılan asıl bir fiilin kaynaşıp deyimleşmesi ile oluşmuştur. Kaynaklarda bu şekle anlamca kaynaşmış birleşik fiil

olarak da rastlarız. Anlamca kaynaşıp deyimleşmiş olan bu birleşik fiiller deyimlerde en fazla rastlanılan yapıyı oluşturmaktadır.

Ediskun, “Türk Dilbilgisi” kitabında anlamca kaynaşmış birleşik fiillere çok az yer vermiş, bu fiillerdeki kelimelerin birinin veya hepsinin sözlük anlamlarından uzaklaşmak suretiyle oluştuklarını dile getirmiştir (Ediskun, 1996: 246).

Tufan Demir ise, “Bir ya da birden çok ad soylu kök veya gövdenin bir eylemle oluşturdıkları eylemlere anlamca kaynaşmış birleşik eylem denir” (Demir, 2004: 613). şeklinde tanımlar ve deyimlerin çoğunun mastarla sona erdiğini, bu nedenle çekime girerek cümle kurabilecekleri için bu tür deyimleri cümle biçimindeki deyimlerden saymak gerektiğini anlatır (Demir, 2004: 613).

Zeynep Korkmaz “Türkiye Türkçesi Grameri”nde, anlamca kaynaşıp kalıplaşmış birleşik fiiller olarak ifade ettiği bu fiillerin altı binin üzerinde olduğunu ve bu konunun gramerlerimizde ayrı olarak ele alınıp incelenmediğini kısa açıklamalarla geçiştirildiğini ifade etmektedir. Anlam kaymasına uğramış birleşik fiillerde fiilden önce gelen isim ögesinin tek ya da birden fazla kelimedenden oluşabildiğini bu özelliği ile isim unsurunun özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf göreviyle fiile bağlanabildiğini anlatmaktadır. Bu bağ birleşik fiillere benzetmeli, mecazlı ve daha soyut bir anlam yükler. Anlam kaymasıyla oluşan bu tür birleşik fiilleri, fiilden önce gelen isim ögelerinin sayılarına göre bunlardan her birini de ad ögesi ile fiil ögesi arasındaki birleşme özelliklerine bakarak sınıflandırmada bulunmuştur (Korkmaz, 2003: 837-838)

Anlamca kaynaşıp deyimleşmiş birleşik fiiller; bir isim ve bir fiil unsurundan meydana gelmektedir. Bazı birleşik fiillerde yardımcı fiiller yerine asıl fiiller kullanılır. Bu yapıdaki kelimelerden en az biri kendi anlamı dışında kullanılır. Grubun unsuru kelime grubu olabilir (Karahana, 2005: 75).

Netice olarak dil bilimciler, anlamca kaynaşıp deyimleşmiş birleşik fiilleri, bir isim unsurunun fiille birleşip anlam kaymasına uğramasından oluştuğunu ifade etmektedirler. Mecazi anlam kazanarak deyim özelliği kazanmış bu sözler açısından dilimiz son derece zengindir.

Birleşik fiil grubu biçiminde kalıplaşan deyimler anlamca kaynaşmış ve ortak bir anlama gelecek şekilde kalıplaşmış anlatımlardır. Bu şekildeki 3265 deyim, bütün

deyimler içinde sayıca en fazla olan gruptur. Bu birleşik fiillerde isim unsuru tek kelimedenden oluşan 2133 deyim; isim unsuru birden fazla kelimedenden oluşan 1132 deyim vardır.

1.2.11.1.2.1. İsim Unsuru Tek Kelimedenden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2671	Abayı sermek
2672	Abayı yakmak
2675	Abliyi kaçırmak
2679	Aceleye gelmek (Dara gelmek)
2680	Aceleye getirmek (Dara getirmek)
2683	Acı çekmek
2686	Acısından ölmek
2688	Acısını çekmek
2689	Acısını çıkarmak
2693	Açığa çıkarılmak
2694	Açığa vurmak
2695	Açığı çıkmak
2707	Açıkta kalmak
2709	Açık vermek
2711	Açılıp saçılmak
2716	Açmaza düşmek
2717	Açmaza getirmek (düşürmek)
2722	Adama dönmek
2725	Adamdan saymak (Adam yerine koymak)
2728	Adamına düşmek

2731	Adamlığa geçmek (Bir eylem)
2740	Adet görmek
2743	Adı batmak
2745	Adı çıkmak
2748	Adı kalmak
2749	Adı karışmak (Bir işe)
2752	Adım atmamak (Bir yere)
2758	Adını (bile) anmamak
2760	Adını koymak
2761	Adını vermek (Birin)
2767	Ad takmak
2768	Afaganlar basmak
2772	Afyonunu patlatmak (Birin)
2774	Ağırından atmak
2775	Ağırlık basmak
2779	Ağır almak
2780	Ağır basmak
2783	Ağırdan almak (ağır almak)
2786	Ağır gelmek
2788	Ağırına gitmek
2789	Ağır işitmek (kulakları)
2792	Ağırlığını koymak
2793	Ağır oturmak
2795	Ağız (ağzını) açmamak

2796	Ağız açtırmamak
2802	Ağızdan kapmak
2805	Ağız değiştirmek
2808	Ağız eğmek
2814	Ağızları uymak
2815	Ağız satmak
2821	Ağız yaymak
2827	Ağrısı tutmak
2830	Ağza almamak
2857	Ağızına bakmak
2858	Ağızına (ağzının içine) baktırmak
2868	Ağızına sıçmak
2879	Ağızından dökülmek (söz)
2880	Ağızından düşürmemek
2882	Ağızından kaçırmak
2887	Ağızını açmamak
2888	Ağızını aramak (yoklamak)
2889	Ağızını bağlamak
2891	Ağızını bozmak
2894	Ağızını kapamak (Birin)
2895	Ağızını kapamak (Kendi)
2897	Ağızını kullanmak (satmak) (Birin)
2915	Ağızını (çenesini) tutmak
2916	Ağızını yoklamak

2920	Ağzı sulanmak
2924	Ağzı yanmak (bir Şeyden)
2928	Ah almak
2930	Ahı çıkmak
2933	Ahı tutmak (Birini, bir kimsenin)
2935	Ahkâm kesmek (yürütmek)
2946	Akıl almamak
2950	Akılda kalmak
2951	Akıldan çıkmak
2962	Akıl öğretmek (Akıl vermek)
2963	Akıl satmak
2967	Akıl vermek
2972	Akla uymak
2975	Aklı almamak (Aklına sığmamak)
2976	Aklı basmak
2984	Aklı çatallanmak
2985	Aklı çıkmak
2986	Aklı durmak
2987	Aklı ermek
2990	Aklı gitmek
2992	Aklı karışmak
2993	Aklı kesmek
2994	Aklına düşmek
2995	Aklına esmek

- 2997 Aklına gelmek (gelmemek). (Aklına düşmek, düşmemek)
- 2998 Aklına (kafasına) koymak (Kendi ya da başkasının)
- 2999 Aklına sığmamak
- 3001 Aklına takılmak (Aklı takılmak) (Zihni takılmak)
- 3003 Aklına yatmak (Bir durum, bir kişinin)
- 3005 Aklında tutmak
- 3006 Aklından (hatırından) çıkmak (çıkılmamak)
- 3007 Aklından geçirmek (İçinden geçirmek)
- 3008 Aklından geçmek
- 3010 Aklında tutmak (Bir şeyi)
- 3011 Aklını almak
- 3014 Aklını bozmak (Bir şeyle)
- 3015 Aklını çalmak (Aklını Çelmek) (Zihnini çelmek)
- 3019 Aklını oynatmak (Aklı zıvanadan çıkmak)
- 3021 Aklı pusmak
- 3024 Aklı takılmak
- 3025 Aklı yatmak (Bir duruma, bir işe)
- 3026 Aklı yetmek
- 3059 Al basmak
- 3086 Alıp vermek
- 3087 Alıp yürümek
- 3123 Allayıp pullamak
- 3147 Altına kaçırmak
- 3151 Altında kalmamak

3152	Altından almak
3155	Altından kalkmak (Bir işin)
3156	Altını çizmek (Sözün)
3158	Altın kesmek
3166	Alttan (aşağıdan) almak
3168	Alttan güreşmek
3174	Amana gelmek
3178	Aman dedirmek
3179	Aman dilemek
3180	Amanı kesilmek
3182	Aman (aman zaman) vermemek
3205	Anası ağlamak
3210	Anasını ağlatmak
3211	Anasını bellemek
3229	Ant içmek
3230	Ant verdirmek
3231	Ant vermek (Yemin vermek)
3233	Aptes bozmak
3234	Aptesi gelmek
3236	Aptesini vermek (Birinini)
3240	Ara (aralarını) bozmak
3241	Ara (aralarını) bulmak
3243	Arada çıkarmak
3245	Arada (aralıkta) kalmak

- 3247 Aradan çıkmak
- 3249 Araları açılmak (bozulmak)
- 3253 Aralarını bozmak
- 3260 Arası soğumak
- 3261 Araya girmek
- 3262 Araya (aralığa) gitmek
- 3263 Araya koymak (Birini)
- 3265 Araya vermek
- 3266 Arayıp sormak
- 3267 Arayıp taramak
- 3272 Ardına (arkasına) düşmek (Bir kişinin, bir işin)
- 3275 Ardından gelmek (Bir kimsenin)
- 3287 Arka (sırt) çevirmek
- 3288 Arka çıkmak
- 3289 Arkada bırakmak (Birini, bir şeyi)
- 3291 Arkadan söylemek
- 3292 Arkadan vurmak
- 3296 Arkası alınmak
- 3297 Arkası kesilmek
- 3299 Arkasına düşmek
- 3300 Arkasında dolaşmak (gezmek)
- 3302 Arkasını almak (Bir işin)
- 3303 Arkasını getirmemek
- 3304 Arkasını sığamak (sıvazlamak)

- 3305 Arkasını (birine) vermek
- 3328 Asıp kesmek
- 3329 Askıda kalmak (Bir iş)
- 3330 Askıya almak
- 3331 Askıya çıkarmak
- 3339 Aşağıdan almak
- 3341 Aşağı kalmamak (Bir şeyden, birinden)
- 3352 Aşığı boyamak
- 3353 Aşık atmak (Biriyle)
- 3355 Aşka gelmek
- 3360 Aş yemek
- 3370 Ateş açmak
- 3371 Ateş almak
- 3374 Ateş basmak
- 3375 Ateşe atmak (Birini)
- 3377 Ateşe tutmak
- 3378 Ateşe vermek
- 3380 Ateşi düşmek
- 3381 Ateşine (narına) yanmak (Birinin), (Başı nara yanmak)
- 3382 Ateşine yanmak
- 3383 Ateş kesilmek
- 3384 Ateşle oynamak
- 3387 Ateş püskürmek (Ateş saçmak)
- 3388 Ateş saçmak

- 3390 Ateş yağdırmak
- 3398 Atıp tutmak
- 3405 At oynatmak (Bir alanda bir konuda)
- 3419 Avucu kaşınmak
- 3421 Avucunu yalamak
- 3422 Avuç (el) açmak
- 3425 Avurt satmak (Avurt şişirmek)
- 3427 Ayağa kaldırmak (Herkesi)
- 3428 Ayağa kalkmak
- 3429 Ayağı alışmak (Bir yere)
- 3431 Ayağı (ayakları) (birbirine) dolaşmak
- 3432 Ayağı düşmek (Bir yere)
- 3438 Ayağına çağırarak
- 3439 Ayağına dolaşmak (dolanmak)
- 3440 Ayağına gelmek
- 3441 Ayağına gitmek (Birin)
- 3443 Ayağına kapanmak
- 3449 Ayağını alamamak
- 3450 Ayağını almak (Birin)
- 3452 Ayağını çekmek (Bir yerden)
- 3453 Ayağını çıkarmak
- 3455 Ayağını kaydırmak (Ayağının altına karpuz kabuğu koymak)
- 3456 Ayağını kesmek (Bir yerden)
- 3466 Ayağını sürümek

- 3467 Ayağını vurmak (ayakkabı)
- 3478 Ayak atmamak (Bir yere)
- 3480 Ayak basmak
- 3482 Ayak diremek
- 3484 Ayak dolaştırmak
- 3496 Ayak sürmek
- 3497 Ayakta kalmak
- 3499 Ayakta tutmak
- 3500 Ayak uydurmak
- 3505 Ayaza çekmek (hava)
- 3506 Ayazda kalmak
- 3522 Ayılıp bayılmak
- 3525 Aylığa (maaşa) geçmek
- 3526 Aylık (maaş) bağlamak
- 3528 Ayranı kabarmak
- 3536 Ay tutulmak
- 3545 Az gelmek (Bir şey)
- 3546 Az görmek
- 3549 Azınlıkta kalmak
- 3559 Babaları tutmak (üstünde olmak)
- 3572 Bağ bozmak
- 3573 Bağdaş kurmak
- 3576 Bağrına basmak
- 3578 Bağrını delmek

3581	Bahis tutuşmak (Bahse girişmek)
3593	Balgam atmak
3599	Balon uçurmak
3600	Bal saçmak
3611	Barut kesilmek
3614	Basıp gitmek
3615	Basireti bağlanmak
3616	Baskın ęıkılmak
3617	Baskın vermek
3623	Başa ęıkarmak
3624	Başa ęıkılmak
3626	Baş açmak
3627	Başa geçmek
3628	Başa gelmek
3629	Başa gureşmek
3631	Baş ağrıtmak
3632	Başa (başına) kakmak
3633	Baş alamamak (Bir şeyden)
3636	Baş bağlamak
3643	Baş ęekmek
3646	Baş eğmek (Boyun eğmek)
3648	Baş gosternek (Yüz gosternek)
3650	Başı ağrımak
3655	Başı bozulmak

- 3661 Başı dönmek
- 3672 Başına (tepesine) bitmek (Birin)
- 3674 Başına çalmak (Birin)
- 3675 Başına çıkmak
- 3677 Başına çökmek
- 3680 Başına dolamak (sarmak, yıkmak)
- 3681 Başına ekşimek
- 3684 Başına kakmak
- 3687 Başına sarmak
- 3688 Başına toplamak
- 3690 Başına vurmak (İçki, zararlı gaz)
- 3691 Başına yıkmak
- 3692 Başında (başını) beklemek
- 3694 Başında durmak
- 3696 Başından atmak (savmak)
- 3699 Başından geçmek
- 3701 Başından korkmak
- 3702 Başından savmak
- 3704 Başını ağrıtmak
- 3705 Başını alamamak
- 3707 Başını bağlamak
- 3708 Başını beklemek
- 3712 Başını dinlemek
- 3713 Başını ezmek

- 3723 Başını sokmak (Bir yere)
- 3725 Başını vermek (Baş vermek)
- 3726 Başını yemek (Birinini)
- 3730 Başı sıkılmak
- 3733 Başı tutmak
- 3737 Baş kaldırmak
- 3738 Baş kaldırmamak
- 3739 Baş kaşımamak
- 3741 Baş komak (Bir yola)
- 3742 Baş koşmak
- 3746 Baş sallamak
- 3749 Baştan aşmak
- 3752 Baştan ıkarmak
- 3756 Baştan savmak
- 3757 Başta taşımak
- 3760 Baş vermek
- 3761 Baş vurmak
- 3766 Bayrak açmak
- 3767 Bayrakları açmak
- 3776 Bela aramak
- 3777 Bela ıkarmak
- 3779 Belasını aramak
- 3781 Belaya atmak (düşmek, girmek)
- 3784 Bel bağlamak

- 3785 Beli açılmak
- 3786 Beli bükülmek
- 3787 Beli gelmek
- 3788 Belinden gelmek (Birinini)
- 3789 Belini bükmek (Bir durum birinin)
- 3790 Belini doğrultmak (Kendisinin, başkasının)
- 3791 Belini kırmak
- 3795 Bel vermek
- 3818 Benzi atmak (Benzi uçmak), (Beti benzi kalmamak)
- 3819 Berabere kalmak
- 3822 Besiye çekmek
- 3834 Betine gitmek
- 3835 Beyaza çekmek (Beyaz etmek, temize çekmek)
- 3840 Beyin yıkamak
- 3843 Beyni atmak
- 3844 Beyni bulanmak
- 3846 Beynine (kafasına) girmek
- 3847 Beyni sulanmak
- 3848 Bıçak çekmek
- 3853 Bıyığına bulaştırmamak
- 3855 Bıyığı terlemek
- 3858 Bıyık burmak
- 3861 Biçime sokmak (Biçim vermek)

- 3862 Biçimine getirmek (Punduna getirmek), (Presesine getirmek),
(Usturubuna getirmek), (Dengine getirmek)
- 3863 Biçim vermek
- 3864 Bildiğinden şaşmamak (kalmamak)
- 3865 Bildiğini okumak
- 3868 Bildik çıkmak
- 3870 Bileğine güvenmek
- 3871 Bilgiçlik taslamak
- 3872 Bilincine varmak
- 3876 Bilmezlikten (bilmemezlikten) gelmek
- 3912 Birbirine düşmek
- 3913 Birbirine girmek
- 3996 Bismillah demek
- 3997 Biti kanlanmak
- 4010 Boğazı işlemek
- 4011 Boğazı kurumak
- 4012 Boğazına basmak
- 4013 Boğazına dizilmek (Boğazından geçmemek)
- 4014 Boğazına durmak
- 4016 Boğazına (gırtlığına) sarılmak
- 4017 Boğazından geçmemek
- 4018 Boğazından (gırtlığından) kesmek
- 4024 Boğuntuya getirmek
- 4026 Bok atmak

- 4029 Bok karıştırmak
- 4030 Bokluğu çıkmak
- 4034 Bokunu çıkarmak (Bir işin, bir şeyin)
- 4039 Bok yemek
- 4044 Borca batmak
- 4045 Borca girmek
- 4046 Borcunu bilmek
- 4047 Borcunu kapatmak
- 4048 Borç almak (Borç etmek)
- 4050 Borç (ödev) bilmek (saymak)
- 4055 Borç yemek
- 4057 Borusu çalmak (Birin)
- 4058 Borusu ötmek
- 4060 Boşa çıkmak (umut, düşünce, emek)
- 4061 Boşa gitmek (Harcanan emek, para)
- 4066 Boş düşmek
- 4069 Boş vermek
- 4072 Boya çekmek (çocuk)
- 4074 Boy atmak (almak, sürmek)
- 4078 Boy göstermek
- 4084 Boynunda kalmak
- 4086 Boynunu vurmak
- 4087 Boynuz çekmek
- 4089 Boynuz takmak

4090	Boy ölçüşmek (Birisiyle)
4096	Boyun eğmek
4097	Boyun kesmek
4100	Boy vermemek
4101	Bozuk çalmak
4104	Bozuntuya vermemek
4122	Buldukça bunamak
4126	Bulup buluşturmak
4136	Burnu büyümek
4137	Burnu düşmek
4140	Burnuna girmek (Birin)
4141	Burnundan (fitil fitil) gelmek
4143	Burnundan solumak
4144	Burnundan (gagasından) yakalamak (Birini)
4145	Burnunda (gözünde) tütme (Biri, bir şey)
4146	Burnunu çekmek
4147	Burnunu kırmak
4154	Burnunu sokmak (Her şeye burnunu sokmak)
4155	Burnu sürtülmek
4158	Burun kıvırmak
4163	Buz bağlamak
4164	Buz kesilmek
4165	Buz kesmek
4166	Buzlar çözülmek

4167	Buz tutmak (Buz bağlamak)
4171	Büyük oynamak
4177	Caka satmak
4185	Can atmak
4188	Can beslemek
4191	Can çekişmek
4194	Candan geçmek
4195	Can dayanmamak (Bir şeye)
4207	Canı çekmek (Gönlü çekmek)
4208	Canı çıkmak
4209	Canı gitmek
4214	Canına değmek
4216	Canına işlemek (Kar etmek)
4217	Canına kıymak
4219	Canına okumak
4222	Canına yetmek
4223	Canından bezmek (bıkmak, usanmak)
4224	Canını acıtmak (yakmak) (Birinini)
4225	Canını almak
4226	Canını bağışlamak
4227	Canını çıkarmak
4232	Canını sıkmak
4234	Canını vermek
4235	Canını yakmak

4238	Canı sıkılmak
4241	Canı yanmak
4245	Can kalmamak
4257	Can vermek
4258	Can yakmak
4260	Cartayı (zartayı) çekmek
4263	Cebe indirmek
4265	Cebinden çıkarmak (Birini)
4266	Cebine (cebe) indirmek
4267	Cebini doldurmak
4280	Cephe almak
4281	Cevabı dikmek (dayamak, yapıştırmak)
4282	Cevahir (cevher) yumurtlamak
4283	Cevher yumurtlamak
4286	Ceza çekmek
4287	Ceza görmek
4288	Ceza kesmek (Görevli kişi, birine)
4289	Cezasını çekmek
4290	Cezaya çarptırılmak
4291	Cıçığını çıkartmak
4292	Cılk çıkmak
4293	Cızlamı (fertiği) çekmek
4299	Ciğeri dağlanmak
4303	Ciğerine işlemek

- 4304 Ciğerini delmek
- 4305 Ciğerini (kalbinin içini) okumak (Birinini)
- 4306 Ciğerini sökmek (Birinini)
- 4307 Ciğerini yakmak (Birinini)
- 4308 Ciğeri paręalanmak (paręa paręa olmak)
- 4309 Ciğeri (yüreği) sızlamak, (içi burkulmak)
- 4310 Ciğeri yanmak (dağlanmak, kebab olmak)
- 4313 Cin ęarpmak
- 4316 Cini tutmak
- 4320 Cinleri tutmak
- 4321 Cin tutmak (Bir kişiysi)
- 4322 Cirit atmak
- 4323 Cuk oturmak
- 4324 Curcunaya ęevirmek (vermek) (ortalığı)
- 4332 ęalıma getirmek
- 4334 ęalımından geğilmemek
- 4335 ęalım satmak (Caka satmak), (Fiyaka satmak)
- 4336 ęalıp ęırpma
- 4338 ęalmadan oynamak
- 4340 ęam devirmek
- 4342 ęamur atmak
- 4343 ęamura yatmak
- 4344 ęanak tutmak (açmak)
- 4354 ęaptan düşmek

- 4359 Çarkına okumak (etmek), (Birin)
- 4379 Çekip çevirmek
- 4380 Çekip gitmek
- 4384 Çekip gelmemek
- 4386 Çelme takmak
- 4387 Çene çalmak
- 4388 Çenesi durmamak
- 4391 Çenesini tutmak
- 4392 Çenesi oynamak
- 4393 Çene yarıştırmak
- 4395 Çene yormak
- 4399 Çeşni tutmak
- 4406 Çığır açmak
- 4407 Çıgırından çıkmak (İş çıgırından çıkmak), (İş şirazedden çıkmak),
(Raydan çıkmak)
- 4410 Çıkmaza girmek
- 4413 Çingar çıkarmak
- 4415 Çırak çıkarmak
- 4417 Çıt çıkarmamak
- 4420 Çifte atmak
- 4427 Çiğneyip geçmek
- 4430 Çile çekmek
- 4431 Çile çıkarmak
- 4432 Çileden çıkmak

- 4433 Çile doldurmak (çıkarmak)
- 4436 Çimdik atmak
- 4446 Çivi kesmek
- 4453 Çoğa varmak
- 4455 Çok görmek
- 4462 Çorap kaçmak
- 4475 Çukurunu kazmak (Birin)
- 4478 Çulu (tüyü) düzmek
- 4479 Çürüğe çıkmak
- 4481 Çürük çıkmak
- 4483 Dağa çıkmak
- 4484 Dağa kaldırmak
- 4486 Dağarcığına atmak
- 4495 Dağlara düşmek
- 4499 Dağları devirmek
- 4509 Dalga geçmek (Tünel geçmek),(Matrak geçmek)
- 4510 Dalına basmak
- 4511 Dalına binmek
- 4513 Dallanıp budaklanmak (Bir iş)
- 4514 Dama demek
- 4516 Damarına basmak (Dalına basmak) (Birin)
- 4517 Damarına girmek
- 4518 Damarı tutmak
- 4519 Damarlarına işlemek (Bir şey birinin)

4528	Dara düşmek
4529	Dara gelmek
4530	Dara getirmek
4532	Darda boğmak
4533	Darda kalmak (bulunmak)
4537	Dar kaçmak
4545	Dayak (sopa) atmak
4546	Dayak (sopa) yemek
4548	Dayayıp döşemek
4551	Dediğine gelmek
4554	Defterden silmek (Birini)
4555	Defteri dürülmek
4556	Defteri kapamak
4557	Defter tutmak
4558	Değer biçmek (Fiyat biçmek)
4570	Deliğe girmek
4571	Deliğe tıkmak
4574	Delik deşmek
4577	Deliliğe vurmak
4582	Dem çekmek
4586	Demeye getirmek
4587	Demir almak
4588	Demir atmak
4591	Dem tutmak

4592	Dem vurmak (Bir şeyden)
4594	Dengine getirmek
4605	Deniz tutmak (Bir kimseyi)
4608	Derdine düşmek
4609	Derdine yanmak
4610	Derdini deşmek (depreştirmek) (Bir kimse başkasının)
4611	Derdini dökmek
4615	Derinlere dalmak
4616	Derisine sığmamak
4619	Ders vermek
4623	Dert yanmak
4640	Devreye girmek
4642	Dırıltı çıkarmak
4643	Dışarı çıkmak (Def-i hacet etmek)
4649	Dibi görünmek
4652	Dibine yakmak
4658	Dikine gitmek
4660	Dikiş tutturamamak
4663	Dikkate almak
4666	Dil çıkarmak (Birine)
4668	Dil dökmek
4670	Dile (dillere) düşmek
4671	Dile gelmek
4672	Dile getirmek

4676	Dile vermek
4677	Dili açılmak (Dili çözülmek)
4678	Dili ağırlaşmak
4680	Dili (başka bir dile) çalmak
4681	Dili çözülmek
4684	Dili dolaşmak
4686	Dili dönmemek
4690	Dilinden düşürmemek
4691	Dilinden kurtulamamak
4693	Diline dolamak
4696	Dilini bağlamak (kesmek) (Birinin)
4699	Dilini kesmek (Kendisinin başkasının)
4705	Dilini tutmak
4707	Dili tutulmak (yakalanmak)
4709	Dili varmamak
4711	Diliyle sokmak
4712	Diliyle tutulmak
4714	Dillerde dolaşmak (gezmek)
4719	Dil uzatmak (Birine)
4726	Dinini yıkmak
4732	Dirsek çevirmek (Birine)
4733	Dirsek çürütmek
4735	Diş bilemek (Birine)
4737	Diş geçirememek

4738	Diş gıcırdatmak
4739	Diş göstermek
4740	Dişi gıcırdamak
4744	Dişini sıkmak
4747	Divan durmak
4750	Diyalog kurmak
4754	Diz çökmek
4756	Dize gelmek
4757	Dize getirmek
4759	Dizginine çarpmak
4760	Dizginini kısmak (çekmek) (Birin)
4763	Dizini dövme
4766	Dizleri kesilmek
4767	Dizlerine kapanmak (Birin)
4779	Dokuz doğurmak
4784	Dolaba girmek (gelmek)
4785	Dolabı bozulmak
4787	Dolap (fırıldak) çevirmek
4788	Doldururken dökmek
4789	Dolma yutmak
4794	Dona çekmek
4795	Don çözülmek
4805	Dökülüp saçılmak
4811	Dört dönmek

4820	Dudak bükme
4822	Dudak ısırma
4823	Dudak ısırtma
4825	Dudak sarkıtma
4827	Duman attırma
4840	Duvağına doymama
4842	Duymamazlıktan gelme
4843	Düdüğü çalma
4856	Dümen çevirme
4857	Dümeni kırma
4858	Dümenine bakma
4866	Dünür düşme
4867	Dünür gezmeye
4868	Dünür gitme
4873	Dünyadan geçme
4884	Dünyaya gelme
4885	Dünyaya getirme
4888	Dünyayı anlamaya
4893	Düşüş atma
4894	Düş kurma
4896	Düşman çatlatma
4898	Düşü azma
4899	Düşünceye dalmaya (varma)
4901	Düşünüp taşınma

4902	Düşüp kalkmak (Biriyle)
4906	Eceli gelmek
4907	Eceline susamak
4908	Eceliyle ölmek
4911	Edebini takınmak
4917	Efkâr dağıtmak
4941	Ekmeğini kazanmak.
4949	Eksik çıkmak
4950	Eksik doğmak
4954	Eksik gelmek
4962	El açmak
4964	El almak
4969	El atmak (Bir işe)
4971	El bağlamak
4972	El basmak
4977	El çekmek
4978	El çırpmak
4983	El değiştirmek (Bir şey)
4985	Elde kalmak
4989	Elden çıkarmak
4990	Elden çıkmak
4994	Elden geçirmek
4996	Elden gitmek (Bir şey)
5000	Ele almak

5002	Ele geçirmek
5003	Ele geçmek
5004	Ele gelmek
5007	Elekten geçirmek
5020	Ele vermek
5041	Eli değmemek
5043	Eli ermemek
5047	Eli genişlemek
5059	Elinde kalmak
5062	Elinden düşürmemek
5064	Elinden gelmek
5068	Elinden tutmak (Birin)
5073	Eline bakmak
5075	Eline doğmak (Büyümüş bir çocuk, birinin)
5076	Eline düşmek (Birin)
5078	Eline kalmak
5089	Elini oynatmak
5095	Elini yıkamak (El yıkamak) (Bir şeyden)
5104	Eli varmamak
5106	Eli yatmak (Bir işe)
5115	El kaldırmak
5117	El katmak (Bir işe)
5120	El koymak (Bir işe)
5122	Ellerde gezmek

5129	El ovuşturmak
5131	El sıkmak
5132	El sunmak
5133	El sürmemek
5135	El tazelemek
5138	El uzatmak
5140	El vermek
5141	El vurmamak
5147	El yıkamak
5149	Emeği geçmek
5151	Emek çekmek
5152	Emek vermek (çekmek) (Bir şeye)
5154	Eme yaramak
5159	Emrine girmek
5161	Endazeye gelmemek
5162	Endazeye vurmak
5168	Ensesine binmek
5169	Ensesine yapışmak
5170	Ensesini kaşımak
5172	Ere varmak (gitmek)
5177	Esamisi okunmamak
5180	Es geçmek (Meskût geçmek) (Bir konuyu)
5181	Esip savurmak (yağmak)
5206	Eşiğini aşındırmak

5208	Et bağlamak
5213	Eteğine yapışmak
5216	Etekleri tutuşmak
5218	Etek öpmek
5219	Etek silmek (Bir şeyden)
5221	Eti erimek (Yarı eti erimek)
5230	Etrafını almak
5235	El tutmamak
5237	Evcilik oynamak
5238	Evde kalmak
5241	Eveleyip gevelemek
5245	Evirip çevirmek
5249	Evlat edinmek
5259	Ev yıkamak
5260	Eyer boşaltmak
5262	Eyer vurmak (Hayvana, hayvanı)
5264	Eyvallah demek
5271	Ezilip büzülmek
5272	Faka (tongaya) basmak
5281	Farkına varmak
5285	Fazla gelmek
5286	Fazla kaçırmak
5287	Felce uğramak (Bir iş)
5300	Fenasına gitmek (Birinini)

5301	Fenaya (kötüye) çekmek (Bir sözü)
5303	Fenaya sarmak (İş, durum)
5306	Fener çekmek
5308	Fenersiz yakalamak (Birini)
5309	Ferman dinlememek
5311	Fertiği çekmek
5312	Fesat karıştırmak (kaynatmak)
5314	Fesini havaya atmak
5317	Fırıldak çevirmek (döndürmek)
5321	Fırsat kollamak
5324	Fıstık vermek
5325	Fikir almak (Birinden)
5326	Fikir vermek
5327	Fikir yürütmek
5332	Fink atmak
5334	Fire vermek
5338	Fitili almak
5340	Fitne (fit)sokmak
5342	Fit vermek (Fıstık vermek) (Birine)
5343	Fiyaka satmak
5344	Fiyat biçmek
5345	Fiyatı dondurmak
5346	Fiyat kırmak
5347	Fiyat vermek

5352	Fütur getirmemek
5353	Gafil avlamak
5454	Gaflet basmak
5356	Gagasından yakalamak
5358	Galebe çalmak
5360	Gam çekmek
5361	Gam yememek
5363	Gargaraya getirmek
5368	Gayretine dokunmak
5370	Gazel okumak
5389	Gedik açmak
5394	Gelip çatmak (Belli bir zaman)
5398	Gem almamak
5401	Gemini kısmak
5402	Gemisini yürütmek
5403	Gem vurmak (Birine)
5411	Geri almak
5412	Geri çekilmek
5413	Geri çevirmek (Bir kişiyi, bir yazıyı)
5416	Geri dönmek
5417	Geri durmamak (kalmamak)
5420	Geri kalmak
5421	Geri kalmamak (Bir iş yapmaktan, birinden)
5426	Gıcık tutmak (Bir kimseyi)

5427	Gıcık vermek
5430	Gık dedirtmemek
5431	Gık dememek (Gıkı çıkmamak)
5432	Gıkı çıkmamak
5433	Gına gelmek (getirmek)
5434	Gırgıra almak (Birini)Gırgır geçmek (Biriyle)
5435	Gırla gitmek
5436	Gırtlağına (boğazına) basmak
5438	Gırtlağına sarılmak
5439	Gırtlağından kesmek
5441	Gibi gelmek (Birine). Gibisine gelmek (Birin)
5453	Gizli tutmak
5455	Göbeği çatlama
5456	Göbeği düşmek
5459	Göbek atmak
5460	Göbek bağlamak
5461	Göbek çalkalamak (çalkamak)
5466	Göğsü kabarmak
5469	Göğüs geçirmek
5470	Göğüs germek
5473	Göklere çıkarmak (uçurmak)
5476	Gölgede bırakmak
5477	Gölge düşmek
5478	Gölge düşürmek (Bir şeye)

- 5481 Gölgesinden korkmak (Kendi)
- 5482 Gömleğinden (gömlekten) geçirmek (Birini)
- 5483 Gömlek değiştirmek
- 5484 Gömlek eskitmek
- 5485 Gönlü akmak
- 5487 Gönlü bulanmak
- 5489 Gönlü çekmek
- 5490 Gönlü çelinmek
- 5492 Gönlü ilişmek (takılmak)
- 5493 Gönlü kalmak
- 5495 Gönlü (içi) kararmak
- 5497 Gönlünden geçirmek (geçmek)
- 5498 Gönlünden kapmak (İçinden doğmak) (İçinden gelmek)
- 5500 Gönlünü avlamak (çelmek, kapmak)
- 5502 Gönlünü görmek
- 5504 Gönlünü kırmak
- 5508 Gönlü takılmak
- 5510 Gönül açmak
- 5512 Gönül (hatır) almak (Hatır almak)
- 5513 Gönül bağlandı
- 5515 Gönül çekmek
- 5517 Gönülden (hatırdan) çıkarmak (çıkarmamak) (Birini)
- 5519 Gönül eğlendirmek
- 5522 Gönül gezdirmek (dolaştırmak)

5524	Gönül indirmek
5525	Gönül kaptırmak
5526	Gönül (kalp) kırmak (yıkmaq)
5527	Gönül koymak
5529	Gönül okşamak
5530	Gönül vermek
5533	Göreceği gelmek
5537	Görmediğe (görmemişe) dönmek
5538	Görmezlikten (görmemezlikten) gelmek (Gözünü kapamak) (Gözünü yummak)
5540	Görücü gitmek
5541	Görücüye çıkmak
5544	Görüp gözetmek
5547	Göt atmak
5550	Götüne batmak
5555	Götünü yalamak (Birinini)
5556	Götünü yırtmak
5561	Gövdeye atmak (indirmek)
5562	Göz açmamak
5564	Göz açtırmamak
5567	Göz almak
5571	Göz atmak
5573	Göz boyamak
5575	Göz (nazar) değmek (Göze gelmek)

5576	Gözden çıkarmak
5577	Gözden düşmek
5578	Gözden geçirmek
5579	Gözden kaçmak
5582	Gözden uzaklaşmak
5584	Göz dikmek (Göz koymak)
5585	Göz doldurmak (Göz doyurmak)
5586	Göze almak (almamak)
5587	Göze batmak
5588	Göze çarpmak
5589	Göze gelmek (Nazar değmek)
5590	Göze girmek
5591	Göze görünmek
5595	Göz gezdirmek
5601	Göz kamaştırmak
5603	Göz kesilmek
5605	Göz kırpmak
5606	Göz kırpmamak
5607	Göz koymak (Bir şeye)
5610	Gözleri bayılmak
5611	Gözleri buğulanmak
5615	Gözleri dolmak (dolu dolu olmak)
5616	Gözleri (gözü) dönmek
5621	Gözleri (gözü) kapanmak

5622	Gözleri (gözü) kararmak
5623	Gözlerine inanmamak
5625	Gözleri parlamak
5626	Gözleri sulanmak
5627	Gözleri süzölmek
5629	Gözleri yaşarmak
5631	Gözle (gözöyle) yemek
5635	Göz süzmek
5640	Gözü açılmak
5641	Gözü akmak
5642	Gözü almamak
5643	Gözü arkada kalmak
5645	Gözü bulanmak
5646	Gözü dalmak
5649	Gözü doymak
5650	Gözü dönmeK
5653	Gözü gitmek (Bir şeye)
5657	Gözü ısırmaK (Bir kimseyi)
5658	Gözü ilişmek (Gözüne ilişmek)
5659	Gözü kalmak
5662	Gözü kapanmak
5664	Gözü kararmak
5665	Gözü kaymak
5667	Gözü kesmek (Bir şeyi, birini)

5668	Gözü kısmak
5669	Gözü korkmak
5676	Gözünde büyümek
5677	Gözünde kalmak/kalmamak
5678	Gözünde kalmamak (Bir şey ya da bir kimse, bir kişinin)
5680	Gözünde tütme
5682	Gözüne (gözünün içine) bakmak
5687	Gözüne ilişmek
5685	Gözüne girmek (Birinin)
5689	Gözüne kestirmek
5690	Gözüne sokmak
5692	Gözünü açmak (Kendisi ya da başkasının)
5693	Gözünü ayırmamak (Bir şeyden)
5694	Gözünü bağlamak (Birinin)
5695	Gözünü çıkarmak
5697	Gözünü dikmek (Bir şeye)
5700	Gözünü kapamak (Gözünü yummak)
5701	Gözünü kırmak
5703	Gözünü korkutmak (Birinin)
5712	Gözünü yummak
5715	Gözü sönmek
5717	Gözü takılmak (Bir şeye)
5720	Gözü tutmak (tutmamak) (Birini, bir şeyi)
5722	Gözü yememek (Bir işi)

- 5723 Gözü yılmak (Bir şeyden)
- 5725 Gözüyle görmek
- 5731 Göz yummak/yummamak
- 5732 Göz yummamak
- 5736 Gururunu okşamak (Birin)
- 5739 Gücüne (ağırına) gitmek
- 5741 Güç gelmek (Bir şey birine)
- 5743 Güçlük çekmek
- 5744 Güçlük çıkarmak
- 5748 Gülmekten kırılmak
- 5749 Gülüp geçmek
- 5750 Güme gitmek
- 5752 Gün ağarmak
- 5753 Günaha girmek
- 5754 Günaha sokmak
- 5755 Günah çıkarmak
- 5756 Günah gitmek (Bir kimseden)
- 5758 Günahına girmek (almak)
- 5759 Günahını almak
- 5760 Günahını çekmek
- 5762 Günah işlemek
- 5763 Gün almak
- 5764 Gün (güneş) batmak
- 5765 Gündeme gelmek (girmek)

5767	Gün doğmak
5770	Güneş açmak
5771	Güneş almak (görmek) (almamak, görmemek)
5773	Güneş batmak
5774	Güneş çarpmak
5775	Güneş doğmak
5780	Gün görmek (görmemek)
5784	Gün koymak
5786	Günlerini saymak
5793	Gününü beklemek (Gününü saymak)
5794	Gününü doldurmak
5795	Gününü görmek (Birin, biri)
5797	Gününü (günlerini) saymak
5798	Günü yetmek
5799	Gürültü çıkarmak
5800	Gürültüye gelmek
5801	Gürültüye getirmek (boğmak)
5802	Gürültüye gitmek
5804	Gürültüye (patırtıya) vermek (Ortalığı)
5806	Güven beslemek
5808	Güven kazanmak
5809	Güven vermek
5813	Haber almak
5814	Haber çıkmamak

5816	Haber vermek
5818	Hacet kalmamak
5822	Haç çıkarmak
5823	Haddeden geçirmek
5825	Haddini bildirmek (Birine)
5826	Haddini bilmek (Biri)
5829	Hafakanlar (afakanlar) basmak
5830	Hafif atlatmak
5831	Hafife almak
5840	Hakkı geçmek
5841	Hakkından gelmek
5842	Hakkını vermek
5843	Hakkını yemek (Birin)
5847	Haklı çıkmak
5849	Hak vermek
5850	Halden anlamak
5875	Hamur tutmak
5890	Hapı yutmak
5892	Haraca bağlamak (kesmek)
5897	Hararet basmak
5898	Hararet kesmek (söndürmek)
5899	Hararet vermek
5902	Harekete geçmek
5905	Harf atmak

5909	Harı geçmek
5912	Hasbi (pas) geçmek
5914	Hasret çekmek
5915	Hasret gitmek
5916	Hasret kalmak
5925	Hatır almak
5928	Hatırı (gönlü) kalmak (Birin)
5931	Hatırına gelmek
5932	Hatırında kalmak
5933	Hatırından çıkamamak (Birin)
5934	Hatırından çıkarmamak (Birini, bir şeyi)
5935	Hatırından çıkmamak (Hatırında tutmak)
5936	Hatırından geçmemek
5937	Hatırında tutmak
5939	Hatırını kırmak
5940	Hatırını saymak (Birin)
5943	Hatır sormak
5944	Hatime çekmek
5945	Hava açmak (açılmak)
5946	Hava almak
5947	Hava bozmak
5948	Hava bulanmak
5949	Hava çalmak (Her biri başka bir)
5950	Havada kalmak

5952	Hava değiştirmek
5954	Hava kapamak
5955	Hava kararmak
5961	Havaya gitmek
5962	Havayı bozmak
5963	Havlu atmak
5964	Havsalası almamak (Havsalasına sığmamak)
5965	Havyar kesmek
5968	Havaya atılmak
5971	Hayat geçirmek
5972	Hayatına girmek
5973	Hayatını kazanmak
5974	Hayatını yaşamak
5980	Hayır beklememek
5984	Hayır görmemek (Bir şeyden)
5985	Hayır (sevap) işlemek
5986	Hayır kalmamak (Bir şeyde)
5990	Hayra yormak
5991	Hayrını görmek
5994	Hazırdan yemek
5996	Hazırlık görmek
5999	Helalliğe almak (Bir kadını)
5992	Hazıra konmak
6028	Hesaba almak (katmak) (bir durumu)

6029	Hesaba almamak
6030	Hesaba çekmek (Birini)
6031	Hesaba dökmek
6033	Hesaba katmak
6034	Hesabı kapamak (kapatmak)
6035	Hesabı kesmek (Biriyle)
6036	Hesabına (işine) gelmek (Birin)
6037	Hesabını bilmek
6038	Hesabını görmek
6039	Hesap açmak
6040	Hesap çıkarmak
6043	Hesap görmek
6045	Hesap sormak (Birinden)
6046	Hesaptan düşmek
6048	Hesap tutmak
6049	Hesap vermek
6051	Hevesini almak
6052	Heyheyleti tutmak (üstünde olmak)
6060	Hırtlambası çıkmak
6061	Hışırı çıkmak
6062	Hızını alamamak
6065	Hiçe saymak
6069	Hizaya gelmek
6074	Hora geçmek

6076	Hor görmek (Birini)
6077	Hor kullanmak
6079	Hor tutmak (Birini)
6085	Hoş görmek
6086	Hoş tutmak (Birini)
6087	Hoşuna gitmek
6088	Höt demek
6089	Hulus çakmak
6090	Hurdası çıkmak (Bir nesnenin)
6096	Hüküm giymek
6097	Hüküm sürmek
6098	Hüküm vermek
6104	İkinip sıkınmak
6106	İrzına geçmek (Birinin)
6110	İska geçmek
6111	İskartaya çıkarmak
6113	İşık tutmak
6115	İcabına bakmak
6117	İç açmak
6122	İç geçirmek
6124	İçi açılmak
6125	İçi almamak
6126	İçi bayılmak
6128	İçi bulanmak

6129	İçi burkulmak
6132	İçi çekmek
6135	İçi daralmak (İçi sıkılmak), (Sıkıntı basmak)
6138	İçi erimek
6139	İçi (yüreği) ezilmek
6140	İçi geçmek
6141	İçi gitmek
6142	İçi götürmemek
6145	İçi kabarmak
6146	İçi kaldırmamak
6147	İçi kalkmak (İçi kabarmak)
6150	İçi kararmak
6151	İçi kazınmak (Midesi kazınmak)
6152	İçinden çıkmak (Bir işin)
6153	İçinden doğmak
6154	İçinden geçirmek
6155	İçinden gelmek
6156	İçinden gülmek
6158	İçinden okumak
6161	İçine almak
6163	İçine atmak
6165	İçine (kalbine) doğmak (Malum olmak)
6167	İçine (ciğerine, yüreğine) işlemek
6168	İçine kapanmak

6170	İçine sıçmak (etmek)
6171	İçine sinmemek
6173	İçini bayıltmak
6174	İçini boşaltmak (Biri)
6175	İçini çekmek (İç geçirmek), (Göğüs geçirmek)
6176	İçini dökmek
6177	İçini kemirmek
6180	İçini yemek
6181	İçi parçalanmak (paralanmak)
6183	İçi sıkılmak
6184	İçi sızlamak
6185	İçi sürmek
6187	İçi titremek
6189	İçi yanmak
6194	İç tutmak
6196	İfadesini almak
6197	İfade vermek
6198	İflahını kesmek
6228	İkili oynamak
6243	İleri gelmek (Bir şeyden)
6245	İleri gitmek (varmak)
6247	İleri (öne) sürmek
6248	İleriyi görmek
6250	İliğine (içine) işlemek

6251	İliğini kurutmak
6252	İlişki kurmak
6255	İllallah demek
6256	İlmini almak
6258	İman gelmek
6259	İmanı gevremek
6265	İmlaya gelmemek (bir şey ya da düşünce)
6266	İmza atmak (etmek)
6276	İndirip bindirmek (Fiyatları)
6278	İNme inmek
6282	İnsanlıktan çıkmak
6284	İpe çekmek
6286	İpe un sermek
6287	İpi kırmak
6288	İpi koparmak (Teli kırmak)
6295	İple çekmek (Bir zamanı)
6300	İpucu vermek
6306	İstavroz çıkarmak
6309	İstifini bozmamak
6311	İş açmak
6313	İş bilmek
6314	İş bitirmek
6315	İş çatallanmak
6317	İş çıkarmak

- 6319 İş düşmek (Birine)
- 6320 İşe girmek
- 6321 İşe koşmak (Birini)
- 6322 İşe yaramak (İş görmek)
- 6323 İş görmek (tutmak)
- 6324 İş göstermek
- 6327 İşı azıtmak
- 6329 İşı bitmek
- 6330 İşı bozulmak
- 6332 İşı düşmek (Birine, bir yere)
- 6338 İşine gelmek (gelmemek)
- 6339 İşini bilmek
- 6340 İşini bitirmek (Birinin)
- 6344 İşini görmek
- 6349 İşı pişirmek
- 6354 İşitmezliğe (işitmezlikten) gelmek
- 6357 İşı karıştırmak
- 6358 İşkembeden atmak
- 6361 İşler açılmak
- 6368 İştahı açılmak
- 6369 İştahı kapanmak
- 6371 İşten atmak (Birini)
- 6374 İş tutmak
- 6376 İş vermek

6394	İyi gelmek
6395	İyi gitmek
6406	İzinden yürümek (Birin)
6407	İzine düşmek
6408	İzi silinmek
6409	İz sürmek
6411	Kabak çıkmak (Karpuz, kavun)
6414	Kabasını almak
6415	Kabına (kacağına) sığmamak
6417	Kabuğuna çekilmek
6422	Kaderine küsmek
6428	Kafadan atmak
6435	Kafa patlatmak
6436	Kafası(aklı) almamak
6437	Kafası bozulmak
6438	Kafası çalışmak
6440	Kafası durmak
6441	Kafası işlemek (Kafası çalışmak)
6443	Kafası kızmak
6445	Kafasına girmek
6446	Kafasına koymak
6450	Kafası şişmek
6453	Kafa tutmak
6455	Kafayı çekmek

- 6456 Kafayı tütsülemek
- 6457 Kafayı üşütmek
- 6458 Kafayı (yere) vurmak
- 6459 Kafa (zihin) yormak
- 6461 Kafese girmek
- 6462 Kafese koymak
- 6463 Kâğıda dökmek
- 6468 Kalayı basmak
- 6470 Kalbine doğmak
- 6472 Kalbini (birine) açmak
- 6473 Kalbini (gönlünü, hatırını) kırmak
- 6474 Kalbi almamak
- 6479 Kale almamak
- 6480 Kaleme almak
- 6481 Kaleme gelmemek
- 6483 Kalem oynatmak
- 6485 Kalıbı dilendirmek
- 6486 Kalıbını basmak
- 6493 Kalp kırmak
- 6496 Kamış atmak
- 6499 Kan ağlamak
- 6501 Kan akıtmak
- 6504 Kana susamak
- 6505 Kanat germek (Birin üstüne)

6507	Kancayı takmak (atmak)
6508	Kan çekmek
6509	Kan çıkmak
6512	Kan dökmek
6515	Kan gütmek
6518	Kanı kaynamak (Birine)
6520	Kanına dokunmak
6522	Kanına girmek
6523	Kanına susamak (Birinin, kendi)
6524	Kanını emmek
6526	Kanını (iliğini) kurutmak (Birinin)
6530	Kanıyla ödemek
6533	Kan kusmak
6538	Kan oturmak
6541	Kantarlıyı atmak (savurmak)
6543	Kan tutmak
6544	Kan yutturmak (Bir iş, bir adam, bir kimseye)
6545	Kapağı atmak
6547	Kapana düşmek (tutulmak)
6556	Kapısında büyüme
6557	Kapısını aşındırmak (Birinin)
6559	Kapıya dayanmak
6561	Kapıyı (bir şeyden) açmak
6571	Kara çalmak

- 6579 Karalar bağlamak (giymek)
- 6604 Karnı gitmek (Karnı sürmek), (İçi sürmek)
- 6607 Karnında söylemek
- 6608 Karnı sürmek
- 6612 Karşıdan bakmak
- 6614 Karşı durmak
- 6615 Karşı gelmek
- 6616 Karşı gitmek
- 6619 Karşı koymak
- 6620 Karşısına (önüne) çıkmak (Bir şey, bir kişi, birinin)
- 6621 Karşısına (önüne) dikilmek, (çıkmaq)
- 6625 Kasıp kavurmak
- 6627 Kaşık atmak (çalmaq)
- 6633 Kaşlarını çatmak
- 6638 Kavga çıkarmak (Patırtı çıkarmak)
- 6639 Kavuk sallamak
- 6641 Kayışa çekmek (Birini)
- 6644 Kazan kaldırmak
- 6648 Kazık atmak
- 6650 Kazık kakmak
- 6652 Kazık yemek
- 6663 Keçileri kaçırmak
- 6669 Kefeni yırtmak
- 6671 Keli görünmek (açılmak)

- 6680 Kemerini (kemerleri) sıkmak
- 6683 Kenar gezmek
- 6696 Kendinden geçmek
- 6699 Kendine gelmek
- 6701 Kendine (nefsine, onuruna) yedirememek
- 6702 Kendine yontmak
- 6704 Kendini alamamak
- 6706 Kendini atmak (Bir yere)
- 6707 Kendini beğenmek
- 6708 Kendini bırakmak
- 6710 Kendini bilmek
- 6714 Kendini dinlemek
- 6717 Kendini göstermek
- 6718 Kendini kaptırmak
- 6721 Kendini toplamak
- 6722 Kendini tutamamak
- 6723 Kendini vermek (Bir şeye)
- 6724 Kendini yemek
- 6734 Kesesine kalmak (yaptığı kötülük)
- 6735 Kesip (kestirip) atmak
- 6739 Ket vurmak (Bir işe)
- 6741 Keyfi gelmek
- 6742 Keyfi kaçmak
- 6743 Keyfini bozmak (Kendi)

6744	Keyfini çıkarmak (Bir şeyin)
6747	Keyif çatmak
6749	Keyif sormak
6750	Kıç (göt) atmak
6751	Kıç attırmak (Bir şeye)
6754	Kıçına (götüne) batmak
6757	Kıçını (götünü) yırtmak
6761	Kılıçtan geçirmek
6762	Kılı kıpırdamamak
6765	Kılına dokunmamak
6770	Kıran girmek
6774	Kırılıp bükülmek
6775	Kırıp geçirmek
6776	Kırıp sarmak
6779	Kırkı çıkmak
6785	Kırlara karışmak
6786	Kırları karışmak (Çocukların)
6792	Kısa kesmek
6793	Kısa tutmak
6798	Kısmeti çıkmak (Bir kızın)
6803	Kıtır atmak
6809	Kıyameti (Kızıl kıyameti, kıyametleri, kızılca kıyameti) koparmak
6811	Kızağa çekmek
6812	Kız almak

6813	Kızarıp bozarmak
6818	Kız kaçırmak
6820	Kız vermek
6822	Kilo almak
6823	Kilo vermek
6833	Kirişi kırmak
6838	Kitaba (kitabına) uydurmak
6841	Kocaya varmak
6842	Kocaya vermek
6844	Kof çıkmak (Bir kişi)
6845	Kokusu çıkmak
6846	Kokusunu almak
6848	Kola atmak
6849	Kolayına bakmak (Bir işin)
6850	Kolayına gelmek
6852	Kol gezmek (Bir kişi ya da şey)
6854	Kollarını açmak
6855	Kolları sıvamak
6856	Koltuğuna sığınmak (Birin)
6858	Koltukları kabarmak
6861	Koltuk vermek (Birine)
6863	Koluna girmek
6874	Koz kırmak
6876	Kozunu oynamak

6877	Kozunu paylaşmak (Biriyle)
6878	Kök salmak
6879	Kök söktürmek
6882	Kökünü kurutmak
6888	Köprüleri atmak
6901	Körünü öldürmek
6903	Kösteği kırmak
6906	Köşeye (köşesine) çekilmek
6907	Köşeye sıkışmak
6908	Köşeyi dönmek
6914	Kucak açmak (Birine)
6918	Kulağına çalınmak
6919	Kulağına girmek
6921	Kulağına koymak
6923	Kulağına söylemek
6926	Kulağını açmak
6927	Kulağını bükmek
6928	Kulağını çekmek
6929	Kulağını çınlatmak (Birin)
6930	Kulağını doldurmak (Birin)
6932	Kulak asmamak
6934	Kulak kabartmak
6935	Kulak kesilmek
6937	Kulakları dolmak

- 6938 Kulaklarını dikmek (Hayvan)
- 6939 Kulaklarını tıkamak (Bir şeye)
- 6940 Kulakları paslanmak
- 6945 Kulaktan kapmak
- 6947 Kulak tutmak
- 6948 Kulak vermek (Kulak tutmak)
- 6950 Kulp takmak
- 6952 Kumpas kurmak
- 6953 Kundak sokmak
- 6954 Kupa çekmek
- 6958 Kurdunu çekmek
- 6960 Kurşuna dizmek
- 6961 Kurşun dökmek
- 6962 Kurtlarını dökmek (Kurdunu kırmak)
- 6972 Kuşa benzemek
- 6979 Kuş uçurmamak
- 6982 Kuyruğa girmek
- 6983 Kuyruğu dikmek
- 6985 Kuyruğuna basmak (Birin)
- 6987 Kuyruğunu kısmak (Biri)
- 6988 Kuyruğunu kıstırmak (Birin)
- 6990 Kuyruğu titremek
- 6994 Kuyruk sallamak
- 6995 Kuyusunu kazmak (Birin)

6997	Kuzu çevirmek
7003	Küçük düşmek
7004	Külâh giydirmek (Birine)
7009	Külâh kapmak
7010	Külâhları değişmek (değiştirmek)
7013	Külünü (göğe) savurmak
7014	Kül yutmamak
7015	Kündeden (yardan) atmak
7016	Küplere binmek
7017	Küpünü doldurmak
7020	Küs tutmamak
7023	Lades tutuşmak
7027	Laf atmak
7028	Lafa tutmak (Birini)
7029	Laf dinlemek
7030	Laf (söz) düşmemek (Birine)
7037	Lafi çevirmek
7038	Lafi (lakırdıyı, sözü) çiğnemek
7041	Lafını (sözünü) bilmek
7043	Laf işitmek
7044	Laf kaldırmamak
7049	Laf taşımak
7055	Lakırdı (laf) taşımak
7058	Lakırdıyı (lafı, sözü) çevirmek

7059	Lakırdıyı çiğnemek
7061	Lamelif çevirmek (çizmek)
7065	Leke sürmek
7072	Lokmasını saymak (Birinin)
7074	Lügat paralamak
7075	Maaşa geçmek
7076	Maaş bağlamak
7078	Madik atmak (oynamak) (Birine)
7079	Mahal kalmamak
7085	Mahkemeye düşmek (İş ya da kişiler)
7088	Makara çekmek
7090	Makas almak
7091	Makbule geçmek
7100	Mana (anlam) çıkarmak
7101	Mana (anlam) vermek
7102	Mandepsiye basmak (düşmek)
7103	Maneviyatı bozulmak
7105	Mantara basmak (Mandepsiye basmak)
7106	Mantar atmak
7108	Maraza çıkarmak
7111	Martaval atmak (Mantar atmak)
7113	Masal okumak (Maval okumak)
7114	Maskaraya almak (Maytaba almak) (Sarakaya almak) (Birini)
7115	Maskeyi atmak

7116	Masrafa girmek
7117	Masraf görmek
7119	Masraftan çıkmak (Paradan çıkmak)
7123	Matrak geçmek
7124	Maval okumak
7128	Maytaba almak
7130	Medreseye düşmek
7131	Mekik dokumak
7135	Merak getirmek
7136	Merak sarmak (sardırmak) (Bir şeye)
7141	Merdiven dayamak (Oldukça büyük bir yaşa ya da aşamaya)
7143	Merhabayı kesmek (Biriyle)
7145	Mesele çıkarmak
7147	Meskut geçmek
7152	Metelik vermemek
7153	Meydana atılmak, (Ortaya atılmak)
7154	Meydana atmak, (Ortaya atmak)
7155	Meydana çıkmak, (Ortaya çıkmak)
7156	Meydana dökmek, (Ortaya dökmek)
7157	Meydana düşmek (Ortaya düşmek)
7158	Meydana gelmek
7159	Meydana koymak (Ortaya koymak)
7162	Meydan kalmamak
7163	Meydan okumak

7164	Meydan vermemek (bırakmamak)
7170	Mide bulandırmak
7171	Midesi bulanmak
7172	Midesi kaldırmamak
7173	Midesi kazınmak
7174	Mideye oturmak
7175	Mim koymak (Mum yapıştırmak)
7178	Minder çürütmek
7180	Mola vermek
7181	Mortuyu çekmek
7184	Mumla aramak
7185	Mumla aratmak(Bir şey başka şeyi)
7187	Mum yapıştırmak
7188	Muradına ermek
7194	Münasebet almamak (Bir davranış)
7195	Münasebet düşmek
7196	Münasebetini düşürmek
7200	Mürüvvetini görmek (Ana, baba evladının)
7202	Nabzını yoklamak (İskandil etmek)
7206	Nalları dikmek
7206	Nal toplamak
7211	Nanik yapmak
7212	Nara atmak
7213	Narına yanmak

7215	Naza çekmek (Kendini)
7216	Nazara gelmek
7217	Nazar değmek
7218	Nazı geçmek (Birine)
7245	Nefes aldirmamak
7247	Nefesi kesilmek
7248	Nefesi tükenmek
7250	Nefes (yürek) tüketmek (Nefesi tükenmek)
7251	Nefsine yedirememek
7252	Nefsini köreltmek
7295	Nevri dönmek
7303	Nikâh düşmemek (Birine)
7304	Nikâh kıymak
7306	Nispet vermek
7308	Niyet tutmak
7312	Not almak
7313	Not tutmak
7314	Notunu (numarasını) vermek (Birin)
7315	Nöbet tutmak
7318	Numarasını vermek
7320	Nutku kurumak (Nutku tutulmak)
7323	Ocağına düşmek (Birin)
7325	Ocağını söndürmek
7330	Oflayıp puflamak

7335	Oğul çıkarmak (vermek)
7336	Oh ekmek (Oh olsun demek)
7337	Oh demek
7342	Okka ekmek
7362	Oluruna bağlamak
7364	Omuz püşmek
7365	Omuz silmek
7366	Omuzuna binmek
7367	Omuzuna yüklenmek
7368	Omuz vermek
7376	Onuruna yedirememek
7381	Ortada kalmak/kalkmak
7382	Ortadan kalkmak (Bir nesne)
7384	Ortadan (ortaya) söylemek
7386	Ortalığa düşmek
7388	Ortalığa ağarmak
7389	Ortalık düzelmek
7390	Ortalık karışmak
7391	Ortalık yatışmak
7393	Ortaya atılmak
7394	Ortaya atmak
7395	Ortaya ıkmak
7396	Ortaya dökme
7397	Ortaya (ortalığa) düşmek

7398	Ortaya koymak
7403	Ot tutunmak
7407	Oyuna (dolaba) gelmek (getirmek)
7409	Oyun ıkarmak
7412	Ödev bilmek (saymak)
7413	Ödü patlamak (kopmak)
7415	Ökseye basmak
7420	Ölçü almak
7421	Ölüp biçmek
7422	Ölçü vermek
7423	Ölçüyü kaçırmak
7439	Ölümüne susamak
7450	Ömür ürütmek
7452	Ömür sürmek
7455	Öne düşmek
7456	Öne sürmek
7459	Önüne ıkmak
7460	Önüne dikilmek
7461	Önüne düşmek
7462	Önüne geçmek
7465	Önüne katmak
7466	Önünü almak (Önüne geçmek)
7467	Önünü kesmek
7471	Öperken ısırarak

7472	Öpücük göndermek (yollamak)
7474	Örneğini çıkarmak
7475	Örnek almak
7479	Örümcek bağlamak
7490	Öyle gelmek
7493	Özen göstermek
7494	Özenip bezenmek
7496	Özür dilemek
7503	Pabuç(gürültüye pabuç) bırakmamak (Bir şeye bir kişiye)
7504	Pabuç eskitmek (paralamak)
7507	Paçaları sıvamak
7509	Paçasını kaptırmak
7510	Paçavrasını çıkarmak (Paçavraya çevirmek)
7511	Paçayı kurtarmak (sıyırmak)
7512	Paha biçmek
7514	Pahaya çıkmak
7515	Pahaya geçmek
7518	Palavra savurmak (sıkmak, atmak)
7521	Paniğe kapılmak
7522	Papara yemek (Zılgıt yemek)
7524	Papaz uçurmak
7526	Para bozmak
7528	Para çekmek
7529	Para çıkarmak

7530	Paradan çıkmak
7531	Para dökmek
7532	Para dönmek
7537	Para kesmek
7538	Para kırmak
7541	Parasını çıkarmak
7542	Para sızdırmak (koparmak)
7543	Para tutmak
7544	Para vurmak
7545	Paraya çevirmek
7546	Paraya kıymak
7549	Para yatırmak
7550	Para yedirmek
7551	Para yemek
7554	Parmağına dolamak
7555	Parmağında oynatmak (Birini)
7558	Parmağını oynatmak
7561	Parmak basmak
7564	Parmak ısırarak
7566	Parmak kaldırmak
7567	Parmakla gösterilmek
7568	Parmaklarını (birlikte) yemek
7570	Parti vermek
7572	Partiyi vurmak

7573	Pasaportunu (eline) vermek
7574	Pas geçmek
7575	Pastırmasını çıkarmak
7577	Pas vermek
7580	Pata çakmak
7581	Patırtı çıkarmak
7582	Patırtı kopmak
7584	Patırtıya vermek
7585	Patlak vermek
7587	Pay bırakmak
7588	Pay biçmek
7593	Parende atamamak (Biriyle, birinin yanında)
7594	Peresesine (usturubuna) getirmek
7595	Pes demek
7598	Pestilini (pastırmasını) çıkarmak
7599	Peşinde dolaşmak (gezmek), (Peşine düşmek) (Birin)
7600	Peşinde koşmak, (Peşine düşmek)
7601	Peşine düşmek
7602	Peşine takılmak
7603	Peşini bırakmak (bırakmamak)
7605	Peşkeş çekmek
7608	Peştamal kuşatmak
7609	Pey sürmek
7619	Pislik götürmek (Bir yeri)

7624	Pişirip kotarmak
7625	Pişkinliğe vurmak
7628	Posasını ıkarmak
7630	Posta koymak
7631	Postayı kesmek
7634	Postu kurtarmak
7635	Postunu ıkarmak
7637	Postu sermek
7638	Pot kırmak(Gaf yapmak)
7639	Pösteeki saymak
7640	Pöstekesini sermek
7641	Puan tutturmak
7642	Punduna getirmek (Pundunu bulmak)
7644	Pusu kurmak
7645	Pusulayı şaşırmak
7646	Pusuya düşmek
7647	Put kesilmek
7650	Rafa koymak (Kaldırmak) (Bir işi)
7651	Rahat batmak
7653	Rahatına bakmak
7654	Rahatlık (rahat) batmak
7657	Rahmet okutmak (Filan filancaya)
7659	Rast gelmek
7660	Rast getirmek

- 7661 Rast gitmek (İş)
- 7662 Raydan çıkmak
- 7663 Rayına girmek
- 7664 Rayına (yörüngesine) oturmak
- 7665 Rekor kırmak
- 7666 Rengi atmak (uçmak)
- 7668 Renk vermemek
- 7669 Resmiyete dökmek (Bir işi)
- 7670 Rest çekmek
- 7671 Rol aynamak
- 7675 Rüyalarına girmek
- 7682 Saat tutmak
- 7683 Sabaha çıkmamak (Hasta)
- 7690 Sabrı taşmak (tükenmek)
- 7692 Saç ağartmak
- 7708 Sadede gelmek
- 7711 Safa geldiniz
- 7712 Safra atmak
- 7713 Safra bastırmak
- 7714 Safrası kabarmak
- 7715 Safra sındırmak
- 7716 Sağa kaymak
- 7732 Sahip çıkmak (Birine, bir şeye)
- 7733 Sakal bırakmak (koy vermek, salıvermek)

7738	Sakalına gülmek (Birinin)
7743	Sakalı saydırmak
7746	Sak yatmak
7748	Salık vermek
7750	Sallantıda kalmak (Bir iş)
7752	Saltanat sürmek
7760	Sandık (çeyiz) düzmek
7768	Sarakaya almak (Birini)
7773	Sarpa sarmak
7774	Satıp savmak
7775	Satır atmak
7778	Sayıp dökmek
7784	Selama durmak
7785	Selam almak
7787	Selam söylemek
7790	Selam vermek
7791	Sele gitmek
7793	Semeri devirmek
7812	Serilip serpilmek
7816	Ses çıkarmamak (Sesi çıkmamak)
7817	Ses çıkmamak
7819	Sesi çıkmamak
7820	Sesini çıkarmamak
7821	Sesini kesmek (Biri ya da birinin)

7823	Ses vermemek
7824	Set çekmek
7825	Sevda çekmek
7826	Sevdasına düşmek
7829	Sıcak bakmak (Bir duruma)
7835	Sıçıp sıvamak
7838	Sıdkı sıyrılmak (Birinden)
7840	Sıfırı tüketmek
7842	Sıkı durmak
7844	Sıkıntı basmak
7845	Sıkıntı çekmek (Sıkıntıda olmak)
7846	Sıkıntıya düşmek
7847	Sıkıntıya gelememek
7850	Sırasına geçmek (Adam, şu bu nitelikte kişi)
7851	Sırasına getirmek
7856	Sırt çevirmek
7857	Sırtı kaşımak
7858	Sırtından çıkarmak (Birin)
7859	Sırtından geçinmek (Birin)
7861	Sırtını dayamak (Birine)
7867	Sıygaya çekmek
7871	Siktirip gitmek (İstenmeyen kişi)
7872	Silah çekmek
7874	Silip süpürmek

7875	Sinek avlamak
7879	Sineye çekmek
7880	Sinirine dokunmak (Bir durum birinin)
7881	Siniri oynamak (Sinir olmak)
7884	Sinirleri boşanmak
7893	Slogan atmak
7903	Sokağa düşmek
7907	Soluğu (bir yerde) almak
7908	Soluğu kesilmek
7909	Soluk aldirmamak
7915	Sonunu almak
7916	Sonunu getirememek
7917	Sopa atmak
7918	Sopa yemek
7919	Sorguya çekmek
7923	Soyunup dökünmek
7926	Sövüp saymak
7927	Söz açmak (Bir şeyden)
7929	Söz almak
7933	Söz atmak
7937	Söz çıkmak
7938	Sözde kalmak
7939	Söz (laf) dinlemek, (Söz tutmak), (Söze yatmak)
7940	Söz düşmemek (Birine)

7942	Söze yatmak
7943	Söz geçirmek (Birine)
7944	Söz gelmek (Birine)
7945	Söz getirmek (Birine)
7947	Söz (laf) işitmek
7948	Söz (laf) kaldırmamak
7949	Söz kesmek
7953	Söz tutmak
7954	Sözünü açılmak
7958	Sözünü bağlamak
7959	Sözünü çevirmek
7960	Sözünü çiğnemek
7961	Sözünü geçmek
7962	Sözünü (bir şeye) getirmek
7963	Sözünü kesmek
7968	Sözünde durmak
7969	Sözünden çıkmamak (Birin)
7970	Sözüne gelmek (Birin)
7972	Sözünü bilmek
7973	Sözünü esirgememek (sakınmamak)
7977	Sözünü tutmak (Kendisinin, birinin)
7978	Sözünü yemek
7980	Söz vermek
7987	Su dökmek

7988	Su dökünmek
8000	Sular kararmak
8006	Surat asmak
8007	Surat bağlamak
8015	Suratını ekşitmek
8017	Suret almak (çıkarmak)
8021	Susta durmak
8022	Sustaya kalkmak (köpek)
8024	Suya düşmek (Bir iş)
8028	Suyu bulandırmak
8030	Suyu ısınmak (Birin)
8036	Suyunca gitmek (Birin)
8038	Suyunu çekmek
8046	Sünger geçirmek (Bir işin üzerinden)
8056	Sürüncemede kalmak (Bir iş)
8059	Süsleyip püslemek
8060	Süsü vermek (Kendisine ya da bir şeye şöyle bir şey)
8061	Süt çalmak (Çocuğu)
8068	Şafak atmak (Birinde)
8069	Şafak sökmek
8071	Şaha kalkmak
8074	Şaka götürmemek (iş)
8076	Şaka kaldırmak (kaldırmamak)
8079	Şakaya gelmemek (Biri, bir iş)

8080	Şakaya getirmek
8082	Şakaya vurmak
8086	Şapa oturmak
8097	Şeytana uymak
8099	Şeytan dürtmek
8113	Şirazedden çıkmak
8114	Şişe (boynuz, kupa) çekmek
8131	Taban döşemek (Bir yere)
8133	Tabanları kaldırmak
8134	Tabanları yağlamak
8136	Taban tepmek (patlatmak)
8139	Tadına bakmak
8141	Tadına varmak
8142	Tadında bırakmak
8143	Tadından yenmemek
8144	Tadını almak
8145	Tadını çıkarmak
8146	Tadını kaçırmak
8149	Tafra satmak
8155	Takıp takıştırmak
8157	Taklak atmak
8159	Talihine (kaderine) küsmek
8164	Taraf tutmak
8167	Taşak tartmak

8169	Taş atmak (Birine)
8171	Taşa tutmak (Birini)
8173	Taş çıkartmak (Biri başkasına)
8177	Taş kesilmek
8185	Tatlıya bağlamak (Bir işi)
8188	Tavına getirmek (İşi)
8195	Tay durmak
8198	Tazıya dönmek
8199	Tebdil gezmek
8202	Tefe koymak(koyup çalmak)
8210	Tel çekmek
8211	Teli kırmak
8212	Telleyip pullamak
8214	Temel atmak
8216	Temize çekmek
8217	Temize çıkmak
8223	Teneke çalmak (Arkasından)
8225	Tepeden (yüksekten, yukardan) bakmak (Birine)
8228	Tepesi (beyni) atmak
8229	Tepesinde bitmek
8232	Tepesine binmek
8233	Tepesine (başına) çıkmak
8237	Teraziye vurmak
8239	Ter basmak

8240	Ter dökme
8243	Ters düşme
8244	Tersi dönme
8253	Tezgâhı kurma
8267	Tırnak sürüşürme
8268	Tırpan atma
8271	Tiridi çıkmak
8272	Tohuma kaçma
8273	Tohumu dökülme
8280	Tongaya basma
8284	Top atma
8285	Topa tutma (Bir yeri, birini)
8286	Toprağa bakma
8290	Topuk çalma
8296	Toz kondurmama
8301	Tuhafına gitme
8303	Tur atma
8308	Turşusu (hışırı) çıkmak
8309	Turşusunu kurma
8310	Tutarağı (tutargası) tutma
8313	Tuttuğunu koparma
8315	Tuzağa düşme, (Tongaya basma)
8316	Tuzak kurma (Birine)
8326	Tükürdüğünü yalama

- 8328 Tünel geçmek
- 8329 Türküsünü çağırmaq
- 8331 Tüy dikmek (Üstüne tüy dikmek)
- 8335 Tüyü düzmeq
- 8337 Ucu (birine) dokunmaq
- 8343 Ucuz atlatmaq (kurtulmaq)
- 8346 Uçkur çözmek
- 8350 Uç vermek
- 8351 Uduna bunalmak
- 8362 Usanç getirmek (Biri)
- 8363 Usanç vermek (Birine)
- 8366 Usturubuna getirmek
- 8371 Uygun düşmek (Uygun gelmek)
- 8372 Uygun gelmek
- 8373 Uygun görmek
- 8374 Uyku bastırmaq
- 8375 Uyku çekmek
- 8378 Uyku kestirmek
- 8379 Uykusu açılmak
- 8382 Uykusu gelmek
- 8383 Uykusu kaçmaq
- 8384 Uykusunu almak
- 8385 Uyku tutmamak
- 8386 Uykuya dalmak

- 8390 Uzağı (ileri) görmek
- 8396 Uzun oturmak
- 8406 Üste çıkmak
- 8407 Üstesinden gelmek
- 8408 Üste vermek
- 8413 Üstünde (üzerinde) durmak (Bir işin)
- 8414 Üstünde (üzerinde) kalmak
- 8415 Üstünden akmak
- 8416 Üstünden (üzerinden) atmak
- 8417 Üstünden dökölmek (Giysi)
- 8419 Üstüne (üzerine) almak
- 8420 Üstüne (üzerine) atmak (Bir suç) birinin)
- 8421 Üstüne (üzerine) basmak
- 8424 Üstüne (üzerine) düşmek
- 8425 Üstüne evlenmek (Karısının)
- 8426 Üstüne (üzerine) geçirmek
- 8427 Üstüne (üzerine) gelmek (Bir şeyin, sözün)
- 8431 Üstüne oturmak, (üstüne yatmak)
- 8433 Üstüne (üzerine) titremek
- 8439 Üstüne (üzerine) varmak (Birinin)
- 8441 Üstüne yatmak
- 8442 Üstüne (üzerine) yıkmak
- 8444 Üstüne (üzerine) yürümek
- 8445 Üstün gelmek (Birinden, bir şeyden)

8447	Üstünü görmek
8449	Üzerinde durmak
8450	Üzerinde kalmak
8451	Üzerinden atmak
8454	Üzerine almak
8455	Üzerine atmak
8456	Üzerine basmak
8458	Üzerine düşmek
8459	Üzerine geçirmek
8460	Üzerine gelmek
8461	Üzerine titremek
8465	Üzerine varmak
8467	Üzerine yıkmak
8468	Üzerine yürümek
8473	Vaktini almak (yemek)
8474	Vaktini öldürmek
8478	Varlık göstermek
8487	Verip veriştirmek (Birine)
8492	Vız gelmek (Vız gelip tırıs gitmek) (Birine bir şey)
8493	Volta atmak
8503	Yabana atmak
8504	Yabana söylemek
8509	Yağ bağlamak
8530	Yakadan geçirmek

- 8533 Yakasına sarılmak (Birinini)
- 8534 Yakasına yapışmak (Yakasını bırakmamak)
- 8535 Yakasından atmak
- 8536 Yakasından inmek
- 8537 Yakasını bırakmamak
- 8538 Yakasını kaptırmamak
- 8539 Yaka silmek (Birinden)
- 8541 Yakayı kurtarmak (sıyırmak)
- 8542 Yakışık almamak
- 8545 Yalan çıkmak (Bir haber, bir kişi)
- 8549 Yalayıp yutmak
- 8553 Yalpa vurmak
- 8557 Yan bakmak
- 8558 Yan basmak (Bir işte)
- 8560 Yan çizmek
- 8568 Yanına bırakmamak (komamak) (Birinini davranışını)
- 8569 Yanına (kar) kalmak
- 8673 Yanıp tutuşmak (Biri için, bir şey için)
- 8574 Yanıp yakılmak
- 8579 Yan (taraf) tutmak (Taraf tutmak)
- 8581 Yan yatmak
- 8583 Yapmadığı kalmamak, (Yapmadığını bırakmamak)
- 8585 Yara açmak
- 8587 Yara işlemek

8589	Yaramışlık satmak
8593	Yardan atmak
8605	Yasak savmak (Biri, bir nesne)
8606	Yas tutmak
8607	Yaş dökmek
8615	Yatağa düşmek
8620	Yaya kalmak
8622	Yaygarayı basmak
8627	Yazıya dökmek
8628	Yedeğe almak
8629	Yedek çekmek
8647	Yele vermek
8653	Yem dökmek
8656	Yemin vermek
8659	Yer almak
8670	Yere batmak
8671	Yere sermek (Birini)
8673	Yerinde duramamak
8675	Yerinden oynamak
8676	Yerinde saymak
8680	Yerine geçmek (Biri, bir şey)
8681	Yerine getirmek
8682	Yerine koymak (Onu...)
8683	Yerini doldurmak

8684	Yerini tutmak
8690	Yer öpmek
8692	Yer tutmak (Biri, bir nesne)
8693	Yer vermek
8697	Yeşilden yemek
8712	Yıldızı parlamak
8713	Yıldızı sönmek
8722	Yiyip bitirmek (Birini)
8723	Yoğurt çalmak
8727	Yok satmak
8728	Yokuşa sürmek
8732	Yola çıkmak
8733	Yol açmak (Bir şeye)
8734	Yola düşmek
8735	Yola düzölmek
8736	Yola gelmek (getirmek)
8737	Yol almak
8738	Yol aramak
8739	Yola vurmak
8740	Yola yatmak
8743	Yoldan çıkmak
8744	Yoldan kalmak
8747	Yol görünmek
8748	Yol göstermek

- 8749 Yol kesmek (vurmak)
- 8750 Yollara düşmek
- 8753 Yol tutmak (Bir)
- 8754 Yolu (ayağı) düşmek (Bir yere)
- 8756 Yoluna koymak
- 8757 Yoluna (rayına) girmek (Bir iş)
- 8758 Yoluna koymak (İşi)
- 8759 Yolunu beklemek (gözlemek)
- 8761 Yolunu kesmek
- 8762 Yolunu sapıtmak (Yolunu şaşırmaq) (Biri)
- 8763 Yolunu şaşırmaq
- 8765 Yolu tutmak
- 8767 Yol vermek
- 8768 Yol vurmak
- 8774 Yorgunluğunu almak
- 8775 Yorgunluğunu çıkarmak
- 8777 Yörüngesine oturmak (İş)
- 8780 Yuha çekmek
- 8781 Yukardan almak
- 8783 Yukardan bakmak (Birine)
- 8785 Yumağını büyötmek
- 8796 Yurt tutmak
- 8800 Yuvarlanıp gitmek
- 8801 Yuvasını bozmak (dağıtmak)

8803	Yuvasını yıkmak (Birinin, biri)
8805	Yük kaldırmak
8807	Yükseklerde dolaşmak (Yüksekten uçmak)
8809	Yüksekten atmak (Tafra satmak)
8810	Yüksekten bakmak (Birine)
8811	Yüksekten uçmak
8814	Yükünü almak
8815	Yükünü tutmak
8818	Yüreği çarpmak
8819	Yüreği daralmak
8820	Yüreği dayanmamak
8821	Yüreği erimek
8822	Yüreği ezilmek
8824	Yüreği kabarmak
8825	Yüreği kalkmak
8826	Yüreği kararmak
8830	Yüreğine büyümek
8832	Yüreğine inmek
8833	Yüreğine işlemek
8837	Yüreği oynamak
8838	Yüreği (ciğeri) parçalanmak (parça parça olmak)
8839	Yüreği serinlemek
8840	Yüreği sızlamak
8841	Yüreği soğumak

- 8842 Yüreği tükenmek
- 8844 Yüreği yanmak
- 8850 Yürek tüketmek
- 8851 Yürürlüğe girmek
- 8856 Yüz çevirmek (Bir kimseden)
- 8857 Yüze çıkmak
- 8858 Yüze gülmek (Birisi, bir nesne)
- 8863 Yüz göstermek
- 8868 Yüz sürmek
- 8869 Yüz tutmak (Bir şey, belli bir durum almaya)
- 8874 Yüzü görmemek (rahat, uyku, dert...)
- 8876 Yüzü gülmek
- 8877 Yüzü kalkmamak (olmamak) (Birine karşı)
- 8880 Yüzünden akmak
- 8883 Yüzünden okumak (Birin, kağıdın)
- 8885 Yüzüne atılmak (Birin)
- 8886 Yüzüne bağırmak (Birin)
- 8888 Yüzüne (bir daha) bakmamak (Birin, bir şeyin)
- 8891 Yüzüne durmamak
- 8892 Yüzüne gelmemek (Birin)
- 8894 Yüzüne gülmek
- 8898 Yüzüne vurmak (çarpmak)
- 8899 Yüzünü ağartmak (Birin, kendi)
- 8900 Yüzünü (suratını) ekşitmek (buruşturmak)

- 8904 Yüzünü kızartmak (kendi, birinin)
- 8907 Yüzün sallandırmak
- 8919 Yüzü tutmamak (Bir şey söylemeye)
- 8927 Yüz vermek (Birine)
- 8932 Zartayı çekmek
- 8933 Zar tutmak
- 8937 Zembereği boşanmak
- 8939 Zemin hazırlamak
- 8943 Zevahiri kurtarmak
- 8944 Zevkine varmak (Tadını almak), (Bir şeyin)
- 8945 Zevkini çıkarmak
- 8946 Zevkini okşamak (Bir şey, birinin)
- 8949 Zıddına gitmek (Bir şey, birinin)
- 8950 Zıddına gitmek
- 8951 Zılgıt yemek
- 8953 Zırnık (bile) vermemek
- 8954 Zıvanadan çıkmak
- 8956 Zihin yormak
- 8957 Zihni açılmak
- 8958 Zihni karışmak
- 8959 Zihnini çekmek
- 8960 Zihnini kurcalamak (Bir konu, birinin)
- 8961 Zihni saplanmak
- 8962 Zihni takılmak

8964 Zindan kesilmek (Bir yer)

8968 Zokayı yutmak

8969 Zora binmek (İş)

1.2.11.1.2.2. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimedden Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

Deyimleşmiş birleşik fiillerde isim unsuru bir kelime grubu olabilir. Kelime grupları cümle içinde tek kelime gibi işlev görürler. Cümlenin ögeleri bulunurken kelime grubunu oluşturan kelimeler parçalanamaz. Deyimi oluşturan kelimelerden sonuncusu çekimlenebilen bir fiil ise, grup, deyimleşmiş birleşik fiil olarak adlandırılır (Gülsevin, 2002: 609). Mastar eki almış olan deyimleşmiş birleşik fiillerin kip ve kişi ekiyle cümle içinde çekimlenerek bir öge olduklarını görürüz. “Bu yapıların içinde çekimlenmiş fiilin oluşturduğu “yüklem” dışında bazen bir “özne”, bazen bir “nesne”, “dolaylı tümleç veya zarf tümleci” bazen de hepsi ya da bir kaç bulunabilir” (Gülsevin, 2002: 609). Birleşik fiil grubu şeklinde olan deyimlerde anlamca bir kaynaşma söz konusu olduğu için söz dizimi olarak bakıldığında fiilden önce gelen isim unsuru fiile; özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak bağlanmaktadır (Sinan, 2000: 293). Mastar eki alan birleşik fiiller gerekli şahıs ve zaman eklerini alarak kullanabildiklerinden kurallı cümle durumundadırlar ve bu deyimlerin yapısında gereken cümle unsurları bulunabilmektedir (Sinan, 2000: 171). Böylelikle birleşik fiillerin yapısı bir cümle özelliği taşır. Bu nedenle birleşik fiiller incelenirken ögelerine ayrılmıştır.

Unutulmamalıdır ki diğer kelime gruplarında olduğu gibi deyimleşmiş birleşik fiiller de cümlenin ögesi olduklarında tek bir kelime gibi ele alınarak incelenir. Grubun iç yapısındaki unsurlar bir bütünün parçaları olduğu için ayrılmazlar.

1.2.11.1.2.2.1. Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2791 Ağırılığınca altın değmek

2909 Ağzının suyu akmak

2910 Ağzının tadı bozulmak (kaçmak)

2944	Akan sular durmak
2964	Akıl sır ermemek
3133	Alnının damarı çatlamak
3612	Barut kokusu gelmek
3641	Baş beyin kalmamak
3832	Beti benzi atmak (kalmamak)
4150	Burnunun direği sızlamak
4231	Canını içine sokacağı gelmek
4525	Dananın kuyruğu kopmak
4682	Dili damağı kurumak
4764	Dizinin bağı çözülmek
4970	El ayak çekilmek
5030	Eli ayağı dolaşmak
5031	Eli ayağı gevşemek
5032	Eli ayağı tutmak
5554	Götünün kılı ağarmak
5624	Gözlerinin içi gülmek
5654	Gözü gönlü açılmak
6172	İçine sokacağı gelmek (Birini)
6179	İçinin (yüreğinin) yağı erimek
6289	İp ilmik tutmamak
6732	Kesenin dibi görünmek
6862	Kolu kanadı kırılmak
6871	Koyun yaşı kadar yaşı kalmak

7209	Nane dikenini batmak (Bir kimseye)
7693	Saçı başı ağarmak
7807	Sepet havası çalmak (Birine)
7822	Ses seda (ses) çıkmamak
8041	Suyu seli kalmamak
8106	Şeytan tüyü bulunmak (Bir kişide)
8147	Tadı tuzu kalmamak
8206	Teker meker yuvarlanmak
8410	Üstü başı dökülmek
8836	Yüreğinin yağı erimek
8875	Yüzü gözü açılmak

1.2.11.1.2.2.2. Özne + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2921	Ağzı süt kokmak
3074	Alev saçağı sarmak
3373	Ateş bacayı (saçağı) sarmak (Alev saçağı sarmak)
3411	Attığı taş yerini bulmak
3734	Başı yastık yüzü görmek
4051	Borç bini aşmak
4268	Cebi (eli) para görmek
4317	Cinler cirit (top) oynamak (içinde)
5042	Eli ekmek tutmak (Ekmeğini eline almak)
5051	Eli kalem tutmak
5098	Eli para görmek

5124	Elleri nasır bağlamak
5217	Etekleri zil çalmak
5277	Fareler cirit oynamak (atmak) (Bir yerde)
5598	Göz gözü görmemek
5628	Gözleri velfecri okumak
5656	Gözü hiçbir şey görmemek (Gözüne hiçbir şey görünmemek)
5838	Hakı bokunun ödememek
6144	İçi içini yemek
6148	İçi kan ağlamak (İçinden kan gitmek)
6188	İçi yağ bağlamak
6514	Kan gövdeyi götürmek
6610	Karnı zil çalmak
6695	Kendi kendini yemek (Kendini yemek) (İçi içini yemek)
6772	Kırdığı koz kırkı (bini) aşmak
7321	Ocağı kör kalmak
7681	Saat on bir buçuğu çalmak
8843	Yüreği yağ bağlamak
8914	Yüzü sirke satmamak

1.2.11.1.2.2.3. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2687	Acısı içine (yüreğine) çökmek (işlemek)
2750	Adı kulağına değmek (Bir kimsenin)
2771	Afyonu (baharı) başına vurmak
2799	Ağız burun birbirine karışmak

- 2823 Ağlayası ağzından gelmek
- 2836 Ağzı ağzına kavuşmamak
- 2843 Ağzı çiriş çanağına dönmek
- 2851 Ağzı kulaklarına varmak (Sevincinden)
- 2934 Ahı yerde kalmamak (Ahı çıkmak) (Birin)
- 2977 Akli başına gelmek
- 2981 Akli başından gitmek
- 2983 Akli bokuma karışmak
- 2996 Akline gelen başına gelmek
- 3027 Akli zıvanadan çıkmak
- 3067 Aldığı aptes ürküttüğü kurbağaya değmemek
- 3175 'Aman Allah' ı göğe çıkmak
- 3209 Anasından emdiği süt burnundan gelmek
- 3308 Arkası (sırtı) yere gelmemek
- 3350 Aş deliye kalmak
- 3399 At izi it izine karışmak (İt izi at izine karışmak)
- 3424 Avurdu avurduna geçmek
- 3433 Ayağı düze basmak
- 3468 Ayağı yere (toprağa) basmak
- 3470 Ayağı (ayakları) suya ermek (değmek)
- 3474 Ayağı yerden kesilmek
- 3475 Ayağı (ayakları) yere değmemek
- 3490 Ayakları suya ermek
- 3491 Ayakları yere değmemek

- 3580 Baharı başına vurmak
- 3657 Başı dara düşmek
- 3658 Başı derde girmek
- 3663 Başı göğşe ermek (değmek)
- 3686 Başı nara yanmak
- 3731 Başı taşa değmek
- 3735 Başı yerine gelmek
- 3849 Bıçak kemiğe dayanmak
- 3867 Bildiği yanıldığına yetmemek
- 4053 Borç gırtlığına çıkmak (Gırtlığına kadar borcu olmak)
- 4080 Boynu armut sapına dönmek
- 4203 Canı ağzına gelmek
- 4204 Canı burnuna gelmek
- 4206 Canı çabasına (derdine) düşmek
- 4242 Canı yerine gelmek
- 4315 Cini tepesine çıkmak
- 4318 Cinleri ayağa kalkmak (Cinleri başına toplamak), (Cini tepesine çıkmak), (Cini tutmak)
- 4319 Cinleri (cini) başına toplanmak
- 4501 Dağlar misafir almaya başlamak
- 4871 Dünya başına yıkılmak
- 4679 Dili bir karış dışarı çıkmak
- 4683 Dili damağına yapışmak
- 4924 Eğrisi doğrusuna (rast, karşı) gelmek

5025	Eli ağızına yetmemek
5037	Eli böğründe kalmak
5038	Eli cebine varmamak
5049	Eli işe yatmak
5054	Eli (böğründe) koynunda kalmak
5107	Eli yerden gökten kesilmek
5150	Emeği sağdıç emeğine dönmek
5155	Emir büyük yerden gelmek
5211	Eteği ayağına dolaşmak
5234	Ettiği yanına kalmak
5239	Evdeki hesap çarşıya uymamak
5349	Foyası meydana (ipliği pazara) çıkmak (Birin)
5614	Gözleri çukura gitmek (kaçmak)
5617	Gözleri evinden (yerinden) fırlamak (oynamak)
5620	Gözleri kan çanağına dönmek
5630	Gözleri yollarda (gözü yolda) kalmak
5660	Gözü kan çanağına dönmek
5719	Gözü toprağa bakmak
5727	Gözü yolda kalmak
5908	Harı başına vurmak
6050	Hevesi kursağında kalmak
6137	İçi dışına çıkmak
6143	İçi içine sığmamak
6221	İki eli böğründe kalmak

- 6231 İki bir deliğe işemek
- 6233 İki bir kazanda kaynamak
- 6238 İki yakası bir araya gelmek
- 6296 İpliği pazara çıkmak
- 6312 İř bařa dūřmek
- 6316 İş çığırından çıkmak
- 6318 İş çıkmaza girmek
- 6326 İşi Allah' a kalmak
- 6328 İşi başından aşmak (aşkın olmak)
- 6334 İş inada binmek
- 6351 İş işten geçmek
- 6364 İř medreseye dūřmek (Medreseye dūřmek)
- 6366 İş sarpa sarmak (Sarpa sarmak)
- 6367 İş şirazeden çıkmak (şirazeden çıkmak)
- 6388 İt izi at izine karışmak
- 6410 Kabak (birinin) başına (başında) patlamak
- 6451 Kafası taşa çarpmak
- 6506 Kan başına (beynine) sıçramak (ç çıkmak)
- 6797 Kısmeti ayağına (kadar) gelmek
- 6866 Korktuğu başına gelmek (Korktuğuna uğramak)
- 7024 Laf ağzında kalmak
- 7035 Lafı ağzında kalmak
- 7052 Lakırdı ağzından dökülmek
- 7063 Lanet halkası (toku) boğazına (boyuna) geçmek

7167	Mezhebi meşrebine uymamak
7346	Ok yaydan çıkmak
7499	Pabucu dama atılmak
7501	Pabucunun teki bir yerde kalmak
7553	Parmağı ağızında kalmak (Parmak ısırarak)
7632	Post elden gitmek
7680	Saati saatine uymamak (Birin)
7704	Saç sakal birbirine karışmak
7705	Saçı arkasından çekilmek
7736	Sakalı ele vermek
7818	Sesi ayyuka çıkmak
7863	Sırtı yere gelmemek
7889	Sivriltiltiği kazık götüne batmak
7934	Söz ayağa düşmek
7979	Sözü yere düşmek
8138	Tadı damağında kalmak
8312	Tuttuğu dal elinde kalmak
8330	Tütünü tepesinden çıkmak
8377	Uyku gözünden akmak
8381	Uykusu başına vurmak
8405	Üst başa geçmek
8696	Yer yerinden oynamak
8790	Yumurta kapıya gelmek (dayanmak)
8816	Yüreği ağızına gelmek

8913 Yüzü sıcak ekmeğe gülmemek

1.2.11.1.2.2.4. Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Özne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

4092 Boyu boyuna, huyu huyuna uymak

1.2.11.1.2.2.5. Özne + Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

7051 Lakırdı ağzından dirhemle çıkmak

7151 Metelik gözüne divan sinisi görünmek

7928 Söz ağzından dirhemle çıkmak

1.2.11.1.2.2.6. Özne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2835 Ağız (bir karış) açık kalmak

3023 Akli sonradan gelmek

3488 Ayakları geri geri gitmek

4135 Burnu bile kanamamak

5029 Eli ayağı buz kesilmek

5036 Eli boş dönmek

5618 Gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak

6193 İçtikleri su ayrı gitmemek

8920 Yüzü yazılı kalmak (Bir şeyin)

1.2.11.1.2.2.7. Özne + Yüklem, Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

7092 Maksadı üzüm yemek değil bekçi dövmek

7138 Meramı kalaycılık değil göt (kış) çalkalamak

8470 Üzüm yemek değil bekçi dövmek

1.2.11.1.2.2.8. Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2674 Abdal dili dökmek
- 2697 Açık bono vermek
- 2701 Açık kapı bırakmak
- 2702 Açık kart vermek (birine)
- 2744 Adı bile okunmamak
- 2806 Ağız dil vermemek
- 2818 Ağız tamburası çalmak
- 2865 Ağızına geleni söylemek
- 2874 Ağızındaki kozu kırmak
- 2901 Ağızının kalayını vermek
- 2903 Ağızının kokusunu çekmek (Birin)
- 2905 Ağızının otunu vermek
- 2906 Ağızının ölçüsünü vermek
- 2907 Ağızının payını (kalayını, ölçüsünü) vermek
- 2911 Ağızının tadını bilmek
- 2971 Akla karayı seçmek
- 3057 Alayı karayı yığmak
- 3062 Alçacık dağları ben yarattım demek
- 3108 Allah'ın binasını yıkmak
- 3120 Allah yarattı dememek
- 3217 Anasının nikâhını istemek

- 3271 Ardı arkası kesilmemek
- 3311 Armudun sapı, üzümün (kirazın) çöpü var, demek
- 3342 Aşağı koysam (korsam) pas olur, yukarı koysam is olur, demek
- 3461 Ayağının bağını çözmek
- 3532 Ayrı baş çekmek
- 3589 Bal alacak çiçeği bilmek
- 3598 Balmumu yapıştırmak
- 3606 Bana mısın dememek
- 3620 Bastığı yeri bilmemek
- 3722 Başının etini yemek (Birinini)
- 3745 Başsağlığı dilemek
- 3783 Belayı satın almak
- 3792 Belinin ağrısını duymak
- 3881 Bindığı (oturduğu) dalı kesmek
- 4098 Boyunun ölçüsünü almak
- 4151 Burnunun ucunu görmemek
- 4172 Büyük (söz) söylemek
- 4211 “Canım” dese, “canın çıksın” diyor sanmak
- 4276 Cemaziyülevvelini bilmek
- 4277 Cennetin kapısını açmak
- 4378 Çekidüzen vermek (Üstüne başına, ortalığa)
- 4404 Çıbanın başını koparmak
- 4505 Dalavere çevirmek
- 4506 Dal budak salmak

4512	Dal kol atmak
4664	Dil ağız vermek
4702	Dilinin cezasını (belasını) çekmek (Diliyle belaya uğramak)
4776	Doksan (seksen, kırk) kapının ipini çekmek
4783	Dokuz yorgan eskitmek
4824	Dudak payı bırakmak
4882	Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak
4909	Ecel teri dökmek
4967	El' aman çağırmaq
5015	El etek çekmek (Bir şeyden)
5016	El etek (ayak) öpmek
5184	Eski defter yoklamak (defterleri karıştırmak)
5209	Et can tutmamak (Et tutmamak)
5290	Feleğin sillesini yemek (Sillesine uğramak)
5331	Fincancı katırlarını ürkütmek
5372	Gece gündüz dememek
5405	Geniş bir nefes almak
5451	Gizli din taşımak
5574	Gözdağı vermek (Birine)
5632	Göz nuru dökmek
5707	Gözün(ün) üstünde kaşın (Kaşın altında gözün) var dememek (Birine)
5730	Gözyaşı dökmek
5855	Hal hatır sormak (Hatır sormak)
5870	Hamamın namusunu kurtarmak

- 5880 Hangi peygambere kulluk edeceğini (ümme olacağını) şaşırarak
(bilmemek)
- 5889 Hanya'yı Konya'yı öğrenmek (anlamak)
- 5927 Hatır gönül bilmemek (tanımamak)
- 6019 Her itin dilini bilmek
- 6102 İciğini cıcığını (iciğini ciciğini) çıkarmak
- 6103 İciğini cıcığını sormak
- 6116 İciğini ciciğini çıkarmak
- 6246 İlerisini gerisini (önünü ardını) düşünmemek (hesaplamamak,
saymamak)
- 6279 İnsan eti yemek
- 6292 İpin ucunu kaçırmak
- 6413 Kabak tadı vermek
- 6502 Kan alacak damarı bilmek
- 6534 Kan kusup kızılıcak şerbeti içtim demek
- 6540 Kantarın topuzunu kaçırmak
- 6553 Kapının ipini çekmek (Şu kadar kapının...)
- 6631 Kaşın altında gözün var dememek
- 6672 Keli körü toplamak
- 6731 Kesenin ağzını açmak
- 6781 Kırk kapının ipini çekmek
- 6794 Kısa yanını vermemek
- 6815 Kızıl (Kızılca) kıyameti koparmak
- 6831 Kimsenin tavuğuna kış (kedisine pist) dememek

6905	Köşe kapmaca oynamak
6963	Kurt masalı okumak (söylemek)
7000	Küçük dağları ben yarattım demek
7002	Küçük dilini yutmak
7118	Masraf kapısı açmak
7201	Nabza göre şerbet vermek
7301	Neye uğradığını bilememek
7338	Oh olsun demek
7356	Olmayacak duaya âmin demek
7404	Oturduğu dalı kesmek
7468	Önünü ardını düşünmemek
7539	Paranın gümüş olduğunu anlamak
7557	Parmağının ucunu göstermemek
7563	Parmak hesabı göstermek
7610	Pılıyı pırtıyı toplamak
7655	Rahat yüzü görmemek
7677	Rüzgâr gelecek delikleri tıkamak
7698	Saçını başını yolmak
7703	Saç sakal (saç) ağartmak (Bir işte)
7765	Sapla samanı (birbirine) karıştırmak
7783	Seksen kapının ipini çekmek
7786	Selam sabahı kesmek
7830	Sıcak yüz göstermek
7913	Son kozunu oynamak

8103	Şeytanın ayağını (bacağını) kırmak
8104	Şeytanın yattığı yeri bilmek
8166	Tası tarağı toplamak
8249	Teslim bayrağı çekmek
8317	Tuz biber ekmek (Üstüne, yaraya)
8340	Ucunu ortasını (Uçlarını ortalarını) bulmak (İki kişinin)
8348	Uçlarını ortalarını bulmak
8479	Var mı bana yan bakan demek
8562	Yandım Allah çağırarak
8577	Yanlış kapı çalmak
8582	Yan yattı çamura battı (demek)
8604	Ya sabır (Sabur) çekmek
8637	Yedi kubbeli hamam kurmak
8698	Yeşil ışık yakmak
8835	Yüreğinin şişini indirmek
8867	Yüzsuyu dökmek (Birine)
8902	Yüzünü gözünü açmak (Çocuğun)

1.2.11.1.2.2.9. Nesne+ Özne+ Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2877	Ağızından çıkanı (çıkan sözü) kulağı işitmemek (duymamak)
2890	Ağızını bıçak açmamak
3854	Bıyığını balta kesmemek (kesmez olmak)
4819	Dört yanı deniz kesilmek
5699	Gözünü kan bürümek

- 6178 İcini kurt yemek
7569 Parsayı başkası toplamak
7616 Pirinci (çok) su kaldırmamak (götürmemek) (Birin)

1.2.11.1.2.2.10. Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2755 Adımını adımından şaşırarak
2826 Ağrımayan başını ağrıya sokmak
2892 Ağzını havaya (poyraza) açmak
2896 Ağzını kiraya vermek
2969 Akını bokuna karıştırmak
3012 Aklını başına almak (toplamak, devşirmek)
3013 Aklını başından almak (Bir şey birinin)
3157 Altını üstüne getirmek
3239 Arabasını düze çıkarmak
3396 Atını sağlam kazığa bağlamak
3403 Atlıyı atından indirmek
3462 Ayağının pabucunu başına giymek
3512 Ayda kazandığını günde yemek
3548 Azı çoğa tutmak (saymak)
3586 Baklayı ağzından çıkarmak (Ağzından baklayı çıkarmak)
3603 Baltayı taşa vurmak
3709 Başını belaya sokmak (Birin)
- 3711 Başını derde sokmak (Kendi)
3717 Başını koltuğunun altına almak

- 3719 Başını nara yakmak (Birin, kendisinin)
- 3724 Başını (kafasını) taştan taşa vurmak (taşlara çarpmak)
- 4025 Bohasını koltuğuna vermek
- 4229 Canını dişine takmak (almak)
- 4233 Canını sokakta (pazarda) bulmamak
- 4337 alıyı tepeden srmek
- 4622 Dertsiz başını derde sokmak
- 4636 Deveyi düze çıkarmak
- 4758 Dizgini ele almak
- 4938 Ekmeğini eline almak
- 4940 Ekmeğini kana doğramak.
- 4942 Ekmeğini taştan çıkartmak
- 5082 Elini cebine atmak
- 5084 Elini kana bulamak
- 5091 Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak
- 5096 Elini yüzüne almak
- 5193 Esmayı üstüne sıçratmak
- 5196 Eşeğini sağlam kazığa bağlamak
- 5377 Geceyi gündüze katmak
- 5400 Gemi azıya almak
- 5506 Gönlünü pazara çıkarmak
- 5696 Gözünü daldan budaktan esirgememek (sakinmamak)
- 6057 Hırkayı başına çekmek
- 6211 İki ayağını bir pabuca sokmak

- 6234 İki sözü bir araya getirememek
- 6237 İki ucunu bir araya getirememek
- 6348 İşi oluruna bağlamak (Oluruna bağlamak)
- 6350 İşi sağlama almak (Sağlam kazığa bağlamak)
- 6355 İşi yokuşa sürmek (Yokuşa sürmek)
- 6386 İti peynir tulumuna bağlamak
- 6449 Kafasını taştan taşa vurmak
- 6484 Kaleyi içinden fethetmek
- 6525 Kanını içine akıtmak
- 6659 Keçeyi sudan çıkarmak
- 6677 Kelleyi koltuğa almak (Kellesi koltuğunda olmak)
- 6705 Kendini ateşe atmak
- 6713 Kendini dev aynasında görmek
- 6720 Kendini naza çekmek
- 6730 Kerameti kendinden bilmek
- 6760 Kılıcını arşa asmak
- 6834 Kirli çamaşırlarını ortaya dökmek
- 6984 Kuyruğu kapana kısılmak
- 7006 Külahını (fesini) havaya atmak
- 7033 Lafi (lakırdıyı, sözü) ağzına tıkamak
- 7034 Lafi (lakırdıyı, sözü) ağzında gevelemek
- 7036 Lafi ağzından çıkarmak
- 7056 Lakırdıyı ağzına tıkamak
- 7057 Lakırdıyı ağzında gevelemek

- 7067 Leyleği havada (ayakta) görmek
- 7082 Mahalleyi ayağa kaldırmak
- 7133 Mektubu dışından okumak
- 7139 Mercimeği fırına vermek
- 7387 Ortalığı birbirine katmak (orbaya çevirmek)
- 7438 lm göze almak
- 7707 Sadakayı saraydan çıkarmamak
- 7735 Sakalı değirmende ağartmak
- 7740 Sakızını gözünün önüne yapıştırmak
- 7813 Sermayeyi kediye yüklemek
- 7955 Sözü ağzına tıkamak
- 7956 Sözü ağzında bırakmak (Birin)
- 7957 Sözü ağzında gevelemek
- 8027 Suyu baştan (başından) kesmek
- 8042 Suyu yokuşa akıtmak
- 8054 Sürmeyi gözden çekmek
- 8112 şimşekleri üstüne çekmek
- 8175 Taşı gedığine koymak
- 8254 Tezkeresini eline vermek
- 8299 Tozu dumana katmak
- 8305 Turnayı gözünden vurmak
- 8540 Yakayı ele vermek
- 8611 Yaşını içine akıtmak
- 8649 Yelkenleri suya indirmek

- 8704 Yılanı koynunda beslemek
8707 Yıldırımları üstüne çekmek
8776 Yorgunu yokuşa sürmek
8786 Yumruğu derisine vurmak
8908 Yüzünü yere getirmek (Birin)

1.2.11.1.2.2.11. Nesne + Özne + Yüklem, Nesne + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 3715 Başını gün, ayağını yer yemek

1.2.11.1.2.2.12. Nesne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Nesne + Yer Tamlayıcısı +Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 3091 Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydirmek.
3732 Başı taşa, taşı başa vurmak (Taşı başa başı taşa vurmak)
7615 Pireyi gözünden, çakalı dizinden vurmak
8174 Taşı başa, başı taşa vurmak

1.2.11.1.2.2.13. Nesne + Zarf Tümlenci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 6716 Kendini fasulye gibi nimetten saymak

1.2.11.1.2.2.14. Nesne + Zarf Tümlenci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2756 Adımını denk atmak (almak)
2759 Adını... e çıkarmak
3020 Aklını peynir ekmekle yemek
3451 Ayağını berk basmak
3454 Ayağını denk almak

- 3469 Ayağını yorganına göre uzatmak (yorganına göre ayak)
- 3710 Başını boş bırakmak
- 3946 Bir elle verdiğini öbür elle almak
- 4228 Canını dar atmak (Bir yere)
- 4637 Deveyi havutuyla yutmak
- 4890 Dünyayı toz pembe görmek
- 5083 Elini çabuk tutmak
- 5320 Fırsatı ganimet bilmek (saymak)
- 5698 Gözünü dört açmak
- 6562 Kapıyı büyük açmak
- 6651 Kazı koz anlamak
- 6703 Kendini ağır satmak
- 6712 Kendini dar atmak (Bir yere)
- 6715 Kendini dirhem dirhem satmak
- 6763 Kılı kırk yarmak
- 6799 Kısmetini (nimetini) ayağıyla tepmek
- 6957 Kurdu koyunla barıştırmak (yürütmek)
- 7008 Külahını(pabucu) ters giydirmek (Biri başkasına, şeytana)
- 7140 Mercimeği yan yuvarlamak
- 7161 Meydanı boş bulmak
- 7192 Mülahazat hanesini açık bırakmak
- 7305 Nimeti ayağıyla tepmek
- 7502 Pabucu ters giydirmek
- 7975 Sözüünü geri almak

- 8093 Şeşi beş görmek
8903 Yüzünü kara çıkarmak

1.2.11.1.2.2.15. Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2729 Adam içine çıkmak
2737 Adam sırasına geçmek (girmek)
2738 Adam yerine koymak
2770 Afura tafura gelmemek
2810 Ağız kalabalığına getirmek
2899 Ağızının içine bakmak
2900 Ağızının içine baktırmak
3018 Aklının köşesinden geçmemek
3093 Al kanlara boyanmak
3164 Altmış altıya bağlamak
3181 Amansız taraftan yakalamak
3187 Ana baba eline bakmak
3191 Anadan (yeni) doğmuşa dönmek
3248 Arafat'ta soyulmuş hacıya dönmek
3258 Arap saçına dönmek (İş, işler)
3295 Arka kapıdan çıkmak
3420 Avucunun içine almak
3457 Ayağının altına almak
3477 Ayak altında kalmak
3486 Ayaklar altına almak

- 3538 Aza çoğa bakmamak
- 3575 Bağlandığı yerde otlamak
- 3604 Bam teline basmak (Birin)
- 3651 Başı altından çıkmak (Bir şey bir kimsenin)
- 3697 Başından büyük (halt etmek) işe kalkmak
- 3698 Başından büyük işlere girişmek (karışmak)
- 3718 Başının altından çıkmak (Bir şey birinin)
- 3720 Başının çaresine bakmak
- 3721 Başının (canının) derdine düşmek
- 3728 Başın sağ olsuna gitmek
- 3845 Beyninden vurulmuşa dönmek
- 3857 Bıyık altından gülmek
- 3859 Bıyık falına bakmak
- 3884 Bin kalıba girmek
- 3894 Bir araya gelmek
- 3914 Birbirinin ağızına tükürmek
- 3926 Bir dalda durmamak
- 3959 Bir kaba işemek (İkisi, hepsi)
- 3962 Bir kapıya çıkmak (Hepsi)
- 3965 Bir kazanda kaynamamak (İkisi bir kazanda kaynamamak)
- 3968 Bir köşeye (köşeye, köşesine) çekilmek
- 3977 Bir pula satmak (Birini)
- 3982 Bir şeye benzememek
- 3990 Bir yastıkta kocamak

- 4023 Boğaz tokluğuna çalışmak
- 4042 Bok yoluna gitmek
- 4095 Boyunduruk altına girmek
- 4149 Burnunun dikine (doğrusuna) gitmek (Dikine gitmek)
- 4193 Can damarına basmak
- 4199 Can evinden vurmak
- 4230 Canının derdine düşmek
- 4246 Can kaygısına düşmek
- 4447 Çizmeden yukarı çıkarmak
- 4452 Çocuk oyuncağı haline getirmek
- 4459 Çoluk çocuğa karışmak
- 4461 Çoluk çocuk elinde kalmak
- 4482 Çürük (yaş) tahtaya basmak
- 4507 Daldan dala konmak
- 4598 Denizden çıkmış balığa dönmek
- 4613 Dereden tepeden konuşmak
- 4703 Dilinin ucuna gelmek
- 4722 Dinden imandan çıkmak
- 4741 Dişinden, tırnağından artırmak
- 4745 Dişini tırnağına takmak
- 4770 Doğduğuna inanıp öldüğüne inanmamak
- 4808 Dört ayak üstüne düşmek
- 4839 Dut yemiş bülbüle dönmek
- 4860 Dümen suyundan gitmek (Birinini)

4876	Dünya evine girmek
4979	Elde avuçta kalmamak
4987	Elden ayaktan düşmek
4992	Elden ele dolaşmak (Bir şey)
4993	Eden ele geçmek (Bir şey)
5001	Ele avuca sığmamak
5072	Eline ayağına düşmek (sarılmak)
5139	El üstünde tutulmak (Ellerde gezmek) (Bir kimse)
5153	Eme seme yaramamak
5165	Enine boyuna çekmek
5228	Etliye sütlüye karışmamak
5304	Fena yerine vurmak
5424	Geyik etine girmek
5572	Göz aydına gitmek
5600	Göz hapsine gelmek
5633	Göz önünde tutmak (bulundurmak), (Göz önüne almak), (Bir durumu)
5634	Göz önüne getirmek
5705	Gözünün içine bakmak
5706	Gözünün önünden gitmemek
5708	Gözünün yaşına bakmamak (Birin)
5783	Gün ışığına çıkmak (Bir sorun)
5854	Hale yola koymak
5951	Havadan sudan (şundan bundan) konuşmak
6027	Her telden çalmak

- 6091 Huyuna suyuna gitmek (Birin)
- 6205 İğne ipliğe dönmek (İğne iplik kalmak), (Bir iğne bir iplik kalmak),
(İğne yemiş ite dönmek)
- 6208 İğne yemiş ite dönmek
- 6342 İşin içinden çıkmak
- 6343 İşin içinden sıyrılmak (çıkmaq)
- 6363 İşleyen değirmenin boğazına durmak
- 6385 İtin götüne (kıçına) sokmak
- 6425 Kadınlar hamamına dönmek (Bir yer)
- 6464 Kâğıt üzerinde kalmak
- 6490 Kalıptan kalıba girmek (Biri, bir şey)
- 6497 Kanadı altına almak (Kanat germek)
- 6498 Kanadı altına sığınmak (Birin)
- 6542 Kan ter içinde kalmak
- 6548 Kapanın elinde kalmak (Bir şey)
- 6646 Kazdığı kuyuya (kendisi) düşmek
- 6688 Kendi derdine düşmek
- 6832 Kim vurduya gitmek
- 6867 Koru önüne deşmek
- 6911 Kötü yola düşmek
- 6941 Kulakları üstüne yatmak
- 6971 Kuru tahtada kalmak
- 6998 Kuzu postuna bürünmek
- 7025 Laf (Lakırdı, söz) altında kalmamak

7053	Lakırdı altında kalmamak
7070	Lokma ağzında büyümek
7107	Mantar gibi yerden bitmek
7344	Okkanın altına gitmek
7357	Olupbittiye getirmek
7560	Parmak arasından bırakmak
7596	Pes perdeden (konuşmak)
7667	Renkten renge girmek
7717	Sağa sola bakmamak
7724	Sağlama (sağlam kazığa) bağlamak
7741	Sakalının altına girmek (Birin)
7869	Sidik yarışına çıkmak
7906	Sol tarafından kalkmak
7930	Söz altında kalmamak
7996	Su içinde kalmak
8026	Suya sabuna dokunmamak
8031	Suyu kesilmiş değirmene dönmek (ortalık)
8040	Suyun yüzüne çıkmak
8044	Su yüzüne çıkmak
8070	Şafii köpeğine dönmek (benzemek)
8123	Şundan bundan konuşmak
8179	Taş taş üstünde bırakmamak
8246	Ters tarafından kalkmak
8302	Tundan tuna atmak

- 8367 Ut altında kalmak
- 8389 Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak (Yılanın kuyruğuna basmak)
- 8401 Üçe beşe bakmamak
- 8402 Üç nal ile bir ata kalmak
- 8409 Üst perdeden (konuşmak)
- 8438 Üstüne üstüne gitmek
- 8555 Yal yediği kaba sıçmak
- 8588 Yaralı parmağa işememek
- 8603 Yarı yolda bırakmak (Birini)
- 8614 Yaş tahtaya basmamak
- 8624 Yaz boz tahtasına çevirmek
- 8668 Yerden yere çalmak (vurmak) (Birini)
- 8679 Yerin dibine geçmek (Yere batmak), (Yer yarılrsa içine gireceği gelmek)
- 8705 Yılanın kuyruğuna basmak
- 8708 Yıldırımla vurulmuşa dönmek
- 8804 Yük altına girmek
- 8808 Yüksek perdeden konuşmak
- 8813 Yükün altından kalkmak
- 8893 Yüzüne gözüne bulaştırmak
- 8977 Zülfü yâre dokunmak

1.2.11.1.2.2.16. Yer Tamlayıcısı + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2715 Açlıktan nefesi kokmak

- 2870 Ağızına tat bulaşmak
- 2873 Ağızında bakla ıslanmamak
- 2885 Ağızında (yar) yaş kalmamak
- 3251 Aralarından kara kedi geçmek (aralarına kara kedi girmek)
- 3252 Aralarından su sızmamak
- 3264 Araya soğukluk girmek
- 3276 Ardından sapan taşı yetişmemek
- 3444 Ayağına kara su inmek
- 3489 Ayaklarına kara su inmek
- 3552 Azraile bir can borcu kalmak (olmak)
- 3671 Başına bir hal gelmek
- 3679 Başına devlet kuşu konmak
- 3682 Başına hal gelmek
- 3695 Başında kavak yeli esmek
- 3700 Başından kaynar sular dökülmek
- 4487 Dağarcıkta bir şey kalmamak
- 4515 Damağına tat değmek
- 5060 Elinden bir kaza çıkmak
- 5061 Elinden bir şey gelmemek
- 5065 Elinden hiçbir şey (uçan kuş, uçan kaçan) kurtulmamak
- 5066 Elinden iş çıkmamak
- 5243 Evinde elek dönmek
- 5681 Gözünden uyku akmak
- 5686 Gözüne hiçbir şey görünmemek

5688	Gözüne karasu inmek
5691	Gözüne uyku girmemek
5777	Güneşinde mendil kurumamak
5807	Güvendiği dağlara kar yağmak (Güvendiği dal elinde kalmak)
6157	İçinden kan gitmek
6162	İçine (yüreğine) ateş düşmek
6169	İçine kurt düşmek
6482	Kaleminden kan damlamak
6733	Kesesine bir şey girmemek
6766	Kılına hata gelmemek
6805	Kıtlığına kıran girmek (Bir şeyin)
6884	Köpeğin ağzına kemik atmak
6920	Kulağına kar suyu kaçmak
7500	Pabucuna kum dolmak (taş kaçmak)
7695	Saçına ak düşmek
8231	Tepesinden kaynar su dökülmek
8295	Tozdan dumandan ferman okunmamak
8418	Üstünden (üzerinden) (şu kadar) zaman geçmek
8429	Üstüne güneş doğmamak
8453	Üzerinden (şu kadar) zaman geçmek
8498	Vurmadan kaçmaya eli değmemek
8556	Yanağından (yüzünden) kan damlamak (fişkırmak)
8678	Yerinde yeller esmek
8828	Yüreğinden kan gitmek

- 8829 Yüreğine ateş düşmek
8834 Yüreğine (soğuk) su serpmek
8882 Yüzünden kan damlamak
8895 Yüzüne kan gelmek

1.2.11.1.2.2.17. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2668 Aba altından değnek göstermek
2714 Açlıktan köpük kusmak
2803 Ağızdan laf (söz) çekmek (çalmak)
2828 Ağrısız başına kaşbastı bağlamak
2831 Ağıza kilit vurmak
2854 Ağıza ağız vermek
2860 Ağıza bir ip ölçmek
2861 Ağıza (önüne) bir kemik atmak
2862 Ağıza bir parmak bal çalmak
2863 Ağıza bir şey koymamak
2866 Ağıza (dilene) kira istemek
2869 Ağıza taş almak
2875 Ağızdan baklayı çıkarmak
2876 Ağızdan bal almak
2883 Ağızdan laf almak
2957 Akıllara durgunluk vermek (Akılları durdurmak)
2970 Akıntıya kürek çekmek
3153 Altında çapanoğlu aramak

- 3159 Altın leğene kan kusmak
- 3238 Arabanın tekerine çomak sokmak
- 3278 Arık altından tarla bağışlamak
- 3281 Arının yuvasına çöp dürtmek
- 3412 At üstünde kazma kazmak
- 3414 At yerine eşek bağlamak
- 3442 Ayağına ip takmak
- 3458 Ayağının altına karpuz kabuğu koymak
- 3577 Bağına taş basmak
- 3676 Başına çorap örmek
- 3670 Başına belayı satın almak
- 3678 Başına dert açmak
- 3683 Başına iş (dert) açmak (çıkarmak),(iş çıkmak)
- 3685 Başına karalar bağlamak
- 3693 Başında değirmen çevirmek
- 3753 Baştan kara gitmek
- 3880 Bin dereden su getirmek
- 3903 Bir ayak üstünde bin yalan söylemek
- 3906 Bir bardak suda fırtına koparmak (yaratmak)
- 3941 Bire bin katmak
- 3961 Bir kantar baruta bir ateş basmak
- 3988 Bir yakadan baş çıkarmak
- 3989 Bir yastığa baş koymak
- 4033 Bokunda boncuk bulmak

- 4121 Bulanık suda balık avlamak
- 4127 Buluttan (kıldan) nem kapmak (almak)
- 4142 Burnundan kıl aldurmamak
- 4168 Buz üstüne yazı yazmak
- 4180 Cana can katmak
- 4184 Cana minnet bilmek
- 4220 Canına tak demek (etmek) (Canına yetmek)
- 4348 Canına ot tıkmak
- 4374 Çay (deniz) kenarında kuyu kazmak
- 4444 Çirkefe taş atmak
- 4449 Çoban kulübesinde padişah rüyası görmek
- 4578 Delinin eline değnek vurmak
- 4603 Deniz kenarında kuyu kazmak
- 4634 Deveye hendek atlatmak
- 4651 Dibine darı ekmek
- 4694 Diline kira istemek
- 4772 Doğmamış oğlana don biçmek
- 4793 Domuzdan (bir) kıl çekmek
- 4847 Düğüm üstüne düğüm vurmak
- 4886 Dünyaya gözlerini kapamak
- 4887 Dünyaya kazık atmak
- 4934 Ekmeğine kan doğramak (Birin)
- 4937 Ekmeğine yağ sürmek (Birin)
- 5167 Ensesinde boza pişirmek

5205	Eşiğine yüz sürmek
5291	Felekten bir gün çalmak
5292	Felekten kam almak
5333	Firara kadem basmak
5357	Gaipten haber vermek
5534	Gördüğünden göz kirası istemek
5553	Götüne tekme atmak
5581	Gözden sürmeyi çekmek (çalmak) (Sürmeyi gözden çekmek)
5803	Gürültüye (patırtıya) pabuç bırakmamak
5853	Halep yolunda deve izi aramak
5894	Harama uçkur çözmek
5920	Hastaya karpuz (çorba, kar) sormak
5957	Havanda su dövmek
6007	Hem camide hem kilisede mum yakmak
6024	Her şeye (işe) burnunu sokmak
6058	Hırsızın aklına taş düşürmek
6373	İşten el çektirme
6418	Kabul olmayacak duaya âmin demek
6460	Kaf dağı' ndan kar başışlamak
6500	Kana kan istemek
6521	Kanına ekmek doğramak (Birinini)
6583	Karanlığa kurşun sıkmak
6584	Karanlığa göz kırpmak
6697	Kendinden pay (paha) biçmek

- 6700 Kendine ...süsü vermek
- 6756 Kıçına (götüne) tekme atmak (vurmak)
- 6759 Kıldan nem kapmak
- 6778 Kırk dereden su götürmek
- 6800 Kıssadan hisse (almak)
- 6837 Kitaba el basmak
- 6881 Köküne kibrit suyu dökmek (Kökünü kurutmak)
- 6897 Körler mahallesinde ayna satmak (tutmak)
- 6981 Kutnuya çul yamamak
- 6986 Kuyruğuna teneke bağlamak (Birin'in)
- 6989 Kuyruğunun almadığı yere başını sokmak
- 6996 Kuzulayıcı koyuna bıçak çekmek
- 7064 Leblebiden nem kapmak
- 7104 Mangalda kül bırakmamak
- 7150 Meteliğe kurşun atmak
- 7322 Ocağına darı ekmek
- 7324 Ocağına incir dikmek (Ocağına darı ekmek)
- 7418 Öküzün altında buzağı aramak
- 7458 Önüne bir kemik atmak
- 7547 Paraya para dememek
- 7583 Patırtıya pabuç bırakmamak
- 7626 Pişmiş aşı (soğuk) su katmak
- 7709 Sadra şifa vermek
- 7754 Samana kazık çakmak

- 7755 Saman altından su yürütmek
- 7792 Sel önünden (ağzından) kütük kapmak
- 7808 Sepet örene çöp vermek
- 7855 Sırta kadem basmak
- 7878 Sinekten yağ çıkarmak
- 8023 Suyu çizgi çizmek
- 8204 Tekeden süt çıkarmak
- 8205 Tekerine çomak sokmak (Arabanın tekerine)
- 8230 Tepesinde havan dövmek
- 8241 Tereciye tere satmak
- 8345 Uçan kuştan medet ummak
- 8423 Üstüne (üzerine) bir bardak su içmek
- 8428 Üstüne gül koklamak (Karısının)
- 8434 Üstüne (üzerine) toz kondurmamak
- 8435 Üstüne (üzerine) tuz biber ekmek
- 8436 Üstüne (üzerine) tüy dikmek
- 8452 Üzerinden sünger geçirmek
- 8457 Üzerine bir bardak su içmek
- 8462 Üzerine toz kondurmamak
- 8463 Üzerine tuz biber ekmek
- 8464 Üzerine tüy dikmek
- 8514 Yağlı göte kuyruk asmak
- 8590 Yarasız yere kurt düşürmek
- 8592 Yaraya tuz biber ekmek

- 8709 Yıldıza kement atmak
8792 Yumurtaya kulp takmak

1.2.11.1.2.2.18. Yer Tamlayıcısı + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

- 7424 Öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kalmak (Birin)

1.2.11.1.2.2.19. Yer Tamlayıcısı + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 6215 İki cami arasında beynamaza dönmek
6465 Kahır yüzünden lütfu uğramak
8368 Utancından yere geçmek

1.2.11.1.2.2.20. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem, Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

Mastar eki almış deyimleşmiş birleşik fiiller, kip ve kişi eki alarak çekimlenmek suretiyle cümle olarak yer aldıkları zaman, bu örneklerde rastladığımız gibi iki ayrı cümleye bağlı tek bir yüklem göreviyle kullanılabilir. Bu deyimlerde ilk cümlenin yüklemi söylenmemiş hem anlam hem de yapıca ikinci cümlenin yüklemine bağlanmıştır. İki cümlenin öge ortaklığı yüklemle sağlanmıştır. Türkiye Türkçesinde az rastladığımız bu örnekler deyimlerde karşımıza çıkmaktadır.

- 3362 Ata et, ite ot vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
3918 Bir burnuna tuz, bir burnuna biber koymak
6383 İte ot, ata et vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
6404 İyiye iyi, kötüye kötü demek
6883 Köpeğe hoş, kediyeye pist dememek
8189 Tavşana kaç, tazıya tut demek

1.2.11.1.2.2.21. Yer Tamlayıcısı + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8096 Şeytana külahı ters giydirmek

1.2.11.1.2.2.22. Yer Tamlayıcısı + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2804 Ağızda sakız gibi çiğnemek

2855 Ağızına aptesle almak (Birin in adını)

2878 Ağızından dirhemle çıkmak

5229 Etrafında dört dönmek

8564 Yangına körükle gitmek

1.2.11.1.2.2.23. Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2676 Abuk sabuk konuşmak

2718 Aç susuz kalmak

2747 Adı gibi bilmek

2797 Ağız ağıza vermek

2824 Agobun kazı gibi bakmak

2825 Agobun kazı gibi yutmak

3080 Alıcı gözüyle bakmak

3126 Almaz almaz bakmak

3196 Analık eliyle vermek

3279 Arı kovanı gibi işlemek

3286 Arka arkaya vermek

3314 Arpa boyu kadar gitmek

- 3315 Arpacı kumrusu gibi düşünmek
- 3317 Arpalı, buğdaylı oturmak
- 3351 Aşığı bey (cuk, çuk) oturmak
- 3416 Avaz avaz bağırarak
- 3418 Avlayıp kuşlayıp getirmek
- 3434 Ayağı ile gelmek
- 3473 Ayağı yanmış it gibi dolaşmak
- 3571 Badi badi yürümek
- 3622 Başa baş gelmek
- 3635 Baş aşağı gitmek
- 3637 Baş başa bırakmak
- 3638 Baş başa kalmak
- 3639 Baş başa (kafa kafaya) vermek
- 3653 Başboş bırakmak (Birini)
- 3654 Başboş kalmak
- 3706 Başımı alıp gitmek
- 3828 Beşlik simit gibi kurulmak
- 3839 Bey (paşa) gibi yaşamak
- 3895 Bir aşağı bir yukarı dolaşmak
- 3915 Bir boy gitmek
- 3919 Bir çekirdek geri kalmamak
- 3921 Bir çırpıda (çıkarmak)
- 3931 Bir deri bir kemik (kalmak)
- 3942 Birebir gelmek (ilaç)

- 3955 Bir iğne bir iplik kalmak (olmak)
- 3966 Bir koşu (gitmek)
- 4008 Boğaz boğaza (gırtlak gırtlığa) gelmek
- 4110 Bucak bucak kaçmak
- 4134 Burcu burcu (kokmak)
- 4157 Burun buruna gelmek
- 4183 Can alıp vermek
- 4248 Can kulağıyla dinlemek
- 4425 Çiğ iplikle bağlamak
- 4435 Çil yavrusu gibi dağılmak
- 4463 Çorap söküşü gibi gitmek
- 4520 Dama taşı gibi oynatmak
- 4624 Dev adımlarıyla ilerlemek
- 4631 Deve nalbanta bakar gibi (bakmak)
- 4655 Dik dik bakmak
- 4667 Dilden dile dolaşmak
- 4729 Direk direk bağırarak
- 4769 Dobra dobra söylemek
- 4786 Dolap beygiri gibi dönüp durmak
- 4814 Dört elle sarılmak (Bir işe, birine)
- 4815 Dört gözle ağlamak
- 4816 Dört gözle bakmak
- 4817 Dört gözle beklemek
- 4844 Düdük gibi kalmak

- 4891 Dürbünün tersiyle bakmak
- 4919 Eğri (gözle) bakmak
- 4933 Ekmeği ile oynamak (Birinini)
- 4986 Elden ağza yaşamak
- 5010 El ele vermek
- 5085 Elini kolunu sallaya sallaya gelmek
- 5086 Elini kolunu sallaya sallaya gezmek
- 5094 Elini vicdanına koyarak (zf) söylemek
- 5130 El pençe divan durmak
- 5136 El ucuyla vermek
- 5203 Eşek sudan gelinceye kadar dövmek
- 5226 Etken yiyip kemikken atmak
- 5232 Ettiği ile kalmak
- 5294 Fellik fellik (fellek fellek) aramak
- 5296 Fena gözle bakmak
- 5440 Gırtlak gırtlığa gelmek
- 5443 Gidip gidip gelmek
- 5491 Gönlü ile oynamak (Birinini)
- 5535 Göre kapa (zf) almak
- 5597 Göz göze gelmek
- 5609 Göz kuyruğuyla bakmak
- 5636 Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla) bakmak
- 5639 Gözü açık gitmek
- 5651 Gözü fal taşı gibi açılmak

5652	Gözü gibi sakınmak
5724	... gözüyle bakmak (Birine, bir şeye)
5726	Gözüyle yemek
5776	Güneşe karşı işemek
5863	Hallaç pamuğu gibi atmak
5893	Haraç mezat satmak
6059	Hırtlamba gibi giyinmek
6063	Hızır gibi yetişmek
6071	Hokka gibi oturmak
6101	Hüt (Uhud) dağı gibi şişmek
6227	İki iple dikmek
6244	İleri geri konuşmak (söylemek)
6260	İmanına kadar (doldurmak)
6270	İnce eleyip (zf) (eğirip) sık dokumak
6272	İnceleyim derken üzölmek
6290	İpini sürüyüp gezmek
6396	İyi gözle bakmamak (Birine)
6405	İzan dedikçe uzamak
6412	Kabak çiçeği gibi açılmak
6433	Kafa kafaya vermek
6492	Kalkıp kalkıp oturmak
6578	Kara kara düşünmek
6592	Kargayı bülbül diye satmak
6595	Karınca gibi kaynamak

- 6618 Karşı karşıya gelmek (Yüz yüze gelmek)
- 6664 Kedi ciğere bakar gibi (bakmak)
- 6685 Kendi ağzıyla tutulmak
- 6728 Kendi yağıyla kavrulmak
- 6729 Kene gibi yapışmak
- 6758 Kıç üstü oturmak
- 6767 Kılını (bile) kıpırdatmamak (oynatmamak)
- 6804 Kıt kanaat (geçinmek)
- 6807 Kıtlıktan çıkmış gibi (yemek)
- 6870 Koyun kaval dinler gibi dinlemek
- 6910 Kötü kötü düşünmek
- 6964 Kuru başına (kafa) kalmak
- 6977 Kuş sütüyle beslemek
- 7007 Külahını önüne koyup (alıp) düşünmek
- 7060 Lala paşa eğlendirmek
- 7073 Lök gibi oturmak
- 7129 Medine fukarası gibi dizilmek
- 7134 Menzilci beygiri gibi koşmak
- 7249 Nefes nefese (gelmek)
- 7340 O kapı senin, bu kapı benim (dolaşmak)
- 7378 Orası senin, burası benim (gezmek)
- 7442 Ölüp ölüp dirilmek
- 7469 Önü sıra (gitmek)
- 7520 Pamuk ipliğiyle (çiğ iplikle) bağlamak (Bir işi)

- 7556 Parmağının ucuyla (ucunda) çevirmek (Birini)
- 7578 Paşa gibi yaşamak
- 7620 Pis pis (Kara kara) düşünmek (Kötü kötü düşünmek)
- 7621 Pis pis gülmek
- 7627 Pişmiş kelle gibi sırtmak
- 7673 Ruhu bile duymamak
- 7691 Sabun köpüğü gibi sönmek
- 7702 Saç saça baş başa (dövüşmek)
- 7781 Sebilhane bardağı gibi dizilmek (Birileri)
- 7984 Sucuk gibi ıslanmak (olmak)
- 7989 Su gibi akmak (para, zaman)
- 7990 Su gibi bilmek (okumak)
- 7991 Su gibi ezberlemek
- 7992 Su gibi gitmek (Para)
- 8018 Suret-i haktan görünmek
- 8025 Suya götürüp susuz getirmek (Biri, başkasını)
- 8132 Tabanı (ayağı) yanmış it gibi dolaşmak
- 8213 Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak (öne sürmek)
- 8235 Tepe tepe kullanmak (Birini, bir şeyi)
- 8256 Tıka basa doldurmak
- 8257 Tıka basa yemek
- 8262 Tıpış tıpış yürümek
- 8263 Tıpış tıpış gitmek (gelmek)
- 8298 Tozpembe görmek (Dünyayı)

8342	Ucu ucuna (gelmek)
8355	Uhut dağı gibi şişmek
8393	Uzun boylu (uzun uzadıya) anlatmak
8400	Üç buçuk atmak
8411	Üstü kapalı konuşmak
8531	Yaka paça (götürmek)
8563	Yan gelip yatmak
8566	Yan gözle bakmak
8596	Yarım ağızla (söylemek)
8782	Yukardan aşağı süzmek (Birini)
8853	Yüz aklığıyla (yüzünün akıyla) çıkmak (Bir işten)
8896	Yüzüne karşı (söylemek)
8905	Yüzünün akıyla çıkmak
8916	Yüzüstü bırakmak (İşi)
8917	Yüzüstü kalmak (İş)
8928	Yüz yüze bakmak
8929	Yüz yüze gelmek
8952	Zıp diye çıkmak

1.2.11.1.2.2.24. Zarf Tümleci + Özne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8695 Yer yarılrsa içine gireceği gelmek

1.2.11.1.2.2.25. Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2682 Acem kılıcı gibi iki tarafı (tarafı) kesmek

- 2886 Ağzını açıp gözünü yummak
- 2929 Ahfeş'in keçisi gibi baş sallamak
- 2968 Akım derken bokum demek
- 3322 Art ayağı ile kulağını kaşımak
- 3368 At çalındıktan sonra ahırın kapısını kapamak
- 3762 Baş yarıp göz çıkarmak
- 3838 Bey devesi (danası) gibi yan gelip geviş getirmek
- 3925 Bir dalda dokuz ceviz görmeyince taş atmamak (Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak)
- 3935 Bir dirhem bal için bir çeki keçiboynuzu çiğnemek
- 3976 Bir pire için yorgan yakmak (Pire için yorgan yakmak)
- 3985 Bir taşla iki kuş vurmak
- 4272 Cehenneme gitse bir köseği getirmek
- 4373 Çayı (suyu) görmeden paçaları sıvamak
- 4492 Dağdan gelip bağdakini kovmak
- 4762 Dizinde (kucağında) oturup sakalını yolmak
- 4848 Düğün aşısı ile (pilavıyla) dost ağırlamak (gönüllemek)
- 4963 El ağzıyla çorba içmek
- 5011 El eliyle yılan tutmak
- 5142 El vurup etek silmek
- 5195 Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek
- 5244 Evini yıkıp yüzünü ağartmak
- 5269 Ezbere iş görmek
- 5364 Gâvura (papaza) kızıp oruç yemek (perhiz bozmak)

- 5472 Gök gürlemeden ‘ Allah Allah !’dememek
- 5910 Har vurup harman savurmak
- 6204 İğne ile kuyu kazmak
- 6475 Kalburla su taşımak
- 6634 Kaş yapayım derken göz çıkarmak
- 6780 Kırkından sonra saz çalmak
- 6828 Kimin arabasına binirse onun türküsünü çağırarak (düdüğünü çalmak)
- 7066 Leb demeden leblebiyi anlamak
- 7069 Leyte, laalle ile vakit geçirmek
- 7523 Papaza kızıp oruç yemek
- 7613 Pire için yorgan yakmak
- 7721 Sağ eliyle (başının arkasından) sol kulağını göstermek
- 7767 Sap yiyip saman sıçmak (çıkarmak)
- 7815 Ser verip sır vermemek
- 7834 Sıçan olmadan çuval delmek
- 8029 Suyu görmeden paçaları sıvamak
- 8176 Taşı sıkırsa suyunu çıkarmak
- 8357 Uluorta söz söylemek
- 8586 Yaradana sığınıp (bir iş yapmak)
- 8772 Yorganına göre ayak uzatmak
- 8855 Yüz bulunca (verince) astar istemek. (Yüz verdikçe yüz daha istemek)
- 8926 Yüz verince astar istemek

1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümlenci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2881 Ağzından girip burnundan çıkmak
- 3154 Altından girip üstünden çıkmak
- 3237 Aptessiz yere basmamak
- 3409 Attan inip eşeğe binmek
- 3476 Ayağıyla tuzağa düşmek
- 3969 Bir kulağından girip bir (öbür) kulağından çıkmak (söz)
- 4341 Çamura basıp çalıya asmak
- 4539 Davulcu (Kalaycı) osuruğu gibi araya gitmek
- 4599 Denizden (denizi) geçip çayda (kıyıda) boğulmak
- 4710 Diliyle belaya uğramak
- 4777 Dokuz ayın çarşambası bir araya gelmek
- 4897 Düşte görse hayra yormamak
- 5087 Elinin hamuruyla erkek işine karışmak
- 5248 Evlat acısı gibi içine çökmek
- 5336 Fitol fitil burnundan gelmek
- 5474 Gökte ararken yerde bulmak
- 5778 Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak
- 5862 Hallaç osuruğu gibi araya gitmek
- 5871 Ham armut gibi boğaza durmak
- 6109 Isıtıp ısıtıp önüne koymak
- 6643 Kazanda pişirip kapağında yemek
- 6665 Kedi gibi dört ayaküstüne düşmek

6791	Kırk yılın çarşambası bir araya gelmek
7018	Küpü yuyup güne dayamak
7205	Nalinci keseri gibi kendine yontmak
7473	Öpüp (de) başına koymak
7676	Rüyasında görse hayra yormamak
7734	Sakaldan kesip bıyığa eklemek (ulamak)
7739	Sakalından kesip bıyığına ulamak
7924	Soyup soğana çevirmek
8219	Tencerede pişirip kapağında yemek
8281	Topal eşekle kervana karışmak (katılmak)
8349	Uçta yatıp ortada bulunmak
8522	Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak
8664	Yerden alıp gökte yemek
8694	Yer yarılıp içine girmek
8860	Yüze yüze kuyruğuna gelmek
8948	Zeytinyağı gibi üste (suyun yüzüne) çıkmak

1.2.11.1.2.2.27. Zarf Tümleci + Özne+ Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2777	Ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak
7827	Sevincinden ağzı kulaklarına varmak

1.2.11.1.2.2.28. Zarf Tümleci + Nesne + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

5284	Fasulye gibi kendini nimetten saymak (Biri)
8925	Yüz verdikçe yüz daha istemek

1.2.11.1.2.2.29. Zarf Tümleci + Nesne + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8523 Yağmur nereye yağarsa tarlayı oraya kaldırmak

1.2.11.1.2.2.30. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

4855 Düğününde kalburla su taşımak

6630 Kaşıkla verip (aş verip) sapıyla göz çıkarmak

1.2.11.1.2.2.31. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

6647 Kaz gibi uçup tavuk gibi yere düşmek

1.2.11.1.2.2.32. Zarf Tümleci + Yer Tamlayıcısı + Nesne + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2713 Açlıktan göbeğine taş bağlamak

2864 Ağzına bir zeytin verip altına (ardına) bir tulum atmak

3280 Arının dikenini görüp balından el çekmek

3503 Ayasofya'da dilenip Sultanahmet'te sadaka (zekât) vermek
(Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da...)

4284 Cevizi çift görmezse ağaca taş atmamak

5240 Eve hırsız girdikten sonra kapıya kilit takmak

8002 Sultanahmet'te dilenip Ayasofya'da sadaka vermek

1.2.11.1.2.2.33. Zarf Tümleci + Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3554 Az verip çok yalvarmak

3994 Bir yumup on dökmek

4064	Boş atıp dolu tutmak (vurmak)
6072	Hop oturup hop kalkmak (Kalkıp kalkıp oturmak)
6629	Kaşıkla verip kepçeyle almak
7436	Ölümlle burun buruna gelmek
7622	Pişene kadar sabredip soğuyana kadar beklememek
8248	Ters yüzü geri dönmek

1.2.11.1.2.2.34. Zarf Tümleci + Yüklem, Zarf Tümleci + Yüklem İç Yapısıyla Kurulu Birleşik Fiil Yapısındaki Deyim

8360	Un koyup koyultmak, su koyup cıvıtmak
------	---------------------------------------

1.2.11.1.2.3. İsim Unsuru Birden Fazla Kelimededen Oluşan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimlerde Kelime Grupları

“Birleşik fiilde yardımcı fiilden önce gelen unsur umumiyetle tek kelime olmakla beraber, bazen bir kelime grubu da olabilir” (Ergin 1998: 389). Bu gruplar parçalanamaz ve öge ayrımında tek bir ögeyi karşılar.

1.2.11.1.2.3.1. İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2674	<u>Abdal dili</u> dökmek
2729	<u>Adam içine</u> çıkmak
2737	<u>Adam sırasına</u> geçmek (girmek)
2738	<u>Adam yerine</u> koymak
2810	<u>Ağız kalabalığına</u> getirmek
2818	<u>Ağız tamburası</u> çalmak
2899	<u>Ağzının içine</u> bakmak
2900	<u>Ağzının içine</u> baktırmak
2901	<u>Ağzının kalayını</u> vermek

- 2903 Ağzının kokusunu çekmek (Birinini)
- 2905 Ağzının otunu vermek
- 2906 Ağzının ölçüsünü vermek
- 2907 Ağzının payını (kalayını, ölçüsünü) vermek
- 2910 Ağzının tadı bozulmak (kaçmak)
- 3018 Aklının köşesinden geçmemek
- 3108 Allah'ın binasını yıkmak
- 3133 Alnının damarı çatlamak
- 3217 Anasının nikâhını istemek
- 3258 Arap saçına dönmek (İş, işler)
- 3399 At izi it izine karışmak (İt izi at izine karışmak)
- 3420 Avucunun içine almak
- 3457 Ayağının altına almak
- 3458 Ayağının altına karpuz kabuğu koymak
- 3461 Ayağının bağını çözmek
- 3462 Ayağının pabucunu başına giymek
- 3477 Ayak altında kalmak
- 3486 Ayaklar altına almak
- 3598 Balmumu yapıştırmak
- 3612 Barut kokusu gelmek
- 3651 Başı altından çıkmak (Bir şey bir kimsenin)
- 3718 Başının altından çıkmak (Bir şey birinin)
- 3720 Başının çaresine bakmak
- 3721 Başının (canının) derdine düşmek

- 3722 Başının etini yemek (Birin)
- 3745 Bassağılığı dilemek
- 3792 Belinin ağrısını duymak
- 3857 Bıyık altından gülmek
- 3859 Bıyık falına bakmak
- 3914 Birbirinin ağzına tükürmek
- 4023 Boğaz tokluğuna çalışmak
- 4098 Boyunun ölçüsünü almak
- 4149 Burnunun dikine (doğrusuna) gitmek (Dikine gitmek)
- 4150 Burnunun direği sızlamak
- 4151 Burnunun ucunu görmemek
- 4199 Can evinden vurmak
- 4206 Canı çabasına (derdine) düşmek
- 4230 Canının derdine düşmek
- 4246 Can kaygısına düşmek
- 4277 Cennetin kapısını açmak
- 4404 Çıbanın başını koparmak
- 4452 Çocuk oyuncağı haline getirmek
- 4461 Çoluk çocuk elinde kalmak
- 4525 Dananın kuyruğu kopmak
- 4702 Dilinin cezasını (belasını) çekmek (Diliyle belaya uğramak)
- 4703 Dilinin ucuna gelmek
- 4764 Dizinin bağı çözülmek
- 4776 Doksan (seksen, kırk) kapının ipini çekmek

- 4808 Dört ayak üstüne düşmek
- 4860 Dümen suyundan gitmek (Birin)
- 4876 Dünya evine girmek
- 4909 Ecel teri dökmek
- 5139 El üstünde tutulmak (Ellerde gezmek) (Bir kimse)
- 5290 Feleğin sillesini yemek (Sillesine uğramak)
- 5331 Fincancı katırlarını ürkütmek
- 5424 Geyik etine girmek
- 5554 Götünün kılı ağarmak
- 5574 Gözdağı vermek (Birine)
- 5600 Göz hapsine gelmek
- 5624 Gözlerinin içi gülmek
- 5632 Göz nuru dökmek
- 5705 Gözünün içine bakmak
- 5706 Gözünün önünden gitmemek
- 5708 Gözünün yaşına bakmamak (Birin)
- 5870 Hamamın namusunu kurtarmak
- 6019 Her itin dilini bilmek
- 6179 İçinin (yüreğinin) yağı erimek
- 6279 İnsan eti yemek
- 6292 İpin ucunu kaçırmak
- 6342 İşin içinden çıkmak
- 6343 İşin içinden sıyrılmak (çıkmaq)
- 6363 İşleyen değirmenin boğazına durmak

- 6385 İtin götüne (kıçına) sokmak
- 6388 İt izi at izine karışmak
- 6413 Kabak tadı vermek
- 6416 Kabir (ahret) suali (sormak)
- 6425 Kadınlar hamamına dönmek (Bir yer)
- 6497 Kanadı altına almak (Kanat germek)
- 6498 Kanadı altına sığınmak (Birin)
- 6540 Kantarın topunu kaçırmak
- 6542 Kan ter içinde kalmak
- 6548 Kapanın elinde kalmak (Bir şey)
- 6553 Kapının ipini çekmek (Şu kadar kapının...)
- 6688 Kendi derdine düşmek
- 6731 Kesenin ağzını açmak
- 6732 Kesenin dibi görünmek
- 6758 Kıç üstü oturmak
- 6781 Kırk kapının ipini çekmek
- 6941 Kulakları üstüne yatmak
- 6963 Kurt masalı okumak (söylemek)
- 6998 Kuzu postuna bürünmek
- 7025 Laf (Lakırdı, söz) altında kalmamak
- 7053 Lakırdı altında kalmamak
- 7118 Masraf kapısı açmak
- 7209 Nane dikenini batmak (Bir kimseye)
- 7344 Okkanın altına gitmek

- 7557 Parmağının ucunu göstermemek
- 7560 Parmak arasından bırakmak
- 7563 Parmak hesabı göstermek
- 7655 Rahat yüzü görmemek
- 7741 Sakalının altına girmek (Birin)
- 7783 Seksen kapının ipini çekmek
- 7807 Sepet havası çalmak (Birine)
- 7869 Sidik yarışına çıkmak
- 7930 Söz altında kalmamak
- 7996 Su içinde kalmak
- 8040 Suyun yüzüne çıkmak
- 8044 Su yüzüne çıkmak
- 8070 Şafii köpeğine dönmek (benzemek)
- 8103 Şeytanın ayağını (bacağını) kırmak
- 8104 Şeytanın yattığı yeri bilmek
- 8246 Ters tarafından kalkmak
- 8367 Ut altında kalmak
- 8389 Uyuyan yılanın kuyruğuna basmak (Yılanın kuyruğuna basmak)
- 8624 Yaz boz tahtasına çevirmek
- 8679 Yerin dibine geçmek
- 8705 Yılanın kuyruğuna basmak
- 8804 Yük altına girmek
- 8813 Yükün altından kalkmak
- 8835 Yüreğinin şişini indirmek

- 8836 Yüreğinin yağı erimek
8867 Yüzsuyu dökmek (Birine)
8916 Yüzüstü bırakmak (İşi)
8917 Yüzüstü kalmak (İş)

1.2.11.1.2.3.2. İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

- 2697 Açık bono vermek
2701 Açık kapı bırakmak
2702 Açık kart vermek (birine)
2791 Ağırlığınca altın değmek
2874 Ağzındaki kozu kırmak
2944 Akan sular durmak
3093 Al kanlara boyanmak
3181 Amansız taraftan yakalamak
3209 Anasından emdiği süt burnundan gelmek
3295 Arka kapıdan çıkmak
3532 Ayrı baş çekmek
3575 Bağlandığı yerde otlamak
3589 Bal alacak çiçeği bilmek
3604 Bam teline basmak (Birinini)
3697 Başından büyük (halt etmek) işe kalkmak
3698 Başından büyük işlere girişmek (karışmak)
3884 Bin kalıba girmek
3894 Bir araya gelmek

- 3895 Bir aşağı bir yukarı dolaşmak
- 3915 Bir boy gitmek
- 3921 Bir çırpıda (çıkarmak)
- 3926 Bir dalda durmamak
- 3931 Bir deri bir kemik (kalmak)
- 3955 Bir iğne bir iplik kalmak (olmak)
- 3959 Bir kaba işemek (İkisi, hepsi)
- 3961 Bir kantar baruta bir ateş basmak
- 3962 Bir kapıya çıkmak (Hepsi)
- 3965 Bir kazanda kaynamamak (İkisi bir kazanda kaynamamak)
- 3966 Bir koşu (gitmek)
- 3977 Bir pula satmak (Birini)
- 3982 Bir şeye benzememek
- 3990 Bir yastıkta kocamak
- 4042 Bok yoluna gitmek
- 4172 Büyük (söz) söylemek
- 4425 Çiğ iplikle bağlamak
- 4482 Çürük (yaş) tahtaya basmak
- 4598 Denizden çıkmış balığa dönmek
- 4783 Dokuz yorgan eskitmek
- 4839 Dut yemiş bülbüle dönmek
- 5184 Eski defter yoklamak (defterleri karıştırmak)
- 5269 Ezbere iş görmek
- 5291 Felekten bir gün çalmak

- 5296 Fena gözle bakmak
- 5304 Fena yerine vurmak
- 5357 Gaipten haber vermek
- 5405 Geniş bir nefes almak
- 5451 Gizli din taşımak
- 6027 Her telden çalmak
- 6208 İğne yemiş ite dönmek
- 6211 İki ayağını bir pabuca sokmak
- 6227 İki iple dikmek
- 6396 İyi gözle bakmamak (Birine)
- 6502 Kan alacak damarı bilmek
- 6646 Kazdığı kuyuya (kendisi) düşmek
- 6794 Kısa yanını vermemek
- 6815 Kızıl (Kızılca) kıyameti koparmak
- 6911 Kötü yol düşmek
- 6964 Kuru başına (kafa) kalmak
- 6971 Kuru tahtada kalmak
- 7002 Küçük dilini yutmak
- 7404 Oturduğu dalı kesmek
- 7424 Öl dediği yerde ölmek, kal dediği yerde kalmak (Birin)
- 7596 Pes perdeden (konuşmak)
- 7677 Rüzgâr gelecek delikleri tıkmak
- 7724 Sağlama (sağlam kazığa) bağlamak
- 7830 Sıcak yüz göstermek

7906	<u>Sol tarafından</u> kalkmak
7913	<u>Son kozunu</u> oynamak
8031	<u>Suyu kesilmiş değirmene</u> dönmek (ortalık)
8246	<u>Ters tarafından</u> kalkmak
8298	<u>Toz pembe</u> görmek (Dünyayı)
8393	<u>Uzun boylu</u> (uzun uzadıya) anlatmak
8409	<u>Üst perdeden</u> (konuşmak)
8588	<u>Yaralı parmağa</u> işememek
8566	<u>Yan gözle</u> bakmak
8577	<u>Yanlış kapı</u> çalmak
8596	<u>Yarım ağızla</u> (söylemek)
8603	<u>Yarı yolda</u> bırakmak (Birini)
8674	<u>Yaş tahtaya</u> basmamak
8637	<u>Yedi kubbeli hamam</u> kurmak
8698	<u>Yeşil ışık</u> yakmak
8808	<u>Yüksek perdeden</u> konuşmak

1.2.11.1.2.3.3. İsim Unsuru Fiilimsi Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3191	<u>Anadan (yeni) doğmuşa</u> dönmek
3418	<u>Avlayıp kuşlayıp</u> getirmek
3706	<u>Başını alıp</u> gitmek
3762	<u>Baş yarıp göz</u> çıkarmak
3867	<u>Bildiği yanıldığına</u> yetmemek
4183	<u>Can alıp</u> vermek

- 4231 Canını içine sokacağı gelmek
- 4786 Dolap beygiri gibi dönüp durmak
- 4882 Dünyanın kaç bucak olduğunu anlamak
- 5094 Elini vicdanına koyarak söylemek
- 5226 Etken yiyip kemikken atmak
- 5535 Göre kapa almak
- 5880 Hangi peygambere kulluk edeceğini (ümmet olacağını) şaşırarak
(bilmemek)
- 6172 İçine sokacağı gelmek (Birini)
- 6272 İnceleyim derken üzölmek
- 6290 İpini sürüyüp gezmek
- 6405 İzan dedikçe uzamak
- 6492 Kalkıp kalkıp oturmak
- 6554 Kapıp koyuvermek
- 7007 Kölahını önüne koyup (alıp) düşünmek
- 7442 Ölöp ölöp dirilmek
- 7539 Paranın gümüş olduğunu anlamak
- 8213 Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp koymak (öne sürmek)
- 8360 Un koyup koyultmak, su koyup cıvıtmak
- 8563 Yan gelip yatmak
- 8695 Yer yarılrsa içine gireceğı gelmek
- 8708 Yıldırımla vurulmuşa dönmek

1.2.11.1.2.3.4. İsim Unsuru Tekrar Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2676	<u>Abuk sabuk</u> konuşmak
2718	<u>Aç susuz</u> kalmak
2770	<u>Afura tafura</u> gelmemek
2797	<u>Ağız ağıza</u> vermek
2806	<u>Ağız dil</u> vermemek
2964	<u>Akıl sır</u> ermemek
3057	<u>Alayı karayı</u> yığmak
3126	<u>Almaz almaz</u> bakmak
3182	Aman (<u>aman zaman</u>) vermemek
3317	<u>Arpalı buğdaylı</u> oturmak
3424	<u>Avurdu avurduna</u> geçmek
3571	<u>Badi badi</u> yürümek
3641	<u>Baş beyin</u> kalmamak
3832	<u>Beti benzi</u> atmak (kalmamak)
4110	<u>Bucak bucak</u> kaçmak
4134	<u>Burcu burcu</u> (kokmak)
4378	<u>Çekidüzen</u> vermek (Üstüne başına, ortalığa)
4459	<u>Çoluk çocuğa</u> karışmak
4506	<u>Dal budak</u> salmak
4512	<u>Dal kol</u> atmak
4613	<u>Dereden tepeden</u> konuşmak
4655	<u>Dik dik</u> bakmak

- 4664 Dil ağız vermek
- 4722 Dinden imandan çıkmak
- 4729 Direk direk bağırarak
- 4741 Dişinden, tırnağından artırmak
- 4967 El' aman çağırarak
- 4970 El ayak çekilmek
- 4979 Elde avuçta kalmamak
- 4987 Elden ayaktan düşmek
- 5001 Ele avuca sığmamak
- 5015 El etek çekmek (Bir şeyden)
- 5016 El etek (ayak) öpmek
- 5030 Eli ayağı dolaşmak
- 5031 Eli ayağı gevşemek
- 5032 Eli ayağı tutmak
- 5072 Eline ayağına düşmek (sarılmak)
- 5153 Eme seme yaramamak
- 5165 Enine boyuna çekmek
- 5209 Et can tutmamak (Et tutmamak)
- 5228 Etlıye sütlüye karışmamak
- 5294 Fellik fellik (fellek fellek) aramak
- 5336 Fıtıl fıtil burnundan gelmek
- 5372 Gece gündüz dememek
- 5654 Gözü gönlü açılmak
- 5854 Hale yola koymak

- 5889 Hanya'yı Konya'yı öğrenmek (anlamak)
- 5893 Haraç mezat satmak
- 5951 Havadan sudan (şundan bundan) konuşmak
- 6056 Hır çıkarmak (hır gür etmek)
- 6091 Huyuna suyuna gitmek (Birin)
- 6102 İciğini ciciğini (iciğini ciciğini) çıkarmak
- 6103 İciğini ciciğini sormak
- 6116 İciğini ciciğini çıkarmak
- 6205 İğne ipliğe dönmek (İğne iplik kalmak), (Bir iğne bir iplik kalmak),
(İğne yemiş ite dönmek)
- 6244 İleri geri konuşmak (söylemek)
- 6246 İlerisini gerisini (önünü ardını) düşünmemek (hesaplamamak,
saymamak)
- 6289 İp ilmik tutmamak
- 6578 Kara kara düşünmek
- 6672 Keli körü toplamak
- 6804 Kıt kanaat (geçinmek)
- 6862 Kolu kanadı kırılmak
- 6910 Kötü kötü düşünmek
- 7060 Lala paşa eğlendirmek
- 7249 Nefes nefese (gelmek)
- 7468 Önünü ardını düşünmemek
- 7610 Pılıyı pırtıyı toplamak
- 7620 Pis pis (Kara kara) düşünmek (Kötü kötü düşünmek)

7621	<u>Pis pis</u> gülmek
7693	<u>Saçı başı</u> ağarmak
7698	<u>Saçını başını</u> yolmak
7703	<u>Saç sakal</u> (saç) ağartmak (Bir işte)
7704	<u>Saç sakal</u> birbirine karışmak
8026	<u>Suya sabuna</u> dokunmamak
8041	<u>Suyu seli</u> kalmamak
8147	<u>Tadı tuzu</u> kalmamak
8166	<u>Tası toprağı</u> toplamak
8206	<u>Teker meker</u> yuvarlanmak
8235	<u>Tepe tepe</u> kullanmak (Birini, bir şeyi)
8257	<u>Tıka basa</u> yemek
8262	<u>Tıpış tıpış</u> yürümek
8263	<u>Tıpış tıpış</u> gitmek (gelmek)
8317	<u>Tuz biber</u> ekmek (Üstüne, yaraya)
8401	<u>Üçe beşe</u> bakmamak
8410	<u>Üstü başı</u> dökülmek
8531	<u>Yaka paça</u> (götürmek)
8875	<u>Yüzü gözü</u> açılmak
8893	<u>Yüzüne gözüne</u> bulaştırmak
8902	<u>Yüzünü gözünü</u> açmak (Çocuğun)

1.2.11.1.2.3.5. İsim Unsuru Edat Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2747	<u>Adı gibi</u> bilmek
2804	<u>Ağızda sakız gibi</u> çiğnemek

- 2824 Agobun kazı gibi bakmak
- 2825 Agobun kazı gibi yutmak
- 2878 Ağzından dirhemle çıkmak
- 3080 Alıcı gözüyle bakmak
- 3196 Analık eliyle vermek
- 3279 Arı kovanı gibi işlemek
- 3314 Arpa boyu kadar gitmek
- 3315 Arpacı kumrusu gibi düşünmek
- 3469 Ayağını yorganına göre uzatmak (yorganına göre ayak)
- 3473 Ayağı yanmış it gibi dolaşmak
- 3828 Beşlik simit gibi kurulmak
- 4135 Burnu bile kanamamak
- 4248 Can kulağıyla dinlemek
- 4435 Çil yavrusu gibi dağılmak
- 4463 Çorap söküşü gibi gitmek
- 4520 Dama taşı gibi oynatmak
- 4624 Dev adımlarıyla ilerlemek
- 4631 Deve nalbanta bakar gibi (bakmak)
- 4637 Deveyi havutuyla yutmak
- 4814 Dört elle sarılmak (Bir işe, birine)
- 4815 Dört gözle ağlamak
- 4816 Dört gözle bakmak
- 4817 Dört gözle beklemek
- 4844 Düdük gibi kalmak

- 4891 Dürbünün tersiyle bakmak
- 4919 Eğri (gözle) bakmak
- 4933 Ekmeği ile oynamak (Birin)
- 5136 El ucuyla vermek
- 5203 Eşek sudan gelinceye kadar dövmek
- 5491 Gönlü ile oynamak (Birin)
- 5609 Göz kuyruğuyla bakmak
- 5618 Gözleri (gözü) fal taşı gibi açılmak
- 5636 Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla) bakmak
- 5651 Gözü fal taşı gibi açılmak
- 5652 Gözü gibi sakınmak
- 5724 ... gözüyle bakmak (Birine, bir şeye)
- 5726 Gözüyle yemek
- 5776 Güneşe karşı işemek
- 5863 Hallaç pamuğu gibi atmak
- 6059 Hırtlamba gibi giyinmek
- 6063 Hızır gibi yetişmek
- 6071 Hokka gibi oturmak
- 6101 Hüt (Uhud) dağı gibi şişmek
- 6260 İmanına kadar (doldurmak)
- 6412 Kabak çiçeği gibi açılmak
- 6592 Kargayı bülbül diye satmak
- 6595 Karınca gibi kaynamak
- 6629 Kaşıkla verip kepçeyle almak

- 6664 Kedi ciğere bakar gibi (bakmak)
- 6685 Kendi ağzıyla tutulmak
- 6728 Kendi yağıyla kavrulmak
- 6729 Kene gibi yapışmak
- 6767 Kılını (bile) kıpırdatmamak (oynatmamak)
- 6797 Kısmeti ayağına (kadar) gelmek
- 6799 Kısmetini (nimetini) ayağıyla tepmek
- 6807 Kıtlıktan çıkmış gibi (yemek)
- 6870 Koyun kaval dinler gibi dinlemek
- 6957 Kurdu koyunla barıştırmak (yürütmek)
- 6977 Kuş sütüyle beslemek
- 7051 Lakırdı ağzından dirhemle çıkmak
- 7073 Lök gibi oturmak
- 7129 Medine fukarası gibi dizilmek
- 7134 Menzilci beygiri gibi koşmak
- 7305 Nimeti ayağıyla tepmek
- 7469 Önü sıra (gitmek)
- 7520 Pamuk ipliğiyle (çiğ iplikle) bağlamak (Bir işi)
- 7556 Parmağının ucuyla (ucunda) çevirmek (Birini)
- 7578 Paşa gibi yaşamak
- 7622 Pişene kadar sabredip soğuyana kadar beklememek
- 7627 Pişmiş kelle gibi sırtmak
- 7673 Ruhu bile duymamak
- 7691 Sabun köpüğü gibi sönmek

7781	<u>Sebilhane bardağı gibi</u> dizilmek (Birileri)
7928	<u>Söz ağzından dirhemle</u> çıkmak
7984	<u>Sucuk gibi</u> ıslanmak (olmak)
7989	<u>Su gibi</u> akmak (para, zaman)
7990	<u>Su gibi</u> bilmek (okumak)
7991	<u>Su gibi</u> ezberlemek
7992	<u>Su gibi</u> gitmek (Para)
8132	<u>Tabanı (ayağı) yanmış it gibi</u> dolaşmak
8355	<u>Uhut dağı gibi</u> şişmek
8853	<u>Yüz aklıyla</u> (yüzünün akıyla) çıkmak (Bir işten)
8905	<u>Yüzünün akıyla</u> çıkmak
8896	<u>Yüzüne karşı</u> (söylemek)
8952	<u>Zıp diye</u> çıkmak

1.2.11.1.2.3.6. İsim Unsuru Bağlama Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3985	<u>Bir taşla iki kuş</u> vurmak
6007	<u>Hem camide hem kilisede</u> mum yakmak
7765	<u>Sapla samanı</u> (birbirine) karıştırmak
8402	<u>Üç nal ile bir ata</u> kalmak

1.2.11.1.2.3.7. İsim Unsuru Kısaltma Grubu Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

2831	<u>Ağza kilit</u> vurmak
2854	<u>Ağzına ağız</u> vermek
2860	<u>Ağzına bir ip</u> ölçmek

- 2861 Ağzına (önüne) bir kemik atmak
- 2862 Ağzına bir parmak bal çalmak
- 2866 Ağzına (diline) kira istemek
- 2869 Ağzına taş almak
- 2870 Ağzına tat bulaşmak
- 2876 Ağzından bal almak
- 2883 Ağzından laf almak
- 2885 Ağzında (yar)* yaş kalmamak
- 2921 Ağzı süt kokmak
- 2957 Akıllara durgunluk vermek (Akılları durdurmak)
- 2970 Akıntıya kürek çekmek
- 3164 Altmış altıya bağlamak
- 3278 Arık altından tarla bağışlamak
- 3286 Arka arkaya vermek
- 3362 Ata et, ite ot vermek
- 3442 Ayağına ip takmak
- 3444 Ayağına kara su inmek
- 3451 Ayağını berk basmak
- 3454 Ayağını denk almak
- 3622 Başa baş gelmek
- 3635 Baş aşağı gitmek
- 3637 Baş başa bırakmak
- 3638 Baş başa kalmak
- 3639 Baş başa (kafa kafaya) vermek

- 3653 Başıboş bırakmak (Birini)
- 3654 Başıboş kalmak
- 3671 Başına bir hal gelmek
- 3676 Başına çorap örmek
- 3678 Başına dert açmak
- 3682 Başına hal gelmek
- 3683 Başına iş (dert) açmak (çıkarmak),(iş çıkarmak)
- 3685 Başına karalar bağlamak
- 3693 Başında değirmen çevirmek
- 3695 Başında kavak yeli esmek
- 3700 Başından kaynar sular dökülmek
- 3753 Baştan kara gitmek
- 3918 Bir burnuna tuz, bir burnuna biber koymak
- 3919 Bir çekirdek geri kalmamak
- 3941 Bire bin katmak
- 3942 Birebir gelmek (ilaç)
- 3988 Bir yakadan baş çıkarmak
- 3989 Bir yastığa baş koymak
- 4008 Boğaz boğaza (gırtlak gırtlığa) gelmek
- 4092 Boyu boyuna, huyu huyuna uymak
- 4157 Burun buruna gelmek
- 4180 Cana can katmak
- 4184 Cana minnet bilmek
- 4447 Çizmeden yukarı çıkarmak

- 4507 Daldan dala konmak
- 4515 Damağına tat değmek
- 4667 Dilden dile dolaşmak
- 4679 Dili bir karış dışarı çıkmak
- 4694 Diline kira istemek
- 4819 Dört yanı deniz kesilmek
- 4938 Ekmeğini eline almak
- 4940 Ekmeğini kana doğramak.
- 4986 Elden ağza yaşamak
- 5010 El ele vermek
- 5036 Eli boş dönmeğ
- 5037 Eli böğründe kalmak
- 5054 Eli (böğründe) koynunda kalmak
- 5060 Elinden bir kaza çıkmak
- 5061 Elinden bir şey gelmemek
- 5065 Elinden hiçbir şey (uçan kuş, uçan kaçan) kurtulmamak
- 5066 Elinden iş çıkmamak
- 5440 Gırtlak gırtlağa gelmek
- 5639 Gözü açık gitmek
- 6221 İki eli böğründe kalmak
- 6383 İte ot, ata et vermek (İtin önüne ot, atın önüne et koymak)
- 6433 Kafa kafaya vermek
- 6464 Kâğıt üzerinde kalmak
- 6800 Kıssadan hisse (almak)

7249	<u>Nefes nefese</u> (gelmek)
7436	<u>Ölümlle burun buruna</u> gelmek
7502	<u>Pabucu ters</u> giydirmek
7553	<u>Parmağı ağızında</u> kalmak (Parmak ısırarak)
7667	<u>Renkten renge</u> girmek
7680	<u>Saati saatine</u> uymamak (Birin)
7702	<u>Saç saça baş başa</u> (dövüşmek)
8342	<u>Ucu ucuna</u> (gelmek)
8435	<u>Üstüne (üzerine) tuz biber</u> ekmek.
8463	<u>Üzerine tuz biber</u> ekmek
8896	<u>Yüzüne karşı</u> (söylemek)
8920	<u>Yüzü yazılı</u> kalmak (Bir şeyin)
8928	<u>Yüz yüze</u> bakmak
8929	<u>Yüz yüze</u> gelmek

1.2.11.1.2.3.8. İsim Unsuru Cümle Kuruluşunda Olan Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler

3120	Allah yarattı dememek
6534	Kan kusup kızılılık şerbeti içtim demek
3728	Başın sağ olsuna gitmek
5707	Gözün(ün) üstünde kaşın (Kaşın altında gözün) var dememek (Birine)
6418	Kabul olmayacak duaya âmin demek
6534	Kan kusup kızılılık şerbeti içtim demek
7000	Küçük dağları ben yarattım demek
7356	Olmayacak duaya âmin demek

8582 Yan yattı çamura battı (demek)

1.2.11.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, zarf fiil eki taşıyan bir fiille, asıl fiile yeterlik, ihtimal, yaklaşma, tezlik, süreklilik ve beklenmezlik anlamları katan “-bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-” yardımcı fiilleri getirilmek suretiyle yapılır (Karahan, 2005: 77). Deyimler sözlüğünde bununla ilgili 4 örneğe rastlamaktayız.

4761 Dizginleri salıvermek

6554 Kapıp koyuvermek

7089 Makaraları koyuvermek

7999 Su koyuvermek

1.2.12. KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER

Dilimizde çok sık kullandığımız bu sözler “...cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır” (Karahan, 2005: 79). Bu grupta iki isim bulunur. Birinci isim kimisinde iyelik; kimilerinde de hâl eklerinden birinin ekini alarak kısaltma öbeğini oluşturmaktadır. Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi” eserinde “isnat grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, yaklaşma grubu, uzaklaşma grubu ve vasıta grubu olarak isimlendirdiği kelime gruplarını “kısaltma grupları” üst başlığı altında incelemiştir. Ayrıca bu grupların dışında çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalmış “derinden derine, uzaktan uzağa, baş başa, baştan başa, el ele, omuz omuza” (Karahan, 2005: 83) gibi yapıların da birer kısaltma grubu olduklarını ifade etmiştir.

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi”nde kelime gruplarını incelediği bölümde “isnat grubu, datif grubu, genitif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, akkuzatif grubu” nu ayrı başlıklar hâlinde incelemiş bu grupların kısaltma grupları olabileceğini ifade ederek, bu grupların dışında kalan kısalmış yapıları doğrudan doğruya “kısaltma grupları” olarak isimlendirmiş ve bunlarla ilgili şu sözlere yer vermiştir:

“Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri

yoktur. Daha geniş bir gruptan kısalmış ve klişeleşmiş gruplardır. Sayıları pek fazla değildir. Gün aydın, güle güle, günden güne, baştan başa, o gün bugün, yan yana, sırt sırta, omuz omuza, baş başa, el ele, hâşâ huzur, git gide, baş aşağı, eller yukarı, ileri marş, sola çark, baş üstüne gibi gruplar böyle kısaltma gruplarıdır. Umumiyetle vurguları başta bulunur. İsnat, genitif, datif, lokatif, ablatif gruplarının da birer kısaltma grubu sayılabileceklerini yukarıda söylemiştik, burada tekrar hatırlatalım” (Ergin, 1998: 395) ifadelerini kullanmıştır.

Bu tespitlerden yola çıkılarak deyimlerde geçen 338 kısaltma grubu aşağıda gruplarına ayrılarak verilmiştir.

1.2.12.1. İsnat Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

2764	Adı sanı belirsiz
2837	Ağzı bir
2838	Ağzı bozuk
2839	Ağzı burnu yerinde
2840	Ağzı büyük
2841	Ağzı cıvık
2842	Ağzı çelikli (teneke kaplı)
2845	Ağzı gevşek
2846	Ağzı havada
2847	Ağzı kalabalık
2848	Ağzı kara
2849	Ağzı kilitli
2850	Ağzı kulağına yakın
2917	Ağzı pek (sıkı)

2918	Ağzı pis
2919	Ağzı sıkı
2922	Ağzı uğralı
2926	Ağzı yukarıda
2965	Akıl terelelli (Bir kişide)
2979	Aklı başında
2980	Aklı başından bir karış yukarı (yukarıda)
2991	Aklı gözünde
3081	Alımı tez
3129	Alını açık, yüzü ak
3140	Altı alay, üstü kalay
3142	Altı kaval, üstü şeşhane
3186	Ana baba bir (kardeşler).
3189	Ana bir (baba ayrı) (kardeşler).
3220	Anası sarmısak, babası soğan (Anan turp, baban şalgam)
3221	Anası yerinde
3224	Anka gönüllü
3306	Arkası pek
3307	Arkası sıra
3309	Arkası yufka
3393	Atı eşkin, kılıcı keskin
3430	Ayağı cıvık
3471	Ayağı uğurlu

3472	Ayağı üzengide
3579	Bağrı yanık
3584	Bahtı kara
3590	Baldırı çıplak
3625	Baş açık yalın ayak
3662	Başı dumanlı
3664	Başı göl, ayağı sal
3729	Başı önünde
3736	Başı yumuşak
3856	Bıyığı yelli
3882	Bini bir paraya
4081	Boynu bükük
4082	Boynu eğri (Birine karşı)
4099	Boyu sırk aklı kıvık (yılık)
4200	Can feda
4236	Canı pek
4239	Canı tatlı
4240	Canı tez (İçi tez) (Tez canlı)
4264	Cebi delik
4352	Çapıtı gümüşlü
4389	Çenesi düşük (çürük)
4390	Çenesi kuvvetli
4418	Çiçeği burnunda (çamuru karnında)

4645	Dışı hoca, içi baca
4646	Dışı kalaylı, içi alaylı
4688	Dili gll
4708	Dili uzun (zifir)
4713	Dili zifir
4725	Dini bütün
4809	Dört başı mamur
4830	Dumanı stnde
4931	Ekmeği bütün
4932	Ekmeği dizinde
5023	Eli aık
5024	Eli ağır
5033	Eli bayraklı
5034	Eli bol
5039	Eli (Eline) abuk
5040	Eli dar (darda)
5046	Elifi yznde, ekmeği dizinde
5048	Eli hafif
5053	Eli koynunda
5055	Eli kulağında
5056	Eli maşalı
5071	Eli ağır (eline ağır)
5074	Eli abuk (eline abuk)

5099	Eli pek
5100	Eli sıkı
5101	Eli sopalı
5102	Eli uz
5103	Eli uzun
5105	Eli yatkın (Bir işe)
5113	Eli yüzü düzgün
5166	Ensesi kalın
5212	Eteği belinde
5220	Eti, budu yerinde (etli butlu)
5246	Evi sırtında
5382	Geçmişî kandili (kınalı)
5454	Göbeği biriyle bağlı (beraber kesilmiş)
5486	Gönlü bol (gani)
5488	Gönlü büyük
5494	Gönlü kara
5509	Gönlü (gözü) tok
5613	Gözleri çekik
5637	Gözü aç (açgözlü)
5638	Gözü açık (Açık gözlü)
5644	Gözü bağlı
5647	Gözü dar
5648	Gözü dışarda

5655	Gözü gönlü tok
5661	Gözü kapalı
5663	Gözü kara
5666	Gözü keskin
5671	Gözü küllü
5714	Gözü pek,(Gözü kara), (Pek gözlü)
5716	Gözü sulu
5718	Gözü tok
5859	Hali vakti yerinde
5953	Hava hoş (Birine göre)
5960	Havası şaş
6134	İçi dar
6136	İçi dışı bir
6186	İçi tez
6226	İki gözü iki çeşme
6236	İki ucu boklu değnek
6264	İmi bir (İkisinin imi bir)
6277	İniş aşağı
6439	Kafası (başı) dumanlı
6516	Kanı ağır
6517	Kanı bozuk
6529	Kanı sıcak
6593	Karı ağızlı

6602	Karnı (yüreği) burnunda
6603	Karnı (yüreği) geniş
6609	Karnı tok sırtı pek
6740	Keyfi bozuk (yok)
6752	Kıçı kırık
6915	Kulağı delik
6916	Kulağı (süngüsü) düşük
6917	Kulağı kirişte
7126	Mayası bozuk (Sütü bozuk)
7166	Mezhebi geniş
7307	Niyeti bozuk
7399	Osuruğu cinli
7444	Ölüsü (geçmiş) kandilli (kınalı)
7497	Özü sözü bir
7508	Paçası düşük
7592	Perdesi yırtık
7643	Pupa yelken
7700	Saçı uzun aklı kısa
7764	Sapı silik
7862	Sırtı pek
7864	Sırtı yufka
7894	Sofrası açık (Ekmeğine koç)
8048	Süngüsü düşük

8065	Sütü bozuk
8067	Sütü sümüğü pak
8152	Tahtası eksik
8255	Tezkiyesi bozuk
8269	Tıgı teber şahı merdan (levent)
8324	Tuzu kuru (sabunu sarı)
8334	Tüyü bozuk
8380	Uykusu ağır
8551	Yalımı alçak
8567	Yanı başında
8686	Yeri yurdu belirsiz
8710	Yıldızı dişi
8711	Yıldızı düşük
8827	Yüreği katı
8845	Yüreği yaralı
8846	Yüreği yufka
8870	Yüzü ak
8871	Yüzü asık
8872	Yüzü berk
8878	Yüzü kara
8911	Yüzü pek
8912	Yüzü sıcak
8915	Yüzü soğuk

- 8921 Yüzü yerde
8922 Yüzü yok
8923 Yüzü yumuşak

1.2.12.1.1. Tamlananı Belirtisiz İsim Tamlamasından Oluşan İsnat Grubu

- 6133 İçi cıfit (ty) çarşısı (tn)
6149 İçi kan (ty) kuyusu (tn)

1.2.12.2. Yükleme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

- 4918 Efradını cami, ağyarını mani
7099 Malumu ilam

1.2.12.3. Yönelme Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

- 2812 Ağızlara layık
2833 Ağza tat, boğaza feryat
2867 Ağzına (ağızlara) layık
2958 Akıllara ziyan
2973 Akla yakın
2974 Akla zarar (Akıllara ziyan)
3046 Alacağına şahin, vereceğine karga
3092 Ali'ye edik, Veli'ye düdük
3437 Ayağına çabuk
3561 Babana rahmet
3673 Başına buyruk
4015 Boğazına düşkün

4186	Cana yakın
4218	Canına minnet (Böyle bir şey onun)
4394	Çeneye kuvvet
4659	Dikine tıraş
4673	Dile kolay
4695	Diline yörük
4736	Dişe dokunur
4771	Doğduğuna pişman
4935	Ekmeğine koç (yiğit/yavuz)
+5079	Eline sağlık
5223	Etine dolgun
5251	Evlere şenlik
5860	Halka dönük
5929	Hatırına bal, yağ
5989	Hayra alamet
7294	Nev' i şahsına münhasır
7448	Ömrüne bereket
7891	Size ömür, (Siz sağ olun)
8034	Suyuna tirit
8058	Sürüsüne bereket
8105	Şeytan kulağına kurşun
8130	Tabana kuvvet
8135	Taban tabana zıt

8412 Üstüme iyilik sağlık

8437 Üstüne üstlük

8469 Üzerinize afiyet

1.2.12.4. Bulunma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3242 Arada bir

3514 Ayda yılda (âlemde) bir

3878 Binde bir

3879 Bin derde deva (Her derde deva)

4349 Çantada (torbada) keklik

4595 Denizde balık

4596 Denizde kum, onda para

4627 Devede kulak

4980 Elde bir

6210 İki arada bir derede

6218 İkide bir (birde)

6220 İki ekmek arasında bir dilim peynir

6789 Kırk yılda bir

7373 On parmağında on hüner (marifet)

7374 On parmağında on kara

7451 Ömürde bir

7905 Solda sıfır

8294 Torbada keklik

8812 Yükte hafif pahada ağır

1.2.12.5. Uzaklaşma Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3167 Alttan ala

3513 Aydan arı, gündən (sudan) duru

3748 Baştan aşağı (A'dan Z'ye kadar), (Baştan ayağa), (Baştan başa)

3773 Bedavadan ucuz

4031 Boktan künet

4130 Bundan böyle

4470 Çöpten çelebi

4849 Düğün aşı savulduktan sonra

4864 Dünden razı (hazır)

4988 Elden ayrıkısı

5250 Evlerden (işitenlerden) uzak (ırak)

6123 İç güveysinden hallice

6159 İçinden pazarlıklı

6230 İki rahmetten biri

6352 İşitenlerden uzak

6429 Kafadan gayrı müsellağ

6430 Kafadan kontak

6431 Kafadan sakat (Kafadan gayrı müsellağ), (Kafadan kontak)

6657 Keçeden topuz

7483 Öteden beri, (İleriden beri)

7985	Sudan cevap (bahane)
7986	Sudan ucuz
8391	Uzaktan merhaba
8561	Yandan çarklı

1.2.12.6. Vasıta Grubundan Oluşan Kısaltma Grupları

3669	Başımınla beraber
4133	Bununla birlikte (beraber)

1.2.12.7. Diğer Kısaltma Grupları

2691	Aç acına
2708	Açıktan açığa
2766	Adlı adıyla(Adlı adınca)
2801	Ağızdan ağıza
3034	Akşam ahıra, sabah nahıra (çayıra)
3138	Alt alta, üst üste
3285	Arka arkaya (Peş peşe)
3321	Art arda
3744	Başlı başına
3750	Baştan ayağa
3751	Baştan başa
3824	Beş aşağı beş yukarı
3908	Bir baştan (uçtan) bir başa (uca)
3954	Biri eşikte, biri beşikte

3957	Birinden biri
4032	Boku bokuna (Pisi pisine)
4068	Boşu boşuna
4077	Boydan boya
4079	Boylu boyunca
4113	Bugünden yarına
4115	Bugüne bugün
4169	Bütün bütüne
4189	Can cana, baş başa
4535	Darı darına
4593	Dengi dengine
4614	Derinden derine
4755	Diz dize
4821	Dudak dudağa
5008	El elde baş başta
5009	El ele
5044	Elifi elifine
5126	Eller yukarı
5415	Geriden geriye
5423	Gerisin geri
5450	Gizliden gizliye
5471	Göğüs göğüse
5592	Göze göz dişe diş

5737	Gücü gücüne, (darı darına)
5766	Günden güne (Gün günden), (git gide)
5782	Gün günden
5789	Günü birliğine
5790	Günü gününe
5885	Hanım hanımcık
5906	Harfi harfine
6131	İç içe
6192	İçten içe
6269	İnceden inceye
6392	İyiden iyiye
6424	Kadın kadıncık
6617	Karşı karşıya (Göğüs göğüse)
6693	Kendi kendine
6771	Kıran kırana
6802	Kıtı kıtına
6830	Kim kime dum duma
6899	Körü körüne
6946	Kulaktan kulağa
6967	Kuru kuruya
7282	Nereden nereye?
7310	Noktası noktasına
7363	Omuz omuza

7606	Peş peşe
7618	Pisi pisine
7679	Saati saatine
7828	Sıcağı sıcağına
7910	Soluk soluğa
8392	Uzaktan uzağa
8398	Uzun uzadıya
8399	Üç aşağı beş yukarı (Beş aşağı beş yukarı)
8448	Üst üste
8580	Yan yana
8602	Yarı yarıya
8632	Yediden yetmiş
8688	Yerli yerinde
8973	Zoru zoruna

1.2.13. KALIP SÖZLER

3539	Az buçuk
3543	Az daha
3852	Bırak ki
4584	Demek ki
5242	Evet efendimci
5674	Gözün aydın
5873	Ham hum şaralop
6476	Kaldı ki

7210	Nane molla
7238	Neden sonra
7242	Nedir ki
7261	Ne ki
7280	Nerede kaldı ki
7292	Ne var ki, (Ne ki), (Nedir ki), (Şu kadar ki)
7348	Ola ki
7446	Ömrü billah
7491	Öyle ise (öyleyse)
7492	Öyle ya
8116	Şöyle bir
8119	Şöyle ki
8122	Şu kadar ki
8699	Yeter ki

1.2.14. KAFİYELİ SÖZLER

4262	Cart kaba kâğıt
4960	Ekten pükten deli kıza kaftan
6293	İp ipullah sivri külah
6679	Keme bite yumma sata
6764	Kılık kıyafet, köpeklere ziyafet
7263	Neler de neler maydanozlu köfteler
8161	Tamtakır, kuru bakır
8266	Tırhallı bir hallı

8651 Yel yeperek yelken kürek

1.2.15. FARŞA TAMLAMALAR

2988 Akl-ı evvel

3782 Belayı berzah

4925 Ehven-i şer

5207 Eşref-i saat

5845 Hakk-ı sükût

5900 Harc-ı âlem

5921 Haşa huzurdan

5966 Hayâl-i ham

6093 Hükümü karakuşi

6100 Hüsnü kuruntu

8050 Sürçü lisan

1.2.16. Diğerleri

6819 Kız oğlan kız

7678 Saat başı galiba

8909 Yüzünüze güller

BÖLÜM 2

CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.1. CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ TANIMLAR

Türk dil bilgisi yazarları tarafından çok sayıda cümle tanımı yapılmıştır. Bu tanımların hemen hemen hepsinde ortak olan kısım cümlenin “yargı bildirme” görevinin olduğudur. (Banguoğlu, 2004: 50-522; Ergin, 1998: 398; Gencan, 2001: 100; Ediskun, 2004: 322; Hatipoğlu, 1972: 99; Şimşek, 1987: 16; Karahan, 2005: 9). Cümlenin yargı bildirme özelliği üzerinde hemfikir olan yazarlar, cümle ögelerinin neler olduğu ve hangi ögelerin nasıl belirlenmesi gerektiği konusunda farklı düşünceler ileri sürmüşlerdir.

Muharrem Ergin cümle ögelerini “fiil, fail, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf” olarak belirler. (Ergin, 1998: 398-401).

Ergin cümlede görev yapan unsurları sadece işlevlerine göre değil, çekimli olup olmamalarına göre de değerlendirir. Cümlede yer alan ögelerin aldıkları ekler, çoğu zaman belirleyici olmaktadır. Yazarın özne (fâil), nesne ve yüklem (fiil) konusundaki görüşleri dil bilgisinde kabul gören görüşlerdir. Ancak yer tamlayıcısı ve zarf konusundaki görüşleri ise işlevi ön plana alan dilciler tarafından eleştirilmiştir. Ergin, yaklaşma (+A), bulunma (+DA) ve ayrılma (+DAn) hâli eklerinden birini alan bir cümle ögesini zaman da bildirse zarf saymamaktadır. Bu eklerden birini alan ögenin yer tamlayıcısı olduğu görüşündedir. Buna göre, zarf çekimsiz bir cümle ögesidir ve bir unsurun zarf olabilmesi için zaman, tarz, sebep vb. bildirmesi yeterli olmayıp, çekimsiz olması gerekir. Ergin, cümle içerisinde yer alan ünlemleri ve bağlaçları da cümle dışı unsur sayar. Cümle ögeleriyle ilgili bu değerlendirmeler bazı söz dizimi yazarları tarafından da kabul görür (Karaörs, 1993: 36; Erkul, 2004: 24-42)

Tahir Nejat Gencan cümlede üç ana unsurun varlığından söz eder. Bunlar *özne, yüklem ve tümleçlerdir. Tümleçler dört türdür: 1. Düz Tümleç 2. Dolaylı Tümleçler 3. İlgeç Tümleçleri 4. Belirteç Tümleçleri* (Gencan, 2001: 103-123). Gencan da Ergin gibi hâl ekli unsurları zaman, tarz, durum da bildirsel *dolaylı tümleç* sayar (Gencan, 2001: 125-130). İki yazarın ayrıldıkları nokta *ilgeç tümleç*dir. Gencan, Ergin’in zarf kabul ettiği ögeyi, edat olarak yüklemle bağlanan unsurları ilgeç tümleci

sayar. Pek çok dilci Gencan'a katılır ve eserinde "edat / ilgeç tümleci"ni işler (Ediskun, 2004: 362; Burdurlu, 1967: 17-49; Hatipoğlu, 1972: 128-129; Kükey, 1975: 47; Eker, 2003; 353-358).

Rasim Şimşek, cümlede beş tür unsur bulunduğunu ifade eder ve bunları cümledeki geliş sıralarına göre şu şekilde verir: "*özne, belirteç tümleci, dolaylı tümleç, nesne, yüklem*" (Şimşek, 1987: 46). Yazarın kabulleri Ergin'e yakındır. Şimşek de yaklaşma (+A), bulunma (+DA) ve ayrılma (+DAn) hâli eklerinden birini alan öğeleri zaman ve tarz bildirseler bile *dolaylı tümleç* saymıştır (Şimşek, 1987: 121).

Leyla Karahan *özne, yüklem, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf* olarak cümle unsurlarını belirler. Cümleye ilave edilen unsurları cümle dışı unsur kabul eder (Karahan, 2005: 13-37). Karahan öğeleri belirlerken hem eki hem işlevi göz önünde bulundurur. Yazarın *yer tamlayıcısı ve zarf* değerlendirmeleri Ergin ve Şimşek'ten farklıdır : "Yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma eki taşıyan tarz, zaman ve miktar zarflarının yer tamlayıcısı olmadığı unutulmamalıdır " ifadesini kullanır (Karahan, 2005: 30). Delice de eserinde L. Karahan'ın bu değerlendirmesine katılır ve bu yapıdaki öğeleri *zarf tümleci* kabul eder (Delice, 2003: 140).

Görüldüğü üzere, her ne kadar akademik yayınlarda cümle öğeleri konusunda araştırmacılar arasında önemli fikir ayrılıkları olsa da yüklem, özne ve nesne konusunda bir fikir ortaklığı da bulunmaktadır. Böylelikle yüklem yerinin belirleyici olması cümle yapısındaki deyimlerin tasnifini kolaylaştırmıştır.

2.2. CÜMLENİN YAPISIYLA İLGİLİ SINIFLANDIRMALAR

Cümle çeşitlerini sınıflandırmadan önce dil bilimi yazarlarının cümleleri nasıl sınıflandırdıkları ve bu sınıflandırmada ortak olarak kullandıkları kıstaslara bakılmıştır. Bu kıstasları şunlardır: Yapılarına göre cümleler, cümledeki yüklem türüne göre, cümledeki yüklem yerine göre, anlamlarına göre cümleler.

Yapılarına göre cümle çeşitleri konusunda dil bilimi yazarlarının farklı tasniflere yer verdikleri görülmektedir. Öncelikli olarak bu farklılıklara bir bakılması gerekmektedir.

Tahsin Banguoğlu: Basit cümle, birleşik cümle (tümleme birleşik, karmaşık birleşik) (Banguoğlu, 2004: 531-586).

Tahir Nejat Gencan: 1.Yalınç tümce, 2. Bağımsız önermelerden birleşmiş tümce, 3. Bileşik tümce (Temel önerme, yan önerme, girişik tümce, ara önerme.) (Gencan: 2001: 146-166).

Haydar Ediskun: Basit, bileşik (Ediskun, 2004: 379-387).

Vecihe Hatipoğlu: Yalın, birleşik, ara tümce, girişik, sıralı, devrik, kesik (Hatipoğlu, 1972: 143-181).

Mazhar Kükey: 1.Yalın. 2. Bileşik (Girişik-bileşik, şartlı bileşik, “ki” bağlaçlı bileşik, eksilteli, iç içe bileşik.) 3. Bağımsız bileşik (Sıra, bağlı) (Kükey, 1975: 259-326).

İ. Zeki Burdurlu: Basit, birleşik, sıralı, bağlı (Burdurlu, 1967: 54-127).

Metin Karaörs: Basit cümle, birleşik cümle (şartlı, ki’li, iç içe) (Karaörs, 1993: 45).

Ahmet Beserek: Basit, birleşik, sıralı (Beserek, 1991: 47-53).

İbrahim Delice: Yapılışlarına göre: Basit, birleşik (girişik-birleşik, iç içe, ki’li) (Delice, 2003:142-146).

Süer Eker: Basit, birleşik, sıralı, bağlı (Eker, 2003: 380)

Muharrem Ergin: Basit cümle, birleşik cümle (Şartlı birleşik, ki’li birleşik, iç içe birleşik) (Ergin, 1998: 404-405).

Ergin, Türkçede daha çok basit cümlelerin kullanıldığını, bu tür cümlelerin de tek yükleme sahip cümleler olduğunu ifade ettikten sonra birleşik cümlelerin bir asıl cümle ve onun anlamını tamamlayan bir ya da birden fazla yardımcı cümleden oluştuğunu söyler. Yazar üç tür bileşik cümleyi şu şekilde ifade eder:

- Şartlı birleşik cümle: *Hava güzel olursa biz yarın gezmeğe gideceğiz.*
- Ki’li birleşik cümle: *Baktım ki gelmiyorsun. Görüyorum ki çalışmıyorsun.*
- İç içe birleşik cümle: *Buraya gel dedi* (Ergin, 1998: 404-406).

M. Ergin’in bu sınıflandırması pek çok dil bilgisi yazarı tarafından kabul görmüş ve kullanılmıştır.

Rasim Şimşek: Yalın, bileşik (girişik, kaynaşık, koşullu), sıralı, ilgi, kesik, ara tümce (Şimşek, 1987: 243-320).

- Yalın tümce: İçinde tek yargı bulunan cümlelerdir: *Konya bozkırın tam çocuğudur.*
- Bileşik tümce: İçinde eylemsilerin, şart cümlesinin bulunduğu cümlelerdir. M. Ergin’in iç içe birleşik cümle saydığı cümleler de bu

bölümde incelenir: *Türbenin içine girmek bir imtiyazdır.* (girişik tümce), *“Aman buradan kaçalım, dedim”* (kaynaşık tümce), *Hükûmet bağlamazsa, Meclis bağlar!* (Koşullu tümce)

- c. Sıralı tümce: Bağlaçlar ya da noktalama işaretleriyle sıralanan cümlelerdir: *Nihayet eve ulaştılar, kapıyı ihtiyar hanım açtı, evde gergin bir hava vardı.*
- d. İlgi tümcesi: ki’li cümlelerdir: *Sandım ki uzaklaştı yağan kar ve karanlık.*
- e. Kesik tümce: Öğeleri eksik olan cümlelerdir: *Sen, öksüz vatan, sen! Sevdalı ana!..*
- f. Aratümce: Açıklayıcı cümlelerdir: *Cihan yıkılsa, emin ol, bu cebhe sarsılmaz* (Şimşek, 1987: 244-320).

Leyla Karahan kitabının ilk altı baskısında yapı bakımından cümleleri: Basit, birleşik (şartlı birleşik, iç içe birleşik), sıralı, bağlı olarak ayırmıştır (Karahan, 1999: 61-67).

Karahan, kitabının ilk baskılarında şu sınıflamayı yapar:

- a. Basit cümle: T.N. Gencan ve R. Şimşek’in birleşik kabul ettiği, içerisinde isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleleri basit kabul eder: *Sıcak yaz aylarını geçirmek için deniz kenarlarına, kırlara, tepelere kaçanlar, şimdi birer birer kışlıklarına dönüyorlar.*
- b. Birleşik cümle: *Bir ay evvel sözümü dinleseydi, başına bu felaket gelmeyecekti.* (şartlı birleşik cümle), *Şark için “Ölümün sırrına sahiptir” derler.* (iç içe birleşik cümle)
- c. Bağlı cümleler: *Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.* (ki’li bağlı cümle). *Hava bulutlu ve durduğumuz tepe rüzgârlı idi.* (Diğer bağlama edatlarıyla kurulu olanlar)
- d. Sıralı cümleler: Ortak öğeler ve eklerle sıralanmış cümleler topluluğudur: *Sarı çiçeğin saçları yolunmuş, kana bulanmıştır* (Karahan, 1999: 61-67).

Ancak yazar, eserinin yedinci baskısındaki tasnifinde “yapı bakımından cümleler” bölümünü çıkarıp “cümlelerin bağlanma şekilleri” ni eklemiştir (Karahan, 2005: 85-95). Çalışmamızdaki sınıflama Karahan’ın kitabının 9. baskısı esas alınarak hazırlanmıştır. Buna göre sınıflandırma şöyledir:

Cümlelerin bağlanma şekilleri: Bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, ortak kip / şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler (Karahan, 2005: 85-95).

Dil bilimcilerin cümle sınıflandırmalarında ilk olarak basit cümledeki farklılıkları anlatmak gerekmektedir. Basit cümle, yüklem bulduğu bir tek kesin yargısı olan, “tek predikatlı” cümlelerdir (Ergin, 1998: 404) . M. Ergin, L. Karahan, İ. Cemiloğlu, M. Karaörs, S. Eker gibi araştırmacılar fiilimsilerin yardımcı cümle kuramayacakları görüşündedirler, bu nedenle yapısında fiilimsi bulduran cümleleri basit cümle içerisinde incelerler. Birleşik cümlelerin çekimli fiile sahip iki cümleden oluştuğunu düşünen ve dış yapıyı ön plana çıkaran bu dilcilere göre “cümlemsi, tümcemi, fiilimsi” adı verilen bu unsurlar çekimli fiil özelliği göstermedikleri için yargı bildirmez, bu nedenle yardımcı cümle olamaz (Zülfikar, 1995: 643-648; Karaörs, 1995: 21-30)

. **Mecdut Mansuroğlu** bunu şu şekilde ifade eder:

“...bilindiği gibi türkçede aslında şart cümlesi dışında yardımcı cümle yoktur. Başka dillerin yardımcı cümle ile bildirdiklerini türkçe zengin isim-fiilleri (participium) ve zarf-fiilleri (gerundium) ile yani çekimli fiil (verbum finitum) veya bildirici (praedicatum) sayılamayacak unsurlarla karşılar” (Mansuroğlu, 1955: 59).

İkinci olarak birleşik cümleye bakmak gerekirse Türkçe yapısı gereği birleşik cümle yapısından kaçan bir niteliğe sahiptir. Lakin yüzyıllarca Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmış olması bir çeşit birleşik cümle yapısı kazanmasını sağlamıştır. Birleşik cümle esas olarak bir temel cümle ile onu anlam ve görev yönüyle tamamlayan bir veya daha fazla yan cümleden oluşmaktadır. (Ergin, 1998: 404)

İçinde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil bulunan cümleleri bir grup dilci birleşik cümle kabul etmektedir: T. Banguoğlu (karmaşık birleşik), T. N. Gencan, (bileşik tümce), H. Ediskun, (girişik tümce), H. Dizdaroğlu, (girişik tümce), V. Hatipoğlu, (girişik-bileşik), K. Bilgegil, (girişik-bileşik), R. Şimşek (girişik tümce), M. Kükey (girişik bileşik).

“...sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiiller”, yarım yargı bildiren sözcüklerdir. Yüklem görevi yan cümle olarak nitelendirdiğimiz bu yarım yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı basit değil birleşik cümledir.

Şeklindeki değerlendirme "yargı" kavramı ile uyuşmamaktadır. "Çünkü bir kelimedeki yargı ya vardır, ya da yoktur. İsim fiil, sıfat fiil, zarf fiiller, yargı bildirmeyen, cümlede isim, sıfat, zarf görevi yapan kelimelerdir. Bundan dolayı yüklemde de yan yargıları sonuca bağlamak gibi bir görevi olamaz" (Karahana, 2005: 53-59).

Türk gramer geleneğinde Türkçenin aslî birleşik cümlesi olarak kabul edilen ve yapısında şart cümlesi bulunan cümleler *şartlı birleşik cümle* olarak adlandırılır. (Ergin, 1998: 405) Ancak son yıllarda şart cümleleri ile ilgili olarak farklı yorumlar yapılmıştır. Şart cümlesinin tek başına yargı bildirmediğini savunan bazı dilciler, -sA şart ekinin zarf-fiil eki olduğunu ifade etmiş ve yapısında şart eki bulunan ve birleşik cümle kabul edilen cümlelerin de *basit cümle* sayılması gerektiğini de savunmuşlardır (Gülsevin, 1990: 277-278). Şart eki ile kurulmuş bir kelime veya kelime grubu tıpkı fiilimsilerde olduğu gibi yargı anlamı taşımamaktadır. Cümlede zarf görevi görerek anlamı tamamlayan bir unsur olarak yer alır (Karahana, 2000: 20). Bu nedenlerle "tek yargı" taşıyan cümlelerin içinde yer aldığı için şart eki taşıyan cümlelerle kurulmuş deyimler de basit cümlelerin içinde yer alacaktır.

Ergin'in bağımsız bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer alarak yan cümlelerin genellikle nesne görevinde kullanıldığı cümleler şeklinde ifade ettiği iç içe birleşik cümleler (Ergin, 1998: 406) de tek bir yargıya dayanan, isim değeri taşıyan iç cümlelerin, yüklemi çeşitli yönlerden tamamlamasıyla oluşmuş basit bir cümledir. Cümle yüklem üzerine kurulu olup onu tamamlayan unsurlarla şekillenir ve bu tamamlayıcı unsurlar cümlede birer isimdir. (Karahana, 2005: 10)

Dil bilimcilerin bu tasnif karmaşası sürmeye devam etse de tezde Leyla Karahana'nın sıralaması esas alınarak cümleler tasnif edilmiştir. Ancak önce basit cümle yapısındaki deyimler verilmiş, sonra deyimler bağlanma şekillerine göre incelenmiş, son olarak da yüklem türü, yeri ve anlamına göre tasnif edilmiştir.

2.2.1. BASİT CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

Yukarıda belirtmiş olduğumuz tanımlardan yola çıkarak inceleme yaptığımız sözlükte basit cümle yapısında 561 deyim bulunmuştur. Basit cümle yapısına sahip deyimlerde en fazla deyim 'A' harfinde; en az ise 'C, V, Z' harflerinde rastlanılmıştır.

- 2673 Abbas yolcu.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2732 Adamlık sende kalsın
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2844 Ağzı dili yok.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belliydi.
- 2908 Ağzının perhizi yok.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2932 Ahım şahım (bir şey) değil.
- 2948 Akıl bu ya!
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 3000 Aklına şaşayım.
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.
- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3045 Alaca dana ak buzağı sade sizde mi var?

- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3048 Alacağı olsun.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3066 Aldı fitili.
- 3071 Âleme talih, bize k r Salih mi?
- 3072  lemi var mı?
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu.
- 3094 Al k lahımı, eyvallahı içinde.
- 3097 Allaha ısmarladık.
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın.
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah'ını seven tutmasın.
- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3116 Allah unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “ y r  ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.

- 3131 Alnını karışlarım.
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3200 Anan güzel mi?
- 3206 Anası kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3226 Anladımса Arap olayım.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi.
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3343 Aşağı kurtarmaz.

- 3354 Aşına, çıktı ocak başına.
- 3361 Aş yesem kaşığımda çıkar.
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yükürkse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3502 Aya "sen doğma ben doğuyorum" der.
- 3508 Ayaz paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, omu da şeytan komaz.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3544 Az değil.
- 3574 Bağdat harap.

- 3587 Baksan a!
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3607 Bana ne?
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu.
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.
- 3820 Bereket versin.

- 3821 Berhudar ol.
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3947 Bir gömlek aşağı.
- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok üstün bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4056 Boru mu?
- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.

- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4112 Bugünden tezi yok.
- 4114 Bugün dünden güzelsin. (dedik, yine yaranamadık)
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4123 Buldun bal alacak çiçeği.
- 4124 Bulgurlu' ya gelin mi gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.
- 4162 Buyrun cenaze namazına.
- 4196 Can dermanı mı?
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4243 Canı yok mu?
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapar?
- 4311 Cim karnında bir nokta.

- 4327 Çabası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı
- 4376 Çek arabanı.
- 4383 Çekiver kuyruğunu.
- 4396 Çengelde kokmuş etim yok.
- 4401 Çevir kaz(1) yanmasın.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4504 Dahası var.
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4583 Deme gitsin.
- 4585 Demem o değil.
- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.

- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Dişinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4752 Diyecek yok.
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.

- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu "gelin beni Gerede' de bulun" demiş.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5267 Eyyam ola.

- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5351 Fülusu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun.
- 5386 Geçti Bor' un pazarı. (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5445 Girmedeği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.

- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5888 Hani yok mu?

- 5917 Hasta, çorbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6261 İmanı yok.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.

- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6365 İş ola.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6377 İş yok. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6381 İte atsan yemez.
- 6391 İt yese kudurur.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.

- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6573 Karadeniz' de gemilerin mi battı?
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok. (bu sözlere)
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6645 Kazan kazana kara demiş. (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede.(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6824 Kim bilir.

- 6825 Kime ne?
- 6828 Kimin arabasına binerse onun (ty) türküsü (tn) nü çağırmaq.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.
- 6925 Kulağı elinde!
- 6936 Kulakları çınlasın.
- 6956 Kurban olayım.
- 6975 Kuş mu konduracak?
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 7005 Külahıma anlat.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7039 Lafı mı olur?
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7048 Laf söyledi balkabağı.
- 7050 Laf yok.
- 7062 Lamı cimi yok.
- 7120 Maşallahı var.
- 7125 Mavi boncuk kimde?
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.

- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7231 Ne çıkar?
- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7265 Neme lazım.
- 7266 Ne mene?
- 7269 Ne olacak.
- 7271 Ne olur.
- 7273 Ne olursunuz.

- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7277 Nerede bu bolluk?
- 7281 Nereden esti?
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7291 Ne üstüme lazım.
- 7298 Ne yazar.
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7347 Olacak gibi değil.
- 7350 Olan oldu.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7361 Olur şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7445 Ölüsünü öp.

- 7457 Önünde ardında gidilmez.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7725 Sağlam ayakkabı değil.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.

- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılr.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.

- 7890 Sizden iyi olmasın.
- 7892 Siz siz olun.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7921 Sormak ayıp olmasın.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7965 Sözüm ona.
- 7966 Sözü mü olur?
- 7971 Sözünü balla kestim.
- 7981 Söz yok.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş
- 8012 Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
- 8014 Suratından düşen yüz parça.
- 8032 Suyu mu çıktı?
- 8033 Suyuna pirinç haşlanmaz.
- 8037 Suyu nereden geliyor?
- 8047 Süngüsü depreşmesin.
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8078 Şakası yok.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense körde de kurtul.
- 8091 Şekerin suya mı düştü.

- 8092 Şen olasin Halep şehri.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8109 Şimdiden tezi yok.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8128 Şüyu vukuundan beter.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır)
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8207 Tekin değil.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8289 Toprağına ağır gelmesin.

- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8325 Tükürüğü koyulaşmış.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.
- 8359 Umurunda değil.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8443 Üstüne yok.
- 8485 Ver elini (falan yer).
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8494 Vur abalıya.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8520 Yağma yok.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.

- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş
- 8584 Yapmak varmış.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8645 Yeler onmaz. (eve gelmez)
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik.(Birinde)
- 8852 Yürü ya kulum demiş. (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyle silinmiş.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.

- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8889 Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8955 Ziftin pekini yesin.
- 8966 Ziyade olsun.
- 8971 Zorun ne?

2.2.2. BAĞLANMA ŞEKİLLERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.2.1. Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Bazı araştırmacıların (T. N. Gencan, R. Şimşek, S. Eker vb.) birbirine bağlaçlar ve noktalama işaretleriyle bağlanan cümleleri *bağlı cümle* ve *sıralı cümle* adlarıyla “yapı bakımından cümleler” bölümünde incelediği görülmektedir (Fidancı, 1995: 1315-1324; Gece, 1998: 337-339). Ancak bazı dilciler bu tür cümleleri yapı bakımından cümleler bölümünde incelemeyiz. Bu cümleleri “bağlanışlarına göre cümleler” adı altında incelenebileceğini, çünkü tek bir cümleden değil, “cümleler topluluğu”ndan söz edilebileceğini savunurlar (Ediskun, 2004: 386-387; Delice, 2003: 146-148; Karahan, 2005: 85).

Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu sayede aralarında anlam ilişkisi bulunan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. İncelemede bu tür deyimler ‘ki’ bağlama edatı “ve” bağlama edatı bir de diğer bağlama edatlarıyla bağlananlar olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

2.2.2.1.1. “Ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Türkiye gramerciliğinde ki’li cümleler çoğunlukla birleşik cümle bölümünde incelenmektedir. Ancak bazı eserlerde bu yapıdaki cümleler birleşik cümle olarak kabul edilmemiş, farklı adlar altında birleşik cümlelerden ayrılarak incelenmiştir (Ediskun, 2004: 388; Şimşek, 1987: 302)

Ki bağlama edatı, cümleler arasında bağlantıyı sağlayan en işlek edattır. Ki edatı bu bağlantıyı yaparken sıralama, açıklama, karşılaştırma, sebep-sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar. Ana cümlenin başta olduğu bu yapılar Farsçanın etkisi ile dilimize geçmiş olup Türkçenin söz dizimi kuralına uygun değildir. Bazı örneklerde ise bunu yapmaz Türkçenin yapısına uydurur. 7 deyim bu cümle yapısındadır.

- 3075 Al giymedim **ki** alınayım.
4429 Çiğ yemedim **ki** karnım ağrısın
7428 Ölmüş eşek arıyor **ki** nalını söksün.
7478 Ört **ki** ölem.
7737 Sakalım yok **ki** sözüm dinlensin.
7772 Sarmısak yemedim **ki** ağzım koksun.
7895 Soğan yemedim **ki** ağzım koksun.

2.2.2.1.2. “Ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

İki veya daha fazla cümlenin “ve” edatı ile sıralama, sebep-sonuç gibi anlam ilişkileri kurarak bağlandığı cümlelerdir (Karahana, 2005: 87). Deyimlerde örneğine rastlanılmamıştır.

2.2.2.1.3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Cümleler arasında farklı anlam bağlantıları kuran ayrı yapılarda birçok bağlama edatına rastlamaktayız (Karahana, 2005: 89). Sözlükte de 47 deyim bu gruba girmiştir. ‘de, ama, hem...hem..., ne...ne..., bağlama edatlarıyla kurulu deyimlerin olduğu tespit edilmiştir.

- 2754 Adımı güveç koy **amma**, ocak üstüne koyma.
- 3555 Az ye **de** uşak tut.
- 3558 Baba **değil**, tırabzan babası
- 3592 Bal dök **de** yala.
- 3807 Benim de adım Yakup **ama** o kadar uzun değil.
- 3929 Bir **değil**, beş **değil** Hakk' a yarar iş **değil**.
- 3971 Bir mum al **da** derdine yan.
- 3937 Bir donu var kırmızı; **kâh** anası giyer **kâh** kızı.
- 4063 Boşan **da** semerini ye.
- 4179 Cami yıkılmış **ama** mihrap yerinde.
- 4331 Çalı idi çırpı idi evim idi **ya**, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi **ya**.
- 4565 Deli bir **değil** ki bağlayasın; ölü bir **değil** ki ağlayasın.
- 4626 Deve **değil** ki yedi yerinden boğazlansın
- 4706 Dili olsa **da** söylese.
- 4852 Düğün **değil**, bayram **değil**, eniştem beni niye öptü.
- 5179 Eser **ama** yağmaz.
- 5270 Ez ez **de** suyunu iç.
- 6008 **Hem** dileniyor, **hem** keşkülü ardında tutuyor.
- 6009 **Hem** kaçar, **hem** davul çalar.
- 6010 **Hem** kaçar **hem** kuyruğu dik tutar.
- 6014 **Hem** şamdan paklandı, **hem** pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık **da** fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şupur **da** bize gelince ya Rabbi şükür mü?

- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş **ama** enine mi uzununa mı bilmiyor.
- 6640 Kavun **değil** ki götünü koklayasın.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış **da** kabuğunu beğenmemiş.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş **da** çomaksız geziyor.
- 7222 **Ne** aldı **ne** verdi.
- 7229 **Ne** çaldın yüzüme, **ne** çalayım yüzüne?
- 7241 **Ne** deve yürüsün **ne** çan seslensin.
- 7260 **Ne** kızı veriyor, **ne** dünürü küstürüyor.
- 7262 **Ne** kokar **ne** bulaşır.
- 7272 **Ne** olur **ne** olmaz.
- 7274 **Ne** ölü görmüş ağlamış, **ne** düğün görmüş oynamış.
- 7293 **Ne** var, **ne** yok?
- 7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim **ama** ortada hoşaftan başka bir şey yok.
- 7803 Seninki can **da** benimki patlıcan mı?
- 8170 Taş attı **da** kolu mu yoruldu?
- 8197 Tazı o tazı **ama** çulu değişmiş.
- 8322 Tuzlayım **da** kokma.
- 8353 Ufak tefek gördün **de** Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8496 Vurduğu çok **ama** öldürdüğü yok.
- 8505 **Ya** bu deveyi gütmeli, **ya** bu diyardan gitmeli.
- 8506 **Ya** dayak yememiş, **ya** sayı bilmiyor.
- 8654 Yeme **de** yanında yat.

- 8658 Yenilir yutulur **gibi** değil.
8660 Yer altında olmasın **da** dağ ardında olsun.

2.2.2.2. Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Birçok dil bilimcinin sıralı cümle olarak nitelendirdiği cümle toplulukları arasındaki anlam bağının özne, yüklem, nesne veya tümleç ortaklığı ile sağlandığı cümlelerdir.

2.2.2.2.1. Ortak Özneli Deyimler

- 2669 **(o/gö)** Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
2719 **(o/gö)** Açtı ağzını yumdu gözünü.
2724 **(ben/ gö)** Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
2751 **(ben/ gö)** Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
2853 **(o/gö)** Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
3036 **(sen/gö)** Akşamdan kavur, sabaha savur.
3038 **(o/gö)** Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
3040 **(sen/gö)** Akşam kavisil, sabah savul.
3042 **(onlar/ gö)** Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
3053 **(sen/gö)** Al aptesini, ver pabucumu.
3061 **(sen/gö)** Al birini vur birine.
3032 **(o/gö)** Aksayanla aksak, suya gidenle susak.
3050 Al **Allah** kulunu, zapteyle delini.
3064 **(sen/gö)** Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
3077 **(sen/gö)** Al haberi, git kabarı kabarı.
3089 **(biz/ gö)** Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
3128 **(o/gö)** Almış satmış çekmeceyi kapatmış.

- 3135 (sen/gö) Al sana bir kaya, nere dayarsan daya.
- 3143 Altımdan bir **yılan** çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3202 **Ananız** taş yesin, yarımşardan beş yesin.
- 3281 (o/gö) Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3312 **Armut** piş, ağzıma düş.
- 3320 (o/gö) Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3348 (o/gö) Aş başında usta, iş başında hasta.
- 3357 **Aş** piş, ağzıma düş.
- 3359 **Aş** pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; **kurbağa** ayaklarını uzatmış.
- 3391 (o/gö) At görür aksar, su görür susar.
- 3531 (biz/gö) Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3553 (o/gö) Az söyler, uz söyler.
- 3588 **Balaban** aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3805 **Ben** gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3809 (o/gö) Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3811 **Benim oğlum** bina okur, döner döner yine okur.
- 3874 (sen/gö) Bilirdin götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3887 (ben/gö) Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3917 (o/gö) Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 (o/gö) Bir çıktı pir çıktı.
- 3995 (o/gö) Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 4002 (sen/gö) Bizim evde yalanırsın, Kirkor' un bağında mı ürürsün?
- 4003 **Bizim gelin** bizden kaçır, tutar ele başın (kıcın) açar.

- 4006 **Biz** kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 4062 **(o/gö)** Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4213 Canım **yoksulluk**, gözüm **yoksulluk**; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4285 **Ceviz** kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.
- 4370 **(o/gö)** Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4498 **(sen/gö)** Dağları aşa mı geldin, aleme paşa mı geldin?
- 4560 **Değirmen**_sele gitmiş caccakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4792 **(o/gö)** Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4832 **(o/gö)** Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 **(ben/gö)** Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4854 **(o/gö)** Dügüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 5018 **(o/gö)** Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 **(o/gö)** Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5081 **(sen/gö)** Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5109 **(o/gö)** Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5127 **(o/gö)** Elle tutulur, gözle görülür.
- 5197 **(ben/gö)** Eşeği sattım , ‘ ço çüş’ demekten kurtuldum.
- 5202 **(o/gö)** Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5276 **Fare** deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5373 **(o/gö)** Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 **(o/gö)** Gece silahlı, gündüz külahlı.

- 5388 Geç **yiğidim** geç.
- 5396 Gel **keyfim** gel.
- 5867 **(o/gö)** Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya aşık olur.
- 6118 **(onlar/gö)** İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6423 **Kadı kızı Kadire**, geldi çıktı sedire.
- 6448 **(sen/gö)** Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6513 **(ben/gö)** Kan ettim, kapına düştüm.
- 6660 **(biz/gö)** Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6690 **(o/gö)** Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 7299 **(o/gö)** Ne yer ne yidirir, tükürür murdar eder.
- 7316 **(o/gö)** Nuh der, peygamber demez.
- 7333 **(sen/gö)** Oğlan mısın, kız mısın?
- 7345 **(o/gö)** Okunu atmış, yayını asmış.
- 7352 **(ben/gö)** Oldum bittim.
- 7426 Ölme **eşeğim** ölme.
- 7443 **(sen/gö)** Ölürsün, öldürürsün?
- 7464 **(o/gö)** Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7729 **(o/gö)** Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7831 **Sıçan** deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 8005 **(sen/gö)** Surata bak süngüye davran.
- 8055 Sürt **Allah** sürt!
- 8178 Taştan **yağ** çıkar, ondan çıkmaz.
- 8191 **(ben/gö)** Tavşanın kaçışını gördüm, etinden öğrendim.

- 8222 **Tencere** yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8361 **(o/gö)** Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8475 **(biz/gö)** Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 **(o/gö)** Var olsun yerinde olsun.
- 8499 **(sen/gö)** Vur patlasın, çal oynasın.
- 8501 **(sen/gö)** Vur tut.
- 8511 **(o/gö)** Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8598 **(o/gö)** Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8641 Ye **kürküm** ye.
- 8643 **(ben/gö)** Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8890 **(sen/gö)** Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.

2.2.2.2.2. Ortak Nesneli Deyimler

- 2746 **Adı** çıkmış dokuza, inmez sekize.
- 3064 Al dağlardan **kengeri**, ver devenin ağzına.

2.2.2.2.3. Ortak Yer Tamlayıcı Deyimler

- 3408 **Atta** duran var, duramayan var.
- 7380 **Ortada** fol yok yumurta yok.

2.2.2.2.4. Ortak Zarflı Deyim

- 5202 **Eşek kuyruğu gibi** ne uzar, ne kısalır.

2.2.2.2.5. Ortak Yüklemler

- 4936 Ekmeğine kuru, ayrına duru mu **dedik?**
- 7097 Malını it, bağrını bit **yer.**

7839 Sıfıra sıfır, elde **var** sıfır.

2.2.2.3. Ortak Kip / Şahıs Ekleriyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyim

Cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak kip ve şahıs eklerinin kullanılması ile sağlanabilir (Karahan, 2005: 92).

8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç(**tır**).

2.2.2.4. Anlam İlişkisiyle Bağlanan Cümle Yapısındaki Deyimler

Cümle toplulukları arasındaki anlam bağının öge ortaklığı ve ortak kip /şahıs ekiyle karşılanamadığı durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Deyimi oluşturan kelimeler arasındaki anlam bağının güçlü olması bu yapıda fazlaca kendini göstermiştir.

2670 Abacı, kebeci; (ya) sen neci?

2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.

2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.

2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.

2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.

2765 Adı ulu, götü kuru.

2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.

2923 Ağzı var, dili yok.

2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.

2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.

2945 Akıl akıl gel çengele takıl.

2966 Akıl var, yakın (izan) var.

3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.

3051 Alan razı, satan razı.

3065 Aldı ele, girdi vola.

- 3070 Aldı yürüdü.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3079 Alı al, moru mor.
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3137 Al takke ver külah
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fışkı karıştırır.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
- 3203 Anan turp, balgam şalgam.
- 3222 Anası usta yufka yapar, çocuklar usta çift çift kapar.
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3316 Arpa ekdim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin? (diye gezmek)
- 3346 Aşağı tükürsem sakal (-m), yukarı tükürsem bıyık (-m) (Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal).
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3404 Atma Recep din kardeşiyiz.

- 3413 At var, meydan yok.
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3769 Bayram değil, seyran değil (düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan neyin var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölür acıdan.
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3851 Bıldıır ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.

- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3958 Biri vardı gecedен, biri düştü bacadan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kırsrağı
küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4128 Buna değıdi (idi), buna değımedi (idi) diyerek.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4326 Çabalama kaptan ben gidemem.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin
gelir.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4437 Çingene çalar, kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağı gitti, kurt aldı dağı gitti.
- 4454 Çoğı gitti azı kaldı. (keli gitti dazı kaldı)

- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4523 Dam üstünde saksığan, vur beline kazmaynan. (kazmayı)
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş.
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4943 Ekmek Bedir’ in, su Hıdır’ ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4975 El benden sebep Allah’tan.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5014 El ermez, göz görmez.

- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?
- 5348 Fol yok yumurta yok.
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5393 Gel gelelim.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5861 Halka verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.

- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olası Halep şehri.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görecek.
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım , estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.
- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.

- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağlandı.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuvermesem belim bükülür.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7341 O ki düştün bu harka, ya kurt yiyecek ya karga.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7427 Ölmek var, dönmek yok.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.

- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne' de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8623 Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşiyor.

- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
8717 Yırtık büyük, yama küçük.
8719 Yiğit hoş, yancık boş.
8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya.

2.2.3. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.3.1. İsim Cümlesi Türündeki Deyimler

Bu cümlelerin yüklemi bir isim veya isim grubudur. İsim veya isim grupları “-i-” ek fiili ile görülen ve öğrenilen geçmiş zamanda çekime girerek yüklem görevi yaparlar. Kip eki taşımayan yüklem, geniş zamanda çekimlenir. Anlamı kuvvetlendiren ve yükleme ihtimal anlamı katan *-Dir* eki de bu cümlelerde kullanılır (Karahan, 2005: 96). Deyimler sözlüğünde 249 cümle bu yapıdadır.

- 2670 Abacı, kebeci; (ya) sen neci?
2673 Abbas yolcu.
2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin
2765 Adı ulu, götü kuru.
2844 Ağzı dili yok
2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belliydi.
2908 Ağzının perhizi yok
2923 Ağzı var, dili yok.
2932 Ahım şahım (bir şey) değil.
2948 Akıl bu ya!
2966 Akıl var, yakın (izan) var.
3017 Aklının çivisi eksik.

- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
- 3040 Akşam kavisil, sabah savul.
- 3045 Alaca dana ak buzağı sade sizde mi var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih mi?
- 3072 Âlemi var mı?
- 3079 Alı al, moru mor.
- 3083 Alın derisi değil. Davul derisi
- 3111 Allahı var.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3200 Anan güzel mi?
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3203 Anan turp, baban şalgam (sen içinde gülbeşeker)
- 3207 Anasından doğduğuna pişman
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3346 Aşağı tükürsem sakal(-m), yukarı tükürsem bıyık(-m)(Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal)

- 3348 Aş başında usta iş başında hasta
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3404 Atma Recep din kardeşiyiz.
- 3408 Atta duran var, duramayan var
- 3413 At var, meydan yok
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3504 Ay aydın, hesabı belli
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3544 Az değil.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3605 Bana göre hava hoş
- 3607 Bana ne?
- 3703 Başında torbası eksik
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?

- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda
- 3929 Bir değil, beş değil Hak' a yarar iş değil.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran
- 3947 Bir gömlek aşağı
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4037 Bok üstün bok.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4056 Boru mu?
- 4083 Boynum kıldan ince
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4112 Bugün den tezi yok.
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4159 Bu sırım nerden, şu murdar gönden.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde

- 4196 Can dermanı mı?
- 4243 Canı yok mu? (Falancanın)
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4370 Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4396 Çengelde kokmuş etim yok.
- 4504 Dahası var.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4572 Delik büyük yama küçük
- 4585 Demem o değil
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4752 Diyecek yok.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.

- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5348 Fol yok yumurta yok.
- 5351 Fülûsu ahmere muhtaç.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5869 Hamamda eli var.

- 5888 Hani yok mu?
- 5917 Hasta, orbası tasta.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 6004 Hele şükür.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6261 İmanı yok.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var.
- 6377 İş yok.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6606 Karnım tok (bu sözlere).
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görecek.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe o.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.

- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede. .(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6825 Kime ne?
- 6925 Kulağı elinde!
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7050 Laf yok.
- 7062 Lamı cimi yok.
- 7120 Maşallahı var.
- 7125 Mavi boncuk kimde?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7265 Neme lazım.
- 7266 Ne mene?
- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7277 Nerede bu bolluk?
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7291 Ne üstüme lazım.

- 7293 Ne var, ne yok?
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7333 Oğlan mısın, kız mısın?
- 7347 Olacak gibi değil.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7361 Olur şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7380 Ortada fol yok yumurta yok.
- 7400 Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
- 7427 Ölmek var, dönme yok.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7725 Sağlam ayakkabı değil.

- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne' de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan mı?
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7839 Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7965 Sözüm ona.
- 7981 Söz yok.
- 8014 Suratından düşen yüz parça.
- 8078 Şakası yok.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8109 Şimdiden tezi yok.

- 8128 Şüyu vukuundan beter
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8207 Tekin değil.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8359 Umurunda değil.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8443 Üstüne yok.
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8496 Vurduğu çok ama öldürdüğü yok.
- 8520 Yağma yok.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
- 8658 Yenilir yutulur gibi değil.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.

- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8971 Zorun ne?

2.2.3.2. Fiil Cümlesi Türündeki Deyimler

“Yüklemi çekimli bir fiil ya da birleşik bir fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır” (Karahana, 2005: 96; Demir, 2004: 234)). Bu türden ise 661 deyim tespit edilmiştir. Fiil cümleleri Türkçede en fazla olan cümle türünde olup deyimlerde de bu özelliğini korumuştur.

- 2669 Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
- 2684 Acıkacağıım diye sıçmaya korkar.
- 2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.
- 2719 Açtı ağzını yumdu gözünü
- 2724 Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
- 2732 Adamlık sende kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.
- 2746 Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.

- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.
- 2853 Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yarıdığına göre taş olsa.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.
- 2945 Akıl akıl gel çengele takıl
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 3000 Aklına şaşayım
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3048 Alacağı olsun

- 3050 Al Allah kulunu, zapteyle delini
- 3053 Al aptesini, ver pabucumu.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3061 Al birini vur birine
- 3064 Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
- 3065 Aldı ele, girdi vola.
- 3066 Aldı fitili.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3075 Al giyemedim ki alınayım.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3077 Al haberi, git kabarı kabarı.
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu
- 3089 Ali Faki' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3094 Al külahımı, eyvallahı içinde.
- 3097 Allaha ısmarladık
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın.
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah'ını seven tutmasın
- 3114 Allah son gürlüğü versin.

- 3116 Allah unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “ yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, nere dayarsan daya.
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3137 Al takke ver külah
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fişkı karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin
- 3206 Anası kadir gecesi doğurmuş.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk (lar) usta çift çift kapar.

- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3226 Anladımsa Arap olayım.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3281 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3316 Arpa ektim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik
- 3343 Aşağı kurtarmaz.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin (diye gezmek).
- 3354 Aşına, çıktı ocak başına
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımda çıkar.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.

- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına
- 3502 Aya "sen doğma ben doğuyorum" der.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, omu da şeytan komaz.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3553 Az söyler, uz söyler
- 3555 Az ye de uşak tut.

- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3592 Bal dök de yala
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3798 Benden günah gitti.
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3805 Ben gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölür acımdan.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.

- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3851 Bıldır ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3874 Bilirdin götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3875 Bilmediğin (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3958 Biri vardı gecedен, biri düştü bacadan.
- 3964 Bir kaşık suda boğacak
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş
- 3991 Bir yaşıma daha girdim
- 3995 Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4002 Bizim evde yalanırsın, Kırkor' un bağında mı ürürsün?

- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıçın) açar.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrağı küheylân doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4022 Boğaz ola
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4062 Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4063 Boşan da semerini ye.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4123 Buldun bal alacak çiçeği
- 4124 Bulgurlu' ya gelin mi gidecek?
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.

- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4162 Buyrun cenaze namazına
- 4187 Can benim, çıksın elin canı .
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş
- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapar?
- 4326 Çabalama kaptan ben gidemem.
- 4327 Çabası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4331 Çalı idi çırpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4376 Çek arabanı
- 4383 Çekiver kuyruğunu
- 4401 Çevir kaz(1) yanmasın.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.

- 4429 Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
- 4437 Çingene çalar, Kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı)
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4498 Dağları aşa mı geldin, âleme paşa mı geldin?
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4523 Dam üstünde saksığan, vur beline kazmaynan (kazmayı).
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4540 Davul çalsan işitmez
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4560 Değirmen sele gitmiş cakcakasını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4565 Deli bir değil ki bağlayasın; ölü bir değil ki ağlayasın.
- 4583 Deme gitsin

- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar
- 4601 Denize girse kurutur.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4626 Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4687 Dili ensesinden çekilsin
- 4689 Dil ile tarif olunmaz
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4706 Dili olsa da söylese
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Dışının kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)
- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.

- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4852 Düğün değil, bayram değil, eniştem beni niye öptü.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4915 Efendime söyleyeyim
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru mu dedik?
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4958 Eksik olsun.
- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5018 Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?

- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez
- 5080 Eline su dökemez.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu "gelin beni Gerede' de bulun" demiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5197 Eşeği sattım , ' ço çüş' demekten kurtuldum.
- 5202 Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?

- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5386 Geçti Bor' un pazarı (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5388 Geç yığidim geç.
- 5393 Gel gelelim
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.

- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5837 Hak getire.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5861 Halka veriri talkını, kendi yutar salkımı.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.

- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.
- 6009 Hem kaçar, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçar hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şupur da bize gelince ya Rabbi şükür mü?
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı

- bilmiyor.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6365 İş ola.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olası Halep şehri.
- 6378 İt boku eme yaradı.

- 6381 İte atsan yemez.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6565 Karabatak gibi (bir batıp bir çıkıyor)
- 6573 Karadeniz' de gemilerin mi battı?
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.

- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6640 Kavun değil ki götünü koklayasın.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş).
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6690 Kendi gözündeki mertegi görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6824 Kim bilir.
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağıldı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuversesem belim bükülür.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.
- 6936 Kulakları çınlasın.
- 6956 Kurban olayım.

- 6975 Kuş mu konduracak?
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Kûlahıma anlat.
- 7039 Lafı mı olur?
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7048 Laf söyledi balkabağı.
- 7097 Malını it, bağrını bit yer.
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7222 Ne aldı ne verdi.
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7229 Ne çaldın yüzüme, ne çalayım yüzüne?
- 7231 Ne çıkar?

- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7241 Ne deve yürüsün ne çan seslensin.
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7260 Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
- 7262 Ne kokar ne bulaşır.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7269 Ne olacak
- 7271 Ne olur
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7274 Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7281 Nereden esti?
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7298 Ne yazar.
- 7299 Ne yer ne yedirir, tükürür murdar eder.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.

- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7426 Ölme eşeğim ölme.
- 7428 Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.
- 7443 Ölür müsün, öldürür müsün?
- 7445 Ölüsünü öp.
- 7457 Önünde ardında gidilmez.
- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.

- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.
- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7737 Sakalım yok ki sözüm dinlensin.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.
- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.

- 7772 Sarmısak yemedim ki ağzım koksun.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7831 Sıçan deliğe sığmamış. Bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılr.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.
- 7890 Sizden iyi olmasın.
- 7892 Siz siz olun.
- 7895 Soğan yemedim ki ağzım koksun.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7921 Sormak ayıp olmasın.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7966 Sözü mü olur?
- 7971 Sözüünü balla kestim.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş.

- 8005 Surata bak süngüye davran.
- 8012 Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
- 8032 Suyu mu çıktı?
- 8033 Suyuna pirinç haşlanmaz.
- 8037 Suyu nereden geliyor?
- 8047 Süngüsü depreşmesin.
- 8055 Sürt Allah sürt!
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8091 Şekerin suya mı düştü.
- 8092 Şen olasın Halep şehri.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.

- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8170 Taş attı da kolu mu yoruldu?
- 8178 Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır).
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8289 Toprağına ağır gelmesin.
- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8322 Tuzlayım da kokma.
- 8325 Tükrüğu koyulaşmış.
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.
- 8361 Ununu ele miş, eleğini asmış.

- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8475 Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8485 Ver elini.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8494 Vur abalıya.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.
- 8506 Ya dayak yememiş ya sayı bilmiyor.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8511 Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.
- 8572 Yanı (ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.

- 8598 Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.
- 8623 Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8645 Yeler onmaz (eve gelmez).
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8654 Yeme de yanında yat.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8660 Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8700 Yıkıldığımı aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşıyor.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.

- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8889 Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
- 8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya
- 8955 Ziftin pekini yesin
- 8966 Ziyade olsun

2.2.3.3. İsim ve Fiil Cümlelerinin Birlikte Kullanıldığı Deyimler

Cümle yapısındaki deyimlerde isim ve fiil cümlelerinin birlikte yer aldığı da tespit edilmiştir.

- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan neyin var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3937 Bir donu var kırmızı; kâh anası giyer kâh kızı.
- 4006 Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım estağfirullah tövbe.
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.

7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.

2.2.4. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.4.1. Kuralh Cümle Kuruluşundaki Deyimler

Türk cümle yapısının temel özelliği olan, cümlenin ana ögesi yüklemde sona bulunduğu cümlelerdir (Ediskun, 1996: 365; Demir, 2004: 235; Karahan, 2005: 100). En fazla yapılarla bu tür cümle kuruluşunda rastlanmaktadır.

- 2670 Abacı, kebeci, (ya) sen neci?
- 2673 Abbas yolcu.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar.
- 2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.
- 2732 Adamlık sende (bende) kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer.
- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma.
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2762 Adınızı bağışlar mısınız?
- 2765 Adı ulu, götü kuru.
- 2844 Ağzı dili yok.
- 2853 Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.

- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 2884 Ağzından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağzını hayra aç.
- 2898 Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belli(ydi).
- 2908 Ağzının perhizi yok.
- 2913 Ağzını öpeyim.
- 2914 Ağzını topla.
- 2923 Ağzı var, dili yok.
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2931 Ahı gitmiş, vahı kalmış.
- 2932 Ahım şahım(bir şey) değil.
- 2945 Akıl akıl, gel çengele takıl.
- 2948 Akıl bu ya!
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 2966 Akıl var, yakın (izan) var.
- 3000 Aklına şaşayım.
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.
- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3029 A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.

- 3040 Akşam kivil, sabah savul.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3043 Aktan kara kalktı mı?
- 3045 Alaca dana, ak buzağı sade sizde mi var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana ne?
- 3048 Alacağı olsun.
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih mi?
- 3072 Âlemi var mı?
- 3075 Al giymedim ki alınayım.
- 3079 Alı al moru mor.
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3089 Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3097 Allaha ısmarladık.
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3102 Allah bağışlasın!
- 3104 Allah bilir.
- 3105 Allah dört gözden ayırtmasın.
- 3106 Allah etmesin.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3110 Allah' ını seven tutmasın.

- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3116 Allah (acısını) unutturmasın.
- 3117 Allah utandırmasın.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin ne?
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, neye dayarsan daya!
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fişki karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3160 Altın taş, üstün tokaç mı?
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş.
- 3195 Analar ne doğurmuş!
- 3197 Anam beni bir daha mı doğuracak?
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.

- 3200 Anan güzel mi?
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin.
- 3203 Anan turp, baban şalgam. (sen içinde gülbeşeker)
- 3206 Anası (onu) kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk (lar) usta çift çift kapar.
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu nereden geliyor?
- 3226 Anladımса Arap olayım.
- 3257 Aramakla bulunmaz.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3282 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3316 Arpa ekdim, darı çıktı.
- 3319 Arpaya katsan at yemez, kepeğe katsan it yemez.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.

- 3343 Aşağı kurtarmaz.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin(diye gezmek).
- 3346 Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
- 3348 Aş başında usta iş başında hasta.
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.
- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımdan çıkar.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış.
- 3369 At elin, it elin, bize ne?
- 3372 Ateş almaya mı geldin?
- 3379 Ateşe vursan duman vermez.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak
- 3395 Atına eşek mi dedik?
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3406 At pazarında eşek osurtmuyoruz.
- 3407 Atsan atılmaz, satsan satılmaz.
- 3408 Atta duran var, duramayan var.

- 3413 At var, meydan yok.
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3446 Ayağına sıcak su mu dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta mı var?
- 3502 Aya “ sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz Paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan komaz.
- 3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.
- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3544 Az değil.
- 3553 Az söyler, uz söyler.
- 3555 Az ye de uşak tut.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.

- 3592 Bal dök de yala.
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3607 Bana ne?
- 3619 Bastığı yerde ot bitmez.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağzından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3740 Baş kış belli değil.(Baştan kışa haber yok)
- 3754 Baştan kışa haber yok.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni neye öptü.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı ...e yak.
- 3774 Beğenmeyen kızını vermesin.(küçük kızını versin)
- 3797 Ben bu işte yokum.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var mı?
- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.

- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3817 Benzetmek gibi olmasın.
- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol
- 3825 Beş beş para mı saydı?
- 3829 Beş para etmez.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3875 Bilmediğın (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayartamaz.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkım ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3929 Bir değil, beş değil Hak' a yarar iş değil.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3939 Bir düşünce (-dir) aldı.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3947 Bir gömlek aşığı.

- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 4000 Biz bizyiz.
- 4002 Bizim evde yalanırsın, Kırkor' un bağında mı ürürsün?
- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıçın) açar.
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi mi?
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kırsrağı küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4006 Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4019 Boğazını saban demiri ile mi deldiler?
- 4020 Boğaz içinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok üstün bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4049 Borç benim kasavet senin mi?
- 4056 Boru mu?
- 4062 Boşa koysam dolmaz (koydum dolmadı), doluya koysam almaz.
(koydum almadı)
- 4063 Boşan da semerini ye.

- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4091 Boyu bacadan mı aştı? (Kızın)
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4112 Bugün den tezi yok.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 4124 Bulgurlu'ya gelin mi gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı mı?
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4132 Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4156 Burnu yere düşse almaz.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4196 Can dermanı mı?

- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4243 Canı yok mu? (Falancanın)
- 4269 Ce demeye mi geldin?
- 4271 Cehenneme atsalar odun yağ diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmığ, kabuğunu beğenmemiğ.
- 4300 Ciğeri görmüğ bayılmığ, eti görse ne yapar?
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4326 abalama kaptan ben gidemem.
- 4327 abası sana mı düştü?
- 4328 Çakar almaz.
- 4331 Çalı idi ırıpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 alımına bakarsan ırac durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 apar içek çıkardı.
- 4370 at orda, at burada, at kapı ardında.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.
- 4396 engelde kokmuğ etim yok.
- 4401 evir kaz(1) yanmasın.
- 4423 Çiğ iğ yiyecek.
- 4437 Çingene alar, Kürt oynar.
- 4448 oban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.

- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı)
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
- 4497 Dağlar dayanmaz.(Bu acıya)
- 4498 Dağları aşma mı geldin, âleme paşa mı geldin?
- 4504 Dahası var.
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme mi?
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4559 Değirmenin suyu nereden geliyor?
- 4560 Değirmen sele gitmiş cakkakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4564 Değme keyfine.
- 4565 Deli bir değil ki bağlayasın; ölü bir değil ki ağlayasın.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4583 Deme gitsin.

- 4585 Demem o değil.
- 4600 Denize dūőse gōtūyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4620 Dert benim tasa senin mi?
- 4626 Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın.
- 4633 Deveye "Boynun eğri " demişler; " nerem doğru ki!" demiş.
- 4650 Dibi kırmızı mumla mı çağırdım?
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4692 Dilinde tūy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4698 Dilini kedi (fare) mi yedi? (Dilini mi yuttun?)
- 4700 Dilini mi yuttun?
- 4706 Dili olsa da sōylese.
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4743 Diőinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4752 Diyecek yok.
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya mı kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?)

- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4852 Düğün değil bayram değil, eniştem beni niye öptü.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda değil.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4916 Efendim nerde, ben nerde?
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru mu dedik?
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.
- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.

- 4995 Elden gel.
- 4997 Elden ne gelir?
- 4999 Ele alınmaz.
- 5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5027 Eli armut mu devşiriyor?
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.

- 5174 Erkeklik öldü mü?
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuşu "gelin beni Gerede' de bulun" demiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.
- 5197 Eşegi sattım , ' ço çüş' demekten kurtuldum.
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın)
- 5202 Eşek kuyruğı gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan borkü çıktı.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5222 Eti ne, budu ne?
- 5224 Eti senin, kemiğı benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni nerelere asayım?
- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğına kabak bağlamış.
- 5288 Feleğın çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğın germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5307 Feneri nerede söndürdün?
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5348 Fol yok yumurta yok.

- 5351 Fülusu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı.
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5388 Geç yığidim geç.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.
- 5393 Gel gelelim.
- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5475 Gökten zembille mi indi?
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.

- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5552 Götüne mi düşmüş.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5673 Gözüm görmesin.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5761 Günahını vermez.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğretme.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.
- 5824 Haddine mi düşmüş.
- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5877 Hangi akla hizmet ediyor?
- 5878 Hangi dağda kurt öldü?

- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5888 Hani yok mu?
- 5917 Hasta, çorbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5930 Hatırına bir şey gelmesin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.
- 6009 Hem kaçır, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçır hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki mi kaldı?
- 6021 Herkese şapur şapur da bize gelince ya Rabbi şükür mü?
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gelmez.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.

- 6053 Hih demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı bilmiyor.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6201 İğne atsan yere düşmez.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6261 İmanı yok.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6275 İncir çekirdeğini doldurmaz.
- 6285 İpe sapa gelmez.
- 6294 İpiyle kuyuya inilmez.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.

- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6346 İşin mi yok?
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.
- 6365 İş ola.
- 6372 İşten değil.
- 6375 İş var. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6377 İş yok. (Bir şeyde, bir kimsede)
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6381 İte atsan yemez.
- 6384 İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6421 Kaç para eder?
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6494 Kambersiz düğün olmaz.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.

- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6565 Karabatak gibi (bir batıp bir çıkıyor)...
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görece.
- 6572 Karada ölüm yok.
- 6573 Karadeniz' de gemilerin mi battı?
- 6582 Karamürsel sepeti mi sandın?
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok (Bu sözlere)
- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım, estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6624 Kasaba et borcu mu var.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6640 Kavun değil ki götünü koklayasın.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6653 Kazık yerini buldu, tokmağa gerek yok.
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.

- 6666 Kedi ne, budu ne?
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6690 Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede. (nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6783 Kırk katır mı kırk satır mı?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada mı?
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6824 Kim bilir.
- 6825 Kime ne?
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağılandı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversem pekmez dökülür, koyuversesem belim bükülür.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.

- 6925 Kulağı elinde!
- 6936 Kulakları (kulağı) ınlasın.
- 6956 Kurban olayım.
- 6975 Kuş mu konduracak?
- 6976 Kuş sütünen başka her Şey var.
- 6978 Kuş uçmaz, kervan geçmez.
- 7001 Kek deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Klahıma anlat.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7039 Lafı mı olur.
- 7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7050 Laf yok.
- 7062 Lamı cimi yok.
- 7097 Malını it, bağrını bit yer.
- 7120 Maşallahı var.
- 7125 Mavi boncuk kimde?
- 7144 Mescit yapılmadan krler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, d ağacından tabut ister.
- 7191 Müflise mal mı kaptırdın?
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.

- 7219 Ne akla hizmet ediyor?
- 7220 Ne ala memleket!
- 7222 Ne aldı ne verdi.
- 7223 Ne alıp veremiyor?
- 7224 Ne arar?
- 7225 Ne arıyor?
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7231 Ne çıkar?
- 7232 Ne çiçektir biliriz?
- 7236 Ne demek?
- 7240 Ne dese beğenirsin?
- 7241 Ne deve yürüsün ne çan seslensin.
- 7253 Ne gezer?
- 7254 Ne güne duruyor?
- 7255 Ne günlere kaldık?
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7260 Ne kızı veriyor, ne dünürü küstürüyor.
- 7262 Ne kokar ne bulaşır.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7265 Neme lazım
- 7266 Ne mene?
- 7269 Ne olacak

- 7271 Ne olur.
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7274 Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.
- 7281 Nereden esti?
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet
- 7288 Ne şeker çiğnedi?
- 7291 Ne üstüme lazım
- 7293 Ne var, ne yok?
- 7298 Ne yazar
- 7299 Ne yer ne yidirir, tükürür murdar eder.
- 7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.
- 7326 O dolabın beygiri değil.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7329 Od yok ocak yok.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7333 Oğlan mısın, kız mısın?
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.

- 7347 Olacak gibi değil.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa a yat.
- 7361 Olur Şey değil.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim klahıma anlat.
- 7380 Ortada fol yok yumurta yok.
- 7400 Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
- 7414 ğdn özünden almış.
- 7419 kz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek
- 7426 lme eşeğim ölme.
- 7427 lmek var, dönmek yok.
- 7429 l bizim, Allah rahmet etsin.
- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7443 lr müsün, öldürür müsün?
- 7445 lsn p.
- 7457 nnde ardında gidilmez.

- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7487 Ötesi var mı?
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7489 Övünmek gibi olmasın.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7535 Para ile değil.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7718 Sağ ayakkabı değil.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.

- 7725 Sağlam ayakkabı değil.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.
- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun.
- 7731 Sahibi razı olur, tellal razı olmaz.
- 7744 Sakal küçük, söz dinlemez.
- 7745 Sakal oynatmaz.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7766 Sap senin değilse samanlık da mı senin değil?
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7777 Sayım suyum yok.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7795 Sende o göz var mı?
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.

- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne’ de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı mı?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan mı?
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7831 Sıçan deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarıılır.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7839 Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
- 7860 Sırtında yumurta küfesi yok ya!
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.
- 7890 Sizden iyi olmasın.
- 7892 Siz siz olun.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7921 Sormak ayıp olmasın.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7965 Sözüüm ona.
- 7966 Sözü mü olur?

- 7971 Sözü nü balla kestim.
- 7981 Söz yok.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş
- 8005 Surata bak süngüye davran.
- 8012 Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast gitmez.
- 8014 Suratından düşen yüz parça
- 8032 Suyu mu çıktı?
- 8033 Suyuna pirinç haşlanmaz.
- 8037 Suyu nereden geliyor?
- 8047 Süngüsü depreşmesin.
- 8055 Sürt Allah sürt!
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8078 Şakası yok.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8091 Şekerin suya mı düştü.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8098 Şeytan diyor ki.
- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8109 Şimdiden tezi yok.

- 8118 Şöyle dursun.
- 8124 Şunu bunu bilmem.
- 8128 Şüyyu vukuundan beter.
- 8129 Tabakhaneye bok mu götürüyorsun?
- 8148 Tadı tuzu yok.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8165 Tasası sana mı düştü.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8170 Taş attı da kolu mu yoruldu?
- 8178 Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
- 8190 Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır)
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
- 8207 Tekin değil.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.

- 8289 Toprağına ağır gelmesin.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8322 Tuzlayım da kokma.
- 8325 Tükürüğü koyulaşmış.
- 8339 Ucunda ölüm yok ya!
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?
- 8354 Uğurlar ola.
- 8359 Umurunda değil.
- 8361 Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8443 Üstüne yok.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
- 8496 Vurduğu çok ama öldürdüğu yok.
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
- 8506 Ya dayak yememiş, ya sayı bilmiyor.
- 8510 Yağ bal olsun.

- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8520 Yağma yok.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağmaz.
- 8525 Yağmur yağsa yaş görmez, dolu olsa taş görmez.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8571 Yanına varılmaz.
- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8598 Yarımı yemez, bütüne kıymaz.
- 8600 Yarından tezi yok.
- 8608 Yaşı benzemesin.
- 8609 Yaşı ne, başı ne?
- 8618 Yavaş gel!
- 8625 Yazıklar olsun!
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8644 Yeldir elek, yeldir sa, elim hamur karnım a.
- 8645 Yeler onmaz (eve gelmez).

- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8654 Yeme de yanında yat.
- 8655 Yemin etsem başım ağrımaz.
- 8658 Yenilir yutulur gibi değil.
- 8660 Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
- 8677 Yerinde su mu çıktı?
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşıyor.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8791 Yumurta küfesi yok ya!
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.
- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.

- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
8887 Yüzüne bakılır.
8889 Yüzüne bakmaya kıyılmaz.
8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
8901 Yüzünü gören cennetlik.
8906 Yüzünün derisi kalın.
8955 Ziftin pekini yesin.
8966 Ziyade olsun.
8971 Zorun ne?

2.2.4.2. Devrik Cümle Kuruluşundaki Deyimler

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma vurgulama amacıyla yüklem yeri değişmiştir (Demir, 2004: 235; Ediskun, 1996:365; Karahan, 2005: 100). 95 deyim devrik cümle yapısındadır.

- 2669 Aba **bulamaz** etine, atlas **yamar** götüne.
2719 **Açtı** ağzını **yumdu** gözünü.
2724 Adam **bildim** eşeği, altına **serdim** döşeği.
2746 Adı **çıkılmış** dokuza, **inmez** sekize.
2773 Ağa **diyeyim** sana, yağın **bulaşsın** bana.
3050 **Al** Allah kulunu, **zapteyle** delini.
3053 **Al** aptesini, **ver** pabucumu.
3060 **Al** benden de o kadar.

- 3061 **Al** birini **vur** birine.
- 3064 **Al** dağlardan kengeri, **ver** devenin ağzına.
- 3065 **Aldı** ele, **girdi** vola.
- 3066 **Aldı** fitili.
- 3076 **Al** gülüm, **ver** gülüm.
- 3077 **Al** haberi, **git** kabarı kabarı.
- 3078 **Al** Hacı Ağa pabucunu.
- 3094 **Al** külahını, eyvallahı (da) içinde.
- 3137 **Al** takke **ver** külah.
- 3192 Anadan **sıska**, ne **yapsın** muska.
- 3227 **Anlaşıldı** (anladık) pederin bayraktar olduğu (olduğunu).
- 3228 **Anlaşıldı** Vehbi'nin kerrakesi.
- 3354 Aşına, **çıktı** ocak başına
- 3363 Atam **bilir** atasını, ben **bilirim** ötesini.
- 3404 **Atma** Recep din kardeşiyiz.
- 3448 Ayağında donu **yok**, fesleğen **ister** başına.
- 3521 **Ayıkla** pirincin taşını.
- 3523 **Ayıptır** söylemesi.
- 3530 Ayranı **yok** içmeye, atla **gider** sıçmaya.
- 3796 Ben **bilmez miyim** güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğretme.)
- 3803 Ben **derim** bayram haftası, o **anlar** mangal tahtası.
- 3804 Ben **diyorum** hadımım o **diyor** oğul uşaktan neyin var (çoluk

- çocuktan ne haber) ?
- 3805 Ben **gidemem** bendere, **alışmışım** kaba döşek mindere.
- 3816 Ben **umarım** bacımdan, bacım **ölür** acından.
- 3823 **Besledik büyüttük** danayı, (şimdi) **tanımaz oldu** anayı.
- 3851 Bıldır **ölmüş** bir eşek, **gelin** bu yıl ağlaşak.
- 3874 **Bilirdin** götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu?
- 3937 Bir donu **var** kırmızı; kâh anası **giyer** kâh kızı.
- 3958 Biri **vardı** geceden, biri **düştü** bacadan.
- 3995 Bir zeytin **verir** ağzına, bir tulum **tutar** ardına.
- 3999 Biz **attık** kemik diye, el **kaptı** ilik diye.
- 4123 **Buldun** bal alacak çiçeği.
- 4162 **Buyrun** cenaze namazına.
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; **yat** ilk akşam, **kalk** kuşluk.
- 4376 **Çek** arabanı.
- 4383 **Çekiver** kuyruğunu.
- 4412 **Çıktı** dokuza, **inmez** sekize.
- 4429 Çiğ **yemedim** ki karnım ağrısın
- 4523 Dam üstünde saksağan, **vur** beline kazmaynan (kazmayı).
- 4851 Düğün **bizim**, **oyna** kızım.
- 4900 Düşün düşün **boktur** işin.
- 4930 **Ekmedim** bostan, **bitmedi** karpuz.
- 4956 **Eksik olma** bayır turpu.
- 5018 Ele **verir** öğüdü, kendi **keser** söğüdü.

- 5019 Ele (halka) **verir** talkını, kendi **yutar** salkımı.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer **olsun** kurbanım.
- 5386 **Geçti** Bor' un pazarı (Sür eşeğini Niğde' ye)
- 5496 Gönlüm **yoktur** vermeye, un **sererim** örmeye.
- 5536 **Göreyim** seni.
- 5542 **Göründü** Sivas'ın bağları.
- 5861 Halka **verir** talkını, kendi **yutar** salkımı.
- 5895 Haram helal **ver** Allahım, garip kulun **yer** Allahım.
- 5981 **Hayırdır** inşallah.
- 6022 Herkes **gider** Mersin' e biz **gideriz** tersine
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, **şen olasin** Halep şehri.
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi **çıkta** sedire.
- 6467 Kahve tütün, keyifler **oldu** bütün.
- 6574 Karadeniz fırtına, **al** pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra **çıkır** oyunu.
- 6900 Körün istediği bir göz, Allah **verdi** iki göz.
- 7048 Laf **söyledi** balkabağı.
- 7229 Ne **çaldın** yüzüme, ne **çalayım** yüzüne?
- 7276 Nerede akşam **orada** sabah.
- 7277 **Nerede** bu bolluk?
- 7278 Nerede ese, **orada** köse.
- 7354 **Oldu** olanlar.
- 7428 Ölmüş eşek **arıyor** ki nalını söksün.

- 7470 **Öp** babanın elini.
- 7737 Sakalım **yok** ki sözüm dinlensin.
- 7747 **Saldım** çayıra, Allah kayıra.
- 7772 Sarmısak **yemedim** ki ağzım koksun.
- 7837 **Sıçtı** Cafer bez getir.
- 7895 Soğan **yemedim** ki ağzım koksun.
- 8092 **Şen olasın** Halep şehri.
- 8101 Şeytan **görsün** yüzünü.
- 8111 Şimdi **yaya kaldın** Tatar ağası.
- 8311 **Tut** kelin perçeminden.
- 8358 Uma uma **döndük** muma.
- 8475 **Vardık** kebab kokusuna, **gördük** eşek dağlıyorlar.
- 8485 **Ver** elini (falan yer).
- 8494 **Vur** abalıya.
- 8511 Yağ **bulamaz** aşına, fesleğen **sokar** başına.
- 8619 **Yaya kaldın** Tatar ağası.
- 8623 Yaza **çıkardık** danayı, **beğenmez oldu** anayı.
- 8626 **Yazık olmuş** atlasa, yamalanmış **yalaza**.
- 8648 Yel **gelir** derede, sel **gelir** tepede.
- 8924 **Yüz verdik** deliye, çemrendi **sıçtı** halıya.

2.2.4.3. Kesik Cümle Yapısındaki Deyimler

Yüklemi kullanılmadığı hâlde yargı bildiren cümlelerdir. Cümlenin anlamının okuyucunun hayal gücüyle şekillendiği yüklem bulunmadığı cümlelerdir (Karahan,

2005: 15). Üç noktalar (...) yüklem eksik olduğunu göstermektedir fakat cümlede bir yargının verilmek istendiği anlaşılmaktadır. “Sözü kısaltmak, anlamı kuvvetlendirmek amacıyla öğelerinden en az biri düşürülmüş cümleye” denir (Demir, 2004:259). Bu tür cümleler, cümlede gözükmeyen bir yargıyla tamamlanabildiği ve Türkçe cümle kuruluşuna göre de bu yargı bildiren yüklem sonda bulunması gerektiği için bu bölümde ele alınarak incelenmesi uygun görülmüştür. Bu şekilde 106 deyim tespit edilmiştir.

- 2736 Adam sen de!
- 2925 Ağzıyla kuş tutsa...
- 3037 Akşamdan sonra merhaba.
- 3056 Alavere, dalavere, Kürt Mehmet nöbete.
- 3103 Allah bana, bende sana.
- 3113 Allah ne verdiyse.
- 3118 Allah vere de.
- 3184 Amasya'nın bardağı biri olmazsa biri daha.
- 3273 Ardından atlı (tatar) kovarcasına.
- 3274 Ardından atlı (tatar) kovarcasına.
- 3367 At başı beraber.
- 3417 Avcı kediye kurnaz fare.
- 3537 Ayvaz kasap hep bir hesap.
- 3551 Az kalsın.
- 3564 Babasının hayrına mı?
- 3800 Benden söylemesi.
- 3806 Ben hancı sen yolcu (iken, oldukça).
- 3869 Bile bile lades.
- 3877 Bin (bin bir) ayak bir ayak üstüne.

- 3883 Binin yarısı beş yüz
- 3889 Bir alan pişman, bir almayan.
- 3910 Bir ben bilirim, bir de Allah.
- 4001 Bize de mi lolo?
- 4071 Boyacı küpü değil ki.
- 4108 Böylesine can kurban.
- 4117 Bugün peşin, yarın veresiye.
- 4173 Büyük sözüme tövbe!
- 4205 Canı cehennenme.
- 4210 Canı isterse.
- 4249 Can kurban.
- 4353 Çapıtına çuluna, âşıklık ne halına.
- 4503 Daha neler?
- 4536 Darısı başına.
- 4566 Delide boynuz bitse sende çatal çatal.
- 4597 Denizden bir bardak su.
- 4644 Dışı eli yakar. İçi beni... (yakar)
- 4665 Dil bir karış.
- 4801 Dostlar başından ırak.
- 4860 Dün bir bugün iki.
- 4872 Dünya bir araya gelse.
- 4905 Ecelden aman olursa.
- 4939 Ekmeğini it yer, yakasını bit.
- 4945 Ekmek elden su gölden.

- 5058 Elim iyiliğine.
- 5090 Elini sallasa ellisi.
- 5182 Eski ağıza yeni taam (kaşık).
- 5189 Eski köye yeni adet.
- 5253 Evli evine, köylü köyüne.
- 5254 Evvel Allah.
- 5261 Eyere de gelir semere de.
- 5738 Gücü gücü yetene.
- 5757 Günahı boynuna.
- 5558 Götü varsa.
- 5827 Haddi varsa.
- 5918 Hasta, ne sahanda kor, ne tasta.
- 5977 Haydi canım sen de.
- 6005 Helva demesini de bilirim, halva demesini de.
- 6006 Hem acısını veriyor hem tuyrağını (tiyakını).
- 6064 Hiç değilse.
- 6066 Hiç olmazsa.
- 6067 Hiç yoktan.
- 6127 İçi beni yakar, dışı eli.
- 6200 İğde de var, çıkırıkta da.
- 6222 İki eli kızıl kanda olsa.
- 6387 İt ite (buyurur) it de kuyruğuna.
- 6390 İtten de ölse kar kurttan da.
- 6399 İyi ki.

- 6403 İyisi mi.
- 6495 Kambur kambur üstüne.
- 6658 Keçe kepeneyeğe gümüş düğmeler.
- 6670 Kel başa şimşir tarak.
- 6769 Kınayanda kırk batman.
- 6782 Kırk kargaya bir sapan.
- 6892 Kör göze çifte gözlük.
- 6895 Kör kör parmağım gözüne.
- 7026 Laf aramızda.
- 7112 Mart içeri, pire dışarı.
- 7226 Ne balını isterim ne belasını.
- 7227 Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme.
- 7233 Ne çöreğin karnıma, ne osuruğun burnuma.
- 7234 Ne dağda bağım var, ne çakaldan davam.
- 7235 Ne dedim de.
- 7239 Ne de olsa.
- 7259 Ne karın ağrısı.
- 7268 Ne od var, ne ocak.
- 7279 Nerede ise.
- 7283 Ne sakala minnet, ne bıyığa.
- 7287 Ne şap oldu ne şeker?
- 7289 Ne şiş yansın, ne kebab.
- 7290 Ne tadı var ne tuzu.
- 7297 Ne yardan geçer, ne serden.

- 7341 O ki düştün bu harka, ya kurt yiyecek ya karga.
- 7788 Selâmun aleyküm Kôr Kadı.
- 7794 Senden gelen çıraya püfl!
- 7805 Sen sağ ben selamet.
- 7902 Sokağa atsan.
- 7932 Söz aramızda.
- 7964 Sözüme meclisten dışarı.
- 7967 Sözüme yabana.
- 8008 Surat bir karış.
- 8011 Suratı eşek derisi.
- 8016 Surat mahkeme duvarı.
- 8172 Taş çatlasa.
- 8221 Tencere tava herkeste bir hava.
- 8236 Teptim keçe oldu, siviriltim külah.
- 8484 Vebali boynuna.

2.2.5. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLE YAPISINDAKİ DEYİMLER

2.2.5.1. Olumlu Cümle Türündeki Deyimler

Bu cümleler, yüklemde yargının gerçekleştiği, işin yapıldığı, olgunun bulunduğunu gösteren cümleler olup Türkçede en çok rastladığımız yapılardır (Karahan, 2005: 103; Demir, 2004: 231; Ediskun, 1996: 370). 611 tane olumlu cümleye deyimlerde rastlanılmıştır.

- 2673 Abbas yolcu.
- 2684 Acıkacağım diye sıçmaya korkar.
- 2685 Acından karnı gurlar, başında nergis parlar

- 2719 Açı ağızını yumdu gözünü
- 2720 Ad Ali'nin göt Veli'nin.
- 2724 Adam bildim eşeği, altına serdim döşeği.
- 2732 Adamlık sende (bende) kalsın.
- 2734 Adam oluncaya kadar dokuz fırın ekmek ister.
- 2742 Adı ata bindi, ayağı yerde gezer
- 2751 Adım adım yer edeyim, gör sana neler edeyim.
- 2757 Adımız orospu, ekmeğimizi kuru yeriz.
- 2765 Adı ulu, götü kuru.
- 2773 Ağa diyeyim sana, yağın bulaşsın bana.
- 2853 Ağızımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa.
- 2884 Ağızından yel (yeller) alsın.
- 2893 Ağızını hayra aç
- 2898 Ağızının domalmasından Ömer diyeceği belli(ydi).
- 2913 Ağızını öpeyim.
- 2914 Ağızını topla
- 2927 Ah ahısı gitmiş, of ofusu kalmış.
- 2945 Akıl akıl, gel çengele takıl
- 2949 Akıl dağıtılırken değirmene karpuz öğütmeye gitmiş.
- 2966 Akıl var, yakın (izan) var.
- 3000 Aklına şaşayım
- 3002 Aklına turp sıkayım.
- 3017 Aklının çivisi eksik.

- 3028 Ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 3032 Aksayanla aksak, suya gidenle susak
- 3036 Akşamdan kavur, sabaha savur.
- 3038 Akşam Hacı Mehmet, sabah eskici Yahudi.
- 3040 Akşam kavil, sabah savul.
- 3042 Akşam yezit diye öldürdüler, sabah şehit diye namazını kıldılar.
- 3048 Alacağı olsun.
- 3050 Al Allah kulunu, zapteyle delini.
- 3051 Alan razı, satan razı.
- 3053 Al aptesini, ver pabucumu.
- 3060 Al benden de o kadar.
- 3061 Al birini vur birine.
- 3064 Al dağlardan kengeri, ver devenin ağzına.
- 3065 Aldı ele, girdi vola.
- 3066 Aldı fitili.
- 3070 Aldı yürüdü.
- 3076 Al gülüm, ver gülüm.
- 3077 Al haberi, git kabarı kabarı.
- 3078 Al Hacı Ağa pabucunu.
- 3079 Alı al moru mor
- 3083 Alın derisi değil, davul derisi.
- 3089 Ali Fakı' ya yazdırdık, daha beter azdırdık.
- 3094 Al külahını, eyvallahı (da) içinde.

- 3097 Allaha ısmarladık
- 3098 Allah akıllar versin.
- 3102 Allah bağışlasın!
- 3104 Allah bilir.
- 3107 Allah gecinden versin.
- 3111 Allahı var.
- 3114 Allah son gürlüğü versin.
- 3119 Allah versin.
- 3121 Allah “yürü ya kulum” demiş.
- 3125 Alma dibinde büyümüş.
- 3128 Almış satmış çekmeceyi kapatmış.
- 3131 Alnını karışlarım.
- 3135 Al sana bir kaya, neye dayarsan daya!
- 3136 “Al şunu tut” dedilerse “yut” demediler.
- 3137 Al takke ver külah.
- 3141 Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fişki karıştırır.
- 3143 Altımdan bir yılan çıktı, döndü döndü beni soktu.
- 3145 Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu.
- 3165 Altta kalanın canı çıksın.
- 3172 Alt yanı çıkmaz sokak.
- 3173 Alt yanı kiraz bahçesi.
- 3198 Anamın ak sütü gibi helal olsun.
- 3202 Ananız taş yesin, yarımşardan beş yesin.

- 3203 Anan turp, baban şalgam (sen içinde gülbeşeker).
- 3206 Anası (onu) kadir gecesi doğurmuş.
- 3207 Anasından doğduğuna pişman.
- 3214 Anasının ipini satmış.
- 3218 Anasını satayım.
- 3222 Ana(sı) usta (ekmeği) yufka yapar, çocuk(lar) usta çift çift kapar.
- 3227 Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu.
- 3228 Anlaşıldı Vehbi'nin kerrakesi.
- 3270 Ar damarı çatlamış.
- 3282 Arı satmış, namusu kiraya vermiş.
- 3284 Arif olan anlasın.
- 3294 Arkadaş değil, arka taşı.
- 3312 Armut piş, ağzıma düş.
- 3313 Ar namus tertemiz.
- 3316 Arpa ektim, darı çıktı.
- 3320 Arşını ile alır, sındısı ile keser.
- 3336 Aslı varsa yarın bayram.
- 3338 Astığı astık, kestiği kestik.
- 3345 Aşağı mahalle sen misin, yukarı mahalle şen misin (diye gezmek).
- 3346 Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.
- 3348 Aş başında usta iş başında hasta.
- 3354 Aşına, çıktı ocak başına.
- 3357 Aş piş, ağzıma düş.

- 3358 Aş pişti bayram geçti.
- 3359 Aş pişti, kaşık üstüne dikildi.
- 3361 Aş yesem kaşığımdan çıkar.
- 3363 Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini.
- 3364 Ata nal çakıldığını görmüş; kurbağa ayaklarını uzatmış.
- 3385 Ateş olsa cirmi kadar yer yakar.
- 3391 At görür aksar, su görür susar.
- 3392 Atı alan Üsküdar'ı geçti.
- 3394 Atımın başı yumuşak.
- 3397 Atın yüğrükse bin de kaç.
- 3400 At koştur.
- 3401 Atla arpayı dövüştürür.
- 3408 Atta duran var, duramayan var
- 3415 Av avlandı tav tavlandı.
- 3502 Aya “ sen doğma ben doğuyorum” der.
- 3504 Ay aydın, hesabı belli.
- 3507 Ayaz oldu, bulut oldu, geçen günler umut oldu.
- 3508 Ayaz Paşa kol geziyor.
- 3509 Ay bacayı aştı.
- 3520 Ayı kazana sıçtı.
- 3521 Ayıkla pirincin taşını.
- 3523 Ayıptır söylemesi.
- 3529 Ayranım budur, yarısı sudur.

- 3530 Ayranı yok içmeye, atla gider sıçmaya.
- 3553 Az söyler, uz söyler.
- 3555 Az ye de uşak tut.
- 3558 Baba değil, tırabzan babası.
- 3560 Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 3569 Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.
- 3574 Bağdat harap.
- 3587 Baksan a!
- 3588 Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş.
- 3592 Bal dök de yala.
- 3605 Bana göre hava hoş.
- 3689 Başına (kafasına, eline) vur ekmeğini elinden (lokmasını ağızından) al.
- 3703 Başında torbası eksik.
- 3758 Baş üstünde yeri var.
- 3764 Batman çakıla karıştı.
- 3764 Battı balık yan gider.
- 3771 Bayram geçtikten sonra (getirdiğin) kınayı ...e yak.
- 3798 Benden günah gitti.
- 3799 Bendeniz cennet kuşu
- 3801 Benden uzak (ırak) olsun da Mısır'a sultan olsun.
- 3803 Ben derim bayram haftası, o anlar mangal tahtası.
- 3809 Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış.
- 3810 Benim gönlüm öküz ile danada, onun gönlü rastık ile kınada.

- 3811 Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur.
- 3812 Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek.
- 3814 Ben sana hayran, sen cama tırman.
- 3815 Ben şahımı bu kadar severim.
- 3816 Ben umarım bacımdan, bacım ölü acından.
- 3820 Bereket versin.
- 3821 Berhudar ol.
- 3837 Bey bellisiz, meydan ıssız.
- 3851 Bildir ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak.
- 3875 Bilmediğın (bilmiyorsun) bu boku, git mektebinde oku.
- 3887 Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım.
- 3900 Bir ayağı kıyıda, bir ayağı kuyuda.
- 3916 Bir bu eksikti.
- 3910 Bir ben bilirim, bir de Allah.
- 3917 Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.
- 3920 Bir çıktı pir çıktı.
- 3937 Bir donu var kırmızı; kâh anası giyer kâh kızı.
- 3938 Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte.
- 3939 Bir düşünce(-dir) aldı.
- 3943 Bir eli balda bir eli yağda.
- 3944 Bir eli kan, bir eli katran.
- 3947 Bir gömlek aşağı.
- 3958 Biri vardı gecedен, biri düştü bacadan.

- 3964 Bir kaşık suda boğacak.
- 3970 Bir kuş bir çalıya sinmiş.
- 3971 Bir mum al da derdine yan.
- 3987 Bir varmış, bir yokmuş.
- 3991 Bir yaşıma daha girdim.
- 3995 Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.
- 3999 Biz attık kemik diye, el kaptı ilik diye.
- 4000 Biz bizeyiz.
- 4003 Bizim gelin bizden kaçar, tutar ele başın (kıın) açar.
- 4006 Biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz.
- 4007 Biz leblebi deyinceye kadar pazar savulur.
- 4020 Boğaziçinde kavga var.
- 4022 Boğaz ola.
- 4037 Bok stn bok.
- 4040 Bok yemek düşer.
- 4063 Boşan da semerini ye.
- 4083 Boynum kıldan ince.
- 4094 Boyun bir karış uzadı.
- 4109 Bu aptesle daha çok namaz kılınır.
- 4111 Bugün buldum bugün yerim, yarına Allah kerim.
- 4114 Bugün dünden güzelsin (dedik, yine yaranamadık).
- 4119 Bu hamur, daha çok su götürür.
- 4120 Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur.

- 4123 Buldun bal alacak çiçeği.
- 4128 Buna değdi (idi), buna değmedi (idi) diyerek.
- 4129 Bunda bir iş var.
- 4131 Bundan iyisi can sağlığı.
- 4152 Burnunun yeli harman savuruyor.
- 4153 Burnunu sıksan canı çıkar.
- 4159 Bu sırim nerden, şu murdar gönden.
- 4160 Bu yel böyle eser, bu yengeç böyle kısarsa.
- 4162 Buyrun cenaze namazına.
- 4179 Cami yıkılmış ama mihrap yerinde.
- 4187 Can benim, çıksın elin canı.
- 4213 Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; yat ilk akşam, kalk kuşluk.
- 4215 Canına değsin.
- 4237 Canı sağ olsun.
- 4271 Cehenneme atsalar odun yaş diye bağırır.
- 4273 Cehenneme kadar yolu var.
- 4311 Cim karnında bir nokta.
- 4331 Çalı idi çırpı idim evim idi ya, ayı idi uyu idi erim(kocam) idi ya.
- 4333 Çalımına bakarsan çırak durasın gelir; evine bakarsan sadaka veresin gelir.
- 4351 Çapar çiçek çıkardı.
- 4370 Çat orda, çat burada, çat kapı ardında.
- 4372 Çattık teyellemesi kaldı.

- 4376 Çek arabanı.
- 4383 Çekiver kuyruğunu.
- 4423 Çiğ çiğ yiyecek.
- 4437 Çingene çalar, Kürt oynar.
- 4448 Çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti.
- 4454 Çoğu gitti azı kaldı (keli gitti dazı kaldı).
- 4456 Çok harman yeri dişlemiş.
- 4474 Çuhasını giymedikse kenarını kuşandık.
- 4490 Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır.
- 4494 Dağ (doğura doğura bir) fare doğurdu.
- 4504 Dahası var.
- 4523 Dam üstünde saksığan, vur beline kazmaynan (kazmayı).
- 4524 Dam yandı, içindeki sıçan da (birlikte) yandı.
- 4541 Davul (falanın) boynunda, tokmak (filanın) elinde.
- 4542 Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde.
- 4543 Davulu biz çaldık, parsayı başkası (el) topladı.
- 4560 Değirmen sele gitmiş cakkakısını (şakşakasını) arıyor.
- 4561 Değirmen taşının altından diri çıkar.
- 4563 Değme gitsin.
- 4572 Delik büyük yama küçük.
- 4583 Deme gitsin.
- 4600 Denize düşse götüyle balık tutar.
- 4601 Denize girse kurutur.

- 4612 Derdini Marko Paşa' ya anlat.
- 4633 Deveye “Boynun eğri ” demişler; “ nerem doğru ki!” demiş
- 4687 Dili ensesinden çekilsin.
- 4692 Dilinde tüy bitti.
- 4697 Dilini eşek arısı soksun.
- 4706 Dili olsa da söylese.
- 4717 Dil otu yemiş.
- 4730 Dirhemini yiyen it kudurur.
- 4799 Dostlar alışverişte görsün.
- 4802 Dostlar şehit, biz gazi.
- 4829 Dumanı doğru çıksın.
- 4832 Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.
- 4834 Dur kendime yer edeyim, bak sana neler edeyim.
- 4851 Düğün bizim, oyna kızım.
- 4853 Düğün dernek, hep bir örnek.
- 4863 Dün cin olmuş, bugün adam çarpıyor.
- 4875 Dünya durdukça durasın.
- 4900 Düşün düşün boktur işin.
- 4915 Efendime söyleyeyim.
- 4923 Eğri oturup doğru konuşalım.
- 4929 Ekmediğin yerde biter.
- 4943 Ekmek Bedir' in, su Hıdır' ın, yiyin kudurun, için kudurun.
- 4946 Ekmek kalede, it hendekte.

- 4958 Eksik olsun.
- 4974 El bende.
- 4975 El benden sebep Allah'tan.
- 4995 Elden gel.
- 5018 Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.
- 5019 Ele (halka) verir talkını, kendi yutar salkımı.
- 5045 Elifi görse mertek sanır.
- 5050 Eli işte (aşta), gözü oynaşta.
- 5057 Elim hamur karnım aç.
- 5070 Elin derdi güzel ile körpede, benim derdim bir kilecik arpada.
- 5081 Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.
- 5093 Elini veren parmağını eksik alır.
- 5109 Eliyle hamur ovalar, gözüyle dana kovalar.
- 5111 Eliyle koynunun arası kırk yıllık yol.
- 5118 El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım.
- 5127 Elle tutulur, gözle görülür.
- 5123 Ellerim yanıma gelecek.
- 5143 El yahşi biz yaman, el buğday biz saman.
- 5157 Emret, fındık kabuğuna gireyim.
- 5160 En akıllısı değirmende yoğurt öğütüyor.
- 5175 Erkeklik sende kalsın.
- 5176 Erzurum'un soğuğu "gelin beni Gerede' de bulun" demiş.
- 5183 Eski çamlar bardak oldu.

- 5197 Eşęi sattım , ‘ ço çüş’ demekten kurtuldum.
- 5202 Eşek kuyruğu gibi ne uzar, ne kısalır.
- 5210 Et diye kaptık patlıcan börkü çıktı.
- 5224 Eti senin, kemiği benim.
- 5255 Evvel ar idi, şimdi kar oldu.
- 5267 Eyyam ola.
- 5270 Ez ez de suyunu iç.
- 5276 Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 5288 Feleğin çemberinden geçmiş.
- 5289 Feleğin germ ü serdini görmüş.
- 5293 Felek yar olursa.
- 5351 Fülûsu ahmere muhtaç.
- 5367 Gayret dayıya düştü.
- 5373 Gece kaim, gündüz saim.
- 5376 Gece silahlı, gündüz külahlı
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı
- 5384 Geçmiş ola.
- 5385 Geçmiş olsun
- 5386 Geçti Bor’ un pazarı (Sür eşęini Niğde’ ye)
- 5388 Geç yiğidim geç.
- 5390 Geleceği varsa göreceği de var.
- 5391 Geldiği yer şen, gittiği yer harap.
- 5392 Gelen ağam, giden paşam.

- 5395 Gelirse hane boş, gelmezse daha hoş.
- 5393 Gel gelelim.
- 5396 Gel keyfim gel.
- 5442 Giden ağam gelen paşam.
- 5445 Girmediği bir Gerede zindanı kalmış.
- 5457 Göbeği sokakta kesilmiş.
- 5464 Göğe merdiven dayamış.
- 5465 Göğe merdiven kurar.
- 5467 Göğsünde ak kıllar bitsin.
- 5536 Göreyim seni.
- 5542 Göründü Sivas'ın bağları.
- 5543 Görüp göreceği rahmet bu.
- 5548 Göt ister.
- 5551 Götüne kına yaksın.
- 5670 Gözü kör olsun.
- 5672 Gözüm çıksın.
- 5675 Gözünde bir çapak var.
- 5684 Gözüne dizine dursun.
- 5710 Gözünü seveyim.
- 5711 Gözünü toprak doyursun.
- 5769 Gündüz külahlı gece silahlı.
- 5788 Gün ola, harman ola.
- 5821 Hacı sandığımızın haçı koynunda çıktı.

- 5833 Hafta sekiz gün dokuz.
- 5837 Hak getire.
- 5852 Halep oradaysa arşın burada.
- 5858 Haline bakmaz Hasan Dağına oduna gider.
- 5861 Halka veriri talkını, kendi yutar salkımı.
- 5867 Hamama gider kurnaya, düğüne gider zurnaya âşık olur.
- 5869 Hamamda eli var.
- 5879 Hangi keşişin öldüğünden haberi yok; “vay vartan!” diye ağlıyor.
- 5881 Hangi rüzgâr attı.
- 5882 Hangi taşı kaldırsan altından çıkar.
- 5883 Hangi taş pekse (katıysa) başını ona vur.
- 5886 Hanımım, aşağıda da gördüm seni.
- 5895 Haram helal ver Allahım, garip kulun yer Allahım.
- 5917 Hasta, çorbası tasta.
- 5924 Ha şunu bileydin.
- 5941 Hatırı sayılır.
- 5981 Hayırdır inşallah.
- 5987 Hayır ola.
- 6000 Helal olsun.
- 6001 Helal süt emmiş.
- 6002 Helal ü hoş olsun.
- 6004 Hele şükür.
- 6008 Hem dileniyor, hem keşkülü ardında tutuyor.

- 6009 Hem kaçar, hem davul çalar.
- 6010 Hem kaçar hem kuyruğu dik tutar.
- 6014 Hem şamdan paklandı, hem pilav yağlandı.
- 6022 Herkes gider Mersin' e biz gideriz tersine.
- 6041 Hesap ediyorum, oruç ramazana geliyor.
- 6053 Hıh demiş (anasının babasının) burnundan düşmüş.
- 6055 Hımhım ile burunsuz, birbirinden uğursuz.
- 6080 Hoşafın yağı kesildi.
- 6082 Hoş bulduk.
- 6083 Hoşça kal.
- 6084 Hoş geldiniz.
- 6223 İki elim yanıma gelecek.
- 6232 İkisi bir kapıya çıkar.
- 6235 İki şilte bir yastık, onu da terkiye astık.
- 6263 İmaret yapılmadan dilenciler dizildi.
- 6267 İnadım inat, adım kel Murat.
- 6268 İnan olsun.
- 6274 İn cin top oynuyor.
- 6298 İpten kazıktan kurtulmuş.
- 6304 İslim arkadan gelsin.
- 6310 İstim arkadan gelsin.
- 6341 İşin içinde iş var.
- 6359 İşlediğimiz elek kalburdan seyrek.

- 6365 İş ola.
- 6370 İşte geldik gidiyoruz, şen olasin Halep şehri.
- 6375 İş var.
- 6378 İt boku eme yaradı.
- 6391 İt yese kudurur.
- 6402 İyi saatte olsunlar.
- 6423 Kadı kızı Kadire, geldi çıktı sedire.
- 6426 Kadir gecesi doğmuş.
- 6427 Kafa büyük içi boş, tut kulağından çifte koş.
- 6448 Kafasına vur, ekmeğini elinden al.
- 6467 Kahve tütün, keyifler oldu bütün.
- 6489 Kalıp kıyafet yerinde.
- 6513 Kan ettim, kapına düştüm.
- 6519 Kanı kurumuş.
- 6550 Kapıdan kovulsa bacadan girer.
- 6568 Karaca, kuruca, gönlüme görece.
- 6574 Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına.
- 6581 Karaman'ın koyunu, sonra çıkar oyunu.
- 6587 Kardaşım ağa avradı hatırın, almaz beni kulluğu satın.
- 6597 Karıncanın kavımı çıkmış.
- 6600 Karış karış dili var.
- 6605 Karnı karnına geçmiş.
- 6606 Karnım tok (bu sözlere).

- 6613 Karşıdan baktım, yeşil türbe; yanına vardım, estağfirullah tövbe.
- 6622 Kartallar dövüşsün, bir şehim de bize düşsün.
- 6623 Kar yağdı, iz örtüldü.
- 6637 Kaval elden, yel Allah'tan.
- 6642 ... kazan, ben (o) kepçe.
- 6645 Kazan kazana kara demiş (tavanın da gülmeden aklı gitmiş.)
- 6660 Keçeyi suya attık, çıkan yerini taşıyoruz.
- 6662 Keçi canı derdinde, kasap yağı derdinde.
- 6667 Kedi olalı bir fare tuttu.
- 6674 Kel kız teyzesinin saçıyla övünüyor.
- 6676 Kelle kulak yerinde.
- 6687 Kendi çalıp kendi oynuyor.
- 6726 Kendirimi bıçakla.
- 6727 Kendisi muhtac-ı Himmet bir dede.(nerde kaldı gayriye himmet ede)
- 6755 Kıçına kına yaksın.
- 6817 Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle.
- 6829 Kimi yağlandı, kimi dağlandı.
- 6868 Koyduğum yerde otluyor.
- 6869 Koydunsa bul.
- 6872 Koyuversen pekmez dökülür, koyuversesem belim bükülür.
- 6885 Köpek köpek olalı bir av avladı.
- 6886 Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor.
- 6889 Köprünün altından çok su geçti.

- 6900 Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.
- 6925 Kulağı elinde.
- 6936 Kulakları cınlasın.
- 6956 Kurban olayım.
- 6976 Kuş sütünden başka her şey var.
- 7001 Küçük deli, büyük deli, beşikteki başını sallar.
- 7005 Külahıma anlat.
- 7019 Kürek kadar dili var.
- 7045 Laf kıtlığında asmalar budayayım.
- 7046 Laf ola.
- 7048 Laf söyledi balkabağı
- 7097 Malını it, bağırını bit yer.
- 7120 Maşallahı var.
- 7144 Mescit yapılmadan körler dizildi.
- 7176 Minareye dışından çıkar.
- 7203 Nahır bütün gitti; sen alaca danayı arıyorsun.
- 7220 Ne ala memleket!
- 7228 Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün.
- 7256 Ne hali varsa görsün.
- 7257 Ne idiği belirsiz.
- 7264 Ne mal olduğunu biliriz.
- 7273 Ne olursunuz.
- 7275 Ne pahasına olursa olsun.

- 7276 Nerede akşam orada sabah.
- 7278 Nerede ese, orada köse.
- 7285 Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet.
- 7299 Ne yer ne yedirir, tükürür murdar eder.
- 7328 O duvar senin bu duvar benim.
- 7331 O gün bu gün(dür).
- 7332 Oğlan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti.
- 7339 O kadar kusur kadı kızında da bulunur.
- 7345 Okunu atmış, yayını asmış.
- 7350 Olan oldu.
- 7352 Oldum bittim.
- 7353 Oldu olacak.
- 7354 Oldu olanlar.
- 7355 Olmasa gerek.
- 7360 Olursa çat pat, olmazsa aç yat.
- 7369 Ona göre hava hoş.
- 7372 On paraya on taklak atar.
- 7375 Onu benim külahıma anlat.
- 7414 Öğüdünü özünden almış.
- 7419 Öküz öldü, ortaklık ayrıldı.
- 7425 Öleceğim sağ yanım yere gelecek.
- 7428 Ölmüş eşek arıyor ki nalını söksün.
- 7429 Ölü bizim, Allah rahmet etsin.

- 7432 Ölüm Allah'ın emri.
- 7445 Ölüsünü öp.
- 7464 Önüne geleni kapar, ardına geleni teper.
- 7470 Öp babanın elini.
- 7478 Ört ki ölem.
- 7486 Ötesi çıkmaz sokak.
- 7488 Övünme çördük seni de gördük.
- 7495 Özrü kabahatinden büyük.
- 7498 Pabucu büyüğe okut.
- 7505 Pabuç kadar dili var.
- 7506 Pabuç pahalı.
- 7589 Pazar ola.
- 7607 Peştamal ıslandı.
- 7623 Pişirdiği aş olaydı, başımı yaran taş olaydı.
- 7658 Ramak kaldı.
- 7672 Rufailer karışır.
- 7687 Sabahlar hayrolsun.
- 7697 Saçın ak mı kara mı, önüne düşünce görürsün.
- 7710 Safa bulduk.
- 7711 Safa geldiniz.
- 7722 Sağır sultan bile duydu.
- 7726 Sağlık olsun.
- 7728 Sağ ol.

- 7729 Sağ olsun, yerinde olsun..
- 7747 Saldım çayıra, Allah kayıra.
- 7756 Saman elinse samanlık senin (Saman senin değilse samanlık da mı senin değil).
- 7757 Sana göre hava hoştur.
- 7758 Sana pişmişse bana kotarılmış.
- 7759 Sana yalan, bana gerçek.
- 7761 Sandıktaki sırtında ambardaki karnında.
- 7762 Sanki eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor.
- 7771 Sarmısağı nerde yedinse ağzını orda kokut.
- 7779 Sayısını Allah bilir.
- 7782 Sen ekilirken ben göcektim.
- 7789 Selam verdik borçlu çıktık.
- 7797 Senet veririm.
- 7798 Sen giderken ben geliyordum.
- 7800 Senin aradığın kantar, Bursa ‘ da kestane tartar.
- 7801 Senin gönlün Döndü ile Döne’ de, benim gönlüm inek ile danada.
- 7806 Sen söyle sen dinle.
- 7810 Serde kabadayılık var.
- 7832 Sıçan deliği bin altın.
- 7833 Sıçan düşse başı yarılır.
- 7836 Sıçra nalın parlasın.
- 7837 Sıçtı Cafer bez getir.

- 7839 Sıfıra sıfır, elde var sıfır.
- 7868 Sidiği ile eli yüzü yunmuş.
- 7870 Siktir et.
- 7873 Sil baştan.
- 7892 Siz siz olun.
- 7983 Su başlarını devler tutmuş.
- 7920 Sorma gitsin.
- 7931 Söz anlayan beri gelsin.
- 7935 Söz bir Allah bir.
- 7965 Sözüm ona.
- 7971 Sözünü balla kestim.
- 8005 Surata bak süngüye davran.
- 8012 Suratı kasap süngeriyle silinmiş.
- 8014 Suratından düşen yüz parça.
- 8055 Sürt Allah sürt!
- 8072 Şahımı bu kadar severim.
- 8088 Şart olsun.
- 8089 Şaşı çakır demektense kör de de kurtul.
- 8090 Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu.
- 8092 Şen olasın Halep şehri.
- 8094 Şeyhimi bu kadar severim.
- 8095 Şeyhin kerameti kendinden menkul.
- 8098 Şeytan diyor ki.

- 8100 Şeytan elini çekmiş.
- 8101 Şeytan görsün yüzünü.
- 8111 Şimdi yaya kaldın Tatar ağası.
- 8118 Şöyle dursun.
- 8128 Şüyu vukuundan beter.
- 8150 Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir.
- 8156 Takke düştü, kel göründü.
- 8158 Talihim olsaydı anamdan kız doğardım.
- 8168 Taşa ölçeyim.
- 8191 Tavşanın kaçışını gördüm, etinden iğrendim.
- 8196 Tazının topal olduğu tavşanın kulağına değmiş.
- 8197 Tazı o tazı ama çulu değişmiş.
- 8220 Tencere dibin kara seninki benden kara
- 8222 Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş.
- 8224 Teneşir paklar.
- 8260 Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.
- 8287 Toprağı bol olsun.
- 8288 Toprağı çekmiş.
- 8311 Tut kelin perçeminden.
- 8321 Tuz ekmek olsun.
- 8325 Tükrüğü koyulaşmış.
- 8354 Uğurlar ola.
- 8358 Uma uma döndük muma.

- 8361 Ununu elemiş, eleğini asmış.
- 8365 Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur.
- 8432 Üstüne ölü toprağı serpilmiş.
- 8475 Vardık kebab kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar.
- 8480 Var olsun yerinde olsun.
- 8485 Ver elini (falan yer).
- 8486 Verilmiş sadakanız varmış.
- 8494 Vur abalıya.
- 8499 Vur patlasın, çal oynasın.
- 8500 Vursam ölecek, vurmasam ekmeğimi elimden alacak.
- 8501 Vur tut.
- 8505 Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.
- 8510 Yağ bal olsun.
- 8511 Yağ bulamaz aşına, fesleğen sokar başına.
- 8518 Yağlıymış it kaptı.
- 8521 Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan, göreceğiz.
- 8559 Yan cebime koy.
- 8570 Yanına salavatla varılır.
- 8572 Yanı(ndan) bile geçmemiş.
- 8584 Yapmak varmış.
- 8597 Yarım elmanın yarısı o, yarısı bu.
- 8618 Yavaş gel!
- 8619 Yaya kaldın Tatar ağası.

- 8625 Yazıklar olsun!
- 8626 Yazık olmuş atlasa, yamalanmış yalaza.
- 8633 Yediği naneye bak.
- 8634 Yediği önünde, yemediği ardında.
- 8641 Ye kürküm ye.
- 8643 Yeldim yeldim yele verdim, emeğimi sele verdim.
- 8644 Yeldir elek, yeldir saç, elim hamur karnım aç.
- 8646 Yel ese eyyam ola.
- 8648 Yel gelir derede, sel gelir tepede.
- 8650 Yel üfürdü sel götürdü.
- 8691 Yersen kabacık, yemezsen kapı açık.
- 8706 Yılanı sen tut gözüne ben bakayım.
- 8716 Yıl on iki ay.
- 8717 Yırtık büyük, yama küçük.
- 8719 Yiğit hoş, yancık boş.
- 8720 Yiğitlik sende kalsın.
- 8755 Yolun açık olsun.
- 8771 Yorgan gitti, kavga bitti.
- 8784 Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.
- 8849 Yürek Selanik (Birinde).
- 8852 Yürü ya kulum demiş (Allah ona).
- 8866 Yüz surat hak getire.
- 8873 Yüzü eşek derisi.

- 8879 Yüzü kasap süngeriyile silinmiş.
- 8881 Yüzünden düşen yüz parça.
- 8884 Yüzünde şeytan tüyü var.
- 8887 Yüzüne bakılır.
- 8890 Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ.
- 8897 Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır.
- 8901 Yüzünü gören cennetlik.
- 8906 Yüzünün derisi kalın.
- 8924 Yüz verdik deliye, çemrendi sıçtı halıya.
- 8955 Ziftin pekini yesin.
- 8966 Ziyade olsun.

2.2.5.2. Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

Yüklemdeki yargının gerçekleşmediğini, işin yapılmadığını, olgunun bulunmadığını gösteren cümlelerdir. (Karahan, 2005: 104; Ediskun, 1996: 370; Demir, 2004: 231). “-mA-” olumsuzluk eki, “değil” ve “ne...ne” bağlama edatı ve “yok” ismi ile cümlenin olumsuz yapıldığı 148 deyim tespit edilmiştir.

2.2.5.2.1. “-mA-” Eki ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

- 2856 Ağzına bakan yokluk görmez.
- 2872 Ağzında ayran durmaz.
- 3075 Al giyemedim ki alınayım.
- 3100 Allah aratmasın.
- 3105 Allah dört gözden ayırtmasın.
- 3106 Allah etmesin.

- 3110 Allah' ını seven tut**masın**.
- 3116 Allah (acısını) unuttur**masın**.
- 3117 Allah utandır**masın**.
- 3185 Ana ata sofrasında büyümemiş
- 3257 Aramakla bulun**maz**.
- 3319 Arpaya katsan at y**emez**, kepeğe katsan it y**emez**.
- 3343 Aşağı kurtar**maz**.
- 3379 Ateşe vursan duman ver**mez**.
- 3404 At**ma** Recep din kardeşiyiz.
- 3406 At pazarında eşek osurt**mu**yoruz.
- 3407 Atsan atıl**maz**, satsan satıl**maz**.
- 3515 Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan kom**maz**.
- 3619 Bastığı yerde ot bit**mez**.
- 3774 Beğenmeyen kızını ver**mesin**. (Küçük kızını versin)
- 3796 Ben bilmez miyim güttüğüm domuzun huyunu.(Güttüğüm domuzu bana öğret**me**.)
- 3817 Benzetmek gibi ol**masın**.
- 3829 Beş para et**mez**.
- 3909 Bir batman ekmekle bir it ayart**amaz**.
- 4062 Boşa koysam dol**maz** (koydum dolmadı), doluya koysam al**maz**.
(koydum almadı)
- 4156 Burnu yere düşse al**maz**.
- 4326 Çabalama kaptan ben gidem**em**.

- 4328 Çakar almaz.
- 4429 Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
- 4477 Çul tutmaz.
- 4497 Dağlar dayanmaz. (Bu acıya)
- 4540 Davul çalsan işitmez.
- 4564 Değme keyfine.
- 4602 Denize girse topuğu ıslanmaz.
- 4689 Dil ile tarif olunmaz.
- 4743 Dışinin kovuğuna (oyuğuna) yetmez.
- 4792 Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı.
- 4854 Düğüne gider zurna beğenmez; hamama gider kurna beğenmez.
- 4921 Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez.
- 4930 Ekmedim bostan, bitmedi karpuz.
- 4956 Eksik olma bayır turpu.
- 4999 Ele alınmaz.
- 5014 El ermez, göz görmez.
- 5063 Elinden geleni ardına (geri) koma(sın).
- 5067 Elinden kabuklu koz yenmez.
- 5080 Eline su dökemez.
- 5092 Elini veren kolunu alamaz.
- 5214 Eteğini göstermez.
- 5315 Fındık kabuğunu doldurmaz.
- 5673 Gözüm görmesin.

- 5761 Günahını **vermez**
- 5805 Güttüğüm domuzu bana öğret**me**.
- 5930 Hatırına bir şey gel**mesin**.
- 6032 Hesaba (hesaba kitaba) gel**mez**.
- 6201 İğne atsan yere düş**mez**.
- 6275 İncir çekirdeğini doldur**maz**.
- 6285 İpe sapa gel**mez**.
- 6294 İpiyle kuyuya inil**mez**.
- 6381 İte atsan yem**ez**.
- 6494 Kambersiz düğün ol**maz**.
- 6510 Kandilde yağ kalmadı.
- 6978 Kuş uç**maz**, kervan geç**mez**.
- 7426 Ölme eşeğim öl**me**.
- 7457 Önünde ardında gidil**mez**.
- 7489 Övünmek gibi ol**masın**.
- 7706 Saç, tava geldi, hamur kalmadı; akıl başa geldi, ömür kalmadı.
- 7744 Sakal küçük, söz dinle**mez**.
- 7745 Sakal oynat**maz**.
- 7890 Sizden iyi ol**masın**.
- 7895 Soğan yemedim ki ağzım koksun.
- 7921 Sormak ayıp ol**masın**.
- 8013 Suratına bakanın kırk yıl işi rast git**mez**.
- 8033 Suyuna pirinç haşlan**maz**.

- 8047 Süngüsü depreş**mesin**.
- 8124 Şunu bunu bilm**em**.
- 8289 Toprağına ağır gel**mesin**.
- 8322 Tuzlayım da kok**ma**.
- 8506 Ya dayak yememiş, ya sayı bil**miyor**.
- 8524 Yağmur ola kimsenin tarlasına yağ**maz**.
- 8525 Yağmur yağsa yaş gör**mez**, dolu olsa taş gör**mez**.
- 8571 Yanına varıl**maz**.
- 8598 Yarımını yem**ez**, bütüne kıym**az**.
- 8608 Yaşı benzem**esin**.
- 8645 Yeler on**maz** (eve gel**mez**).
- 8655 Yemin etsem başım ağr**ımaz**.
- 8889 Yüzüne bakmaya kıyıl**maz**.

2.2.5.2.2. “Değil” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

- 2932 Ahım şahım(bir şey) **değil**.
- 3544 Az **değil**.
- 3740 Baş kık belli **değil**. (Baştan kıkıca haber yok)
- 3929 Bir **değil**, beş **değil** Hakk’ a yarar iş **değil**.
- 4565 Deli bir **değil** ki bağlayasın; l bir **değil** ki ağlayasın.
- 4585 Demem o **değil**.
- 4626 Deve **değil** ki yedi yerinden boğazlansın.
- 4889 Dünya yıkılsa umurunda **değil**.

- 6372 İşten **değil**.
- 6640 Kavun **değil** ki götünü koklayasın.
- 7326 O dolabın beygiri **değil**.
- 7347 Olacak gibi **değil**.
- 7361 Olur şey **değil**.
- 7535 Para ile **değil**.
- 7718 Sağ ayakkabı **değil**.
- 7725 Sağlam ayakkabı **değil**.
- 8207 Tekin **değil**.
- 8359 Umurunda **değil**.
- 8658 Yenilir yutulur gibi **değil**.

2.2.5.2.3. “Ne... ne...” Bağlama Edatı ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

- 4132 Bu **ne** perhiz, bu **ne** lahana turşusu.
- 5918 Hasta, **ne** sahanda kor **ne** tasta.
- 7222 **Ne** aldı **ne** verdi.
- 7241 **Ne** deve yürüsün **ne** çan seslensin.
- 7260 **Ne** kızını veriyor, **ne** dünürü küstürüyor.
- 7262 **Ne** kokar **ne** bulaşır.
- 7274 **Ne** ölü görmüş ağlamış, **ne** düğün görmüş oynamış.
- 8190 Tavşan boku gibi (**ne** kokar, **ne** bulaşır).

2.2.5.2.4. “Yok” İsmi ile Kurulan Olumsuz Cümle Türündeki Deyimler

- 2844 Ağzı dili **yok**.

- 2908 Ağzının perhizi **yok.**
- 3754 Baştan kıça haber **yok.**
- 3797 Ben bu işte **yokum.**
- 4112 Bugünden tezi **yok.**
- 4396 Çengelde kokmuş etim **yok.**
- 4752 Diyecek **yok.**
- 5348 Fol **yok** yumurta **yok.**
- 6261 İmanı **yok.**
- 6377 İş **yok.**
- 6572 Karada ölüm **yok.**
- 7050 Laf **yok.**
- 7062 Lamı cimi **yok.**
- 7329 Od **yok** ocak **yok.**
- 7380 Ortada fol **yok** yumurta **yok.**
- 7737 Sakalım **yok** ki sözüm dinlensin.
- 7777 Sayım suyum **yok.**
- 7981 Söz **yok.**
- 8078 Şakası **yok.**
- 8109 Şimdiden tezi **yok.**
- 8148 Tadı tuzu **yok.**
- 8443 Üstüne **yok.**
- 8520 Yağma **yok.**
- 8600 Yarından tezi **yok.**

2.2.5.2.5. Yapı Bakımından Olumlu Olup Anlamca Olumsuz Olan Deyimler

- 3226 Anladımsa Arap olayım.
5006 Eleğim var sacım var, komşuya ne borcum var.

2.2.5.2.6. Soru Eki “mi” nın Cümleye Olumsuzluk Anlamı Kattığı Deyimler

- 3197 Anam beni bir daha **mi** doğuracak?
3200 Anan güzel **mi**?
3395 Atına eşek **mi** dedik?
3825 Beş beş para **mi** saydı?
7039 Lafı **mi** olur?
7795 Sende o göz var **mi**?
7966 Sözü **mü** olur?
5552 Götüne **mi** düşmüş?
5824 Haddine **mi** düşmüş.

2.2.5.3. Olumlu ve Olumsuz Cümlelerin Bir Arada Bulunduğu Deyimler

- 2754 Adımı güveç koy amma, ocak üstüne koyma.
2669 Aba bulamaz etine, atlas yamar götüne.
2923 Ağzı var, dili yok.
2746 Adı çıkmış dokuza, inmez sekize.
3192 Anadan sıska, ne yapsın muska.
3413 At var, meydan yok.
3448 Ayağında donu yok, fesleğen ister başına.
3518 Ayı gördüm, yıldıza itibarım yok.

- 3531 Ayran içmeye geldik; ara açmaya gelmedik.
- 3805 Ben gidemem bendere, alışmışım kaba döşek mindere.
- 3807 Benim de adım Yakup ama o kadar uzun değil.
- 3823 Besledik büyüttük danayı, (şimdi) tanımaz oldu anayı.
- 4005 Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısrağı küheylan doğurur, (hiç) sesi çıkmaz.
- 4285 Ceviz kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş
- 4401 Çevir kaz(1) yanmasın.
- 4412 Çıktı dokuza, inmez sekize.
- 4674 Dilenciye hıyar vermişler, eğri diye beğenmemiş.
- 5179 Eser ama yağmaz.
- 5387 Geçtim çerezinden üstüme pisleme.
- 5496 Gönlüm yoktur vermeye, un sererim örmeye.
- 6075 Horasanda halı dokunduğunu işitmiş ama enine mi uzununa mı bilmiyor.
- 6118 İç dediler, çeşmeyi kurut demediler.
- 6305 İsmi var, cismi yok.
- 6307 İstemem, yan cebime koy.
- 6690 Kendi gözündeki merteği görmez, elin gözündeki çöpür görür.
- 6737 Kestane kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş.
- 6873 Koz kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş
- 7189 Murdar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister.
- 7272 Ne olur ne olmaz.
- 7316 Nuh der, peygamber demez.

- 7302 Neyin üstüne neyin yeneceğini bilirim ama ortada hoşaftan başka bir şey yok.
- 7400 Osurmayın, sıçmayın; köyde kâhya var.
- 7427 Ölmek var, dönmek yok.
- 7440 Ölüm var, dönüm yok.
- 7831 Sıçan deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
- 8178 Taştan yağ çıkar, ondan çıkmaz.
- 8322 Tuzlayım da kokma.
- 8489 Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın.
- 8496 Vurduğu çok ama öldürdüğü yok.
- 8623 Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.
- 8654 Yeme de yanında yat.
- 8660 Yer altında olmasın da dağ ardında olsun.
- 8700 Yıkıldığını aramıyorum; ayağı ayağıma dolaşiyor.

2.2.5.4. Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

Bilgi almak için kurulmuş soru eki, soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları ile oluşturulmuş cümlelerdir (Karahana, 2005: 107). Bir işin gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmek için kurulan cümlelerdir (Ediskun, 1996: 373). Bilgi almak, bir şey öğrenmek için kullanılan cümlelerdir (Demir, 2004: 227). Sözlükte 118 tane soru cümlesi şeklinde deyim vardır.

2.2.5.4.1. Soru Eki *mi* ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

- 2762 Adınızı bağışlar **mısınız**?
- 3043 Aktan kara kalktı **mı**?
- 3045 Alaca dana ak buzağı sade sizde **mi** var?
- 3071 Âleme talih, bize kör Salih **mi**?

- 3072 Âlemi var **mı**?
- 3160 Altın taş, üstün tokaç **mı**?
- 3372 Ateş almaya **mı** geldin?
- 3446 Ayağına sıcak su **mu** dökelim?
- 3460 Ayağının altında yumurta **mı** var?
- 3802 Bende (sende, onda) o göz var **mı**?
- 4002 Bizim evde yalanırsın, Kırkor' un bağında **mı** ürürsün?
- 4004 Bizim it (Köpek) size (sizin köye) balta getirdi **mi**?
- 4019 Boğazını saban demiri ile **mi** deldiler?
- 4049 Borç benim kasavet senin **mi**?
- 4056 Boru **mu**?
- 4091 Boyu bacadan **mı** aştı? (Kızın)
- 4124 Bulgurlu'ya gelin **mi** gidecek?
- 4125 Bulunmaz Bursa (Hint) kumaşı **mı**?
- 4196 Can dermanı **mı**?
- 4243 Canı yok **mu**? (Falancanın)
- 4269 Ce demeye **mi** geldin?
- 4327 Çabası sana **mı** düştü?
- 4498 Dağları aş **mı** geldin, âleme paşa **mı** geldin?
- 4508 Daldan eğme mi, kökten sürme **mi**?
- 4620 Dert benim tasa senin **mi**?
- 4650 Dibi kırmızı mumla **mı** çağırdım?
- 4698 Dilini kedi (fare) **mi** yedi? (Dilini mi yuttun?)

- 4700 Dilini **mi** yuttun?
- 4782 Dokuz öksüzle bir mağaraya **mi** kapandı?(Kırk öksüzle bir mağarada
mı kaldı?)
- 4936 Ekmeğine kuru, ayranına duru **mu** dedik?
- 5027 Eli armut **mu** devşiriyor?
- 5174 Erkeklik öldü **mü**?
- 5198 Eşek başı mı! (mıyım,mısın).
- 5475 Gökten zembille **mi** indi?
- 5888 Hani yok **mu**?
- 6018 Her boyayı boyadık da fıstıki **mi** kaldı?
- 6021 Herkese şapur şapur da bize gelince ya Rabbi şükür **mü**?
- 6346 İşin **mi** yok?
- 6384 İtin ayağını taştan **mi** esirgiyorsun?
- 6573 Karadeniz' de gemilerin **mi** battı?
- 6582 Karamürsel sepeti **mi** sandın?
- 6624 Kasaba et borcu **mu** var?
- 6783 Kırk katır **mı** kırk satır **mı**?
- 6787 Kırk öksüzle bir mağarada **mi**?
- 6975 Kuş **mu** konduracak?
- 7191 Müflise mal **mi** kaptırdın?
- 7333 Oğlan mısın, kız **mısın**?
- 7443 Ölür müsün, öldürür **müsün**?
- 7487 Ötesi var **mı**?

- 7766 Sap senin değilse samanlık da **mı** senin değil?
- 7802 Senin kanın benimkinden kırmızı **mı**?
- 7803 Seninki can da benimki patlıcan **mı**?
- 8032 Suyu **mu** çıktı?
- 8091 Şekerin suya **mı** düştü?
- 8129 Tabakhaneye bok **mu** götürüyorsun?
- 8165 Tasası sana **mı** düştü?
- 8170 Taş attı da kolu **mu** yoruldu?
- 8353 Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti **mi** sandın?
- 8677 Yerinde su **mu** çıktı?

2.2.5.4.2. Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

- 2670 Abacı, kebeci, (ya) sen **neci**?
- 3029 A köse, sayılmadık **kaç** tel sakalın var?
- 3047 Alacağın bir iğne, çeliğin okkasından sana **ne**?
- 3127 Almazsın satmazsın, pazarda işin **ne**?
- 3225 Anladık yel değirmeni, (ama) suyu **nereden** geliyor?
- 3369 At elin, it elin, bize **ne**?
- 3607 Bana **ne**?
- 3769 Bayram değil, seyran değil.(düğün değil bayram değil) eniştem beni **neye** öptü?
- 3804 Ben diyorum hadımım o diyor oğul uşaktan **neyin** var (çoluk çocuktan ne haber) ?
- 3874 Bilirdin götünün huyunu, **niye** içtin yahninin suyunu?

- 4300 Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse **ne** yapar?
- 4559 Değirmenin suyu **nereden** geliyor?
- 4852 Düğün değil bayram değil, eniştem beni **niye** öptü?
- 4916 Efendim **nerde**, ben **nerde**?
- 4997 Elden **ne** gelir?
- 5222 Eti **ne**, budu **ne**?
- 5258 Ev yeni, duvar yeni, eleğim seni **nerelere** asayım?
- 5307 Feneri **nerede** söndürdün?
- 5877 **Hangi** akla hizmet ediyor?
- 5878 **Hangi** dağda kurt öldü?
- 6421 **Kaç** para eder?
- 6666 Kedi **ne**, budu **ne**?
- 6824 **Kim** bilir
- 6825 Kime **ne**?
- 6975 Kuş **mu** konduracak?
- 7125 Mavi boncuk **kimde**?
- 7219 **Ne** akla hizmet ediyor?
- 7223 **Ne** alıp veremiyor?
- 7224 **Ne** arar?
- 7225 **Ne** arıyor?
- 7229 **Ne** çaldın yüzüme, **ne** çalayım yüzüne?
- 7231 **Ne** çıkar?
- 7232 **Ne** çiçektir biliriz?

7236	Ne demek?
7240	Ne dese beğenirsin?
7253	Ne gezer?
7254	Ne güne duruyor?
7255	Ne günlere kaldık?
7265	Neme lazım
7266	Ne mene?
7269	Ne olacak?
7271	Ne olur?
7277	Nerede bu bolluk?
7281	Nereden esti?
7288	Ne şeker çiğnedi?
7291	Ne üstüme lazım?
7293	Ne var, ne yok?
7298	Ne yazar?
8037	Suyu nereden geliyor?
8609	Yaşı ne , başı ne ?
8971	Zorun ne ?

2.2.5.4.3. Vurgu ile Kurulan Soru Cümlesi Türündeki Deyimler

Konuşma sırasında vurguyla da soru cümlesi yapılabilmektedir ve bu özellik bağlamdan çıkarılır (Karahan, 2005: 110).

2948	Akıl bu ya!
3195	Analar ne doğurmuş!

- 3301 Arkasında yumurta küfesi yok ya!
7040 Lafın gümrüğü olmaz ya!
7860 Sirtında yumurta küfesi yok ya!
8339 Ucunda ölüm yok ya!
8495 Vur dedikse öldür demedik ya!
8791 Yumurta küfesi yok ya!

2.2.6. KARŞILIKLI KONUŞMA BİÇİMİNDEKİ DEYİMLER

- 2763 - Adın ne? – Mülayim Ağa. – Sert olsan ne halt edersin?
2960 Akıllınız kim?-Öndeki zincirli
3177 -Aman dayı ölüyorum.-Valla yeğen sen bilirsin.
3557 -Baba bir hırsız tuttum. – Getir! – Gelmiyor.-Bırak! –O beni bırakmıyor.
4628 -Deveyi gördün mü?- Yeden ölsün.(Ne bilirim ne gördüm, deveyi yeden ölsün)
4635 Deveye “ Karın ne ?” demişler; -Kazzazlık.- Yakışır ince bileklerine.
5887 Hanımın şalvarın ne büyük!- Harcı içinden çıkar.

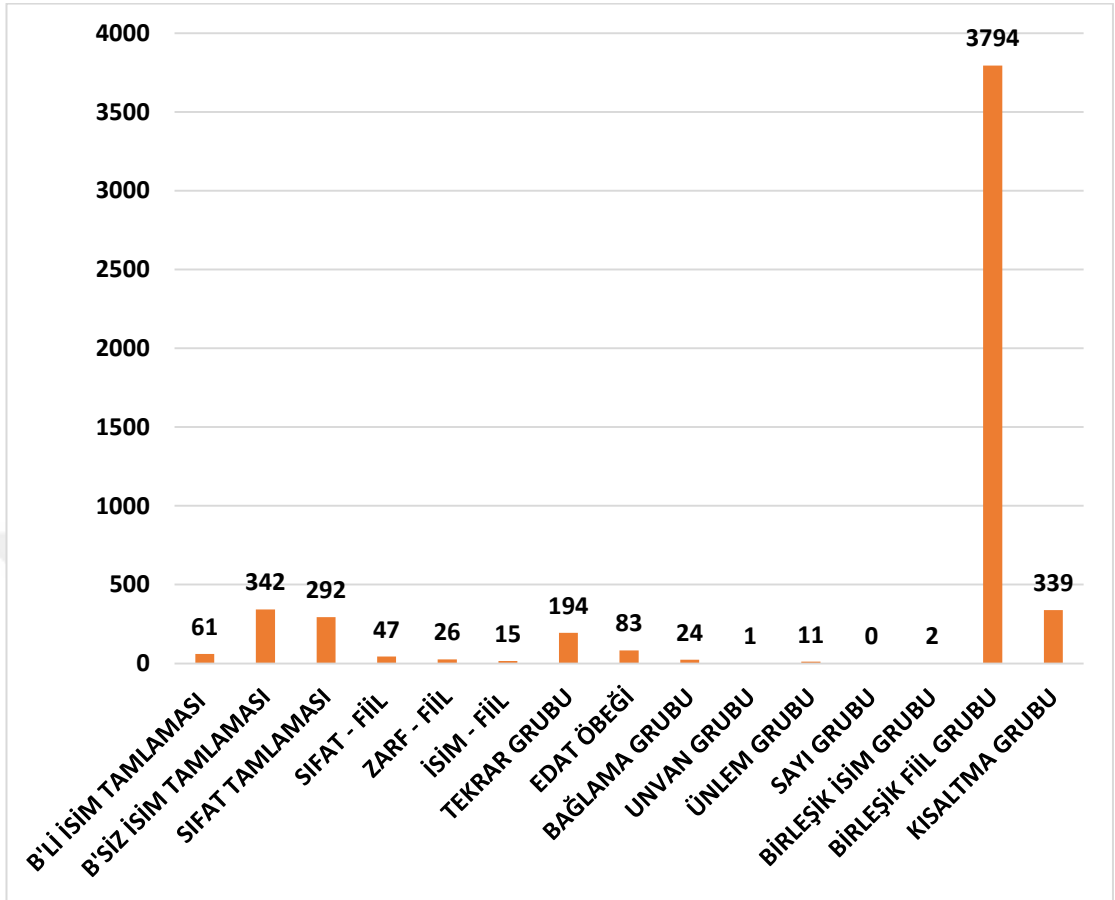
3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir dilin gerçeklerini dile getirmedeki etkili ifade biçimi olan deyimler üzerinde yapılan söz dizimsel incelemenin bir ayağı durumundaki bu çalışmada 6309 deyim iki bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde 5231 deyim kelime grubu yapısında olduğu, 45 deyim ise herhangi bir grup oluşturmadığı; ikinci bölümde ise 1033 deyim cümle yapısında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünü, kelime grubu yapısındaki deyimler oluşturmuş ve deyimleşme sıklığının en fazla birleşik fiillerde olduğu, 3794 deyim ile tespit edilmiştir. Sırasıyla belirtisiz isim tamlaması, kısaltma grubu, sıfat tamlaması, tekrar grubu, edat grubu, belirtili isim tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, bağlama grubu gelmektedir. Deyimleşme oranının en az olduğu gruplar ise; birleşik isim, unvan ve ünlem gruplarıdır. Sayı grubu yapısında hiç deyim bulunmamaktadır.

Tablo 2: Deyimlerde kelime gruplarının sayısı

KELİME GRUPLARI	SAYI
BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	61
BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	342
SIFAT TAMLAMASI YAPISINDAKİ DEYİMLER	292
SIFAT – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	47
ZARF – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	26
İSİM – FİİL GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	15
TEKRAR GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	194
EDAT ÖBEĞİ YAPISINDAKİ DEYİMLER	83
BAĞLAMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	24
UNVAN GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	1
ÜNLEM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	11
SAYI GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	0
BİRLEŞİK İSİM GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	2
BİRLEŞİK FİİL YAPISINDAKİ DEYİMLER	3794
KISALTMA GRUBU YAPISINDAKİ DEYİMLER	339
TOPLAM	5231

Şekil 1: Deyimlerde kelime gruplarının oranı

Birleşik fiilin çeşitlerinden anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller en fazla sayıya sahiptir. Birleşik fiil yapısındaki bir hareketi karşılayan birleşik fiillerden isimle *et-*, *ol-*, *yap-*, *bulun-*, *eyle-*, *kıl-*, *başla-* yardımcı fiillerinin birlikte oluşturdukları birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden sonra ikinci sırada gelmektedir. Özellikle *etmek/etmemek* ve *olmak/olmamak* yardımcı fiilleri ile kurulmuş çok sayıda birleşik fiile rastlanmaktadır. Bir hareketi tasvir eden birleşik fiillerin oluşturdukları yapıdaki deyimlerin sayısı çok azdır. Bu türden en çok 4 deyim 'vermek' tezlilik fiili ile yapıldığı görülmektedir.

Deyimler isim tamlamaları açısından incelenirken tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olanlar olarak tasnif edilmiştir. Belirtili isim tamlamalarında en fazla tamlayanın kelime grubu hâlinde geldiği görülmüştür. Bunda da tamlayanı sıfat tamlaması olan belirtili isim tamlamalarının halkın diline daha yatkın olduğu için kullanım açısından tercih edildiği saptanmıştır. Belirtisiz isim tamlamasında da aynı durum sayısal olarak tespit edilerek tamlayanların daha çok sıfat tamlaması olarak geldiği deyimlerin dilimizde yer edinmiş olduğu tespitine ulaşılmıştır.

İsim tamlamaları sadece iyelik ekini alarak kurulmuş belirtisiz isim tamlamaları açısından zengindir. 342 deyimle birleşik fiillerden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Sıfat tamlamalarına bakıldığında 208 tane niteleme sıfatlarının tercih edildiği deyim saptanmıştır. Yine sıfat unsuru kelime grubu olan deyim sayısı fazladır. Böylelikle halkımızın isimlere belirli özellikler verme arzusu deyimlerde görülmektedir.

Fiillerle kurulmuş olan grupların incelemesi iki bölümde yapılmıştır. Bunların birincisi isim unsuru tek kelimedenden oluşanlar diğeri ise isim unsuru birden fazla kelimedenden oluşanlardır. İsim unsuru birden fazla kelimedenden oluşanlarda öge incelemesi yapılmış, öğeleri kelime grubu hâlinde olanlar ayrıca tasnif edilmiştir.

Fiil yapısıyla kurulmuş fiilimsileri içeren cümlelerde isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil yüklem görevi ile ele alınmıştır. Bu gruplarda yüklem görevi yapan fiilimsilerin anlamı cümlenin diğeri öğeleri ile tamamlandığı için kendi içlerinde öge ayrımı yapılmak suretiyle incelenmiştir. İsim fiilde ‘-mA’ ve ‘-İş’ eklerinin; sıfat fiilde ‘-An, -dIk, -mİş’ eklerinin; zarf fiilde ‘-mAdAn’ ekinin deyimlerde kullanılma oranı fazladır.

Deyimler kısa ve özlü anlatımlar olduğu için yalnızca iki ögeden oluşan deyimlerin sayısı oldukça fazladır. İki ögeden oluşan deyimler birleşik fiil yapısı ile tamlamalarda fazlaca bulunmaktadır.

Bağlama öbeklerinde ‘hem...hem...’ bağlacının tercih edildiği görülmektedir. Böylelikle pekiştirme anlamının yapıya yansıdığı tespit edilmiştir. Edat grubunda ise 83 tane deyim mevcuttur. En çok örneğine rastladığımız edat, kıyas ilgisi kuran ‘kadar’ edatıdır. Bunu benzerlik ilgisi kuran ‘gibi’ edatı takip etmiştir. İsim unsuru belirtisiz isim tamlaması olan edat grubu şeklinde oluşturulmuş 13 deyim bulunmaktadır.

Deyimler toplumun geneline yönelik ifadeleri içerdiği için anlamsal olarak kişiye özel kullanılmış fakat yapı olarak özel isimlerin çok fazla kullanılmamış olduğu görülmüştür. Bu nedenle birleşik isim grubunda 2 deyim ve unvan grubu yapısında 1 deyim tespit edilmiştir. Sayı grubunda hiç deyim bulunmamıştır.

Yakın, eş ve zıt anlamlı ve aynı kelimelerin tekrarlarının oluşturduğu 194 tekrar grubu vardır. Kısaltma gruplarına baktığımızda isnat grubunda 178, çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalarak kalıplaşmış 74 kısaltma grubuna ait deyim mevcuttur.

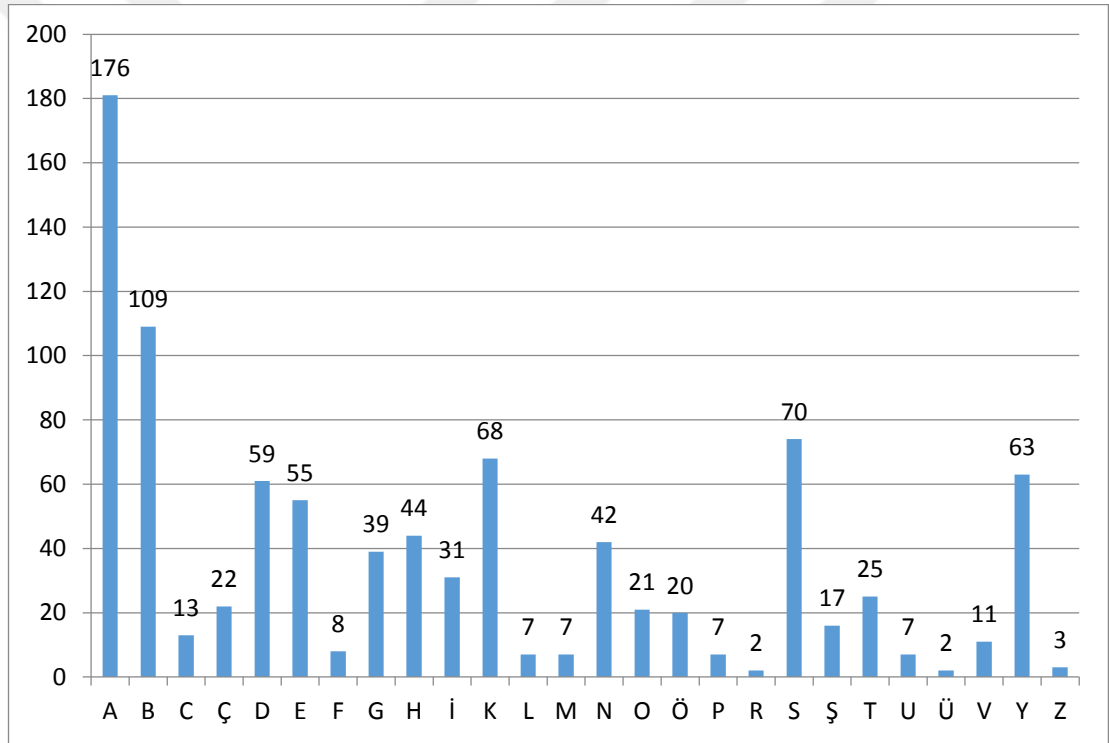
Tablo 3: Deyimlerde kelime gruplarının alfabetik dizini

	Belirtili İsim Tamlaması	Belirtisiz İsim Tamlaması Yapısındaki Deyimler	Sıfat Tamlaması Yapısındaki Deyimler	Sıfat – Fiil Yapısındaki Deyimler	Zarf – Fiil Yapısındaki Deyimler	İsim – Fiil Yapısındaki Deyimler	Tekrar Grubu Yapısındaki	Edat Grubu Yapısındaki	Bağlama Grubu Yapısındaki	Unvan Grubu Yapısındaki	Ünlem Grubu Yapısındaki	Sayı Grubu Yapısındaki	Birleşik İsim GrubuYapısındaki	Birleşik Fiil Yapısındaki Deyimler	Kısaltma Grubu Yapısındaki	TOPLAM
A	10	53	34	7	1	1	21	11	-	-	-	-	-	498	59	695
B	6	22	37	4	3	1	15	7	3	-	-	-	-	364	38	500
C	3	16	6	2	-	-	5	1	1	-	-	-	-	92	8	134
Ç	1	15	18	3	-	1	13	-	1	-	-	-	-	75	7	134
D	8	31	18	3	3	-	18	11	1	-	-	-	2	235	23	353
E	1	29	11	2	-	2	15	5	2	-	-	-	-	181	38	286
F	-	7	4	-	-	-	7	1	-	-	-	-	-	54	-	73
G	2	28	11	5	6	1	15	10	-	-	-	-	-	308	30	416
H	2	16	10	1	1	1	5	2	7	1	5	-	-	173	8	232
I	-	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	9	-	13
İ	2	8	15	1	1	-	5	3	-	-	-	-	-	201	20	256
K	5	28	36	4	5	2	13	10	2	-	-	-	-	403	27	535
L	-	1	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	41	-	45
M	2	9	4	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	96	3	118
N	1	1	5	-	1	2	-	1	3	-	1	-	-	39	4	58
O	1	4	3	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-	50	4	66
Ö	2	5	5	2	-	-	4	1	-	-	-	-	-	40	5	64
P	1	9	5	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-	120	5	145
R	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	26
S	4	16	17	5	1	1	11	4	-	-	-	-	-	236	17	312
Ş	3	2	2	-	1	-	5	1	-	-	-	-	-	26	1	41
T	4	13	15	-	-	1	8	5	-	-	-	-	-	122	8	176
U	1	3	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	44	4	56
Ü	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	62	5	70
V	-	-	1	-	-	-	6	1	-	-	1	-	-	10	-	19
Y	2	20	23	6	1	2	13	5	3	-	4	-	-	259	24	362
Z	-	3	5	1	-	-	4	1	-	-	-	-	-	31	1	46
Tp	61	342	292	47	26	15	194	83	24	1	11	-	2	3794	339	5231

Deyimlere başka bir açıdan da bakılmış, kelime grupları içinde deyimleşme oranının yapısal olarak yoğunlaştığı sesleri gösteren alfabetik dizin oluşturulmuştur. ‘A’ 695, ‘K’ 535 ve ‘B’ 500 olmak üzere en fazla deyim olduğu sesler tespit edilmiştir. Bu oranlar aynı zamanda deyimlerde tespit ettiğimiz iki ses üzerindeki yoğunlaşmayı göstermektedir. Böylece ses varlığının söz varlığına etkisi görülmüştür.

Cümle yapısındaki deyimler adını taşıyan ikinci bölümde ise 1033 deyim bulunmaktadır. Bunlar; yüklem türüne, yüklem yerine, anlamına ve cümlelerin bağlanma şekillerine göre değerlendirilmiş, bu başlıkların her birinde ayrıntılı inceleme yapılmıştır.

Şekil 2: Cümle yapısındaki deyimlerin alfabetik oranı

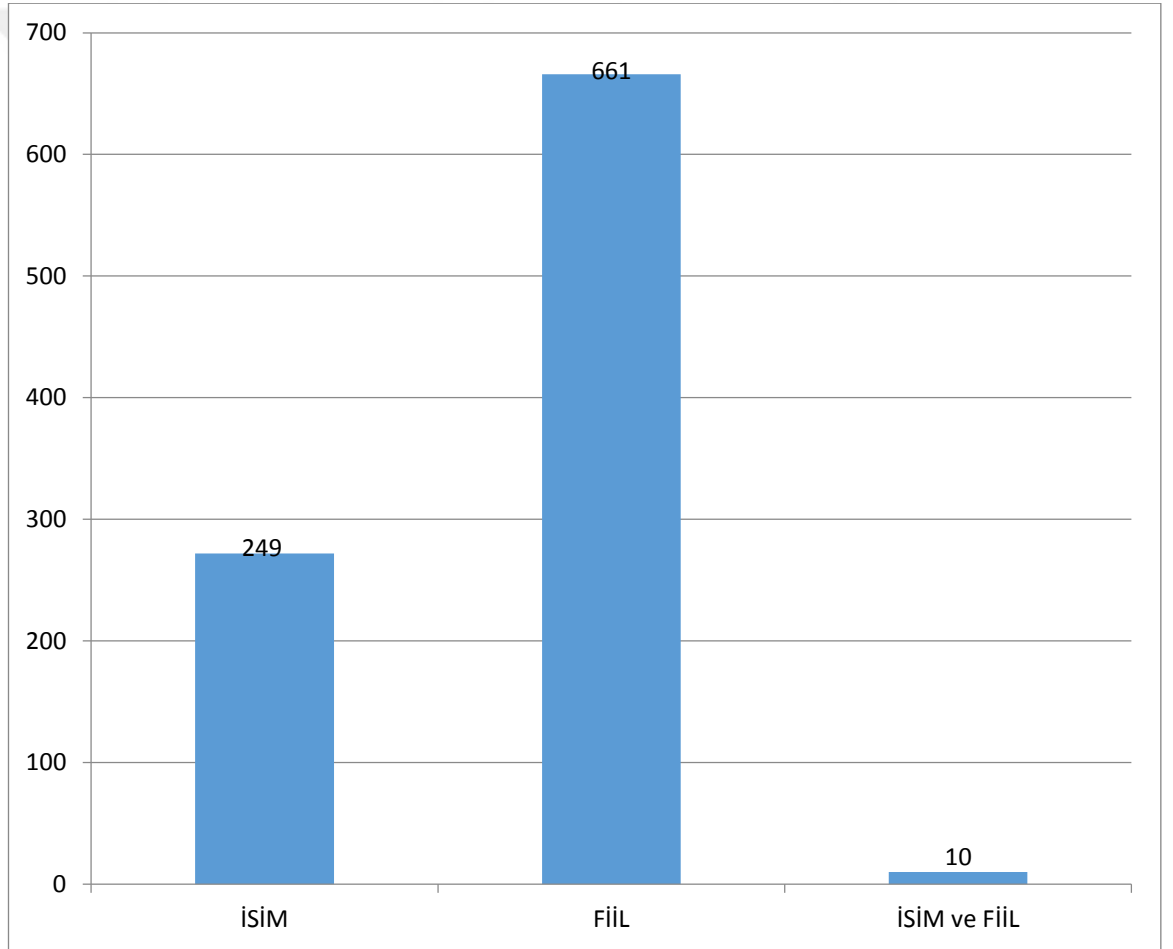

Kelime gruplarında olduğu gibi cümle yapısındaki deyimlerde de alfabetik dizin oluşturularak halkın en güzel söz varlıklarından biri olan deyimler oluşturulurken hangi seslerin fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Her iki bölümde de ‘A’ ve ‘B’ sesleriyle oluşturulmuş deyimlerin çok olduğu görülmektedir.

Cümle yapısındaki deyimlerin içinde basit cümle yapısında 561 deyim vardır. Basit cümle yapısındaki deyimlerin fazlalığı deyimlerin kısa ve özlü anlatımlarını destekler niteliktedir.

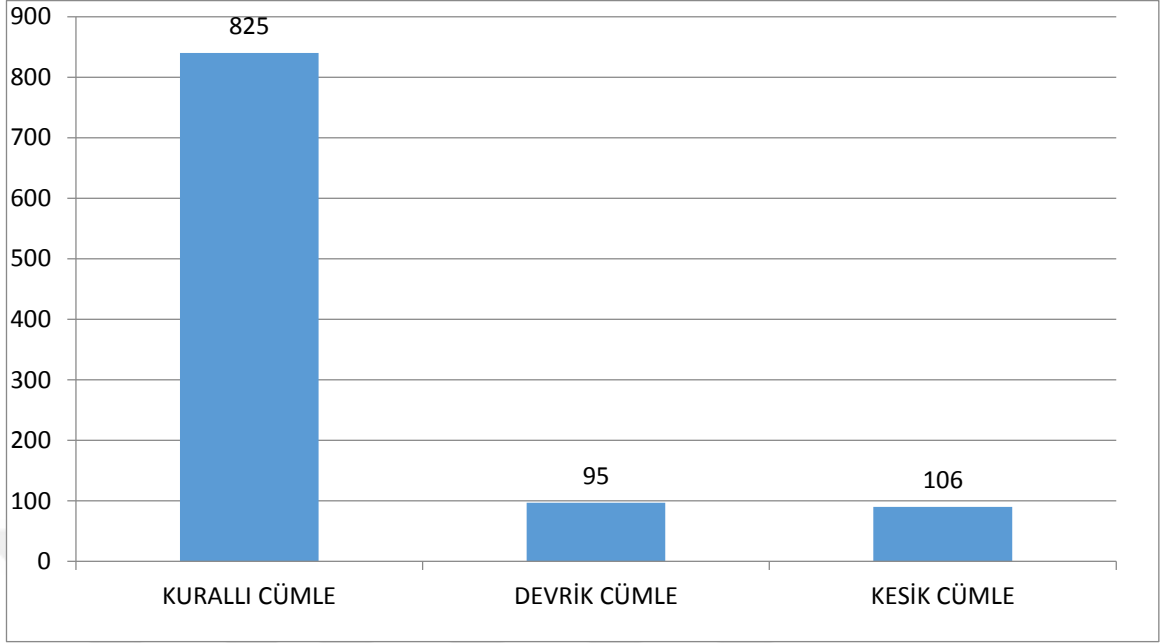
Bağlanma şekillerine göre değerlendirdiğimizde ise ‘ki’ bağlama edatı ile bağlanan 7 cümle görülmekte olup Türkçenin cümle kuruluşuna uygun olmadığı gerekçesi ile halk tarafından tercih edilmediği ispat edilmiş durumdadır. ‘Ve’ bağlama edatının kullanımını ise hiç yoktur. Daha çok ‘de, ama, hem...hem..., ne...ne..., değil bağlama edatlarıyla kurulu deyimlerin olduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında ortak cümle öğeleri ile bağlanan 104, ortak kip/ şahıs eki ile bağlanan 1 deyim tespit edilmiştir. Anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler şeklindeki deyimlerin varlığı bu gruptaki sayıyı 200’e çıkarmıştır.

Şekil 3: Yüklemin türüne göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

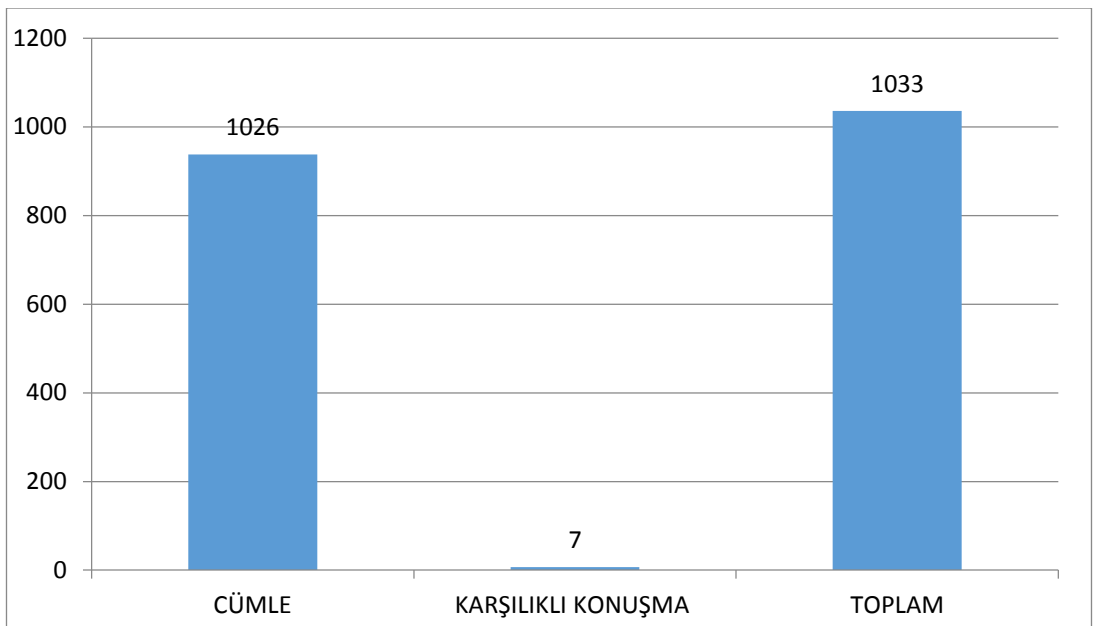
Bu yapıdaki deyimlerde fiil cümlelerinin sayısı isim cümlelerinin sayısından fazladır. Deyimlerde fiil cümlelerinin fazla olması, yaşamın özünün bir oluşa, bir harekete dayandığı gerçeğini pekiştirmektedir.

Şekil 4: Yüklemin yerine göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

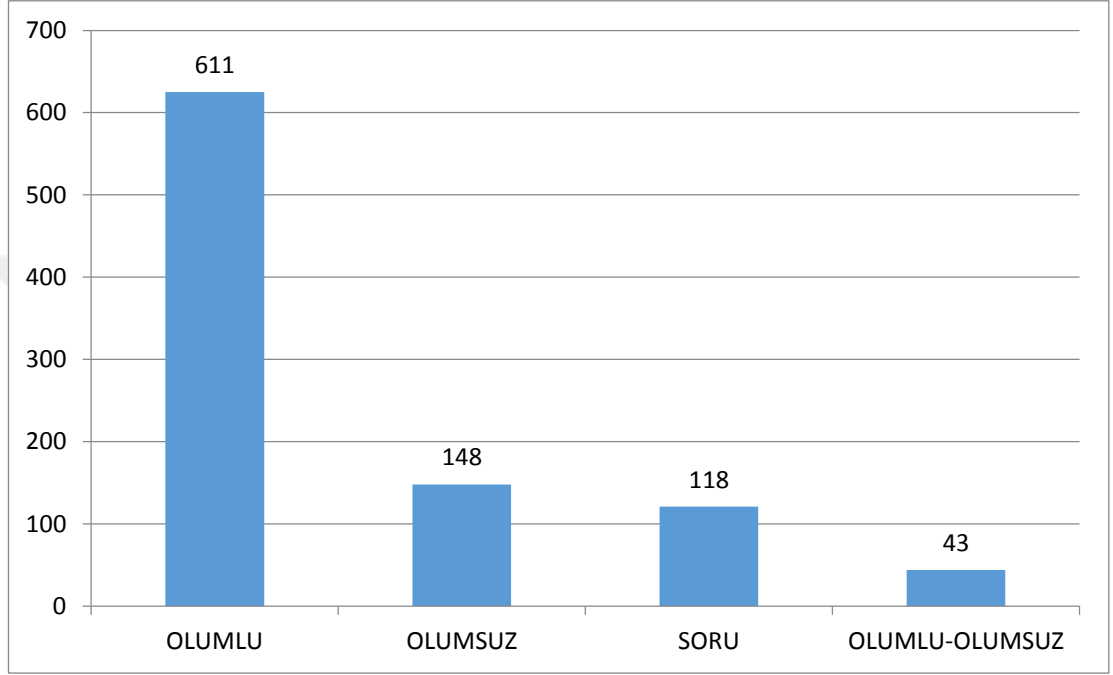
Temel ögenin sonda olması mantığı üzerine kurulu olan Türk dilinde, deyimlere baktığımızda da kurallı cümle kuruluşundaki deyimlerin sayısının devrik cümle kuruluşundaki deyimlerin sayısından fazla olduğu tespit edilmiştir. Yüklemini, kişinin tecrübesi sonucu oluşturulan, hayal gücüyle tamamlanabilen kesik cümlelerin de incelemeye giren cümle türündeki 1033 deyimden yalnızca 106 tanesini oluşturduğu görülmüştür.

Şekil 5: Cümle yapısındaki deyimlerin oranı

Yine cümle yapısındaki deyimlerden 7 tanesi ise karşılıklı konuşma biçimindedir. Konuşmalarda birden fazla cümle olduğu ve cümlelerin ayrılması, ayrı değerlendirilmesi uygun görülmediği için cümle türlerinden bağımsız ele alınmıştır.

Şekil 6: Anlamlarına göre cümle türlerinin deyimlerdeki oranı

Deyimlerde olumlu anlam hâkim olup, soru cümleleri az kullanılmıştır. Hem olumlu hem olumsuz cümlelerin bağlanmasıyla oluşan deyimlere de az da olsa rastlanmıştır.

Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda hazırlanan bu tez çalışmasıyla daha önce anlambilim açısından ele alınan deyimler, söz dizimsel açıdan farklı bir sınıflama ile ele alınmış, böylelikle dilin amaca nasıl hizmet ettiği de gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*. (1.Baskı) Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö.A. (2016). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Aktan, B. (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Banguoğlu, T. (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Batur, S. (2006). *Öyküleriyle Türkçede Deyimler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Baydar, A.S., Baydar, T. (2001). “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları”, [Elektronik Sürüm]. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16): 24-47.
- Beserek, A. (1991). *Türkçede Cümle Yapısı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bilgegil, K. (1963). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Güzel İstanbul Matbaası.
- Burdurlu, İ.Z. (1967). *Uygulamalı cümle Çözümlenmeleri*. İzmir: Karınca Matbaacılık.
- Çakmak, O. (2006). *Türk Atasözlerinde Kelime Grupları Kip ve Şahıs İfadesinin İncelenmesi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Delice, H.İ. (2003). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, T. (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Demir, C. (2008). “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (677): 428-444.
- Ediskun, H. (1996). *Türk Dilbilgisi. (Ses bilgisi- Biçimbilgisi- Cümlebilgisi)* İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Ediskun, H. (2004). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elibol, O. (2009). *Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" Romanında Geçen Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Ergin, M. (1998). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım.
- Erkul, R. (2004). *Cümle ve Metin Bilgisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidancı, M. (1995). "Sıralı Cümle", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (564): 1315-1324.
- Gece, M. (1998). "Türkiye Türkçesinde Bağlı Cümle", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (562): 337-339.
- Gencan, T.N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gökdayı, H. (2010). "Türkiye Türkçesinde Öbekler", [Elektronik Sürüm]. *Turkish Studies*, 1297-1319.
- Gülsevin, G. (1990). "Türkçede – sA Şart Gerundiumu Üzerine", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (467): 276-279.
- Gülsevin, S. (2002). "Yüklemi Deyimleşmiş Birleşik Fiil Olan Cümlelerde Özne", [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (609): 612-618.
- Güzel, A., Torun, A. (2005). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1988). "Kelime Grupları ve Kuralları". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* 1963, 203-244.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkleme*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. 2.baskı, Ankara: DTCF Yayınları.

- Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hengirmen, M. (1995). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Ergin Yayınları.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2005). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2000). “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (583): 16-24.
- Karaörs, M. (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Karaörs, M. (1995). “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği” [Bildiri], [Elektronik Sürüm]. *Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler*, 22-23 Ekim 1993, (ss. 21-30). Ankara: TDK Yayınları.
- Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi) (2. Baskı)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kükey, M. (1975). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Mansuroğlu, M. (1988). “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten* 1988, 59-71. [Erişim: 12 Kasım 2017 Çukurova Üniversitesi Türkoloji-Makale Bilgi Sistemi, 24.02.2009/ 4634].
- Özçelik, S., Erten, M. (2005). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Diyarbakır.
- Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı- Örnekli Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özön, M.N. (1956). *Türk Atasözleri*. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Özön, M.N. (1943). *Türkçe Tabirler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Pala, İ. (2007). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Sinan, A.T. (2000). *Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Tülbentçi, F.F. (1963). *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul: Nurgök Matbaası.
- Usta, H.İ. (2000). “Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları İle İlgili Bir Sınıflandırma”, *Türk Dili Dergisi*, (579): 209-216.
- Yaman, E. (2000). *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yüceol-Özezen, M. (2001). “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (600): 869-879.
- Zülfikar, H. (1995). “Girişik Cümle Sorunu [Elektronik Sürüm]. *Türk Dili Dergisi*, (522): 643-648.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Dudu Neşe KAVUKCU
Doğum Yeri	Tefenni
Doğum Tarihi	08.10.1981

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Doğu Akdeniz Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Çankırı Nevzat Ayaz Sosyal Bilimler Lisesi
Görevi/ Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	15 yıl

İLETİŞİM

Adres	Çankırı Nevzat Ayaz Sosyal Bilimler Lisesi
E-mail	kavukcunese@gmail.com